

192498

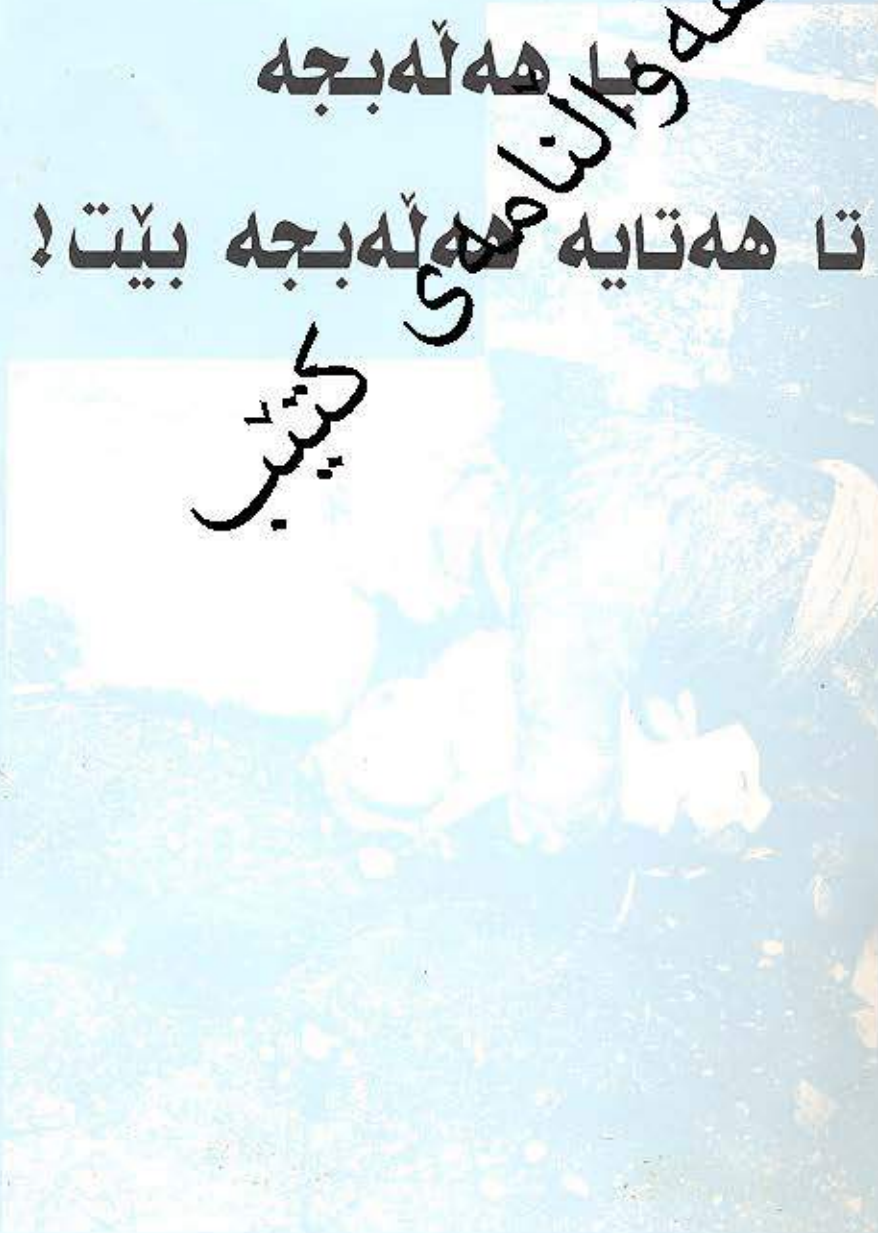
دربوون

گؤفاریکی کولتوروی کشتیبه

هه وئنا هه بجه

تا هه تابه هه بجه بیت!

کیتیر

بابه ته گان

رابوون

كۆناریكى كۆلتووریسی كشتیه

ژماره ۲۴ ۱۹۹۸

سهر نووسهر

رهفیق سابیر

دهستهی نووسهران

كه مال میراودهلی

هاشم كۆچانی

كاروان عهبدوللا

Cultural Kurdish Journal
No. 24

Editor
Rafik Sabir

Editorial Board

Kamal Mirawdali
Hashim Kochani
Karwan Abdulla

* سلاو له یادی سهه سالهی رۆژنامهگههیی کوردی (۳) رابوون

* بۆچی پارتی پێویسته ئاشتی قبوول بکات (۴) کهمال میراودهلی
* چه ند وتهیهک سهبارت

به رووناکبیرانی کورد (۹) ئیسماعیل بێشکچی

گواستنهوهی له کرمانجییهوه بۆ سۆرانی: مه هاباد کوردی

* فۆرمالیزمی رووسی (۲۲) حهسهن نوور

* پارۆلینی .. سینهما ، مردن (۲۴) قاسم عهزیز

* هیندی به لگه و بۆ چون له سهه کۆمهلهی ژیکاف (۲۸)

ئهفراسیاو ههورامی

له رووسییهوه کردوویه به کوردی

* سی هۆنراوه شیعر (۴۵) رهفیق سابیر

* کووچهی کرمانشا ... چیرۆک (۵۲) محهمهد رهزا سهفدهری

به رۆژ ئاکرهیی کردوویه به کوردی

* دههگای چوار دههی ... چیرۆک (۶۳) کاروان عومهر کاکه سوور

* ئاوردانهوهیهک له ژیان و شیعرهکانی فانی (۷۶) ئۆرخانی غالب

* رۆژههلات و رۆژئاوای دوولا درووستکهه (۷۹) ئیدوارد سهعید

قهههنی قادری کردوویه به کوردی

* گولبژیری به لگه نامه سیاسییهکانی

ئیران و عوسمانی (۸۲) ئه نهههری سولتانی

* شوینهواری دێر و کلێسای بازیان (۸۵) موعته سهه رهشید

* دیالۆگ یان وههمی دیالۆگ ؟ (۸۷) هیوا قادر

* به لێ دیالۆگ نهک وههمی شهه (۹۲) هاشم کۆچانی

Box 25161, 750 25 Uppsala- Sweden.
ژماردی پۆستکۆر: 9211995 - 7

ISSN - 1102 - 4372

" کوردستانی ئێمە "

کوردستان دەژی . زەتکراوەتەو، پارچە پارچە کراوە، حەفتا سالیڤە لە لایەن دەسەلاتە ئەوروپییەکانەو بە کۆلۆنی کراوە؛ ئەمەیان بەراشکاوی لەلایەن سۆسیۆلۆگ ئیسماعیل بێشکچی تۆمار کراوە و لەسەر ئەوێش بە درێژایی ژیانی حوکمی زیندان دراوە.

کوردستان دەژی . زمانی خۆی ھەیە، کۆلتور و مێژووی خۆی ھەیە؛ ئەمەشیان بەراشکاوی لە لایەن لەیلا زاناو دەستنیشان کرا و ھەر بۆیەش پارزە ساڵ زیندانی بۆ براپەو.

کوردستان دەژی . بلیتسەکەیی لەمیشکی ھەر تاکە کەسێک لەو 35 ملیۆتە کە شوناسنامەیی لێ زەوتکراوە و کراوە بە پەناھەندە لە تورکیا، عێراق و ئەوروپا کراوە بە پەناھەندە ، دەسووتی.

دەسووتی و لەناو ناگری ئەورۆژدا دەگەشتتەو ، لە بەندیخانەکاندا کە دوازدە ھزار زیندانی سیاسی لە خانە تەنیاکاندا جیاکراوەتەو ، لە یادێ ئەوانەیی بێ سەروشوێن کران و لە برینی ئەوانەیی ئەشکەنجەدران دەژی . لە شاخەکان کە خەلکانی خەباتگێری لێیە و دۆنیای رۆژئاوا بە تێرۆریست ناویاندەبەن، دەگەشتتەو دەژی.

ئێمە پشتگیری خۆمان بۆ قوربانییەکانی چەوساندنەو لە تورکیا، عێراق و ئێران دەردەبرین ، بۆ ئەوروپییەکان، بۆ خەلکانی تورک و کورد، ئەوانەیی کە چاوەڕێی دادگا دەکەن و ئەوانەیی کە لە زیندانەکاندا، ئەوانەیی کە ھەمان ھەلوێست و پەیمانی ئێمەیان ھەیە .

ھاریۆ فۆ و فرانکە رامی

پالێرمۆ، 5 نۆفەمبەری 1997

* ئەو پشتگیری نامەبە لەلایەن نووسەری ئینالی (ھاریۆ فۆ- Dario Fo) وەرگری خەلاتی نۆبێلی ئەدەبیی 1997 و ھاوسەرمکەبەو (فرانکە رامی Franca Rame) ناردراو بۆ نۆتەرۆ بەشداریوانی (شەھەندەفەری ناشتی موسا عەنتەر) بۆ پیتش دادگا لە ئێستەنبول.
* سەرچاوە AKIN کۆمەلەی ئینتەرنێتی کوردی - ئەمریکی لە ئەمریکا.

یادی سەدسالەیی لەدایکبوونی
رووناکبەر و نووسەری گەورە
رەفیق حیلمی ۱۸۹۸-۱۹۶۰

لە ژمارەیی داھاتوودا فایلێکی
تایبەتی بۆ یادێ سەدسالەیی
لەدایکبوونی مامۆستا
رەفیق حیلمی تەرخان دەکەین.
ھەر نووسەریک دەبێت
بەشداری بکات
تکایە تا کۆتایی مانگی ئەسووز
(جولای) بابەتەکەیی بنێرێت.

رابوون لەزێرچایدا بوو کە ھەوایی مەرگی بەکێک لە گەورەترین شاعیرانی ئەم سەدەییە (ئۆکتافێق یازمان بیست، بۆیە ھەر بەو راکەبشتین کە بەرگی نووسەیی گۆڤارمکەمان بۆ وێنەبەکی ئەو تەرخان بکەین.

سلاو له یادی سه‌دساته‌ی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی

ده‌رچوونی یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردی (کوردستان) له نیسانی ۱۸۹۸ دا سه‌رمتای قۆناختیکی نوێیه له میژووی رۆشنییری و سیاسی کورددا، له هه‌مان کاتدا نیشانه‌ی بیگه‌یشتنی ده‌سته‌ی نوێی رووناکییری کورد و ده‌رکه‌وتنی ناسیۆنالیزمه له کوردستاندا.

رۆژنامه‌ی کوردستان له سه‌رده‌مێکدا ده‌رکه‌وت که رووناکییرانی نیو ئیمپراتۆریای عوسمانی، له‌وانه رووناکییرانی کورد، له نژی ده‌سه‌لاتی تیۆکراتی ده‌وله‌ت و له پێناوی ئازادی و پێشکه‌وتندا، روویان له خه‌باتیکی توند کردبوو. په‌نابردنه‌ یه‌ر رۆژنامه‌گه‌ری له‌م خه‌باته‌دا نه‌نیا هه‌ر گرینگی رۆژنامه‌گه‌ری، وه‌ک ئامرازکی به‌هێزی خه‌باتی سیاسی و فیکری و جه‌ماوهری ده‌رخا‌ت، به‌لکه له هه‌مان کاتدا ناوهرۆکی هاوچه‌رخانه و رۆشنییرانی ئه‌و خه‌باته پێشان ده‌دا، که ده‌سته‌ی رۆشنییری ئه‌و نه‌ته‌وانه پێشته‌نگی بوون.

رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی، به پێچه‌وانه‌ی رۆژنامه‌گه‌ری لای رۆژه‌ی گه‌لانی دنیا، ده‌رفه‌تی ئه‌وه‌ی بۆ نه‌رمخسا‌نا له ولاتی خۆیدا و به‌ جۆریکی سه‌روشنی و ناسایی ده‌ریگه‌وێت. واتا له جیاتی ئه‌وه‌ی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی به‌ره‌می ولاتیکی خاوه‌ن قه‌واره‌ی نه‌ته‌وه‌یی بێت، خۆی وه‌ک ئامرازکی بۆ ئه‌وه‌ ده‌رکه‌وت تا له دروستکردنی ولات و دامه‌زراندنی قه‌واره‌یکی نه‌ته‌وه‌ییدا به‌شداری بکات. به‌م جۆره رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی هه‌ر له سه‌ره‌تاوه سه‌روشتیکی ئازادیخوازانه و ولاتیاریزانه‌ی به‌خۆ گرت.

رۆژنامه‌ی کوردستان به‌ره‌می گه‌شه‌کردنی بزافی رزگاریخوازی نه‌ته‌وه‌یی کورد بوو، که له کۆتایی سه‌ده‌ی رابردوودا ناوهرۆکیکی نوێی به‌خۆ گرتبوو. دوا‌ی تێشکانی بزافه‌ چه‌کدارییه‌کانی کورد له سه‌ده‌ی نۆژده‌یه‌مدا، که زۆریه‌یان به رابهری سه‌رۆکخێل و رابهرانی نایینی بوون، بزافی کورد پێوستی به ئامرازی نوێ و شیوه‌ خه‌باتی نوێ هه‌بوو، تا بتوانیت به‌هۆیا‌ته‌وه ناوهرۆکی خۆی ده‌رخا‌ت و له پێناو ئامانجه‌کانیدا درێژه به‌ خه‌بات ده‌دا. چونکه له‌و سه‌رده‌مه‌دا ده‌سته‌ی رۆشنییری نوێی کورد، وه‌ک هێزیکی نوێی کۆمه‌لایه‌تی ده‌رکه‌وتبوو، و پێگه‌ی له‌ناو بزافه‌که‌دا به‌هێز بوو. ئه‌م ده‌سته رووناکییره، که پێشته‌نگی بێر و نایدیۆلۆژیای ناسیۆنالیزم بوون، که‌وتبوونه ژێر ته‌شسیری بزافی ناسیۆنالستی گه‌لانی ناو ئیمپراتۆریای عوسمانی و بیری رۆشنه‌گه‌ری ئه‌وروپایی، که تازه‌ گه‌یشتیوه‌ ناوچه‌که. خه‌باتی سیاسی و نایدیۆلۆژی و رۆشنه‌گه‌ری و دیپلۆماسی ئه‌م ده‌سته رووناکییره رۆژیکی گه‌وره‌ی له‌ بلاو‌کردنه‌وه‌ی هه‌ستی خۆناسینی نه‌ته‌وه‌یی و هۆشیاری نه‌ته‌وه‌یی و به‌ره‌وپێشبردنی مه‌سه‌له‌ی گه‌لی کوردستاندا گێرا. په‌یماننامه‌ی سیقار به‌ره‌مه‌تیکی ئه‌م خه‌باته بوو.

تێکشکاندنی ئه‌م خه‌باته، به‌ پیلانی ده‌وله‌تانی کۆلۆنیالی، تێکشکانی خه‌ون و هیوا و ناینده‌ی کورد بوو. ئه‌گه‌ر پیلانی ده‌وله‌تانی کۆلۆنیالیستی نه‌بووایه ئه‌وا به‌لای رۆژه‌وه، ئه‌م خه‌باته‌ی بزافی ناسیۆنالستی کورد، وه‌ک خه‌باتی بزافی ناسیۆنالستی نه‌ته‌وه‌کانی دیکه‌ی نیو ئیمپراتۆریای عوسمانی، به ئامانجی خۆی ده‌گه‌یشت و، ئه‌م‌رۆ کورد له جیاتی ئه‌وه‌ی رووبه‌رووی جینۆساید و به‌ره‌ریزمی کۆلۆنیالیستانی تورک و عه‌ره‌ب و فارس بیه‌ت‌ه‌وه، ده‌یتوانی به‌شداری له سه‌قامگه‌ربوونی ناشتی و ئارامی و شارستانی ناوچه‌که و جیهاندا بکات.

له ماوه‌ی ئه‌م سه‌د سا‌له‌دا رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی کۆرانی گه‌وره‌ی به‌سه‌ردا ها‌تووه. هه‌روا به‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ پێشکه‌وتنی مێدیا و په‌یدا‌بوونی شیوه‌ی نوێی راگه‌یاندن ده‌رفه‌تی نوێی له‌م بواره‌دا ره‌خسێندراون. به‌لام ده‌توانین ب‌لێین ئه‌رك و گه‌روگره‌فته‌کانی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی تا راده‌یه‌کی زۆر وه‌ک خۆیان ماوته‌ته‌وه:

ئهرکی داكۆكي كردن له راستی و ئازادیی مرقفی کورد و به‌شداریکردن له دامه‌زراندنی قه‌واره‌یکی سه‌ره‌یه‌خۆی نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی. گه‌روگره‌فتی سه‌ره‌کی رۆژنامه‌گه‌ری کوردییش هه‌ر هه‌مان گه‌روگره‌فته‌کانی نزیکه‌ی سه‌ده‌یه‌ک پێش ئێستان: بۆلاتی و نه‌بوونی ئازادیی ده‌ربه‌رین و نووسین.

که مال میراودهلی

بۆچی پارتي پيوسته ئاستی قبول بکات؟

ئاب، به شتووه په کی مولهق ده زگا و کابینه په کی خیا ته تاو بیو و نوینه ری بهر ژه وندی داگیر که راته نه ک هی کوردو رو و داو و کان له و کاته و نه و بیان سه مان دووه دهیسه لمین. پارتي هه له گه له دهستی کوردنی شه، نه و دروشمهی هه لگرت که په کیتی شه ری دهستی کورد به لام و دهستاندی بان نه و دهستاندی به دهست نه وانه!! بۆیه درتغیان نه کوردوه له هاوکاری له گه له هه ر ژیمتیکی داگیر که بۆ بهر ده و امکردنی شه ره که: په که مجار له گه له تیران، نه و سا به غدا، نه و سا توریکی و ئیستا شه رستیکیان. مه به سنی شه رهی بکد پش له بهر ده و امکردنی شه ری بان حالته نه ئاشتی نه شه ر، نه و بو بتوانی به تهنیا خۆی دهست به سه ر داها تی ئیبراهیم خلیل دا بگری و به هۆی نه و داها ته و نه و ئیمکانیاته شه ربازی و دارایی و سیاسیه دروست بکا که بیته تا هه زری به ده سلات له باشوور دا. دیاره خه تری نه و بۆ چوونه له سی رووه و ناشکرایه:

به که م: داها تی ئیبراهیم تا هه داها تی شه رهی هه ریمی کوردستانه و ده بو بگری به هۆی ناوه دانکردنه و دروست کردنی ژیرخانی ئابووری و کۆمه لایه تی پته وی حکومه تی هه ریمی کوردستان. داگیر کردنی نه و داها ته له لایه ن هه زرتکه ووه مه حروم کردنی ناوچه کانی ژیر ده سه لاتی په کیتی لئی، هۆی شه رهی نه و برستی و له ره گ و ریشه هه لکیشانه ی کۆمه لگای کوردو له مه و وه ک دواتر باسی ده که یه بهر ده و امی شه ره. سه به ره، ته نانه ت به عسیش له شه ری نه نفالییانه له گه له کورد برستی وه ک چه کینک دژی کورد به کار نه هه تانه و. که چی پارتي نه و دروشمهی خسته کار که هه ر ناوچه په ک له ژیر ده سه لاتی نه و دا نه ی، که مارۆی ئابووری بخه رته سه رو مووچه و مایه ی ژبانی خه لکه که ی (له به شی داها تی ئیبراهیم خلیل) داگیر بگری و میله ته که بۆ برستی و هه زاری و رووخان به جی به یلری. شه مه ده قاوده ق به جیگه یانندی سیاسه تی نه نفالی به عسه به شتووه په کی زۆر کاریگه رتره خه ته رنا کتر: به رووخاندن و له به ره په کوه لوه شاندن و له ریشه هه لکیشانی کۆمه لگای کورد خه لگی کورد. کۆچی به کۆمه لای بهر ده و امی هه زاران کورد و کوشتنی دایکان و داوه شانی شه خلاق و برسی بوون و بی پاشه روژی بوونی مندالانی کورد نه نجامه ناشکرا کانی نه و یاره نه نفالییه. به لام کاری درتغیانه ی شه و هه زعه له سه ر کورد زۆر خه ته رناک تره و کوردی نه و روویا و ده ره و شه ی گرتو ته وه. ئیستا هه زاران کورد له ده ره و وازیان له خویندن و خۆپه گه یانندن هه تانه بۆ نه و هه ی شه و روژ کار بکه ن و یارمه تییه ک بۆ خه زان و خه زمه کانیان به تیره وه، واته له جیاتی نه و یاره یی ئیبراهیم خلیل که لیتان داگیر کراوه، نه وان ورده مووچه په ک بۆ برسییه کان

له هه لوێستی پارتي و په کیتی دا دوو خاسیت خۆی سه پاندوه که چه ند جار دوویاته ده به نه وه: له خۆبایی بوون و ده رفه تی ئاشتی له ده ست دان له کاتی هه مست کردن به "به هه زری" دا و به ته نگه وه نه ها تتی که مترین بهر ژه وندی نه ته وه یی و ژبانی خه لک و سو مه و پاشه روژی نه ته وه ی کورد. له کاتیکدا په کیتی هه ولیری به ده سه ته وه بووه دوایش دروست بوونی شه ری نیوان په که که و پارتي هه لوێستی نه وانی به هه زتر کرد به رامبه ر پارتي، نه ها تن شه م "به هه زری" په ی خۆیان بۆ به ته نگه وه ها تتی بهر ژه وندی نه ته وه یی که و ره و کۆتایی په هه تانی شه ری برا کۆزی و نه رمی و تیگه یشتنی زیاتر له گه له پارتي دا به کاریه تین، به لکو له کۆبوونه وه ئیتر له نده دا که هه شتا ده رفه تی زۆر زیاتر له ئیستا به ده سه ته وه بوو، له خۆبایی بوونیان نواندو هه لیک راسته قینه یان له ده ست دا .. دوایش له خۆبایی بوونه که یان که یشته حالیک نه و نده نامه سوولانه که له به یانیکدا بنوو سن "پارتي قه ت جایی به هه ولیر نا که وێنه وه" له کاتیکدا وه ک نینگلیز ده لێ پتویسته له سیاسه تدا قه ت نه لێ قه ت: Never say never. هه روا له و هه ولی ئیستای شه نجومه نی نه ته وه یی بۆ ئاشتی و ته بابی له کوردستانیش دا، دیاره زۆر په سندر و کاریگه رتر ده بوو که بهر له و شه ره کوشنده یی دا ییدا، په کیتی به شوازی نه و هه ولی بگردبایه که دیاره نه و ساش له ئیستا زیاتر هه لومه رچی ناشتوونه وه ئاشتی له گۆرین بوو. هه ر له و کاتا په کیتی هه ی کاتیک بهر ژه وندی نه ته وه یی که و ره ی کورد و ژبانی خه لگی نه خسته ته ییش چا و نه وه ی لیکنه دا و ته وه که شه ریانی چی و دیسان هه لیزاردنی شه ر وه ک چاره سه ری په که م نه ک خه یاتی سیاسیی و فیکری و مه به دشی و هه ولی ناشتوخا وانه به ره و کوئی ده با. شه که په کیتی جیا وازی خۆی له و دا ده بیته که وه ک پارتي به ستراتیژی ته داگیر که رانه وه به ند نییه و نیشتمانی به روهر تره، نه و ناشکرایه که هه لیزاردنی نیکخا واری شه ر له چوار چێوه ی هه ل و مه رچی جیو پۆلیتیکی کوردستاندا به وێ یان نه یو ئ به ره و پشت به ستن به رۆمه داگیر که رگانی ده با، تا ئیستا تیران و ئیستا ش له به غدا به و لاوه ریگای تر شک نا بات. له هه مان کاتا پارتي درتغی نه کوردوه له ره تکردنه وه ی هه ر هه ول و هیوا په کی ناشتوخا وانه له هه ر لایه که وه بوو ی... شه ویش له جیاتی نه و هه ی هه لومه رچی دوا ی ۲۱ ی ناب به کاریه تین بۆ به کاریه تانی نه و په ری نه رمی و ده رختنی شه وه ی که وه ک خۆیان ده یان وت شه م کاریان ته نیا تاکتیکیک بووه ده توانن بۆ ناشتوونه وه بهر ژه وندی نه ته وه یی کورد به کاری بێن، بیخیمان بۆ سه پانندی دیکتا تۆریه ت و وه ک خیا ته تیکي ستراتیژی درتغیانه ی به کاریان هه تانه و ده یه تین، به م چه شه نه کابینه و ده زگای پارتي دوا ی ئینقیلابی ۲۱

بیرنهوه!! نهمهش مانای خسته‌سهری باج و نرکیتی گه‌وره له سر هموو کوردی، ره‌شیینی و بی‌هویایی و بیتاقه‌تیش له لایه‌کی تروه ته‌واو که‌ستی کوردی دارزانده‌ووو نو نامانجی که دوژمنانی کورد ده‌یانه‌ویست که کوشتی روحی معنه‌وی کورد بو، ئیستا له سایه‌ی ئیبراهیم خه‌لیله‌وه هاتوته‌دی.

دووم: ناشکرایه که پاره‌ی ئیبراهیم خه‌لیل داهاتیکی رۆژانه‌ی زه‌بنده‌وه که‌مترین ته‌قدیر ئه‌وه که رۆژانه له عیژنیک دۆلار زیاتره‌وه یه‌که‌مجاره کورد به‌ شتویه‌یکی سه‌ریه‌خۆ داهاتی شه‌واي له ده‌ستا بئی و گومانیسی نییه که به‌کاره‌یتانی دروستی نه‌وه داهاته‌ نکه هه‌ر بۆی هه‌بوو شه‌ری ناوخۆیی نه‌هیلتی، به‌لکو کۆمه‌لگای کوردی ببۆژنیتته‌وه و بناغه‌و ژێرخانی حکومه‌تی سه‌ریه‌خۆی کوردستان دروست بگاوه‌ ئیستا کورد له هه‌موو دنیا‌دا جینگای ریزو شایسته‌ی نازادی بئی و نه‌که کوردی ناوه‌وه چۆلی بکه‌ن، به‌لکو هه‌زاران کوردی ده‌ره‌وه‌ش بگه‌رتنه‌وه و شانبه‌شانی سه‌دان ریکخراوی جیهانیی کوردستان‌یکتی نازادو به‌خته‌وه‌رو دیموکرات بنیات بئین. سهره، ته‌نانه‌ته‌ هه‌ندئ فسه‌ره‌وشن‌بیریش که‌ گوايه له شه‌روپا ژیاوین و ده‌زانن مه‌سه‌له‌ی به‌کاره‌یتان و وه‌رگرتنی پاره‌ چهند حساس و گرنگه‌وه چۆن له سه‌ر چهند هه‌زار دۆلاریک سه‌رۆک حیزب و وه‌زیران و ته‌نانه‌ته سه‌رۆک وه‌زیرانیش، لئ ده‌خه‌رین و ریسوا ده‌کریک، که‌چی شه‌وان له پیتاوی رقدا یان ده‌سکه‌وتیکی خۆیان له دۆلاره‌ خوتناوییه‌کان، پاکانه‌ بۆ تالانی ملیۆنه‌ها دۆلاری ئیبراهیم خه‌لیل ده‌که‌ن و چاوه‌ له‌وه کاره‌ساته‌ نه‌ته‌وه‌یی په‌ ده‌پۆشن که له نه‌نجامی شه‌م یاره‌دا دروست بووه.

هه‌روا زیاتر نووسراوه: (که‌ر دوو کوچکه‌ی جیویۆلیتیکی داگیرکردن و گرتیکۆترکه‌ی دواکه‌وتن ناوه‌رۆکی تراژیدیای میژوویمان بووین، نه‌مێۆ ئه‌نیا هۆیه‌ زاتیه‌که، دواکه‌وتنه‌که، کرێکۆترکه‌ی خۆ به‌هیچ نه‌زانین و ته‌نازول بۆ به‌کتر نه‌کردن و خۆفروشتن، هۆی نه‌گه‌شتی ئیستامانه. له‌م به‌ینه‌دا کوا ده‌نگی رۆشنییران، کوا ده‌وری رۆشنییران، کوا داواوی رۆشنییران؟ ئه‌رێ رۆشنییران هه‌یه؟

دووم: به‌لام کاره‌ساته‌ نه‌ته‌وه‌یی په‌که‌ ته‌نیا شه‌و حاله‌تی داوه‌شانه‌ ئه‌تقالیه‌ نییه که باسما‌ن کرد، به‌لکو شه‌و راستیه‌شه که له پیتاوی پاراستنی شه‌و ده‌سکه‌وته‌ زۆرده‌، پارٹی وای لیتاها ناماده‌بئی بیته‌ دارده‌ستی هه‌ر داگیرکه‌ریک و به‌ ته‌واوی مه‌سه‌له‌ی نیشتمانی‌روه‌ری و کوربه‌روه‌ری و به‌رزه‌وه‌ندی و ژبان و پاشه‌رۆژی کوردو شه‌ره‌فی نیشتمانیی له‌ بیر بچته‌وه، به‌ر له‌وه‌ی پدک سه‌ردام بئینته‌وه‌وه به‌م شتویه‌ی ئیستا له‌که‌ل توركیا تپوه‌ گلی، مانگنامه‌ی هه‌نگاو شه‌و راستیه‌ی پتشیینی کرد که به‌رده‌وامی داگیرکردنی داهاتی ئیبراهیم خه‌لیل مانای به‌رده‌وامی کاره‌ساتی رووخان و خوین و خیانه‌ت و خۆفروشته‌وه، له‌ژماره‌ ۲۰ و ۲۱ ی هه‌نگاوی مانگی ته‌موزی و ئابی ۱۹۹۵ دا واته‌ سالیک پتیش هیتانه‌وه‌ی به‌عس بۆ هه‌ولتیز، پتشیینی هه‌موو شه‌و کاره‌ساتانه‌ی دواپی کران و هاوار له رۆشنییران به‌سترا و مانشیتی لاپه‌ره‌ی په‌که‌م و دواپی هه‌نگاو شه‌و بوو [شه‌ی رۆشنییرانی کورد تا که‌ته‌نه‌ که‌وره‌که‌یان نه‌کردوه‌وه، یا ده‌نگ هه‌لبێرین]]. له‌وه‌ ژماره‌یدا به‌ ناشکرا پتشیینی شه‌وه‌ کراوه‌ که سه‌ردام بۆ کوردستان ده‌هتیرنیتته‌وه‌وه له شه‌ریکی کوردکۆژانه‌ی درێژخایه‌نی ئیبراهیم خه‌لیل دا کورد ده‌کرتیه‌ فۆنده‌ره‌ی داگیرکه‌رانی تورك. له سه‌ر وتاره‌که‌دا هاتوه‌وه:

((که‌سانی وا هه‌ن خویلاوختووکه‌ی خۆفروشتن و هیتانه‌وه‌ی رۆژی به‌غداو پایه‌ی سه‌ردام و بۆستالی علی حوسین مه‌جید و پرۆژه‌ی ئه‌نقالی نووتیان هه‌یه. نه‌که‌ر کورد یان راستی سه‌راتی کورد هه‌ر تووقالتیک که‌رامه‌تیا‌ن هه‌بیت، ده‌بئی قه‌ت نه‌نقالیان له‌ بیر نه‌چیتته‌وه، ده‌بئی زیندان و ژێرخانه‌کانی ئه‌م‌نی به‌عسییان له‌ بیر نه‌چیتته‌وه که نه‌که ته‌نیا هه‌زارانیان ئێدا جه‌ززه‌وه‌و

نه‌شکه‌نجه‌وران و کوشتران، به‌لکو کچی کوردیشیان بۆ رابواردنی که‌ماله‌ به‌عسییه‌کان ئێدا زیندانی کرابوو، نه‌وانه‌ی ده‌پانه‌وی سوپای عه‌ره‌ب و ئیستیخباراتی به‌عس و نازییه‌کانی شه‌نغال به‌پینه‌وه، شه‌وان به‌و پتیه‌ی هه‌موو که‌س نازادی تاکه‌کمه‌سی خۆی هه‌یه، هه‌قی خۆیا‌نه‌وه نازادن خۆیان به سه‌ردام و علی حوسین مه‌جیدو داگیرکه‌ران بفرۆشن، به‌لام که‌س شه‌وه هه‌قه‌ی نه‌داوتی میلیه‌تی کورد بفرۆشن، هه‌موو دایک و کچتیکی کورد بفرۆشن، منالی سه‌ر لانکه‌ی کورد بفرۆشن، که‌س بۆی نییه به‌ ناوی کورده‌وه، له سه‌ر حیسابی خوین و که‌رامه‌تی کورد سه‌ورا له‌که‌ل داگیرکه‌ران یکه‌ت، هه‌رکس و حیزبیک شه‌مه‌ بکات، ته‌نیا وه‌ک خائین و خۆفروش حیسابی بۆ ده‌کرتی. هه‌نگاو، ژماره‌ ۱۹ و ۲۰ ته‌موزی ئابی ۱۹۹۵، ل ۱۶)

هه‌روا زیاتر نووسراوه: (که‌ر دوو کوچکه‌ی جیویۆلیتیکی داگیرکردن و گرتیکۆترکه‌ی دواکه‌وتن ناوه‌رۆکی تراژیدیای میژوویمان بووین، نه‌مێۆ ئه‌نیا هۆیه‌ زاتیه‌که، دواکه‌وتنه‌که، کرێکۆترکه‌ی خۆ به‌هیچ نه‌زانین و ته‌نازول بۆ به‌کتر نه‌کردن و خۆفروشتن، هۆی نه‌گه‌شتی ئیستامانه. له‌م به‌ینه‌دا کوا ده‌نگی رۆشنییران، کوا ده‌وری رۆشنییران، کوا داواوی رۆشنییران؟ ئه‌رێ رۆشنییران هه‌یه؟

نه‌وه‌تا، خیزان له دواي خیزان له برسانا خۆیان ده‌کوژن، منالان له برسا ده‌مرن، کچی که‌نج له برسا خۆیان ده‌فرۆشن، به‌ پرچاوی هه‌مووشمانه‌وه، به‌ پرچاوی هه‌موو دنیاوه‌ هه‌ر رۆژه‌ی ۱۵۰،۰۰۰ دۆلار داهاتی ئیبراهیم خه‌لیل ده‌دزری و ده‌چیتته‌ گیرفانی چهند کوردکۆژیکه‌وه. بۆ خاتری پاراستنی شه‌م تالانییه‌ش ده‌بنه‌ دارده‌ست و هاوارزو هاوکاری داگیرکه‌ران، ئایا شه‌مه‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی ئیستای نه‌خلاق‌ی نییه، به‌ر له‌وه‌ی مه‌سه‌له‌یه‌کی سیاسی بئی؟ به‌ر له‌وه‌ی پتیه‌ندی به‌ هه‌رای پارٹی و په‌کیتی په‌وه بئی؟ پاره‌و داهاته‌که‌ هی په‌کیتی نییه، تا پارٹی به‌و بیانه‌وه‌یه بییه‌ن و بیخۆن، هی میلیه‌ته، له سه‌دا هه‌فتای داهاتی هه‌رتمه، نه‌ په‌کیتی نه‌ پارٹی مافی دزین و تالانکردنی شه‌و داهاته‌یان نییه، بێگومان شه‌مه‌ هۆیه‌کی هه‌ره‌سه‌ره‌کی به‌رده‌وامی کاره‌ساتی ئیستای کوردستانه، کاره‌ساتی برسیتی، بئی حکومه‌تی و خۆفروشتن و خۆفروشتن. ۹ (هه‌نگاو، لاپه‌ره‌ ۱۶، هه‌روا له ژماره‌ ۲۱ ی ته‌یلوولی ۱۹۹۵ دا هاتوه‌وه (له کاتیکدا پتویه‌سته ئیدانه‌ی هه‌رتشه‌کانی پدک بکرتی، ده‌بئی ناگاداری شه‌وه‌ش بین که پدک یان که‌سانئ له ناو پدک شه‌مه‌ نه‌قۆزنه‌وه بۆ شه‌وه‌ی شه‌ریکی سه‌رانه‌سه‌ری درێژخایه‌ن له‌که‌ل په‌که‌که‌ بکه‌ن بۆ شه‌وه‌ی نه‌که ته‌نیا ۲۰ ملیۆن دۆلاره‌که مسۆکه‌ر بکه‌ن، به‌لکو وه‌ک به‌شتیک له (سوپای تورك)، پاره‌و دۆلاریان بۆ به‌رژێ. شه‌مه‌ خیانه‌ته‌وه پاشه‌رۆژی نییه. دوژمنان که سه‌هر ده‌که‌ن کورد کورد ده‌کوژێ ده‌لێن: سه‌گ سه‌گ ده‌خوا. سه‌گه‌ش هه‌ر چنده‌ درو نازا بئی، که‌ر ده‌وری شه‌ما له له‌هزه‌ی دیاریکراویا خۆزری ده‌کرتی و بئی خاوه‌ن ده‌میتئ، نه‌وانه‌ی له خوارووی قه‌تناما بوونه‌ دارده‌ستی شه‌ریکا بۆ قه‌تنامی کردنی شه‌ری شه‌ریکا دزئ که‌له‌که‌یان، هه‌ر سه‌رشۆری ویدرانیان به‌ نسیب بوو، شه‌و کرۆژ تیرانه‌ی که بوونه دارده‌ستی ره‌گه‌زه‌رستانئ خوارووی شه‌ریقا و پاره‌و چه‌کیان بۆ کوشنی که‌له‌که‌ی خۆیان وه‌رده‌گرت، له ناخریدا هه‌ر دۆران و شکسته‌تیا‌ن بۆ مایه‌وه، میلیه‌ته‌ی نهمه‌ش هه‌ر سه‌رده‌که‌وتی، ئیستاش له‌م سه‌ده‌ی زانیاری و تکنۆلۆجیی و

هوشیار بیه‌دا، خیانت ناشارد ریتته‌وه. کوردیش به هه‌موو دنیا‌دا ب‌لاویژته‌وه. خانینان ناتوان خۆیان بشارنه‌وه گه‌رچی بشتوانن دۆلاره‌کانیان بشارنه‌وه))...}} (هه‌نگاو، ژماره ۲۱، ئەیلوولی ۱۹۹۵، لاپه‌ره ۱۲). هه‌ر له هه‌مان سه‌روتاردا ئیشاره‌ت بۆ ئه‌وه کراوه که تورکیا ده‌یه‌وئ هه‌م شه‌ره‌که‌ی دژی پ.ک.ک بکاته شه‌ری کوردو کورد، هه‌م تاقیکردنه‌وه‌ی سه‌ربه‌خۆیی باشوور پوچه‌ل بکاته‌وه :

(دياره نهمش هه‌ر سياسته‌ی تورکیایه. که له سه‌ره‌تاوه به ئاشکراو په‌رده دژی به ده‌ستووریکردنی هه‌ر ده‌سه‌لاتیکێ کوردی و حکومه‌ت و په‌رله‌مانی کوردی بووه. به (په‌کوردی کردنی) شه‌ره‌که‌ی خۆی دوو نیشانه به به‌ردئ ده‌یتکی: کورد خۆی شه‌ری پ.ک.ک بۆ ده‌کات و زامنی ئه‌وه‌ش ده‌کات ده‌سه‌لاتی کورد له باشووردا پوچه‌ل بێته‌وه و "بۆشایی" ده‌سه‌لاته‌که به دروستکردنی تورکمان و جاسوس و مورته‌زه‌قه‌ی خۆی پر بکاته‌وه.) ل ۱۲..

دياره لهم دووساله‌ی دواي نووسيني ئەم قسانه، هه‌موو بێتشیینییه‌کان به زیاده‌وه هاتنه‌ری.

سێیه‌م: ئەتجامی سێیه‌می ئیبراهیم خه‌لیل ئه‌ویه که خۆی له خۆیدا بۆته میکانیزمی به‌رده‌وامی شه‌ری ناوخۆیی و فراوانبوونی بۆ شه‌رتکی کوردستانی به‌گرتنه‌وه‌ی کوردی باکووریش. نهمش له‌به‌ر ئه‌و راستییه‌ که شه‌ر له میژوودا هه‌میشه له دوو حاله‌تا ده‌ته‌قێته‌وه:

یه‌ک، که لایه‌نیکێ به‌هێز هه‌بێ و به‌هۆی ئه‌و هێزه‌ی به‌کاربێتی بۆ فراوانکردنی سنوور و مه‌ودای ده‌سه‌لاتی و ژێرده‌ستکردنی یان له‌ناویردنی موناڤیس و به‌رگریکه‌رانی. ئەم حاله‌ته له‌وه‌تی داگیرکردنی ئیبراهیم خه‌لیله‌وه به‌ نېسه‌ت پارتييه‌وه هه‌یه‌و له زیادکردنیشدا.. له لایه‌که‌وه پاره‌و ئیمكانیاتیکێ دارایی زه‌بهند که ده‌توانی خه‌لكی پێ بگری و به‌فرۆشی، له لایه‌کی تریشه‌وه ئه‌و حاله‌تی دوومه‌ی له سه‌ره‌وه باسمان کرد، واته کارکردن بۆ به‌ده‌سته‌پێنانی پشتگیری رژێمه‌ داگیرکه‌ره‌کان تا ناستی پالێشتی سه‌ریازی راسته‌وخۆ به‌ سوویا و تانک و توپ و ته‌یاره و یاره‌تی لۆجیستیک و ئیستێخاراتی.. له ناست نه‌بوونی لێکدانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی‌دا، پدک ئه‌مه به هێزو توانایه‌کی گه‌وره بۆخۆی ده‌زانی. . تاقه به‌کاره‌یتانیکێ ئه‌و هێزو توانایه‌ش بۆ شه‌ری کوردو کوردو به‌س.. بۆیه پدک ده‌یه‌وئ ئەم هێزه بۆ ژێرفه‌رمانکردن و به‌زاندن و ته‌نانه‌ت له ناویردنی هێزه کوردیه‌یه‌کانی موناڤیسی واته (پ.ک.ک) و ینک و هاوکارانی له په‌یمانی دیمۆکراتی کوردستان به‌کاربێتی و له‌م رووه‌وه هه‌میشه ئیختیاری شه‌ر یان قبوله‌کردنی هه‌ر ناشتییه‌که که که‌می له‌و ده‌سه‌لاته‌ی که‌م بکاته‌وه، هه‌له‌ده‌بێت. راستییه‌که‌ی هێزی یه‌که‌می شه‌رکردن له‌گه‌ل پ.ک.ک له به‌ر ئه‌وه نییه که پ.ک.ک چالاکی سه‌ریازی له کوردستانی باشوور هه‌یه، به‌لکو به‌ پله‌ی یه‌که‌م شه‌ری گومرک و پارهی قاچاغچێتی و هه‌شیشه‌ که‌ بوون و ده‌سه‌لاتی پ.ک.ک له ناوچه سنووریه‌کاندا هه‌زه‌شی له‌و ده‌سته‌که‌وتانه‌ی پارتی و هاوکاره مافیایی یه‌کانی له میتی تورکی و ئه‌فسه‌ره گه‌وره‌کانی سوپای تورک، ده‌کرد. بۆیه بۆ لایردنی ئه‌و هه‌زه‌شو سه‌پاندنی ده‌سه‌لاتی مۆنلته‌ق به‌سه‌ر گومرک و رێگای بازرگانی هه‌مه‌جۆزه‌ی سنووردا، شه‌رکردن له‌گه‌ل پ.ک.ک ده‌ورتکی ستراتژی و مه‌رده‌گرێ و هه‌ر به‌رده‌وام ده‌بێ.

دووم: له لایه‌کی تریشه‌وه میژوو نیشانی داوه، که لایه‌نی بێ هێز و مافخوڕاو به‌ تایبه‌تی له رووی ئابوورییه‌وه، به‌ تایبه‌تی تر که ده‌کاته حاله‌تی برسێتی و نه‌توانینیخۆ ژياندن و خۆ به‌ریوه‌بردن، ئه‌و لایه‌نه‌ش ئه‌وه هه‌له‌ده‌بێتین که په‌لاماری موناڤیسه‌که‌یان یان دراوستی ده‌وله‌مه‌نده‌کانیان بدن، بۆ ئه‌وه‌ی شتی بپچرن و هاوکیشه‌یه‌که بخه‌نه ته‌رازووی له‌نگه‌بووی هێزو ده‌سه‌لاته‌وه... نهمش لایه‌نیکێ تری میکانیزمی شه‌ره، پدک به‌ قبوله‌کردنی هێچ ته‌نازولێک بۆ لایه‌نه کوردیه‌یه‌کان و به‌هێچگه‌پاندنی هه‌موو فه‌رمانه‌کانی داگیرکه‌ران، گوشاریکی ئابووری و هه‌سکهری و سیاسیی گه‌وره‌ی خستۆته سه‌ر هه‌موو هێزه کوردیه‌یه‌کانی تر به‌ تایبه‌تی پ.ک.ک و ینک و له ئیختیاری شه‌ر یان چۆک دادان به‌ولاوه هێچی بۆ نه‌هێشتوونه‌وه. بۆیه شه‌ر به‌هێشویه گه‌ریلایی بێ یان شه‌ری به‌ره‌یی به‌رده‌وام بووه به‌رده‌وام ده‌بێ و هه‌ر ئەم حاله‌ته ئه‌و هێزانه‌ش پالێتیه‌ ده‌نی هه‌ول ده‌ن پشتگیری ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کان به‌ تایبه‌تی تێران به‌ده‌ست بێن. له‌م ناوه‌دا خیانت و خۆفرۆشتن و به‌ده‌سته‌پێنانی پشتگیری بێگانه بۆ کوردکۆشتن بۆته کۆلتووڕو خه‌ریکه له جیانی بیری خه‌باتی رزگاربخوازانو په‌کێتی کورد دژی داگیرکه‌رانی، قبول ده‌کری و به‌ ناسایی مه‌رده‌گرێ!!.. له‌م ناوه‌دا ئه‌وه‌ی تێدا ده‌چێ هه‌زارو ره‌ش و رووت و ته‌واوی کۆمه‌لی کورده‌واریه‌یه له‌گه‌ل سووک و چروک بوونی کورد له ناستی جیهانی‌دا که راستییه‌که‌ی ئیستا له قۆندره‌ش که‌مه‌تر حیسابی بۆ ده‌کری..

به‌مجۆزه ده‌بینین که ئیبراهیم خه‌لیل بۆته میکانیزمی: ۱. له‌به‌ر یه‌که هه‌له‌وه‌شاندن و له ریشه‌ده‌رکێشانی کۆمه‌لگای کورد ۲. بوون به‌تۆکه‌رو جاش بۆ داگیرکه‌ران ۳. به‌رده‌وامی حاله‌تی شه‌ری ناوخۆیی له ناستی باشوورو باکووردا ۴. کۆشتنی مه‌سه‌له‌ی کورد له ناستی سیاسه‌تی جیهانی‌دا و دروستکردنی پاشه‌ڕۆژیکێ تاریکتر بۆ کورد.

ده‌که‌رتینه‌وه بۆ وتاری هه‌نگاو پێش دوو سال و هاواریه‌ستن له رۆشنی‌رانی کورد که نه‌هێلان ئەم باره دروست بێت. ئەمه ده‌قی ئه‌و هاواریه که سه‌روتاره‌که‌ی پێ کۆتایی پێهێنرا‌بوو: ((ئه‌ی رۆشنی‌ری کورد: ئەمه‌رۆ تۆ شایه‌ت و هاوادم و هاوکارو هاوانازار و هاوچاره‌نووسی نه‌ته‌وه‌که‌تی.. له دووریانیکێ سه‌خت و ناسکدا وه‌ستاوه، یان نه‌دۆزاندنی ئەم ده‌رفه‌تی نازادییه، یان سه‌رشۆری و گه‌رانه‌وه‌ی ئەنقالجییه‌کان و له پشته‌وه‌وه له ده‌له‌وه خه‌نچه‌ر دان له خه‌باتی کوردستانی باکوور... رقی بوون له‌م حیزب و ئه‌و حیزب، ئه‌و جه‌للادو ئەم پیاوکوژ، نابێ بێته‌ هۆی کۆرتی‌تی چاوو دل و هۆش.. ده‌بێ باهه‌تیانه ئیستا بناسین و هه‌له‌سه‌نگینین، ناشتی و دیمۆکراسی ده‌توانن کێشه‌کانمان چاره‌سه‌ر بکه‌ن، نه‌زموونه‌که‌مان رزگارکه‌ن، بۆ دواوه مه‌گه‌رتوه، تاوان به‌ تاوان، خۆفرۆشی به‌ خۆفرۆشی، کۆشتن به‌ کۆشتن پاکانه‌ مه‌که: بروانه بۆ ناسۆی گه‌شی داها‌توو: له نیوانی ناشتی و شه‌ر دا بێلایه‌ن مه‌به: کێ شه‌رو خۆین و خۆفرۆشتنی و یست که ئەمانه بیکه‌وه به‌ستراون) ریسوا‌ی بکه، له نیوان دیمۆکراتی و دیکتاتۆری و ده‌سه‌لاتی یه‌که حیزبیدا بێلایه‌ن مه‌به: : کێ دژی دیمۆکراسی و نازادی بیرورا بوو، سه‌پاندنی دیکتاتۆری و ده‌سه‌لاتی تاکه‌روه‌ی و یست: ریسوا‌ی بکه.. له نیوان یاساو ریزگرتنی مافی مرۆف و نازاوه‌وه به‌ره‌لایی و

بوونهوهی هه‌مان بێدهنگی له ئاست تاوانه‌کانی تورکیا له هه‌مان تۆرهبوه سه‌رچاوه ده‌کړئ. و داهااتوو هه‌موو شتێ دهرده‌خا..

بهم چه‌شنه راست نیه که تهنیا پدک به خائین و تاوانبار داینرئ.. ینک و په‌که‌که به هه‌لبژاردنی ئیختیاری شه‌رو هه‌موو نه‌وانه‌ی بێدهنگ بوون و بێدهنگن، هاوبه‌شی دروستکردن و په‌رده‌وامکردنی نه‌و خیانه‌تن.. به‌لام گومانی نیه که ئیپرسراوی سه‌ره‌کی ده‌که‌وتنه نه‌ستۆی نه‌وانه‌ی خویان به نه‌ندامی پدک ده‌زانن و سه‌ر سه‌رکردایه‌تی نه‌و حیزبه و به تایبه‌تی نه‌نجاسی خه‌ته‌رناکی نه‌م باره له داهااتوویدا به سه‌ر خۆزان و بنه‌ماله‌ی بارزانییدا ده‌شکێته‌وه، چونکه هه‌موو نه‌و گرۆو که‌سانه‌ی گومانلێکراوو سه‌ره‌به‌ ره‌ژمه داگیرکه‌ره‌کانن، ئیستا له بنیالی خیانه‌تی پارته‌ی و خه‌وته‌ی بارزانییدا، کاری خویان ده‌کهن و هه‌موو تاوانه‌کان به ناوی نه‌وانه‌وه ده‌کړین. سه‌یره، سه‌ره‌ک بارزانی ره‌حمه‌تی دژی حیزبایه‌تی بوو، دژی نایدیۆلۆجیا بوو، ده‌یویست وه‌ک ره‌مزو سه‌رکرده‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی بناسرئ.. که‌چی ئیستا پارته‌ی به‌زۆر بارزانییان کردووه به چه‌ترۆ نایدیۆلۆژیای حیزبه‌که‌یان و به‌زۆر وینه‌که‌ی به خه‌لک هه‌لده‌واسن و هه‌موو خیانه‌ت و تاوانتیکیان دهره‌ق خه‌لکی کورد به میرات و شه‌خسیه‌تی بارزانی پاکانه ده‌کهن. واته بیانوه‌ی و نه‌یانه‌ی بارزانی له ره‌مزی خه‌بات ویه‌کێشی نه‌ته‌وه‌یی په‌وه ده‌کهن به ره‌مزی خیانه‌ت و دژی و چه‌رده‌یی و کورد کوشتن.. شه‌مش تاوانتیکي گه‌وره‌یه به‌رامبه‌ر بارزانی و میژووی کورد ده‌کړئ.. به به‌کاره‌یتانی له بنه‌ماله‌ی بارزانی بوون و کردنی بارزانی و میژووی بارزانی به نایدیۆلۆژییه‌تی ده‌سه‌لاتی بنه‌ماله‌و پاکانه بۆ کردنی مانه‌وه‌ی ده‌سه‌لات، به‌یئ گوتدانه قابیلیه‌ت و مه‌رجی پاکي و نیشتمانیه‌روه‌ری، بنه‌ماله‌ی بارزانی هه‌لومه‌رجیکي سه‌خت بۆ خویان و بۆ گه‌لی کورد دروست ده‌کهن که عاقیبه‌ته‌که‌ی بۆ هه‌ردوولا زۆر خراب ده‌یئ.. چونکه نه‌مه دژه له‌گه‌ل ره‌وتی پێشکه‌وتنی جیهان و دروست بوونی نه‌ک تهنیا پلورالیزمی سیاسی و حیزبی و کۆمه‌لایه‌تی، به‌لکه دروستبوونی مرۆفی تاکی نازاد که نایه‌وئ خۆی به هیچ نایدیۆلۆژییه‌ت و قه‌واره‌یه‌کی توتالیتارییه‌وه بیه‌سه‌تته‌وه.. که‌چی پدک سوورن له سه‌ر نه‌وه‌ی مادام نه‌و بنه‌ماله‌و حیزبه‌که‌یان هه‌لگری ناوو نایدیۆلۆژیای بارزانی، ده‌یئ هه‌ر نه‌وان ده‌سه‌لاتدار بن و ئیبراهیم خه‌لیل بۆ خویان بیه‌ن و هه‌رچی بیه‌کن ره‌وایه‌وه هه‌ر که‌س پێشیان رازی نه‌بئ، ده‌بایه‌کانی به‌غداو ته‌یاره‌کانی نه‌نقاره‌ی بۆ دێتن نه‌وته‌تا کاک مه‌سعود په‌ راشکاوی له چاوپێکه‌وتنه‌که‌یدا له‌گه‌ل ره‌ژنامه‌ی Turkish Daily News (12/12/97) ده‌لئ: (پار سوپاسی سه‌ردامم کردووه نه‌مه‌سالیئ سوپاسی ده‌کهم. حیوارمان له‌گه‌ل به‌غدا هه‌یه‌و مه‌سه‌له‌ی کورد هه‌ر له‌به‌غدا حه‌ل ده‌کړئ. سوپاسی تورکیاش ده‌کهن بۆ یارمه‌تیدانمان دژی تیرۆریزمی په‌که‌که که هه‌ره‌شه‌ی بۆ سه‌ر هه‌ر دوو لامان هه‌یه. به ئاشکراش ده‌لێتن تا ینک ئیران بێتن، ئیتمه‌ش عێراق دێنن، تا پ.ک.ک. بێتن، ئیتمه‌ش تورکیا دێنن). به‌لام نه‌م عێراق و ئێران و تورکیا هه‌تانه مانای چه‌ند خویان و قوربانی و مالدێرانی و سه‌رشۆریه‌ بۆ کورد، کاک مه‌سعود گوئی پێنادا.. دیاره نه‌و هه‌ر بیر له ئیبراهیم خه‌لیل ده‌کاته‌وه. له لایه‌کی تریشه‌وه ناوا راشکاوته نه‌ده‌وا که دنیایا نه‌بایه نه‌وانه‌ی هاو‌ده‌نگ و هاوکارنی له‌و بۆچوون و کاره‌دا، به

میلیشیاخوازی و پێشیلکردنی ماف و که‌رامه‌تی مرۆفی کورد بێلایه‌ن مه‌به: کئی ماف و که‌رامه‌تی مرۆفی کوردی پێشیل کرد ریسوا‌ی بکه‌ن... تا که‌ته‌ گه‌وره‌که نه‌کراوه ده‌نگ هه‌لبێرن، به‌شکا نه‌مجاره له‌م ده‌نگ و مخته‌دا هوشیار بنه‌وه.. شه‌یتانی رق و تۆله ژۆر پێ بێتن... له پێنازی کچ و کوره‌کان و نه‌وه‌ی سه‌ده‌ی بیست و یه‌که‌مدا، غیره‌تی نه‌ته‌وه‌یی بیانگرئ و ریک بکه‌ون و حکومت و په‌رله‌مان و پاشه‌ره‌ژمان بپاریژن.. تا نه‌وه ده‌یئ، نامان سه‌د نامان به بێده‌نگی خۆتان مه‌بته شه‌ریکی خویان و خیانه‌ت و خۆفرۆشتن...)) هه‌نگاو، ژماره ۲۰/۱۹، ئابی ۱۹۹۵، ل. ۱۶)

به‌لام به‌شیکي زۆری نه‌و نووسه‌رانه‌ی که به ناهه‌ق ناوی نووسه‌ر یان ره‌ژن‌بیریان به سه‌ردا سه‌پاوه، نوقه‌یان لئ نه‌هات.. هاوارتیکیان دژی برسێکردنی میله‌ت و له په‌ریه‌ک هه‌لوه‌شانیدی کۆمه‌لگای کوردو تورکه‌مانستاندی کوردستان و خیانه‌ت و خۆفرۆشتن و هتد لێوه نه‌هات.. نه‌ک هه‌ر پێش که‌ته‌گه‌وره‌که، به‌لکه دوا‌ی که‌ته‌گه‌وره‌که‌وه هه‌تانه‌وه‌ی سه‌ردام و به‌مه وه‌ک ره‌ژنامه‌ی گاردیانی به‌ریاتی له یادی په‌کساله‌ی داگیرکردنی هه‌ولێرا نووسیبووی (کۆتایی هه‌تانه‌ی په‌خه‌ونی سه‌ره‌خۆیی کورد)، دوا‌ی شه‌مش زۆر له به‌ناو نووسه‌رو ره‌ژن‌بیر و حیزب و تا‌قم له ئاستی باشوورو کوردستاندا بێده‌نگ بوون.. نه‌م بێده‌نگییه له گۆشه‌یه‌که‌وه به رق بوون له ینک و پاکانه‌کردنی هه‌ر شتیک دژی ته‌فسیر ده‌کړئ.. گومانی نیه وه‌ک له سه‌ره‌تاوه گوتمان له په‌رته‌وه‌ی ینک پێش بیکوتدانه به‌ره‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی و لیکدانه‌وه‌ی عه‌قلا‌نی و سیاسی باری جیۆپۆلیتیک و هه‌ولدان بۆ دروستکردنی ئاشتی کوردو کورد، ناماده‌ی خێرای بۆ شه‌رو توندوتیژی هه‌بووه، دیاره نه‌وه‌نده تاوانی درندانه‌و بێتا‌بیرووانه‌ی کردوه که زۆر که‌س وا به‌ره‌نجی‌تی رق له ناخیا‌ندا به‌وێتی.. به‌لام شتیکي هه‌له‌یه که تهنیا به رق پاکانه‌ی نه‌و بێده‌نگییه بکه‌ین، یان رق خۆی بکړیته پاکانه‌ بۆ خیانه‌تیکي نه‌ته‌وه‌یی هه‌تده گه‌وره‌و ریسوا‌که‌رو نه‌و خیانه‌تانه‌ی به دوا‌یدا هاتن و به‌رده‌وامی برسێ کردن و له ریشه‌ده‌رکێشانی ئیبراهیم‌خه‌لیلیانه‌ی خه‌لکی کوردستان.. راستیه‌که‌ی مه‌سه‌له‌که زۆر له‌مه قوولترۆ خه‌ته‌رناکتره.. به داخه‌وه ئیتمه ده‌زگایه‌کی نه‌ته‌وه‌ییمان بۆ کۆکردنه‌وه‌ی زانیاری و لیکۆلینه‌وه‌ی ستراتیژی نیه. که‌ر ده‌زگایه‌کی ناوامان هه‌بایه ده‌رده‌گه‌وت که له‌حه‌زی ۲۱ ی ئاب، ده‌میگه له لایه‌ن هه‌ر چوار ژیمه داگیرکه‌ره‌کانه‌وه کاری بۆ کرابوو.. له‌و له‌حه‌زه کاره‌دا هه‌موو سه‌ره‌جه‌مه‌سه‌ره‌کانی خیانه‌تی نه‌ته‌وه‌یی و ده‌سته سه‌ر به داگیرکه‌ران و جاسووسه‌کانیان، پێک گه‌یشتن.. نه‌و حیزب و گرۆو که‌سانه‌ی که یان پشنگیری که‌ته‌گه‌وره‌که‌ی ۲۱ ی ئابیان کرد، یان رازیبوونی بێده‌نگیان ده‌ریی، چ چه‌پ، چ گرۆی ئیسلامی جیاوا‌ز، چ حیزبی به ناونه‌ته‌وه‌یی و خه‌باتکه‌ر، ته‌نانه‌ت زۆر له تاکه‌که‌سانیش به‌شیک بوون له‌و تۆری خیانه‌ته که له لایه‌ن نه‌ک هه‌ر ره‌ژیمه داگیرکه‌ره‌کانه‌وه به‌لکه ده‌وله‌تی وه‌ک سه‌عودییه‌و خلیجیه‌سه‌وه، بۆ بنگۆلکردن و هه‌لوه‌شاندنێ نه‌زموونی سه‌ره‌خۆیی کوردستان، چنرا بوو.. نه‌مه هیچ پێوه‌ندی به پشنگیری پارته‌یه‌وه نه‌بوو.. نیه، به‌لکه که سه‌به‌نی پارته‌ی بۆ ئاشتی و سه‌ره‌خۆیی کورد تێیکۆشی، دو‌ژمنایه‌تی پارتیش ده‌کهن.. ده‌وره‌که‌و پێتان سپێدراره‌وه.. دیاره که مه‌سه‌له‌ی دۆلاره‌و ده‌سه‌لاتیش ده‌وری بالای هه‌بووه هه‌یه.. ئیستاش دو‌ویاره

لای گهلانی تر شهرهف و گهرامهتی نهتهوهی مانای پاراستنی ژبان و گهرامهتی هر مرؤفتیکی تاکی نهتهوهکه یانه: هموو بهریتانییک له حالتهی وادا با پاریزگاری له قاتلیکی خویشیان بی وا بیر دهکانهوه: دهستی شو بهریتانییه من بوومايه: نهوا هستی نهتهوهی و گهرامهتی نهتهوهی دپاریزن. نیمهش لهم دوا سالانهی سدهی بیستا تازه به تازه به ناوی جهلالی و مهلالی یهوه شانازی به قرانی پهکترو بوون به قۆندهره بق داگیرکهران دهکهن. کورد نهتی کتی بنکردهی وهک سامی عهبدولرهحماتی ههیه له پایتهختی دوژمنندا به دهنگی بهرز شانازی بهوهوه پکا که به یارمتهی دوژمنهکی تهنا لهم شهرهی دواپییدا سنی هزار کورواوو بریتداری له لایهته کوردهکی تر خستوهوو خویشیان چواریهکی نهوان زیانیان بووه؟ وانه کهوتنی لاشه ۲۷۵۰ کورد. (الهیاه ۱۲/۹۷). که باسی نهو هموو خوینهنش دهکهی، که باسی له رهگوریشه ههلتکشانی خهلکی کوردستان دهکهی، که باسی تاوارهیی و مرگ و قوربهسهری دهیان هزار کورد له تورکیاو یۆنان و پاکستان و توکرانیاو هموو ولاتی دنیا دهکهی، که باسی برستی و تهجهیرو تعهریب و تهتریک دهکهی، خوڤروش و خهسپوهکان دهلین: نهوه نییه ههولتر نارامو خهک لهوئ له سر چاده نهکتهوه!! نایا کوژیروبوون کوردستان نابین؟ یان دوا چی ههولتر نارامو چند هزارانی لی گیراو تاواره کراو، بق خاتری گهرایهکانی نیستیخباراتی عیراقی و میته نارامه یان بق کورد؟ بهتی نهوهی پرؤسهی به تورکمان کورن و به قوبرس کورنی ههولتر موویک له سهریان بچولینئ؟ به بی نهوهی نیشانهکانی نهتکوردنی سهدامیانهی پیتهختی کوردستان سهرنجیان راپکیشئ؟

نیمه جهخت لهسهرنهوه دهکهینهوه که میکانیزمی بهردهوامی شهره کوردوکوردو میکانیزمی لهبهر یهک ههلوهداندنی کۆمهلگای کورد و میکانیزمی خیانت و بازرگانی کورن به خوینتی کوردهوه: نهمرؤ شیراهیم خهلیه.. پیویسته پدک به هستیکی ئینسانانهو بهرپرسییهکی میژوویی گهورهوه، بق ئاشتییهکی کوردی نهیدی و سهرانسهری ههنگاوی گهورهو خیرا ههلگرن، نهگینا بهردهوامیوونیان له سر وهزعی نیستاو ستراتیژی خیانت، مانای نیعلان کورنی حهریه له سر هموو کورد، له سر میژووی کورد، له سر شهیدانی کورد، له سر شیخ سعیدو شیخ محمودو قازی محممهو بارزانی، له سر منالانی نیستاو نهوهی سدهسهی بیست و یهک.. پیویسته یهکتی و پهیمانی دیمؤکراتی کوردستان و پهکهکاش به لپپرسراوییهوه پرؤسهیهکی ناشنوبونهوهی نهتهوهی دهسپتیکهن. دیاره ئاشنی تهنا به چهسیاندنی نیرادهی گهل دهبی به دامهزاندنی حکومهتکی کۆمهسهلاتی(ئینتیلافی) که بهخیرایی وهزعهکه ناسایی یکاتهوه، دایهشبوونی باشوور نهملتی، باری ئابووری بژنیتیهوه، کۆچی پهکۆمهلی خهک راگرئ، میلیشیای تاییهت نهملتی و ریگا خوش بکات بق دانانی دستوور بق هریم و ههلبژاردنی نوئ و دامهزاندنی دام و دهزگای کۆمهلگای شارستانی و گپرانوهی مهسهلهی کورد بق ناستی شهرعییهت وکرنگیپیدانی جیهان. دهبا نهو روشنیبرانهش که دؤارو خیانت نهیخوساندوون و نهیخوساندوون بهر لهوهی سهفهزی قوبرصمان لی قهدهغه بگرئ، دهنگیکیان ههبی؟

دهنگ یان به بیدهنگی زۆرن و زۆرن نهو روشنیبرانهش که به دؤار یان به خیانت خهسیون و نهقیان لیوه نایا... بهلام هیتشا پیویسته پدک و به تاییهتی سههرکردایهتی بارزانی چیدی به پشتیوانی بیتگانه مهغور نهبن و بهرزهوهندی نهتهوهی گهورهی کورد پشت کوئ نهخن. چونکه ههرچهند، کهس و لایهتی تری سهر به بهغداو تورکیاو نیران له ژیرهوه له گهلینن، راستی نهوان کاری خویشان هر دهکن و تهنا پارتی و ناوی بارزانی بهکار دینن. بویه هر خیزان و بهمهالهی بارزانی تاوانباری پهکم دردهچن و له پاشهروژا ترخهکهی دههه. نهوانهی نیستا بوونه نهاندازیارو پهپامبهری خیانت و جاشهتی یان دهست له پشتی بارزانی دههه و هر به موقهدهسهی دهزانن، نهوانه سووک و ئاسان سهی بهدیلتیکی ثوری تر دهنووسن یان دهلین خۆ هر تسلهن کورد نهبوون و له چاکهی خوینهوه ببوونه مکر مههرگهوه. له لایهکی ترهوه پاکانهکردنی هموو نهو تاوانانه به لیدانهوهی قهوانی جهلالی و شهست و شش و یهکتی و پارتی فهرقیبان نییهو تیرۆرزمی پهکهکه، ورده ورده مهفعولی نامپنی. کیتسهی دهسهلات و دهوری پارتی و بهمهاله زۆر لهوه فراوانتره: خۆ قاسملۆو سلیمان مهعینی و عهلی عهسکری و فاخیر مئیرگهسوری و حوسین سورچی جهلال تالهانی نهبوون، خۆ حهسهی حاجی محمموو عهبدللا نۆجهلان و قادر عزیزو بههانهدین نوری جهلالی نین، خۆ میللهتی کورد که برسی ورهزیل دهکرئ و دهخریته ژیر زنجیری دهباهی بهعس یان ناپالمی F15 و F16 ئهتورکیاوه هموو جهلالی و پهکهکه نین. مههستمان نهوهیه بلین: بهس بهسه. ههچی تینا نهماوهتهوه. ههلبژاردنی ستراتیژی خیانت و بوون به داردهست بق دوو رژیمی ههره کوردکۆرؤجیتۆسایدکر بهناوی دوژمنایهتی جهلالی و عهبدوللا نۆجهلانوه، یان چونکه نهوانیش نهه دهکن، کوردو پارتی و بهمهالهی بارزانی بق هیچ کوئ نایا، دۆزهخی ریسوایی و رووخان و نهمان نهبی.. نیستا میت و نیستیخباراتی عیراقی و تورکمان وا چوونهته ناو لهش و دلی پارتیهوه که خهتیری نهوهی لی دهکرئ بیته بهشیکی ئورگانی نهوان و به حهقیقهت تاک بیتهوهو بیته دوژمنی هموو گهلی کورد. دهبا بهس بی. با چاندن و پهروههکردنی رق و شانازی کورن به خۆکوشتن و قرانی پهکتر بهس بی. با شهپتانی رق به نهعلت بکهن و بیربکهینهوه که نهوانهی پیمان دهلینن جهلالی، یان پدک، یان بهمهالهی بارزانی، یان پهکهکه هموو کوردین و براو کهسی پهکترین: چندهها نامۆزاو پوورزاو تهنهت براش له سهنگهری جیاواری پارتی و یهکتی دا، پهکترین کوشتوهوه. له بهریتانیا دهبنین کچتکی گهنجی بهریتانی (لویس) له نهریکا به نهقهست یان به ریکهوت منالیکی کۆرپه دهکۆرئ و دادگایی دهکرئ، حکومهتی بهریتانیا و هموو گهلی بهریتانیا پشتیوانیان لیکردو دزی بریاری دادگای نهریکی وهستان تا نازادییان کرد، ههر له گوندهکهی خۆی ۶۰۰۰۰۰ پاوهند بق پشتگیری نهو کۆکرایهوه. دوو ژنی بهریتانی تر، له سعودیه هاوړتییهکی ئوسترالی خویشان کوشت. دادگایی کران به زیندانی و ۵۰۰ قامچی. بهریتانیا به حکومت و خهک و میدیاوه کردی به ههلا. چۆن دهبی ژتکی بهریتانی یا قاتیلیش بی، قامچی بهر لهشی یهکوی؟ به گوشارو به کۆکردنهوهی ملیۆن و نیویک دؤار ژنهکانیان له قامچی و نیعدام زرکار کرد. مههستمان نهوهیه

نيسماعيل بيشكىچى

چەند وتەيەك سەبارەت بە پرووناكبيرانى كورد

گواستەوهى له گرمانجيهوه بۆ سۆرانى مههابادكوردى

لهئارادا بيت داخوا {كورد نەتەويه يان گەلە، زمانى كوردى سەربەخۆيه يان نا، خەسلەتە نەتەواپەتتیهكان له كورداندا هەن يان نا}. له لایەكەوه له خۆره‌لاتى ناوه‌راستدا كورد له ٢٠ ملیۆن زیاتر بیت و پرووبەرى خاكەكەيشى له ٥٥٠ هەزار كیلۆمەترى چوارگۆشه زیاتر بیت، له لایەكى تریشه‌وه دەسلەتدارانى سیاسى بتوانن زمانى كوردى قەدەغە بكەن و پاسای وەها دابریژن و بلێن. «زمانى زگماكى هەر كەس توركیه. ئەوانەى سەریچی لەم پاسایەش بگەن خایتن».

بەلێ، ئالێردا، تووشمان بە تووشى لاوازی و هەزارى كۆمەلگای كوردەواریه‌وه دەبیت. له كۆمەلگای كورداندا نەخۆشیهك هەیه، مرۆف دەبێ له نزیكەوه له نەخۆشیه بڕوانیت و لێى بنۆزێتەوه. هەروەها پێویستە مرۆف له توێژەى نێو كۆمەلگای كوردان وردبیتەوه كە پتی دەرگرتیت پرووناكبيرانى كورد. پرووناكبيرانى كورد كۆپیهى پرووناكبيرانى تورك، بڕوام وایە لەم بواره‌دا مرۆف پێویستى بە هێنانەوه‌ى چەند نموونانیش دەبیت.

كوردە ئینتەرناسیۆنالیستەكان

كوردان بۆ خۆ شاردنەوه له مەسەله نەتەواپەتتیه‌كەى خۆیان و چاوپۆشین له ناسنامەى كوردیتى خۆیان ئینتەرناسیۆنالیستەكان بەكارهێناوه. بێگومان شیکردنەوه‌یه‌كى وەهاى ئینتەرناسیۆنالیستە چ بوونىكى نییه، وەها شپۆقه و شیکردنەوه‌یه‌كیش هەر له پەڕتەوه كۆپتر و سەقەتە. هاوكارى نێونەتەواپەتتى له كاتێكدا پێك دێت كە هەر نەتەوه‌یه‌ك خاوه‌ن هەمان ماف بیت كە نەتەوه‌كانى تر هەیانە و، له هەلومەرجى یەكسانیه‌كى تەواویشدا بن. ئەو كوردانەى كە خاوه‌ن تێروانىنى ئینتەرناسیۆنالیستین دەرگرتن بگرتن بە دوو یەشه‌وه.

كوردى له توركیا زمانىكى قەدەغەیه. بەكارهێنانى هەردوو وشەى كورد و كوردستانیش قەدەغەن، ئەو كەسانەى كە پاسى كوردان، زمانى كوردان و مافە نەتەوه‌یه‌ى و دیموكراتیه‌كانیان كردووه، بە بیانووى وروژاندن و برینداركردنى هەستى نەتەوه‌یه‌ى توركان، دابگایى كراون و سزا دراون، هەر له بنه‌ره‌تیشدا پاسایه‌كى وەها دانراوه كە دەلێت: «ئەو كەسانەى له توركیا دەژین، زمانى زگماكیان توركیه». بۆ بەكارخستنى ئەم پاسایەش زۆر هەولیان داوه. ئەم پاسایه له ١٩ى ئۆكتۆبەرى ١٩٨٢دا بەنێوى (پاسای تاپهت بەو بلاوكراوانەى كە بە زمانى غەبرى توركى دەرەچن)، دەرچوو، مرۆف دەتوانیت لهو بابەتە و هى وەكو ئەویشدا سیاسەتى نەژادپەرست و كۆلۆنیاالیستانه‌ى دەوله‌تى تورك هەست پتی بگات و پەدخەنیه‌ى لێ بگرت. لەم بواره‌دا مرۆف بۆى هەیه زۆر شان بلێت. گومانى تێدا نییه خەباتىكى وەها سوودبەخش دەبیت و پێویستیه ئەنجام بدریت. بەلام دەبێ ئەم مەسەله‌یه له گەلێ پرووه‌وه روون بكریتەوه (xx). ئامانجى ئەم لێكۆلینه‌وه‌یه‌ش هەر ئەمەیه، لەم لێكۆلینه‌وه‌یه‌دا هەولێ ئەوه دەرگرتن دەربارەى پرووناكبيرانى كورد هەندێ بۆچوون خویا بكرین.

ژمارەى كوردان له رۆژه‌لاتى ناوه‌راستدا له ٢٠ ملیۆن تێپەر دەكات. پرووبەرى كوردستان وەكو ولاتێك له ٥٥٠ هەزار كیلۆمەترى چوارگۆشه زیاتر دەبیت. كەچى ديسانی‌ش هەبوونى كوردان وەكو نەتەوه حاشای لێ

دەگرت. هێشتا لەسەر هەبوون و نەبوونى زمانى كوردى مشتومر و رەخنە ئەنجام دەدرین. له زانكۆكانى توركیدا پروفیسۆرى وا هەنە هێشتا كۆششى ئەوه دەكەن توركبوونى كوردان [بەسەلێن]. له زانكۆكانى توركیدا بەنێوى [كوردە توركیه‌كان] وانه دەوترێتەوه، چۆن دەبێ تەواوى ئەم شتە سەیرانه لهئارادا بن؟ لێره‌دا ناكۆكیه‌كى مەزن هەیه: تۆ خاوه‌نى ٢٠ ملیۆن كەس زیاتر بیت، كەچى هێشتا مشتومرى ئەوه

كوردە ئىنتەرناسیۆنالسىتە كۆمۇنىستەكان

۱- سال ۱۹۷۲ و مانگىش تشرىنى بەكەمە، ئىمە لە نامە لە كەنار روویاری دىچلە لە زىندانى سەربازى داین، رەحمەتى ئەدىب کاراھان لەگەل میوانانى خۆی بە كوردی قسان دەكات. لەو سەردەمدا ھەر كەس بۆی ھەبوو لەگەل میوانان و ناسیيارانى خۆی قسە بگات. سەردان لە ھەوشەى گرتووخانەدا پىك دەھات. تەلى دىراوى ئىمەیان لەو كەسانە جیا دەكردەو كە دەھاتنە سەردانمان. لەبەر دەرکەى گرتووخانە، لەو رۆژانەى كە بۆ سەرلێدان دیاری كرابوون، خەلك كۆدەبوونەو. لە دەرەو، لەكن میوانان، لە ناوەو، لەكن ئىمەى زىندانىیان، دەبوو قەرەپەستانىيەك ھەر مەپرسە. لە دەرەو، لەنتو میواناندا، سەربازانى تورك، بە مەپەستى گوێ راکرتن لە ئاڤاوتنەكانى ئىمە، دەسوورائەو.

سەربازان بە شىوھەىكى زۆر دۆوار لە دژى بە كوردی قسەكردنى ئەدىب کاراھان دەجوولانەو. ھەرچى ئەدىب کاراھانە گوێ نادانە سەربازان و لەسەر ئاڤاوتنى خۆشى بەردەوام دەبیت. ئەو كەسانەى دەھاتنە سەردانى ئىویش، بەبى ئەوھى خۆیان تىك بەن، دىژەیان بە گەفوكۆى خۆیان دەدا. سەربازان بەرپرسىيارانى زىندان لە رەوشەكە ئاگادار دەكەن. ئەدىب کاراھان ھەر بە كوردی قسان دەكات. بەرپرسىيارى زىندان كە ئەقسەرىكە لە بەرامبەر ئەم رەوشەدا خۆى بۆ ئاگىرى و دەشپىرتنى و دەقیرتتى: «ئىرە و لاى توركائە؛ لىرە، لە غەبرى توركى نابى بە چ زمانىكى دىكە قسە بكريت. لە نىشتمانى توركائە تەنیا زمانى توركى لى دەرچىت، ئاڤاوتن بە ھەر زمانىكى تر قەدەفەىە». راستىت دەوێ كەسانىكى خۆیاندا ھەر بە كوردی دەپەفین، كەچى سەربازان زىاتر لە رەوشى ئەدىب کاراھان بىزار دەبوون. چونكە ئەدىب کاراھان و ناسیياوكانى بە زاناوون و لاسارىيەو بە كوردی دەدان. بەرپۆبەرايەتتى گرتووخانە كاردانەوھى بەھىزى خۆیان، لەھەمبەر ئاڤاوتن بە زمانى كوردی، زىاتر و زىاتر دەكرد. رستەكانى وەكو ئىرە و لاى توركائە، جگە لە زمانى توركى ئاڤاوتن بە ھەر زمانىكى دى قەدەفەىە»، لە چاران زىاتر دووبارە دەبوونەو و دەبیسران. یاس لە یاسا و رىسای نویتش دەكرا، ھەر بۆ نمونە قەدەفەكردنى قسەكردن بە زمانەكانى تر دەنتو زىندانىدا. ئەدىب کاراھان ھەرگىزاوھەرگىز گوێى بۆ ئەم گەف و قەدەفەكردن و فرمانانە شل نەكرد، بەردەوامیش بوو لەسەر قسەكردن بە زمانى كوردی. لەنتوان زىندانىیان و بەرپۆبەرى گرتووخانەدا، لەسەر مەسەلەى ئاڤاوتن بە زمانى كوردی، مشتومرى دووردریژ ھاتنە ئاراو. سەربازان ھىندەى تر كەفى خۆیان زیاد كرد و گوئیان: «كەر ئىرە لەسەر ھەلوئىستى خۆتان بەردەوام بن و بە كوردی قسان بكەن، ئەو لەو كاتەدا ئىمەش نایەلین كەس بىتتە سەردانمان». ئەو رۆژە كەفوكۆر لە دواى نىوەرۆو دەستى پىكرد و ئا كۆتابى ھاتنى سەرلێدانىش ھەر بەردەوام بوو.

رۆژى دواتر، لە زۆر شوینى بەندىخانەدا، ئەو فرمانانە ھەلواسرابوون، كە تىياندا لە غەبرى توركى، رىكە بە چ زمانىكى دىكە نادریت لە كاتى سەرلێدان و ئاڤاوتندا، ئەو فرمانانە بە ئاشكرا گەف و ھەرشە بوون. بۆ نمونە فرمانەكانى خۆیان لەو ھەوشەدا ھەلواسیبوو كە ئىمە روممان تىدەكرد بۆ ھەواگۆرین،

ھەتا داریك ھەبوو، لە قەد ئەو دارەشیان ھەلواسیبوو. لەسەر دەرگای قاوش و ئاودەسرخانە و ئاشپەزخانەش ئەو فرمانانە دەبىزان. برادەرانی كورد ئەو فرمانانەیان دەخویندەو و ھا ھا ھا «دەیاندايە قاقای پىكەن، لەو كاتەدا بۆچوونى من وھا بوو: ئەوان بە ناوەرۆكى ئەو فرمان و قەدەفەكردنە، بە نووسەرانى ئەو فرمانانە، بە بەرپرسىيارانى زىندان پى دەكەن. بەلام لە دژى ئەو فرمان و یاساخكردنە چ نارەزایى دەربىرینىك و نارازىبوونىكى خۆیانىيان نیشان نەدەدا. لەھەمبەر ئەو قەدەفەكردن و فرمانانە دەیانتوانى بە چ شىوھەىك نارازىبوونى خۆیان دیاری بكەن؟ ئەو ھەلوئىستەى كە دەبوایە وەرگىرى ھەلوئىستى ئەدىب کاراھان بوو. مرۆف دەبوایە لە كاتى چاوپىكەوتن و سەردانان بە كوردی قسان بگات. بەلام پىوئىستىش بوو وھا ھەلوئىست و رىتازىك تەنیا لەوتندەرى و بۆ دەمىكى كورتىش نەبوایە، ھەلبەتە لەنتو شۆرشگىرانى كورددا كە بە خۆیانیان دەكوت، ماركسىست-لینىنىست، كوردە ئىنتەرناسیۆنالسىتەكان، زاناوونىكى وھا لە ئارادا نەبوو. ئەو كوردانەى كە دەیانتوانى بخویننەو و بنووسن، لە زىانى رۆژانەیاندا، بە شىوھەىكى كشتى بە توركى دەپەفین، لەنتو كوردە شۆرشگىرەكاندا مرۆف زۆر بە ئاسانى دەتوانى وھا جوولانەوھەىك بەدى بگات. با بىر لە دوو كورد بگەنەوھە كە بە چاكى كوردی دەزانن. كەر ھەمان ئەو دوو كوردە توركى بزائن، لەگەل یەكتر تەنیا بە توركى قسان دەكەن. ئەم رەوشە لە شەستەكان و ھەفتاكائەدا وا بوو، ئىستاش ھەر واىە. كوردە خویندەوارەكان، كوردانى شۆرشگىر، دۆستى زمانى خۆیان نین، كەلۆ بۆچى؟ كەموكۆرى و لاوازىيەكى كۆمەلگای كوردان ھەبە. بە بۆچوونى من، سەبارەت بەو كەماسى و لاوازىيە، پىوئىستە لە خودى توێژى رىوناكبىرانى كورد بۆگۆریتەو. كورد فرمان و قەدەفەكردنى كاربەدەستانى زىندان دەخویننەو و نارەزایى خۆیان دەرنابرن، بە تەنى «ھا ھا ھا» دەدەنە قاقای پىكەن. لە دژى كاربەدەستانى گرتووخانە ھەلوئىست ئواندن، سووربوونە لەسەر ئاڤاوتن بە زمانى كوردی. بۆ نمونە مرۆف دەتوانى بلیت: «ئىو زمانى ئىمە قەدەفە دەكەن، بەلام دىسانىش ئىمە قسان دەكەن، بۆ ئەمەش دەستوور لە ئىو وەرناگرین و لە دادگاكانىشاندا ھەر بە كوردی دەپەفین». بەلێ، كۆتینىكى وھا ھا ھەر نارەزایى دەربىرین بوو، ھەلبەتە كوردان زاناوون و كاردانەوھەىكى وھاىان نەبوو. وێرای ئەمەش زۆر لە كوردان، ھەرچەندە كوردیش بزائن، كەچى بە توركى قسان دەكەن، ئەو كەسانەش كە دەھاتنە سەردانى زىندانىيەكان، ئەگەر توركىيان بزانیبايە، ئەو بەیەكەو بە توركى دەدان ئەك بە كوردی.

لەو رۆژانەدا ئەگەر كوردان لەنتو خۆیاندا بە كوردی قسەیان بكردایە، لە لایەن چەپى توركەو بە (نەتەوہەپرست) ئاوانبار دەكران. ئەم ئاوانباركردنەش ئەو كوندنشىانەى نەدەكرتەو كە توركىيان نەدزانى، بەلكو تەنیا خویندەواران، كوردە شۆرشگىر و دىموكراتەكانى دەكرتەو، بە مانایەكى دىكە ئەو خویندەوارانەى كە توركىشيان دەزانى، كەچى بە كوردی لەگەل یەكتر دەدان، بە پلەى یەكەم ئەمانە ئاوانبار دەكران. خویندەوارانى كوردیش بە تۆمەتى (نەتەوہەپرستى) توورە و بىزار دەبوون. شۆرشگىرانى كورد بۆ ئەوھى خۆیان لەم رەخنە و ئاوانانە پىارێزن، بە كوردی نەدەپەفین و خۆیان نەدەكردە خاوەنى تاپەتەندىيەكانى

بیشکچی

مارکسیزم - لینینیزمدا نییه. ئەو شتە لای کوردان کەمە هەستی نەتەوویە. لەشەستەکان و حەفتاکاندا وەها بوو، ئیستاشی لەگەڵدا بێ مەر وەهایە.

هەستە نەتەوویەکان چین؟

هەستە نەتەوویەکان، بە کورتی، خۆشەویستی بەرامبەر بە نیشتمان و زمان و نەتەو. پایەندبوونی مرۆفە بە نرخ و بەها نەتەوویەکانی خۆی. روونکردنەوەی ئەم پرسە بە هێشانهوێ نموونەیکە بەرچاو باشتر دەبێت. دەمەوێ باسی ماریا کۆری بکەم. ئەو لەگەڵ مێردەکەی خۆی، پێرا کۆری قە دو جار، چاریک لە سالی ۱۹۰۳ و چاریکی تریش لە سالی ۱۹۱۱دا خەلاتی نۆیەلیان لە فیزییا وەرگرتوو. ماریا کۆری کە خەلکی پۆلۆنیایە [رادپۆم] و تیشک و کارداتەوێ دۆزبۆتەرە. لە دواییدا زیاننامەیی ئەو لە لایەن کچەکەیی خۆیەوە ئیفا کۆری نووسراوەتەرە. بە کۆزەیی ئەو نووسینانە منداڵیتی ماریا کۆری بۆ سالی ۱۸۷۰ دەگەریتەرە. پۆلۆنیاش وەک کوردستان ولایتیکی بێهەختە. پۆلۆنیایە لە زۆر قۆناغی مێژووییدا لە لایەن ئیمپراتۆریاکانی مەجەرستان و ئوتریش و روسیا و ئەلمانیاوە پارچە پارچە و لەت لەت کراوە. سالانی بەکەمی زیاتی منداڵیتی کۆری لەزێر نییری داگیرکەراندە دەگوزەرت. لە کتیبی زیاننامەیی ماریا کۆریدا، مرۆف بۆی دەلویت هەندیک شتی وەها سەبارەت بە زارۆکییتی ئەو بخوینتەرە: لە قوتابخانە خۆتندنی زمانی پۆلۆنی قەدەفە بوو. لە لایەن هێزە داگیرکەرەکانەوە هەولی ئەو دراوە منالان بە زمانی داگیرکەران پەرۆمردە و گۆش بکرتن. زمانی پەرۆمردە زمانی داگیرکەران بوو، بەلام کاتێ وانە تەواو دەبیت و ماخۆستایانی نوژمنی سەر بە داگیرکەر لە پۆل دەچنە دەرئ،

کۆمەلگای کوردەواری و، بەم کارەشیان دەسبەرداری زۆر نرخ و بەهای مەزن دەبوون. شۆرشگێڕانی کورد بۆ ئەوێ خۆیان لە پەختان رزگار بکەن، هەمیشە دەیانگوت: «من ئینتەرناسیۆنالیستم، ئیمە ئینتەرناسیۆنالیستین». پرسى سەرەکیش لەمەو سەرچاوە دەگرت. داخوا مرۆف بە راکردن لە زمانی زگمکی خۆی هەر وەک راکردن لە نەخۆشی وەها و، خۆ گرتدان بە زمانی کۆلۆنیالیستان و بەکارهێنانی، دەبیتە شۆرشگێڕتی ئینتەرناسیۆنالیست؟ بۆمان هەیه بێر لە نموونەیکە وەها بکەینەو: «شۆرشگێڕانی تورک لە تورکیا و ئەلمانیا بە تورکی دەپەیفن. شۆرشگێڕانی ئەلمانیش ئورکان بە نەتەوویەرسنی ئاوانبار دەکەن. داخوا دەبێ لەمەمەر ئەم رەختە و ئاوانانە هەلوێستی شۆرشگێڕانی تورک چۆن بێت؟». بێگومان لێردا لەنیوان ئەم دوو نموونە یا تیکەلکردنە جیاوازییەکی بەرچاو هەیه. لەنیوان مانەوێ ئەلمانان لە تورکیا یانیش مانەوێ تورکان لە ئەلمانیا لە لایەک و، لە لایەکی تریشەو مانەوێ تورکان لە کوردستاندا جوداییەکی گەلی مەزن دەبێرت. تورک لە کوردستاندا هێزتیکی داگیرکەر و رەگەزپەرست. تورکیا ئامانجی ئیمپریالیستیانیە لە کوردستاندا هەیه.

دەشتی وەهاش بێر بکەینەو: کریمان تورکیا لە لایەن هێزتیکی بیانییەو داگیر دەگرت. با وای دابنیتین کە هێزی بیانی داگیرکەر زمانی تورکی قەدەفە دەکات و زمان و کولتوری خۆی بەسەر تورکاندا دەسەپتیت. ئایا لە بەرامبەر رەوشتیکی وەهادا دەبێ هەلوێست و تەفکەری شۆرشگێڕانی تورک چ بێت؟ یانیش پتویستە چۆن بێت؟ لە سائیکی وەهادا داخوا شۆرشگێڕانی تورک، هەر بۆ ئەوێ بێنە ئینتەرناسیۆنالیست، بە زمانی داگیرکەران قسان دەکەن؟ بە زمانی داگیرکەران دەنووسن و دەخویننەو؟

کاتێ لە گرتووخانە بووین، جارنایار هەوالمان بۆ دەهات گوایه کاربەدەستانی زیندان سەر و سمیل و پشمان دەتراشن. لەسەر هەوالی ئەو، لە دژی کاربەدەستانی بەندیخانە، کاردانەوێ توند و تیز پەیدا دەبوون. بەندییەکان دەیانگوت: «قۆمان ناتراشین، سمیلی قۆمان کورت ناکەینەو، سمیلمان نامووسمان». ئەم هەلوێستە هەلوێستیکی فیۆدالییانە بوو. لە هەمان کاتیشدا ئەمە هەلوێستی کوردی نەفام بوو. «پرچبیرین قەبوول دەکرا، بەلام کورت کردنەوێ سمیل نا». دەی باشە، قەیناکە، جا ئوخوا سمیلی بێ سەر بە کەلکی چ دیت؟ لە دژی پرچ و سمیل تراشین لە قاوشی زیندان بە تیکراییی هەلوێستی ئارازیبوون دەنوینرا! هەندەک دەیانگوت: «ئیمە بەرەستان چێ دەکەین، رێ نادەین فەرماندەیی زیندان بێتە زوورەو». بۆ دروستکردنی بەرەستانیش هەر کەس و پشینیاری جۆراوجۆری دەکرد: «مێردەکان لێرەو دادەنێن، دۆلایەکان دەکیشینە ئەواتر، فلان کەس با لێرە بێ، ئەوی دیکە با لەوسەر بووستی. مێزی ئاشپەزخانەش ئالێرە دادەنێن و هتد». بەلێ، لە دژی قوتکردنی سەر و پش و سمیل نەخشە بۆ جۆلانەوێ مەزن دەکیشرا. بەلام لە دژی قەدەفەکردنی زمانی کوردی کەس دەنگی لێو نەدەهات. وەها قەدەفەکردنیک لەکن کوردان نابیتە هۆی سەرھەڵدان و راپەرین. دەمەوێ ئەوێش بێت: کەموکۆری کوردان لە بواری زاناوونیی شۆرشگێڕیدا نییه، لە بواری ئاگاداریبوون لە

{زدهگه زبهرستی} و {شوقینیزم} له قه‌لم بدات، نه‌وا ده‌که‌وئته تئو چو‌تیه‌کی گه‌روهه. نامانجی ئەم شپوه بیرکردنه‌وه‌یه به بچووک ته‌ماشاکردنی کوردان و له‌بیشردنیانه. هەر له‌بەر ئەمه‌شه شۆرشگێزانی تورک په‌یفی {نه‌ت‌وه‌یه‌رستی} به مانایه‌کی خراب لیک ده‌ده‌نه‌وه. ئە‌گەر راستیشت ده‌وێ شپواندنێ مانای راسته‌قینه‌ی نه‌ت‌وه‌یه‌رستی و خۆشویستی نه‌ت‌وه‌ی خۆی له خۆیدا کارێکی شاش و هه‌له‌په، خۆشه‌ویستی بۆ نه‌ت‌وه‌ کاتیک له دژی نه‌ت‌وه‌یه‌کی دی‌که‌ دا‌کوکی له هه‌ستی هێرشبازانه‌ی خۆی بکات، و بشپه‌وئیت نه‌ت‌وه‌یه‌کی تر بتوئیتته‌وه، ئە‌مه‌ بێگومان شتیکی خرابه. به‌ پێچه‌وانه‌ش کاتی که نه‌ت‌وه‌ی خۆت، نرخه نه‌ت‌وه‌یه‌کانی خۆت بپارێزیت و له‌م بپاره‌شدا نه‌ت‌وه‌ی خۆت په‌روه‌ره‌ بکیت، ئە‌مه‌ خۆشه‌ویستی به‌رامبه‌ر به نه‌ت‌وه‌که‌ت، نه‌ خرابه و نه ته‌هلووکه‌ش. له‌ لایه‌کی تریشه‌وه کاتی که مرو‌ف جیاوازی نه‌خاته تئوان {خۆشه‌ویستی بۆ نه‌ت‌وه‌ی سه‌رده‌ست} و {خۆشه‌ویستی بۆ نه‌ت‌وه‌ی بنده‌ست}، له وه‌ها بارێکدا مرو‌ف ده‌که‌وئته‌ دژی هه‌له‌وه. ئە‌گەر مرو‌ف به‌ یه‌ک چاو سه‌یری نه‌ت‌وه‌یه‌رستی تورکان بکات که هێرشکار و توئنه‌روه‌یه له‌گه‌ل نه‌ت‌وه‌یه‌رستی کوردان که له دژی هەر جۆریکی نه‌ژادیه‌رستی و کۆلۆنیالیستییه و، داوا‌ی ده‌که‌ه‌فیش له‌گه‌ل نه‌ت‌وه‌کانی تردا ده‌کات، ناشکرایه که ئە‌مه هه‌لوئستی‌که پراوهر له نیازی خراب. وه‌ها هه‌لوئستیک هه‌رچه‌ند به‌ وشه‌ی بویقه‌داری مارکسیست و لینینیست و به‌ تایدیۆلۆژیای شۆرشگێری بخه‌ملتێزیت، دیسانیش ناتوانیت خۆی له بیسی و چه‌په‌لی زرگار بکات.

۲- له‌م باب‌ه‌تا ده‌مه‌وێ تموونه‌یه‌کی تریش ده‌ست نیشان بکهم. به‌لام به‌ر له هێنانه‌وه‌ی ئە‌م نموونه‌یه، هه‌ندێ شت و کات هه‌ن که په‌یوه‌ندیان به‌م باب‌ه‌ت‌وه‌ هه‌یه، هه‌لوسته‌ کردن له‌سه‌ریان به‌ کارێکی پێویست ده‌زانم.

نێمه له ۲ی مارتی ۱۹۷۳ له نامه‌ له گرتووخانه‌ی له‌شکرێ داین. له که‌تار رووباری دیچه له‌نێو قاوش و ژووری زیندانی سه‌ربازیدا ... ئە‌وکات له گرتی سو‌ر {سپوره‌گ}، مووش، دێرسم و زۆر شوینی دی‌که‌ی کوردستان گه‌لی لاوی کوردیان بۆ زیندانی سه‌ربازیی ده‌هێنا. به‌لام به‌ر له هێنانیان بۆ بنه‌دیخانه بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ نه‌و گه‌نجان له‌ی پۆلیس و میت گل ده‌درانه‌وه به‌ مه‌به‌ستی لیکۆلینه‌وه‌ کردن له‌گه‌لیاندا. به‌ مانایه‌کی تر ئە‌شکه‌نچه‌یان ده‌دان. له سالی ۱۹۷۳ سه‌ره‌ۆکایه‌تی کاربه‌ده‌ستانی سه‌ربازیی زیاتر په‌ره‌یان به‌ ئە‌شکه‌نچه و نازار دا. ئە‌و لاوانه‌ی که دوا‌ی ئە‌شکه‌نچه‌دان ده‌هێترانه زیندانه‌وه، سه‌ره‌لوئیت ده‌برانه ئە‌شکه‌نچه‌خانه و ئە‌شکه‌نچه ده‌درانه‌وه. له فێبریوه‌ری و مارتی ۱۹۷۳دا، ژماره‌ی ئە‌و لاوانه‌ی که به‌مه‌به‌ستی ئە‌شکه‌نچه‌دان له زیندانه‌وه‌ ده‌برانه ده‌روه، رووی له زیادبوون ده‌کرد. له فێبریوه‌ری ۱۹۷۳دا، له سپوره‌گ، زۆر لاوی شۆرشگێزانی هێنا زیندانه‌وه. ئە‌و گه‌نجان ده‌مێکی درێژ له ئە‌شکه‌نچه‌خاناندا ما‌بوونه‌وه و تالترین نازاریان چه‌شتیوو. له‌تئو قاوشاندا لاوان به‌ دو‌روورێزیی باسی به‌سه‌رهاته‌کاتی خۆیانیان بۆ ده‌کردین. له ۲ی مارتی ۱۹۷۳دا له‌شکر خواستیان جاریکی دی‌که ئە‌و لاوانه به‌نه‌وه ئە‌شکه‌نچه‌خانه بکەن. هه‌فالانی زیندان نه‌یاند‌ه‌ویست ئە‌و گه‌نجان به‌ده‌سه‌ ده‌ست به‌رێوه‌به‌رایه‌تی گرتووخانه، چونکه به‌ دلناییه‌وه جاریکی تریش ده‌که‌وتنه‌ ژیر ئە‌شکه‌نچه و نازاردان، له سه‌ره‌شادا به‌رێوه‌به‌ری زیندان و

قوتابیان کتێبه‌کانی خۆیان، که هەر له هه‌مان پۆلدا له کون و قوربانیان شار‌دوونه‌ت‌وه، دێننه ده‌روهه و ده‌ست به‌ خۆیندنه‌وه‌یان ده‌کەن. له‌تئوان خۆیاندا به‌ زمانی پۆلۆنی، به‌ زمانی زه‌مکی خۆیان ده‌په‌یفن. له‌سه‌ر کار و کرده‌وه‌ دزی و چه‌په‌له‌کانی له‌شکرێ داگیرکه‌ران، که له نیشتمانی واندا نه‌جامیان دا‌ون، قسان ده‌کەن. ئە‌و قوتابیان‌ه‌ی که شتان ده‌زانن هاوری‌کانی خۆشیان له‌مانه‌ ناگادار ده‌کەن. په‌ب‌ه‌ندبوونی خۆیان به‌ پۆلۆنی و جوانی نیشتمانی خۆیان بۆ په‌کتر باس ده‌کەن. باسی زمانی شیرینی خۆیان ده‌کەن. له سیسته‌می په‌روه‌ره و مامۆستا‌کانی دو‌ژمن په‌خه‌ ده‌گرن. به‌ر له‌وه‌ی مامۆستا‌کانی دو‌ژمن رووی‌که‌نه‌ پۆله‌کان. کتێبه‌کانی خۆیان ده‌شترنه‌وه و دیسان به‌ زمانی داگیرکه‌ران ده‌ناخفن. ته‌مه‌نی ئە‌و مندالانه له‌تئوان ۶ و ۱۲ سالاندا بووه.

داخوا ئە‌وان چۆن چۆنی فێری ئە‌و هه‌لوئست و میتۆده‌ بوونه؟ بێگومان له‌نێو خیزان و تیکه‌لاوییان ده‌گه‌ل کۆمه‌لگای خۆیاندا. ئە‌و شتانه‌ی که له‌سه‌ر ر‌امان و هه‌لوئست و جوولانه‌وه‌ی ئە‌و منالانه‌ کاریگه‌رییان هه‌بووه، ئە‌و شتانه‌ی که جۆش و خروشیان به‌ وان داوه، هه‌سته نه‌ت‌وه‌یه‌کان بوون. لێره‌دا ده‌مه‌وێ ئە‌وه‌ بلێم هه‌ستی نه‌ت‌وه‌یه‌ی له‌کن کوردان تا بلێی لاواز و که‌مه. له کۆمه‌لگای کورده‌واریدا له‌هه‌مبه‌ر کار و کرده‌وه‌کانی کۆلۆنیالیست و نه‌ژادپه‌رستان لاوازییه‌کی به‌رچاو ده‌بینریت. له دژی کورده‌وه‌کانی کۆلۆنیالیست و په‌گه‌زه‌رستان کاردان‌ه‌وه‌ نایه‌ته ئاروه. ناشکرایه که ئە‌م چۆره به‌رووداوه‌ستان و هه‌لوئستانه هۆکاری میژویی و کۆمه‌لایه‌تی خۆیان هه‌یه. لێره‌دا به‌ پێویستی ده‌زانم سه‌بارت به‌ کورده‌ خۆینده‌وارم‌کان، ئە‌و توئنه‌ی کۆمه‌لگای کوردان که به‌ {رووناکی‌یران} ناوزه‌ ده‌کرن، چه‌ند گۆتتان بێژم. له‌م به‌شه‌ی چ‌فاکی کورداندا لاوازبوون و قه‌لسیه‌کی گه‌وره به‌رچاو ده‌که‌وئیت. هه‌ول ده‌دم ئە‌مه باس بکهم.

ئە‌و هه‌سته نه‌ت‌وه‌یه‌کانه‌ی که لێره باسیان لێ‌وه ده‌کهم چ تیکه‌لایه‌کیان به‌ نه‌ژادپه‌رستییه‌وه نییه. با ده‌ست له نه‌ژادپه‌رستی په‌ره‌دین، راستتر ئە‌مه خۆپاراستنه له نه‌ژادپه‌رستی. ئە‌مه خۆشه‌ویستی بۆ نه‌ت‌وه و له هه‌مان کاتی‌شدا لایه‌نگیری کردنه له یه‌کسانی. له‌به‌رئ‌وه‌ی ئە‌م هه‌ستانه له‌هه‌مبه‌ر چه‌ور و سه‌من، له‌به‌رئ‌وه‌ی که‌سانی خاوه‌ن ئە‌م هه‌ستانه مافه نه‌ت‌وه‌یه‌یه ده‌سته‌گه‌ت‌وه‌وه‌کانی خۆیان ده‌پارێزن و، پێژ له مافی نه‌ت‌وه‌کانی دی‌که‌ش ده‌گرن، له‌به‌رئ‌وه‌ ئە‌وان مرو‌فدۆست و هاو‌ده‌م و هاو‌چه‌رخن. ناشکرایه هه‌سته نه‌ت‌وه‌یه‌کان گه‌ر به‌م شپوه‌یه‌ بن چ مه‌ترسیه‌کیان بۆ سه‌ر نه‌ت‌وه‌یه‌کی تر ناییت. هه‌سته نه‌ت‌وه‌یه‌یه‌کانی کوردان کاتی شالۆ به‌ر نه‌ سه‌ر نه‌ت‌وه‌کانی دی‌که‌ی دراوسێ، له وه‌ها بارێکدا بۆ ئە‌وان ده‌بنه ته‌هلووکه. وه‌ک نموونه ده‌توانین بلێین ئە‌گەر کورد له دژی عاره‌ب و فارس و تورکان زولم و زۆر و تیرۆری ده‌ولت به‌کاربێنیت و ئە‌وان بتوئیتته‌وه، نا له‌و کات‌ه‌دا کوردان ده‌بنه ته‌هلووکه. له‌ رۆژه‌لاتی ناوه‌راستا بۆ تورک و عاره‌ب و فارسان، شتیکی وه‌ها نه‌ ئە‌مرۆ و نه‌ سه‌په‌نی و نه‌ له ده‌مێکی کورت و درێژخایه‌ندا به‌ خه‌یالی مرو‌فیشدا نایه‌ت. کورد بۆ خۆیان رووبه‌رووی زۆره‌ده‌ستییه‌کی مه‌زنی په‌گه‌زه‌رستان و کۆلۆنیالیستان بوونه‌ت‌وه. کاتی مرو‌ف هه‌ولانی کوردان، بۆ زرگارکردنی زمان و به‌ده‌سته‌خستنی مافه‌کانی خۆیان، به‌ مه‌به‌ستی وه‌که‌ه‌فی و یه‌کسانی له‌گه‌ل نه‌ت‌وه‌کانی تردا به

بویستیایه له قاوش بچیتته دهرهوه دهبوايه بهنئوان هر دوو ریزه لهشکره دهریاز بیت. ریگه چاره په کی دیکه نه بوو. بعم شتویه به توراوی قاوشه کان له مروځ خالی کرابوون، هر شتی که له قاوشه کاندا هه بوون لهشکر دهستیان به سردا گرت. چهندين یاسا و قهدهغه کردنی نوچیان هینا شارهوه. دواي لیدان و نهشکه نجه په کی زور ۴۰ هه فال وهکو بهرپر سیاری شم رووداوه دهست نیشان کران و، هر هه مووشیان خسته زووری تهنیاییه وه. شم زورانه کاره بایان نه بوو. خویان به نه قهست کاره بایان لی بریبوون. هر وهه چ شتی که له ناو شم زورانه دا تهنه بپنرا، نه روژنامه، نه پرتووک... چ شتی که نه بوو. روژنی پک جار بومان هه بوو له ریگای پاسه وانیک بچینه ناو ده سخانه. نیمه کاتر مترمان لا هه بوو، به لام بومان نه دهکرا له باره ی کاتره چ شتی بزاین. هه فالان هه ندی جار گوزانیان دهگوت. پاسه وانه کان زور رکیان له ستران چرین ده بووه، به تابه تیش ستران و گوزانی کوردی، نهوان بیتزاری خویان له هه مبه سترانان دهره بیری. بابه تی سره کی که دهموئی لیره دا پاسی بگم پیوه نیداره به گوزانی کوئن.

روژنیک هه فالیکي نیمه دهستی به ستران چرین کرد. سترانی { بیری فانی } ی دهگوت. دهنگی شو زور خوش بوو. کاتی شو هه فاله دهستی به سترانان دهکرد، کشت هه فالانی شو به دل و کیان کوئیان بژ شل دهکرد. شو هه فاله له سر داخواری و نکای هه فالان گوزانی نه دهگوت. به پیچه وانوه به نارمزوی دلی خوی هر وهختیکي هه وهسی لیا دهستی به گوزانی کوئن دهکرد. ده شیرانی که ی، له کوئی، کاه ستران بلینت. کاتی دهستی به سترانی { بیری فانی } دهکرد، هه فالان به شتویه په کی سرنجر اکتش و بیده نگیه کی شو وهوه کوئیان لی دهگرت. جارنی له جارن هیشتا ستران توراو نه بوو بوو، بگره نیوهش نه بوو بووله پر له زووریکي دیکه وهه فالنیک دهستی به چرینی گوزانیی که بیتنمودی به ربادی تورکی کرد. له سر شم له زوروه کاتی ترهوه هه فالان نارازیبوونی خویان نیشان دا. به راستیش رهوشیکي ناخوش بوو. هه فالان به نارهبازی دهریپنه وهک بلینت. «نستا تو له کوئی په یدا بووی؟» خاوهن سترانی به ربادی تورکیش، له برامهر نارهبازی دهریپنی هه فالان، بعم چند وتانه خوی دهپاراست. کهلی هه فالان نه نیمه تر ناسیونالیستیم». شو هه فاله له بهر نه وهی نینتر ناسیونالیسته ناتوانی کوئی بژ کوردی شل بکات، کانتیکش هه فالان به کوردی گوزانی بلینت، جه نابی شو له بهر نه وهی نینتر ناسیونالیسته، ده بی به تورکی سترانان بچریت. وهه تپروانینیک تاجیته میشکی مروقه وه. به تنیا له کن کوردان بینومه که رمان و تپروانینه نینتر ناسیونالیستییه کان بینه هوی پارچه پارچه کرن و بچوک کردنه وه و له ناو برینی ههسته نه وه مبه کان. له هیج ولاتیکي دیکه، لای هیج نه ته وه په کی تر مروځ رهوشیکي وه های بهر چاوه دهگوت؟ بق شمونه مارکسیستانی فله نسی، روس، عازب، تورک، یونانی و نه مریکیش همن، به لام مارکسیستی کورد چ بووتیکي نییه، هه فالی نامه بوکراو هر بق نه وهی کوردیتیی خوی دهرنه خات، له کوردیتیی خوی رادهکات و ده لیت: «نه نینتر ناسیونالیستیم». نینتر ناسیونالیزم ده بچته پردی شاردنه وهی کوردا یه تی. له شهسته کاندا په پیفی «نه نینتر ناسیونالیستیم» له نیکو کوردا ندا

بهرپر سیارانی دیکه ی زیندان کوئیان: «نهوان نهشکه نجه نارین، یا که سیش خوی تیکه لی وان نهکات». به لام دیسانیش هه فالانی بهرپر سیار له قاوشه کان کوئیان. «نیمه یاوهر به تپوه ناکه ی، هه فالانی خو شمان نادهینه دهست نپوه». له روژی آی مارتی ۱۹۷۲ دا شه ره قسه له نئوان زیندانانینان و کار به دهستانی زیندان ههتا شه و دهره نگانیک دریزه ی کیشا. پاشان هه ندیک له هه فالان جوونه سر جیگای خویان. رهوشی زیندان له تهنه وه دا بوو. کهس نه یده زانی له دواي سهعاتیک چ دهقه ومیت. توراوی گیراوه کان تووړه و توند دیار بوون. هر که سی نه وی دیکه ی داوه تی بیده نگي دهکرد. بق نه وهی لهشکر نه توان بکونه ناو قاوشان، له پشت دهرگای قاوشان بهر به ست هاتبوونه دامه زانندن، دولا، میتز، چواریا و شتی تر له پشت دهرگاوه هه لپه ستر دیرا بوون. هه ندیک له هه فالان توبه تیان دهگرت.

بعم حاله تی دهر و ونیه وه و له تاریکایي شهوا، هه ندی له هه فالان به خهوا چو بوون، له هه وشهش ته په تپه پی پیمان و فسکه فسکی قسان دهات. پاشان دهنگیکي بلنکو عرد و عاسمانی هه ژاند: «که له ماوهی پینچ دهقیقاندا نینه دهرهوه قاوشان کولله باران دهکین!»، شم پرسته به چهندين جار دوویاره بووه وه. هر که سهو له ناو نوتنی خوی دهرگوت، هه مووشیان جلکیان له بهر دا بوو، راستیه که ی هر که سهو به جلکه وه که تپوهه نپو جیگای خوی، چونکه پتیشینی قومانی شتی که دهکرا، به خپال و نه ندیشه وه هر کهس له وی تری ده پرسی: ده بی چ بقه ومی؟ له هه وشه ی به ندی خانه جگه له که فوگور و هه ره شه و قسه ی ناشیرین شتیکی دیکه نه ده بیسترا. سهریازان دهیانقیراند و دهیانگوت: «هه مووان دهکوژین، دای گشتان...» دهنگه کهش دهنگی سهریازانی پتیشو نه بوو، هه لو تیش هه مان هه لو تیش نه بوو. له قاوشاندا سامانکی هه موو لایه کی گرتبووه، له وهه رهوشیکي سهریازان له پنجه ره کانه وه دهستیان کرد به ته قه کرن. گولله راسته قینه به کار ده پتران. هر که سهو خوی له کوژینان و بن قهله و پتراندا مات دهکرد. دواي کولله بارانیش، بومبای دهنگی، بومبای فرمی سکریزیان خسته ناو زوروه کانه وه، کهس که سی نه وه دیت. هه فالان بژ خو زرگار کردن له کاریگری بومباکان، به هه لداوان بهر وه پنجه ره کان هه لاتن. به لام له بهر دم په پنجه ره کانه وه سهریازانی چه کبه دهست، که ناماده ی کولله بارانندن بوون، وه ستا بوون، جنتو و هه ره شه و گوره شه یان دهباراند. دهیانگوت: «دهتانکوژین و دایکانتان ده...» کاریگری بومباکان تا دهات زیده تر ده بوو. هر په که وه بهر دهرگا به وه ستاوی چاوه روانی جوونه دهره وهی دهکرد، له بهر نه وهی له بهر دهرگاش بهر به ست بهر ز کرابونه وه، بواری جوونه دهره وه بژ کهس له نارادا نه بوو، تاریکیش هه موو شو تیکي دایگر کردبوو، گلوه ی کان کوژینرا بوونه وه. به هوی زید بوونی کاریگری بومبایان و فرمی سک له چاوه اتن، بهر به سته کان له ده مکی کورتا خرا کران. هر که سهو به شتویه پک خوی ده هاویشته هه وشه ی زیندان، له هه وشه شندا لیدان و نهشکه نجه چاوه روانییان دهکرد.

لهشکر له پتیش دهرگای جوونه هه وشه بوو بوونه دوو ریز، مروځ بق نه وهی بچوویایه هه وشه دهبوايه راره ویکي نوو ودریز بپریت. له هه ردو لای راره ویشدا لهشکر ریزیان به ستبوو، هر که سیک که له قاوش دههات دهره وه، به شی خوی له لیدان به قونداغه تفنگ و تپلا و کوله مست بهر دهگوت. هر که سی

دامەزرىنەراندا گەنجى ۲۰-۱۸ سالىي، عامۆستا، دوكاندار، كوندىي و كرىكار دەبىزان، ئامانجى ھەر ھەمووشيان پاراستنى (ك.ك.ش.پ.) بوو. دەشيانويست بلىن (ك.ك.ش.پ.) بە مەبەستى داكۆكى كردن لە زمان و كولتورى كوردان دامەزراوە كە لەژىر چەور و سەمەدان، ھەر ديسان دەپانويست ئەو بلىن كە (ك.ك.ش.پ.) لە دژى ئەو زولم و زۆردەستىيە و بۆ وشياركردنەوھى كەلى كورد ھاتوونەتە سازكردن، بەلام ھەندى لە پزىشكان، پارىزەر و خوتنكاران ھەولئى ئەوھيان دەدا كە سنوور بۆ ئەو ھەفالا ئە دابىنن و واشيان نیشان بەدن كە ئەوان (ك.ك.ش.پ.) ناپاريزن. ئەوانەي كە لە دژى پاراستنى نەتەوھى كورد و زمانى كوردى بوون دەيانگوت: «ئىمە بۆ پركردنەوھى كاتى قالاي خۆمان - ك.ك.ش.پ. مان دامەزراوند. لەنتو ئەو كۆمەلانەدا رۆژنامەمان دەخوتندەوھ و قسەمان بەيا دەدا. ئىمە - ك.ك.ش.پ. مان بۆ ئەو سازكرد تاكو ئەوانەي كە توركى نازان فېرى تورككيان بگەين. داخوا ئەمە باشتر نەبوو لەجياتى چوونە چايشانە و قوماركردن؟ دواي كار دەھاتىنە بارەگاكاني - ك.ك.ش.پ. - و بۆ خۆمان قسەمان دەكرد. رۆژنامەمان دەخوتندەوھ، بە ھەفالانى ترمان دەگوت: لە بەرامبەر داواكارانى لەشكرىدا قەت ياسى كوردى و كوردىتي مەكەن. گەر بە قسەشمان بگەن زەرەر ناكەن، بەردەدرين. لە كاتىكيشدا ئىوھ بلىن ئىمە كوردىن و لەسەر زمانى كوردى زولم و زۆردارى ھەيە و...ھند، ئەوكات ئەمە بە گرانقان لەسەر دەكەوئ و سزاش دەدرين. لە زىندان مانەوھش كارى ھىچ كەس نىيە. مروف تەنيا لە دەروھ دەتوانئ شتان ئەنجام بەدات. لە لاپەكى ترىشەوھ ئىمە شۆرشگىترين، ئىمە ئىنتەرناسيۆنالىستين. شۆرشگىتران و ئىنتەرناسيۆنالىستانىش كوئى نادەن بە پرسگەلتىكى وەكو چاند و زمان. خۆ لە كاتى بەرقەرارىبوونى كۆمەلگاي سۆسيالىستىدا، ئەم چۆرە مەسلەتە ھەر يەكسەر چارەسەر دەين.»

لە ھاويى ۱۹۷۱دا تازە روومان كوردۆتە قاوشەكانى زىندانى سەيرانتەيە. ئەم چۆرە پروياگەندانى سەرەوھ، لە دژى ئەو لاوانەي كە خاوەن ھەستى نەتەوھەين، بە دژواری و ماوھ لە دواي ماوھ بە كەلى شتوان پلاو دەكرتەوھ.

ھەر لەو سالەدا لە مانگى ئۆكتۆبەر ئىمەيان بۆ زىندانەكەي نزيك چەمى ديچلە گواستەوھ، ئەو پروياگەندانە لەوئىندەرىش ھەر ھەبوون. كاتى ھەفالانىان دەبرد بۆ داگا لەبەردەم داواكارانى لەشكرىدا، لەوئىندەرى زۆر شتى وەھايان پى دەكوتن، داخوا ئەوان لەنتو تەفگەرىكى چۆن چۆنيدا كار دەكەن. دادگايى كوردنەكانى (ك.ك.ش.پ.) شارى نەنقەرە و ئەستەميوول لە ۱۲ى كانوونى يەكەمى ۱۹۷۱دا دەستيان پىكرد. لە پاشان دادگايى كوردنەكانى ھەردوو شارەكە كرانه يەك، ئەو پروياگەندانەي كە لەسەرەوھش لىيان دوابووين، لە كاتى دادگايى كوردنەكانىشدا ھەر بەردەوام بوون، بەلام سەرەراي ئەم ھەموو پروياگەندانەش، بىرئ لە ھەفالانى زىندانى، لەنتو خوياندا، بۆ پاراستنى لاپەنگرانى (ك.ك.ش.پ.) و زمان و نەتەوھى كورد خەباتىكى گرانەھايان ئەنجام دا، لە سەرەتادا شەش كەس و دواترىش نۆ كەسى (ك.ك.ش.پ.) لە ئەنقەرە و ئەستەميوول زۆر بە رىكويىكى و بە شتوھەيكى سىياسىيانە داكۆككيان لە خويان كرد.

لەو كاتانەدا رستەكانى وەكو «ئەز ئىنتەرناسيۆنالىستيم» «ئىمە

زۆر بەكار دەھيتران، ئەوسا زۆرەي كوردەكان لەنتو پارتى كرىكارانى توركيان، لە فیدراسيۆنى كۆمەلە فیکریيەكان (ف.ك.ف.ا) و لە دواي شەستەكانىشدا لەنتو كۆمەلە كولتورىيە شۆرشگىرەكانى رۆژھەلات «ك.ك.ش.پ. خويان ئۆرگانىزە كوردبوو. بىرئ لە كوردانىش لەناو فیدراسيۆنى لاوانى شۆرشگىتران كىرسابوونەوھ، زۆرەي لاوانى شۆرشگىر تازەبەتازە {شۆرشى مىللى ديموكراتى ايان دەپاراست. لە سەردەمى رۆژمى سەربازىي ۱۹۷۱دا، زۆرەي ئەو كوردانەي كە گىرابوون، دەخزانە زىندانى ئامەدەوھ. ئەوكات پەيلى «ئەز ئىنتەرناسيۆنالىستيم» ھىشتا زياتر بەكار دەھات. ھەفالانى كورد كوتەي «ئەز ئىنتەرناسيۆنالىستيم» لە ھەر شوئنى، بى ئەوھى پتوئىستىش بى، بەكاريان دېنا: نەشياندەگوت: «ئىمە ئىنتەرناسيۆنالىستين.» مروف كەم گوئى لە راناوي كۆ (ئىمە) دەبوو، بگرە ھەموويان راناوي تاك (من ايان لەسەر زار بوو.

لە سالى ۱۹۷۱دا، حاكم و داواكارى گشتى سەر بە رۆژمى سەربازىي تايبەتى لە ئامەد و سىرت، بانگاشەي ئەوھيان دەكرد كە نەتەوھەيك بەناوي كورد چ بوونىكى نىيە و ھەر كەس توركە، ھەروھە دەيانگوت زمانىكى سەربەخۆ بەناوي زمانى كوردى لە ئارادا نىيە و، {كوردى}ش شتوھزمانىكى دىكەي توركىيە. بۆ سەلماندى ئەم بىر و بۆچوونانەشيان بە ھەزاران درۆيان ھەلدەبەست. بەتايبەتىش پىيان لەسەر ئەوھ دادەكرت كە، ئەوانەي باسى كورد و كوردى و مافە نەتەوھەيەتيەكانى نەتەوھى كورد دەكەن، دەبى سزا بەدرين. ئەوانەي لەبارەي نەتەوھى كورد و زمانى كوردىيەوھ دەدوان لە لاپەن ھىزەكانى دەولتەتەوھ ھەرپەشيان لى دەكرا. لە رەوشىكى وەھاشدا ئەركى سەرشانى كوردان ئەوھ بوو ھەبوونى خويان و زمانى كوردى بپاريزن. ئەو ھەفالانى لەسەر ئەندامبوون لە (ك.ك.ش.پ.) تاوانبار كرابوون، دەبوایە ئەم ئەركى سەرشانى خويانىان، بە بىرپار و ھوشيارى و جۆش و خرۆشەوھ ئەنجام دابا. بەلام لە مانگەكانى ھاويى ۱۹۷۱دا، لە زىندانى سەيرانتەيە، بە راي من رەوشى ھەفالان وەھا نەبوو. بىرئ لە ھەفالان كە لەبەر ئەندامبوون لە (ك.ك.ش.پ.) و پارتى كرىكارانى توركيان دادگايى دەكران، نەياندەويست داكۆكى لە نەتەوھى كورد و زمانى كوردى بگەن. بە بۆچوونى ئەو ھەفالانە، پاراستنى كوردان و زمانى كوردى كارىكى شۆرشگىترانە نەبوو، بگرە (نەتەوھەپرستى) بوو، ئەو ھەفالانە دەيانگوت: «ئىمە شۆرشگىترين؛ ئىمە ئىنتەرناسيۆنالىستين؛ ھەر پتئشنيارىك كە بۆنى - نەتەوھەپرستى - و - رىيالىستى - لىوھ بى رەتى دەكەينەوھ.» بە راستى نيازبان نەبوو كورد و زمانى كوردى بپاريزن. دەنا ئەكەر مروف لە ھەلو مەرجى سالى ۱۹۷۱ وىرديتەوھ كارى ھەرە شۆرشگىترى پاراستنى ھەبوونى كوردان و زمانى كوردى بوو، چونكە ئەوكات لەسەر زمان و فەزەھنگى كوردى زۆردارىيەكى بى وئەن لە ئارادا بوو. دادوھرانى تورك بۆ خاشاكردن لە ھەبوونى كوردان ھەر رى و رىتيازيكىيان بە راست دەزانئ. لە باروئوخىكى وەھاشدا، پاراستنى زمانى كوردى و نەتەوھى كورد، ئەركىكى ھەرە مەزەن بوو و نەدەبوایە مروف لى رابكات.

لەو كاتانەدا لە شارە كوردىيەكانى وەكو ئامەد، ئىلە، قارقين، حەزۆو نەرخەنى، كۆمەلە كولتورىيە شۆرشگىرەكانى رۆژھەلات (ك.ك.ش.پ.) ھاتبوونە دامەزراندن. لە زۆر شوئنان، لەنتو

شهرم و که ماسی نییه، بگره بۆ تهواوی مروقیایه تیش مایه ی شهرمه، له نیتو گشت ولاته کانی خۆره لاتی ناوه راستا که سنانک هه ن که نینته رناسیونالیزمی ئیسلامی ده پارتیزن، به واتایه کی دیکه رهگه ز و نه ته وایه تی پوت ده که نه وه و ده لئین؛ موسلمانان هه موو برا و یه کسانن، پتویستیشه تاکه دهوله تیککی ئیسلامی هه بیت. به لام له تورکیا، ئیران و عیراقدا، نه وه هیزه ئیسلامیه ئینته رناسیونالیستانه، به مه بهستی توانده وه و له ناوبردی بزوتنه وه ی نه ته وه یی گه لی کورد به کار ده برین. شم هیزه ئیسلامیه قهت دهنگی خۆیان له دژی نه ته وه په رستی تورک و عاره ب و فارس به رن تاکه نه وه، بگره له بن په رده ی ئیسلامیدا نه وان به خۆیان به کاری نه ته وه په رستی نه وه نه وانه راده بن.

با بیز له مانگی مارتی سالی ۱۹۸۸ بکهینه وه، له باشووری کوردستان له شاری هه له بجه چه که کیمیایه کان به کاره تیران. سه ددام حوسین به تایه تی چه کی کیمیایی له دژی کوردان به کاره تینا. نه وه بروای وا بوو که ته نئ چه کی کیمیایی بۆی هه ی پش له بزوتنه وه ی په ره گرتوی کوردان بگرت. زیاتر له پینچ هه زار ژن و مندا ل و پیر و په ککه وته ی کوردان، له ده سه کاتیککی کوریدا هه لچۆ کران. به سه ده ان هه زار کورد، له نیتو سه رما و زوقمدا، ناچار کران زیند و واری باب و با پیرانیان جن به یلن و، ناواره و ده ره ده ر بن. هه ر بۆنه وه ی په ناویه سیوتک بدۆزنه وه دوو چاری گه لئک به له نگازی هاتن. شه مه به هه موو شیویه ک کۆمه لگۆزی بوو.

ئایا کار به ده ستانی دهوله تیککی ئیسلامی چۆن ده یانتوانی بیر له وه ها زۆرداری و جینۆسایدنیک بکه نه وه له دژی گه لئکی موسلمان؟ چۆن ده یانتوانی شم کۆمه لگۆزی به نه تجم بدن؟ جیگای داخه موسلمانان شم زولم و نه شه که نه چه و به کۆمه ل قه رکردنه یان هه ر نه بیخی و خۆیان لئ کپل کرد. نه وه موسلمانانه ی که به ته نیا داوای تاکه دهوله تیککی ئیسلامی ده که ن، ده لئین: «له نایینی ئیسلامدا نه ته وایه تی گرنگ نییه، نه وانیه ی بروایان به ئیسلام هه یه یه کن، یه کسانن». به هه رحال له دژی شم هه قیبتیه زانه وه ستان، بئنده نگ بوونی موسلمانانی تورک و عاره ب و فارس له هه مه به ر شم به کۆمه ل قه رکردانه شتیکی ناساییه، نه وانیه ی که نجه ده مانه و پ زیا تر ره خته یان لئ بگرین موسلمانانی کورد خۆیان. چونکه نه وانیه ی که قه رکران کوردن، شم کۆمه لگۆزی به ر له هه ر شتیکی راسته وراست پتوه ندی به کوردانه وه هه یه.

دوای نه وه ی به چه کی کیمیایی هه له بجه بۆ مه باران کرا له کویت کونفرانستیکی ئیسلامی به ستر. سه رۆک و سه رۆک وه زیرانی ۴۲ دهوله تی ئیسلامی له کویت کۆبوونه وه. کۆنفرانسی ئیسلامی له سه ر رهوشی موسلمانانی فلیپین، قه له ستین، پۆژناوای ته راکیا، تورکه قوبرسیه کان، نه فغانستان، تورکه کانی بولگاریستان، سویدان و مۆرتانیا ش بریاری وه رگرت. بۆ نمونه له به ره نه وه ی بولگاره کان ناوه تورکیه کانیان کۆردا بوو، حکومه تی بولگاریا ره خته ی لئ کیرا، چونکه ئیسرائیل زۆرداری له قه له ستینییه کان ده کرد و سۆقیه تیش له شکر ی هه بوو له نه فغانستان، شم دوو دهوله ته مه حکوم کران. به لام به بیری چ سه رۆک و سه رۆک وه زیرتیکی دهوله ته موسلمانه کاندانه هات که ره خته له سه ددام حوسین بگرت، که به چه کی کیمیایی پینچ هه زار ژن و مندا ل و پیر و په ککه وته ی کوردانی کوشنوه. لئره دا دیسان ده مه وئ په نه چه بۆ نه وه رابکیشم، نه وانیه ی که من ده خوارم

ئینته رناسیونالیستین «گه لی جار دووباره ده بوونه وه. هاورتیه کی من که پارێزه ر بوو گوئیوی:» من ئینته رناسیونالیستم. بۆ سه لماندنی شه مه ش منالانی خۆم ناو ده نئم جه نگیز، ئالپ نه سلان و مه ته «، ئاشکرایه شم بۆ چوونه چ په یوه ندیه کی به مه سه له ی ئینته رناسیونالیزمه وه نییه. چونکه به گۆزیه ی یاسای تورکان کورد ناچارن ناوه تورکیه کانی وه کو جه نگیز و مه ته و ئالپ نه سلان له منالانی خۆیان بنن. ناوه کوردیه کان قه ده فغن، له به ره وه ناوایانی منالان به وه ها شیویه ک دووره له ئیروانین و بزافی ئینته رناسیونالیستی، بگره شه مه خۆی له خۆیدا سه رنه ویکردنه بۆ کار و کرده وه کانی نه ژا ده په رست و کۆلنالیستان، به کار بردنی زاوای شۆرشگێرش ته نئ بۆ شار دنه وه ی نه وه سه ر نه و پیکردن و سه رشۆر پیکردانه به که باس کران. گویمان له وه دا نییه به ر له هاتنی رژیمی ۱۲ مارت، هه م له کار و خه با ته کانی و هه میش له هه ول و کۆشه کانی [ک.ک.ش.ر.ا.دا، زۆر جار ان باس له زمان و نه وه توانده وه ی کورد ده کرا. له سه ر ده می رژیمی ۱۹۷۱ دا، گه ر به ئاشکراش دیار نه بووی، به لام دیسانیش رهوشتیکی دیکه سه باره ت به هه ردوو رتکخوای ناماژه بۆکراو له تارا دا بوو. خو رشید ناغای شرنای، کاتی که گه نه چه کورده کان، له گه ل نه ودا به تورکی قسانیان ده کرد، نه و بئنده نگ ده بوو، هه له ته خو رشید ئۆتوک ناغا تورکیشی ده زانی. به لام به م شیویه نا دۆستیوونی لاوانی کوردی به رامبه ر به زمانی خۆیان ریسوا ده کرد.

ژماره ی کوردان له خۆره لاتی ناوه راستا له ۲۰ ملیۆن زیاتره. که چی دیسانیش کورد حاشایان لئ ده کرت، هئیشتا ده مه ته قی ده رباره ی سه ره خۆبوونی زمانی کوردی ده کرت. تا ئیستاشی له گه لدا بیت کوردی قه ده فغه ده کرت. بۆ شه مه ش پتویسته له رهوشی خۆینده واران ی کورد، که ده که ونه نیتو باز نه ی توژی رونا کبیران، بکۆلرتیه وه، له م چوار چینه وه دا که مێک له سه ر کورده شۆرشگێر و ئینته رناسیونالیسته کان را وه ستاین. به بروای من زۆر سوودمه ند ده بیت، نه گه ر مروف له رهوشی کورده ئینته رناسیونالیسته ئیسلامیه کانی ش ورد بئته وه و، له سه ر بۆ چوونه کانی ئینته رناسیونالیستی ئیسلامیه ش هه له وه سه ت به کات.

ئینته رناسیونالیستانی ئیسلامی

زۆر ئاشکرایه هه موو نه ته وه کانی رۆژه لاتی ناوه راست نایینی ئیسلامیان بۆ به رژه وه ندیه نه ته وه ییه کانی خۆیان به کاره تینا وه. نژی کبوونه وه و ئیروانینی فارس و عاره ب و تورکان بۆ ئیسلام هه ر له سه ر هه مان بنچینه بووه. چ دهوله تیککی ئیسلامی له به ر خاتری ئاسوودیه ی و به رژه وه ندیه کانی گه لانی موسلمان له نایینی ئیسلام ورد نه بۆته وه، هه ر نه ته وه یه ک به رژه وه ندیه نه ته وه ییه کانی خۆی هه میشه له پش هه ر شتیکی دیکه دا ناوه، نایینی ئیسلامیه ی به مه بهستی به ره و پش وه بردن و قراوان کردنه وه ی به رژه وه ندیه نه ته وه ییه کانی خۆی به کاره تینا وه. به گشتی په یوه ندیه کانی دهوله تی ئیسلامی هه ر به م شیویه بوونه، له م زووه ره رهوشی کوردان نمونه یه کی به رچا و و دیاره پارچه پارچه بوون و دا به شیوونی کوردان له ناوه راستی رۆژه لاتی ناوه راستا، له نیتوان دهوله ته ئیسلامیه کانی وه کو ئیران، عیراق، سویریا و تورکیادا، هه ر به ته نئ بۆ دهوله ته ئیسلامیه کان مایه ی

رڅخه پان لى بگرم، له سره ډك كۆماران زياتر هيزه ئيسلاميه كانن. ديسان ده ليم زور بهى رڅخه كانى من له كورده ئيسلاميه كانه. داخوا هيز و كوز و كومه له و سره ډكه ئيسلاميه كان بوجى هم گه ل فرگردنه و وهشيه ته نايين؟ نايي هم هيزانه بوجى رڅخه له به شدارانى كۆنفرانسى ئيسلاميه ناگرن؟ خو كۆنفرانسى ناماژه بؤگراو له هه مبه ر به كۆمه ل فرگردنى كوردان بيدهنگ بوو. بوجى له سر جينوسايدى كوردان پرسياريان لى ناكريت؟ بوجى هيزه ئيسلاميه كان، له راي گشتيدا، به كار هينانى چهكى كيميايى له لايه ن دهوله تيكى ئيسلاميه يوه، له دژى گه لتيكى موسلمان ناهيننه به ر باس و ليكۆلينه وه؟ نايي له نايينى ئيسلامدا، كوشتنى منال و زن و پير و په ككه وته، به چهكى كيمياييش، چ بوونتيكى هه يه؟ بيشتريش گوتبووم تورك، عاره ب و فارس نايينى ئيسلام بؤ به ر زه وه منديه تايبه تيه كانى خويان به كار ديتن. نامانجى نه وان نه وه نيبه ئيسلاميه ت بيتش بخهن و گه لاني موسلمان شاد و به ختيار بكن. نه و زولم و زورداريانه ي، كه دهوله تانى موسلمان له كورده كانى دهكهن، قسه كانى من ده سه لپتن.

له كۆنفرانسى ئيسلاميه و كوز و كۆبوونه وه كانى له چه شنى نه ودا، به ر به ريه تى رژيمى سه ددام حوسين رڅخه ي ناراسته نه كراوه، له به ر نه وه چهكى كيميايى به شتويه كى فراوان له دژى كوردان به كار هيناوه، له جولاي ۱۹۸۸ دا شه رى نيوان عيزاق و نيران اكيوا. له كۆتايى مانگى ئوكستيدا عيزاق هير شتيكى كه وه ي كرده سر كوردان، عيزاق ته وايى هيزه كانى خوي برده وه كوردستان، چهكى زه وراوى و كيميايى به شتويه كى گشتى له هه مبه ر كوردان به كار هينران، هيرش و كۆمه لكوژيه كانى سه ددام له باشوورى كوردستان، له كاتيدا ده ستى پيكره، كه وه فده كانى چاوديريگر دنى ناگريه سى سر به { نه ته وه په كگرتووه كان }، تايبه ت به شه رى عيزاق و نيران، له ناوچه كه دا ده يينران، له هه ش به ماناي نه وه ديت كه سه ددام چ حسي تيك بؤ نه ته وه په كگرتووه كان ناكات. هه ليه ته گه لى په يماننانه ي نه ته وه په كگرتووه كان هه ن كه به كار هينانى چهكى كيمياييان قه ده غه كرده وه.

مرؤف ده بى له زور رووه وه له مه ر مه سه لى به كار بر دنى چهكى كيميايى له دژى باشوورى كوردستان هه لوه سه ت بكات. له سه ره تاشدا باس مان كرده بو كه چهكى كيميايى بو بووه هوى له ناو بر دنى زياتر له پينچ هه زار كورده، له به نه تدا ژماره ي نه و كوردانه ي كه به ر له فرگردنه كى هه ليه ج به چهكى كيميايى كوژرابوون، له كۆمه لكوژيه كى خودى هه ليه جش زيده تره. به گوتره ي قسه كانى پسپورى نه لمانى تايبه ت به چهكى كيميايى { نه لتيكسانده ر ستنپوزرى سپهر }، رژيمى سه ددام حوسين، له نيوان سالانى ۱۹۸۶ و ۱۹۸۷ يشدا، له باشوورى كوردستان چه ندين جار چهكى كيميايى به كار هيناوه. نه و كاتانه هيشتا كار يگه رى و هيزى چهكى كيميايى، هه ر له بوارى تافير دنه ودا بووه، ناخو كامه گاز له چ شوين و هه وايه كدا به كار هينانيان زياتر كار يگه ر ده بپت؛ بؤ و مرادمانه وه ي وها پرسياريك چهك تافير كراوه ته وه. له م تافير كرده وانه شدا كورده به كار هينراون. هه ليه ته له سه رانه رى جيهاندا بؤ هم جؤره تافير كرده وانه مشك به كار ده برين. به لام بؤ ديكتاتوريكى رڅخه زه رست و كۆلؤنبايلىسى وه كو سه ددام حوسين، كورده قه ده ر مشكيش

نرخيان نيبه، نيتر نه وه بوو له ساله كانى ۱۹۸۶ و ۱۹۸۷ دا له زور شوپان چهكى كيميايى له سر كوردان تافير كراوه. به گوتره ي قسه كانى نه لتيكسانده ر ستنپوزرى سپهر. كه له رتيكخراوه ي پاراستنى مافى مرؤف/نه لمانى كار دهكات - له م تافير كرده وانه دا نه و كوردانه ي كه فر كراون، له قوربانيانى كۆمه لكوژيه كى هه ليه جش زياترن، له نه نجامى نه و تافير كرده وانه دا نه وه ده ركه وتوو كه سى جؤرى هه ره كار يگه رى گاز برين له گازه كانى خه رده ل و تايوون و سالين. چ له هه ليه ج، چ دواى هه ليه جش به كار هينراون. هه ر بؤ نمونه له ئوكستى ۱۹۸۸ دا هه ر سى گاز به كار هينران، نه و كات به هوى هم گازانه به ده يان هه زار كورده كانيان له ده ست دا و به ده يان هه زارى ديكه ش بريندار و سه قه ت بوون. ديسانيش به سه دان هه زار كورده زيده وارى باب و بايبرانى خويان جى هيشت و شوين نه بوو رووى تيبكه ن. له و جياپانه ي كه رووشيان تيده كرد هه ر دوو چارى سووكايه تى پيكر دنه هاتن. سه ره له به رى نه و كرده وانه ي كه دهوله تيكى موسلمان، دهوله تيكى ئيسلاميه له دژى كوردان كرده ويه تى، له زولم و زور و چه وسانده وه و جينوسايد زياتر شتيكى ديكه نيبه. هم ئيش و نازار و ته شكه نجه يه ش به شتويه كى سيسته ماتيك بووه. تيرپوزرى ده ولت بووه. له به رامبه ر هم زورداريانه دا ئيسلاميه كان جيان كرده وه؟ نايي هم رووداونه شنگه لتيكى وه مان تاكو مرؤف بنوانيت چاويان لى بيوشيت؟ داخوا رسته كانى: « موسلمان برابى په كترن، له ئيسلامدا نه ته واپه تى كرنگ نيبه و موسلمانان ده بى تاكه دهوله تيكى ئيسلاميان هه بپت »، بؤيان ده لوين هه بوونى نه و هه مو تاوان و به كۆمه لكوژيه يانه به شاره وه؟ نايي ده متوان بيتش له و كار و نه ركانه بگرن كه ده بى له م بواره دا نه نجام بدين؟ كاتى مرؤف هم هه مو هؤفپتى و وهشيه گريه نه بينت، چؤن چؤنى برايه تى دروست ده بپت؟

نه لتيكسانده ر ستنپوزرى سپهر، له ۲۵ ئوكستى ۱۹۸۸ دا، رووداوه كانى هه ريضى سه يهان (xxx) به م شتويه يى خواره وه ده گيرتته وه: ... كاتى كه بؤمبى كيميايى فريردانه خواره وه سامناكيه كى گه وه له نيؤ كورداندا بلا بووه و هه مو لايه كيشى گرتوه. منال، زن، بيار، پير و په ككه وته و لاوان له باكوورى ولاته وه هه لدين. له نزيك هه ريضى سه يهان خويان ده سپيتره دؤليكه وه. دؤليكى قوول و ته سك و دريژ. زياتر له سى هه زار كورده له نيؤ هم دؤله دا بوون، هيزه كانى سه ددام حوسين ده يانه وي دؤله كه بؤمبا باران بكن. به لام له به ر شه وي دؤل، ته نگ و دريژووكانى و قوول هه لكه وتوو، فرۆكه كان ناتوانن بؤمبا كانيان به او ويزن، دواتر بؤمباى گاز ده خته نيؤ دؤله كه وه. هه ر لايه كى دؤله كه به بؤمباى گاز تژى دهكهن، بؤ ماوه ي ۱۰-۱۵ خولهك، زياتر له سى هه زار كه س ده مرن. ته نيا ۲۰ كه س له مرن رزگار يان ده بپت. نه و ۲۰ كه سانه ش پيشمه رگه بوونه، كه له شوپنه بلنده كانى دؤله كه وه ويستويانه خه لكى بيچهك باريزن. دواى چه ندره رزان كار يگه رى گازى كيميايى له نه واله كه كه م بوويو. بلدوزه ريان هينا بؤ ناو دؤله كه، دؤليان سه راوين كرد.

ته رم و لاشه ي كوردان يان له نيؤ چالاندا قايم كرد « له فتيبروه رى و مارتى ۱۹۸۸ دا ئيسلاميه كورده كانيش له هه ندي بؤري كوردستان، بؤ نمونه له باتمان كۆبوونه وه و خوييشانديان ريك خستبوو. نامانجى خوييشانديان و

کرد. هر بۆ نمونه له عارهبستاني سعودي به تهاوي رهوش ناوہا بوو. لهسەر هه‌مان مه‌سه‌له قسه‌کاني هه‌فالتيگ که له عارهبستاني سعودي کار ده‌کات، زۆر سهرنجراکتيشن. ئهم هه‌فاله له‌مێزه له عارهبستاني سعودي وه‌که کرتکار کار ده‌کات. هه‌فاله کورديکي باکووري کوردستانه و پشتگيري گه‌ربلای کورد، پامان و چالاکيه‌کاني پ.ک.ک. ده‌کات. هه‌روه‌ها هه‌فاله مروفتيکي دینداريشه، نوێزي رۆزي هه‌يشی قه‌ت له‌بیر ناکات، له نوێزي هه‌ينياندا زۆر به چاکي گويی بۆ خوتبه‌ی نيمامي عاره‌ب شل ده‌کات. مه‌لای خوتبه‌خوينی عاره‌ب، له خوتبه‌ی خويدا، له فليپينه‌وه هه‌تا فه‌له‌ستين، هه‌تا موزيتانيا بۆ تهاوي گه‌لانی موسلمان له خوا ده‌پاريتوه، ناوی ئه‌و وڵاته موسلمانانه‌ی که بۆ رزگاري تیده‌کوشن، يه‌ک له دواي يه‌ک ريز ده‌کات. نيمامي عاره‌ب، هه‌ر رۆژيکي هه‌يشی کاتي که وه‌عزان ده‌دات، هه‌مان شت دووباره ده‌کاتوه. هه‌فاله کرتکارمان، به شتوه‌يه‌کي سهرنجراکتيش گويی له قسه‌کاني مه‌لا ده‌گرت، به‌لام له‌تيو ئه‌و قسه‌نه‌يدا چ جارتيگ، به ناويش، باسي کورد ناکريت. ئهم باروودوخه سهرنجی هه‌فاله کرتکارمان بۆ خوی راهه‌کيشيت، ئه‌و کوردانه‌ی که به هه‌زاران جوړ زولم و زۆرداريان بيبوه، ئه‌و کوردانه‌ی که گه‌لێ جارمان قهرکراون، بۆچی مه‌لای عاره‌ب لتيان بتيه‌به‌ره؟ هه‌فاله کرتکار رۆژي له رۆژان ئهم تيراوتين و پرسيارانه‌ی دلی خوی بۆ مه‌لای خوتبه‌خوينی عاره‌ب ده‌کاتوه. ئه‌وسا هه‌شتا عيراق کويی داگير نه‌کردبوو. هه‌فاله به‌م شتوه‌يه ده‌ست به قسه‌کاني ده‌کات.

- مامۆستا، تۆ هه‌ميشه بۆ ئه‌و گه‌له موسلمانانه له خوا ده‌پاريتوه که له تیکۆشانان، تکا و مزا بۆ موسلمانانه‌کاني فليپين، فه‌له‌ستين، ئه‌ندونيسيا، بۆ موسلمانانه‌کاني هه‌به‌شه، سوډان، چاد، قوبرس، تراکياي رۆژناوا، بولگارستان، پۆلسايرايۆ (۲۲)، موزيتانيا و هتد ده‌گه‌يت. من ده‌بينم تۆ قه‌ت باسي کوردان ناکه‌يت. داخوا هۆيه‌کي تايه‌تي هه‌يه تا باسي کوردان نه‌که‌يت؟

له‌سەر ئهم پرسياره مه‌لای عاره‌ب به چاويکي تاوانبارانه و به ته‌وسه‌وه ده‌لوت:

- کورد کين؟ کورديش موسلمانن؟ هه‌فاله کرتکار زۆر به هه‌میان و به ئاسايي پتي ده‌لوت:

داخوا من موسلمان نيم؟ تايان من کورد نيم؟ ئه‌وه نيبه هه‌ر رۆژ رووده‌که‌مه مرگه‌وت؟ مه‌گه‌ر هه‌ر رۆژي هه‌ينيان ليره ناماده نابم؟ پاشانيش تیکۆشانی نه‌ته‌وه‌ی کوردان که له عيراق، ئيران و تورکيا دا به‌رده‌وامه بۆ مه‌لا باس ده‌کات. ئينجا باسي ئه‌و جهور و سته‌مه ده‌کات که له کوردان ده‌گرت. هه‌روه‌ها به نمونه‌ی ده‌وله‌سه‌نده‌وه، باسي به‌کاره‌يتانی چه‌کي کيميايي ده‌کات، که له دزی کوردان جينۆسايديکي به‌رچا و دياره. نيمامي عاره‌ب زۆر به‌وردببوه گويی بۆ قسه‌کاني هه‌فاله کرتکار شل ده‌کات. هه‌فاله کرتکار پشمان، دواي ئهم هه‌موو قسه و باسانه‌ی که له‌گه‌ل مه‌لادا کردويه‌تی، هه‌ر وه‌ک جاري جارمان بۆ نوێزي رۆژي هه‌يشی رووده‌کاته‌وه مرگه‌وت. يا بزانه‌ن خوی چۆن باسي ئه‌و رۆژه‌مان بۆ ده‌کات:

- مه‌لای عاره‌ب، هه‌روه‌ک پيشوو، ديسان له خوتبه‌ی خويدا باسي ئه‌و گه‌لانه ده‌کات، که له‌سەر خه‌باتی رزگاري نه‌ته‌وه‌ی خويان به‌رده‌وامن. ناوی ئه‌و گه‌لانه يه‌که به يه‌که ده‌بات. به‌لام باسي

کۆبوونه‌وه‌کانيش پاراستنی مافه نه‌ته‌وه‌يه‌کاني تورکه بولگاره‌کان بووه. چونکه له بولگارستان ناوه تورکيه‌کان گۆرتيند رابوون و قه‌ده‌غه کرابوون. له‌به‌رته‌وه حکومه‌تی بولگارستان ره‌خنه‌ی لێ ده‌گيرا و تاوانباريش ده‌کرا. بۆ داکوکیکردن له ناوی تورکه بولگاره‌کان، کورده موسولمانه‌کان کۆپ و کۆبوونه‌وه و خۆپيشاندان ناماده ده‌کهن. به‌لام له دزی رژيمي سه‌هدام حوسين که کوردانی قه‌ده‌گه‌ر ده‌نگيان ليه‌وه نه‌ده‌هات. له به‌رامبه‌ر کوشتنی هه‌زاران مندال، پيره‌ميرد و پيره‌ژنی کورد بیده‌نگ ده‌بن. نايانه‌وج ئه‌و جينۆسايده بيبين.

راسته له سه‌هه‌تادا تورک له بولگارستان ده‌ژيان، ده‌وله‌تی عوسمانی وڵاتی بولگاره‌کاني داگير کردبوو و بووبوو هه‌رتيکي داگيرکەر. دواي ئه‌وه‌ی ته‌نگ به سنوره‌کاني ئيمپراتوريه‌تی عوسمانی هه‌لچنرا، به مانايه‌کي تر پاش ئه‌وه‌ی گه‌لانی به‌لگان له دزی ئيمپراتوريای عوسمانی جه‌نگي رزگاري نه‌ته‌وه‌يان به‌ريا کرد و له عوسمانيه‌کان جيا بوونه‌وه، هه‌ندیک گروويی تورکان له‌وێنده‌ري مانه‌وه. به‌لام هه‌رچي کورده له وڵاتی خويدا، له کوردستان ژيان به‌سه‌ر ده‌بات. بيجگه له‌مانه‌ش، مه‌سه‌له‌ی تورکه‌کاني بولگارستان له‌گه‌ل ره‌وشی ۷۰ سه‌له‌ی کورداندا به‌راورد کرديان ناسانه. به واتايه‌کي ديکه هه‌ردوو مه‌سه‌له‌که زۆر جياوازيان له‌گه‌ل يه‌کترا ده‌يه. به‌لام ديسانيش کورده موسولمانه‌کان له‌هه‌مبه‌ر گۆرینی ناوی تورکان خۆپيشاندان رتيگ ده‌خه‌ن، که‌چی بۆ ئه‌و کوردانه‌ی که ده‌کوژين بير له ئه‌نجامدانی شتيگ ناکه‌ته‌وه. پاراستنی مافی نه‌ته‌وه‌ی موسولمانانيش کارتيکي هه‌ژا و گه‌لێ گرنه‌گه. به‌لام به‌ته‌تی بۆ گه‌لانيکي ديارکراو، هه‌ر بۆ نمونه بۆ تورکه موسولمانه‌کان خۆپيشاندان ناماده بکري و پرسى کوردانيش، پرسى برا و هاوخوينی خوت نه‌بينی؛ ئه‌وکات ئاشکرايه ماسته‌که موهه‌کي تيدايه. مروف پتويسته به‌وردي له‌م کاره بگۆلتيه‌وه. به‌کاره‌يتانی نايبنی ئيسلام له لايه‌ن ده‌وله‌تتيکه‌وه، وه‌ها پرستيک نيبه که سهرنجی مروف بۆ خوی رانه‌کيشيت و نه‌ببزينت.

خراب نابي ئه‌و پامانه‌ی که تا ئيره ويستمان روونی بکه‌ينه‌وه، جاريکي ديکه جه‌ختی له‌سەر بکه‌ينه‌وه و بلتين. تورک، عاره‌ب، فارس نايبنی ئيسلاميان بۆ به‌رژه‌وه‌نديه نه‌ته‌وه‌يه‌کاني خويان به‌کاره‌يتاوه. له شاريکي کوردانی وه‌کو باتمان، ناماده‌کرینی خۆپيشاندان، له لايه‌ن کورده موسولمانه‌کانه‌وه، له دزی سياسي توانده‌وه له بولگارستان، خوی له خويدا سياسيکي گرنه‌گي ده‌وله‌تی تورکه. ده‌وله‌تی تورک خه‌لک هانی ئهم جوړه خۆپيشاندان و کۆبوونه‌واته ده‌دات. به‌لام له دزی سه‌هدام حوسين کۆبوونه‌وه و خۆپيشاندان قه‌ده‌غه ده‌کات. پتيشيان لێ ده‌گرت. حکومه‌تی تورک نايه‌ويت کورد له دزی رژيمي سه‌هدام حوسين ورته‌شيان ليه‌وه ببت.

ئيمه پيشتر گومان، ده‌وله‌ته موسولمانه‌کان، کاتي که سه‌هدام حوسين له دزی کوردان چه‌کي کيميايي به‌کاره‌يتا، بیده‌نگ بوون و، ئه‌و جينۆسايده‌يان نه‌دينبوو و ره‌خه‌شيان له سه‌هدام نه‌گرتبوو. چه‌ند رۆژ دواي به‌کاره‌يتانی چه‌کي کيميايي، کۆنفرانسی ئيسلامي له کویت به‌سترا بوو و به چ شتوه‌يه‌کيش باس له‌و جوړه چه‌کانه تکرابوو. ده‌وله‌ت و حکومه‌تانی عاره‌ب، پاش ئه‌وه‌ی که سه‌هدام حوسين له ۲۷ ئۆگستی ۱۹۹۰ دا کويی داگير کرد، بۆ جاري يه‌که‌م باسي به‌کاره‌يتانی چه‌کي کيمياييان

من مامۆستام، چ په یوه نښه کېم به گوندنشینه کاته و نه یی و، ده شپه یوې خوی له ناو بلنښه یی څارگر بزگار بکات؛ به لام په تیلای ده ستیان فریڼی دده نه نیو څارگره که و به دم جگره دکیشانی شه و به یری ده کن... هه موو دانیشوانی گوندیک له سره تادا گولل باران ده کن و، پاشانیس له نیو کیشی گه نندا ده یانسو وپین. کۆر په یکه به سره نیزی ته فنگ له سکی دایگییوه دهر دپین، نهو کۆر په هیتشا له زیاندا و، شوینی سره نیزیس له ناوچه وانیدا هر ماو ته وه. له دلیکدا ۲۰ مرقی بیټوان هر به ده ستان ده خنکیتن. بۆ نه تجمادانی هم جینوسایدانه و زور جینوسایدی له م شپوه یس، جه لاد په یادکردن کاتی خوی دهریت.

میژوو رامن و کردوهه کان دادگیی ده کات تک لاشه و تهرمان. یا بزانی دیرۆک بۆ ترسی ۵۰ هزار زارۆک، کور له او، شوخه کیژ، نه خوش، پیر و په ککه وټان، چهنده کسی له سره رامن و کردوهه کانیان به مردن سزا داوه؟ دوو گنجی شاری نه لعیز، که له قونای دواناوه نیدیدا ده خوین، ده یانه یو پشوی هاوینیان له مه لنده که ی خوین - خوزات - به نه سر، به لام هر دوو لاو پیر له وه ناکه ته وه داخوا چ فه لاکه تیک چاوه و تاییان ده کات. مالی هر دوو کیان له گوندیکی نریک خوزات بووه، هر که دپنه نیو گوند، گوی بیست دهن کهوا باوکیان - جه میلی یوسف - کوزراوه. ده ست ده کن به بابره، پنیان ده لپن.

- خه ستان نه یی ده تانه یه لای باوکیان.
هر دوو زارۆک له دوو خوین راده کیشن و نهو جه ندرمانه ی که له گه لیاندان، له ریگادا، هر دوو مثال دده نه بهر کیردان، به م شپوه رهوانه ی لای باوکیان ده کن.

گشت خانوهه کانی گوندیک، په که به یکه څارگر تیره دهن و له هر چوار لای گونده به پووش و په لاش بلنښه یی څارگر خوش ده کن، له نیو کری بلنښه یی څارگر، لاوتک له شپوه ی شپتان بازدها و، ده فیژنی و ده بیژنی.

- جه ستان من خه لکی نهو دپنه نیم، من مامۆستام. ریگم بدن تا بوټان نیسپاتکه م من کیم.

به لام له هه بهر هم قسانه ی مامۆستا، به کوته ک و توپزی ده ستیان پالی پتوه ده نته وه بۆ نیو څارگره، له سره تادا مووی سر سنکی مامۆستا کری تیبه ره بیت. فرمانده ی هیزی له شکرې تورک، له بهرام بهر رهوشیکی وه هادا، به شادومانییوه مژ له جگره که ی ده ستی ده دات. [هم ره وداوه، کاتی له سالی ۱۹۴۴ له نه گریدیر خزمه تی سر باریم ده کرد، کار به ده ستان تکی ده ولت که خوین له ده می فرمانده ی هیزی تورکه وه نه مه یان بیستبوو، بۆ منیان کتراه وه].

له گوندی جه میلی یوسفدا ۲۰۰ زن و مثال له نیو کیشه گه نندا سووتینران، له ناو نهو سووتانوا ته دا لاوتک به نیوی ریستم هه بوو. نهوکات ریستم له شاری مه زرا خزمه تی سر باریم ده کرد. ریستم که مۆلت و مره ده کری به سره ران ده گه ریته وه گونده که ی خوی. ریستمی هه ژار به تکا و پارانه وه ده دلیت من سر باریم، به مۆلت هاتوومه ته نیره، به لام هم قسانه ته دای ده دهن و نه له مه رگیس ریگاری ده کن. ریستم و چوار مثال و دایکی ۸۰ سالی به یکه وه گولل باران ده کرین.

قاسمی کوری جه عفر خه لکی گوندی کاراجای سر به خوزاته ناوبراو ۲۰ سال بهر له وهخته چوه ته نه مه ریکا و ۱۵ سالن

کوردان ناکات. څاخواوتنی خویشی به م شپوه یه ته واو ده کات: «خوا یارمه تیده ری گه لانی موسلمان ی رژه لات و ریژناوا بیت» له سره وهش گوتیووم هم ناخواوتانه بهر له ۲۰ مرقستی ۱۹۹۰ دا بووه. به مانایه کی تر کویت هیتشا له لایه عتراقه وه داگیر نه کرابوو. دواي نه وه ی که عتراق کویت داگیر ده کات، بارو دوخ کوزانی به سره دا دیت و به م شپوه یه ده بیت:

- نیدی مه لا و خوتبه خوینانی عاره ب له خوتبه کانی رژی هه ییناندا باسی کوردان ده کن، ده ست له شاردنه وه ی نهو زولم و زوره هه لده گرن که له کوردان ده کریت. ریژمی سه ددام حوسین تاوانبار ده کن، له خوا ده پارینه وه کورد له تیکویشی نه ته وه یی خوی سره یخات.

نهو کوزانکار بیانه ی که له هه لویتستی نیمامه عاره به کاند دپاره، مرقف ده توانیت له چاپه مه نیه کانی عاره یانیشدا بیانینیت. له چاپه مه نیه کانی نه واندا، پش کیشی که نداو، سه یاره ت به کوردان چ شتیک نه ده یینزا. کاتی که له هه لجه به هه زاران کورد بوونه قوریانی چه کی کیمیا یی، دیسانیش له چاپه مه نیه کانی عاره یاندا شتیک نه نووسرا. به لام پاش آی تاب، مرقف له چاپه مه نیه کانی نه واندا، له باره ی کوردانه وه، هه ندی نووسراو و هوالی بهر چاوه ده که ویت. له م نووسراو و هه والته دا سه ددام حوسین، چونکه زولمی له کوردان کردوه، گونا هیا ر ده کریت. کوزراوه که هم زولم و زور داری و نه شکه نه چه له دزی برایه تی و په کیتی مسولمانانه.

وهک ده یینن، عاره به کان ویستوویانه نیسلام بۆ بهر زوهه ندیبه نه ته وه یه کانی خوین به کاریتین، نه گه زور داری و جینوسایدی سه ددام حوسین له دزی بهر زوهه ندیبه گشتیه کانی عاره بیت، نهوا عاره ییش هم زولم و ستم و کومه لکوز بیانه نابین. به لام کاتیک سه ددام حوسین به کردوهه کانی خوی ده ست ده خاته نیو بهر زوهه ندیبه کانی هه ندی له ده ولته تانی عاره ب؛ نهوکات ده ولته تانی عاره ب بۆ نه وه ی سه ددام حوسین بخه ته رهوشیکی خراپه وه، پرسی کوردان، زور داری، ستم و نهو جینوسایدانه ی وه پیر دپننه وه که له دزی کوردان نه تجمامی داوین. همه بۆ تورک و فارس یس دهر یاز ده بیت. نهوان هر هه موویان چ جاریک پره نسپیه کانی نیسلامی، رهوش و برایه تیان له بهر چاوه نه گرتوه. هه میشه بهر زوهه ندیبه نه ته وه یه کان له پله ی په که ندا بوونه. پره نسپیه نیسلامیه کاتیش هه رگاف بوونه ته قوریانی بهر زوهه ندیبه نه ته وه یه کان. له سر هه مان بابته یا له کتیبی [نه جیب فازیل کیساکوره ک] ور دپنه وه، که له ژیر ناوی [زور لیکراوانی ناپینی دوا سه رده م] دا چاپ کراوه، [بلا وکراوه کانی رژه لاتی موزن، چاپی نویم، نه ستمه بوول ۱۹۸۹]. له به شی [فه لاکه تی رژه لات] دا وها باسی رهوشی دیرسم ده کریت:

« چونکه به لایه ی که مه وه هم فه لاکه ته خوین و زیانی ۵۰ هزار مسولمانی ده که ویته نه ستو، ویستمان به تنی شوین و نه خشی نهو، پره نسپ و ناوهرۆکی نهو، به شپوه یه کی گشتی بخه ینه بهر باس و لیکو لینه وه، راستنشه دیرۆک که م فه لاکه تی وه های به خوره بپنیه.

دوو مثال که له باوکی خوین ده گهرین و ده یانه یی بچه لای نهو، له لایه قایمقامی - خوزات - وه به سره نیزی ده کوزرتین. هر دوو مناله که هر به کوزراوی ده نترنه لای باوکیان، گه نچیک ده لیت:

له مازگيرت (۲۷) قهساپخانه يو دانشتوانی ناحیهی تهرمهسگ داده‌ئین و گشتیان سرده‌برین، مروفتیکی دلوفان ۲۰ مثال که تهمه‌نیان ۱۰-۱۰ سالان دویت، له دۆلکتدا دهشارتتوه، به‌لام له دوایدا به شاردنه‌وی مناله‌کان ده‌زان. بریاری کوشنتیان دده‌ن. مروفتیک که وه‌ها بریاریک جیبجی بکات پیدا نایت. له‌نیو نه‌واندا هه‌ره خرایترین و دلره‌ه‌ترینیشیان، کوشتی نه‌و زارۆکه به‌سته‌زمانانه پمت ده‌کاته‌وه. چه‌ندین جار داخواری کاربه‌دهستانی تورک به‌جی ناگه‌نریت. له کوتاییدا هه‌ر چۆنی بووبی مروفتیکی رووره‌شیان ده‌ست که‌وتوه. نه‌و منالانه‌ی که له‌نیو دۆله‌که‌دا له ترسان له‌ره‌له‌ریزان پی که‌وتبوو، به‌یه‌کجار هه‌موویان قرده‌کرتین.

گه‌لی که‌س به چاوی خۆیان بینویانه که‌وا چۆن چه‌می مراد ناوی له خوین سۆربوی پیتا رویشتوه.

هه‌ولمان دا ته‌نیا چه‌ند نمونه‌یه‌ک، سه‌بارت به رووداوه‌کانی کاره‌ساتی دیرسمی ۱۹۲۸ ب‌خه‌نه پهر دیده و خه‌یالی خوینه‌ران و پینووسی میژوونوسان، له‌و سه‌رده‌مه‌دا سه‌رۆک وه‌زیری کۆماری تورکیا جه‌لال بایار (۲۸) و سه‌ره‌شکری گشتیش مارشال فه‌یزی چه‌کماک بووه، هۆیه‌کانی ئەم جینۆسایدا، هه‌رچه‌نده وا نیشان ده‌ران، گوايا دیرسم له دژی ده‌ولت راپه‌ریوه، به‌لام له بنجینه‌دا به شتویه‌کی گشتی، پابه‌ندبوونی رۆژه‌لاتی نه‌نادۆله به نیسلام، که ده‌ولت بۆی نه‌ده‌کرا چاره‌سه‌ری کۆمه‌لایه‌تیانه‌ی بۆ بدۆژیتوه.

ئیمه ته‌نیا تره‌وسکه‌به‌کمان له ناگری بوونه خه‌لۆزی ۵۰ هه‌زار تهرم، له سووتاندنی دیرسم نیشاندا. بۆتان هه‌یه نه‌مه وه‌ک تابلۆی زولمیتکراوانی ناپیندار بیه‌ن (لایه‌ره‌کانی ۱۷۷-۱۷۱).

نه‌جیب فازیل کیساکوره‌ک، نمونه‌ی نه‌و زۆرداری و ستمانه باس ده‌کات که کوردان دووچاری هاتوون. نه‌و رووداوانه‌ی که نه‌جیب فازیل باسیان ده‌کات، زۆربه‌ی هه‌رمه‌زۆریان له چله‌کاندا له کۆفاری (رۆژه‌لاتی مه‌زن) دا بلاو کراونه‌توه، ناشکراپه که ته‌واوی نه‌و زۆرلیکرتن و نه‌شکه‌نجه و به‌کۆمه‌ل قهرکردانه، بۆ ته‌نیا مه‌به‌ستیک بیون، نه‌ویش له‌ناوبردن و سه‌ریه‌وه‌ی یه‌کجاره‌کی کورد، نه‌گه‌ر ره‌وش وه‌ها روون و ناشکرا بی، بۆچی ده‌بی کورده مسولمانه‌کان بیده‌نگ بن؟ داخو نه‌وانه‌ی ئەم زۆلم و کۆمه‌لکۆزییانه نه‌نجام دده‌ن مسولمان نین؟ نایا ئەم هه‌موو ستم و کۆکۆژی و ئیش و بازارانه رووبه‌رووی مسولمانان نایه‌توه؟ له‌سه‌ر ئەم باروودۆخه، به‌بروای من، مروفت ده‌بی هه‌لوئستی نیسلامیه ئینته‌رناسیۆنالیسته‌کان به‌م جۆره شی بکاته‌وه: نه‌وان له کورداپه‌تی راده‌گه‌ن. نه‌وانه‌ی که ناتوان مافه دیموکراتی و نه‌ته‌وه‌یه‌کانی کورد ییاریژن، ده‌م له ئینته‌رناسیۆنالیزمی نیسلاجی دده‌ن و، به‌م شتویه‌ش که‌موکۆری و لاوازیه‌کانی خۆیان ده‌شارنه‌وه. له لایه‌کی تریشه‌وه نه‌جیب فازیل کیساکوره‌ک، هۆیه‌کانی قهرکردنی کوردان به مسولمانبوونی نه‌وانه‌وه ده‌به‌ستتوه. به‌گۆره‌ی بۆچوونی نه‌و، ئەم جینۆسایده له پیناوی ریشه‌کیش کردنی نیسلام نه‌نجام دراوه. مروفت ناتوانیت پشتگیری له‌م بۆچوونه بکات. شتیکی ناشکراپه ئامانجی ئەم به‌کۆمه‌ل قهرکردانه له‌ناوبردن و ریشه‌کیش کردنی کورد خۆیه‌تی. به‌مانایه‌کی دیکه هۆیه‌کانی ته‌واوی جینۆسایده‌کان ته‌نتیکی و نه‌هیتشتی ناسنامه‌ی کورد و کوردستانه. نه‌مه‌یه ئامانجی هه‌ره سه‌ره‌کی.

له‌وینده‌ری ماوه‌ته‌وه. له دوایدا که‌راوه‌ته‌وه گونده‌که‌ی خۆی، قاسم دواي که‌راوه‌ی له ئەمه‌ریکا، ژن براکه‌ی خۆی شیرین خاتوون ماره ده‌کاته‌وه. برای قاسم، شوکری، له چنگی یه‌که‌می جیهاندا، له له‌شکری عوسمانییان ئەفسه‌ری په‌دار بووه، له به‌ره‌ی قه‌فاس، له شه‌ری کۆپروکۆی، گیانی له ده‌ست داوه. قاسم هاتۆته خۆزات و له‌وینده‌ری نیشه‌جی بووه. به‌کردنه‌وی دوکانتیکیش ده‌ستی به‌ بازارگانی کردوه. به‌هۆی کاروباری خۆیه‌وه په‌یوه‌ندی ده‌گه‌ل حکومه‌تیشدا هه‌بووه. قاسم له ده‌مه‌ده‌می سه‌ره‌له‌دانکه‌ی دیرسدا، بۆ مه‌رگرتنه‌وی ۶ هه‌زار لیره‌ی خۆی، سه‌ر له قایمقامی ئۆواجیخ ده‌دات. دواي ته‌واو کردنی هه‌ر شتیگ، پاره‌که‌ی ده‌ده‌نه ده‌ست خۆی. هه‌ر که پارده‌کان وه‌رده‌گرتیت، پیتی ده‌لین: له خۆزات کاریان پیت هه‌یه و، به‌هۆی چه‌ندره‌مانه‌وه ره‌وانه‌ی وینده‌ری ده‌کن. قاسمی کۆری چه‌هغه‌ر، دواي ده‌رچوونی له باژیر، سه‌عاتیکی پی ناچی له لایه‌ن چه‌ندره‌مانه‌وه ده‌کوژریت. نه‌و ۶ هه‌زار لیره‌ی که له گه‌رفانییدا بووه به‌نیوه‌ی له‌توان هه‌ردوو چه‌ندره‌ماندا دابه‌ش ده‌کرتیت. له‌و کاتانه‌دا ژنه به‌سته‌زمانه‌که‌ی قاسم، شیرین خاتوون، له‌گه‌ل چوار له مناله‌کانی، به‌ میوانی ده‌جینه لای ماله‌ درواسته‌کی خۆیان. وه‌ختی که دیتوه، ده‌بینی ماله‌که‌ی تالان و وێران کراوه. شیرین خاتوون ده‌یکاته هات و هاوار و قه‌یظین:

- هاواره وه‌رن، دز و نه‌شقی ماله‌که‌یان بریوین!

وه‌ک وه‌رامتیک بۆ نه‌و له‌خۆدان و هات و هاواره‌ی، شیرین خاتوون له‌یه‌ر ده‌رکی ماله‌که‌یان، به‌خۆی و هه‌ر چوار جگه‌رکۆشه‌که‌یه‌وه گولله‌باران ده‌کرتین. مال و زۆره‌کانیشی به‌ تالان ده‌برین.

هه‌ر له‌و کاتانه‌دا، له کوندی زمیکی سه‌ر به‌ خۆزات، رووداوتیک ده‌قه‌میت، که خه‌یالی شکسبیریش له به‌رامبه‌ریدا هه‌ج نه‌بووه، ته‌واوی پیاوانی کوندی ناوبراو وردوخاش ده‌کرتین. نزیکه‌ی سه‌ر ژن و منالانی گوندیش به‌ سه‌ره‌نیزان ده‌کوژرین. له‌تاو ژنه کۆژراوه‌کاندا، ژنیکی دووگیان هه‌بووه، له ئانوساتی منالوونیشدا بووه. نه‌و سه‌ره‌نیزه‌یه‌ی که زکی ئەم ژنه‌ی دراندوه، ریخۆله‌شی هه‌تاهه‌ته ده‌ر و بگره نه‌ندامی عه‌ینه‌شی پارچه پارچه کردوه، دواي ته‌واو بوونی ئەم کۆمه‌لکۆژییه، چه‌ند ژنیگ که خۆیان شاردیوه ده‌گه‌رینه‌وه سه‌ر مردووکان. کاتی که به‌ناو لاشه‌کاندا ده‌گه‌رین، به سه‌رسوورمانیکی له راده‌به‌ده‌روه، کۆریه‌یه‌کیان چاو پی ده‌که‌ویت، که له‌نیو مندالانی دایکی دایه و هه‌شتا هه‌ر زیندووه. پرگاریبوونی ئەم کۆریه‌یه‌ی خۆی له خۆیدا په‌چوویت. ژنه‌کان ئەم مناله‌ ساواپه له‌گه‌ل خۆیان ده‌به‌ن و، به شیرینی مه‌مکی خۆشیان گه‌وره‌ی ده‌کن. ناویشی لی ده‌نیز به‌ستی. نه‌و کچه تا ئه‌ستاش له ژيانداپه و له گونده‌که‌ی خۆیدا گۆمه‌ران ده‌کات. شوین برینی سه‌ره‌نیزه‌ش بووه‌ته نیشانه‌یه‌ک به نۆچاوانی به‌ستوه. له دبی دۆلتانزی سه‌ر به‌ خۆزات کوریک به ناوی وه‌لی له نه‌لعیز له قوتابخانه‌ی مامۆستایان ده‌خوینتیت و پاشانیش ده‌بیته مامۆستا. به‌ کاری مامۆستایی ده‌بیتره تراکیا. وه‌لی له تراکیا ژن دینتیت و ده‌بیته خاوه‌نی سی زارۆکان. له سه‌ره‌تای راپه‌ریشی دیرسدا، وه‌لی به ژن و مناله‌وه به هاوین رووبه‌کاته گونده‌که‌ی خۆی. له کوندی ئەم مامۆستا لاوه‌دا، ته‌واوی ژن، منال، پیاو، پیر و پیره‌ژن هورد هورد ده‌کرتین، له‌به‌نه‌وه ریشه‌کیش ده‌کرتین. مامۆستای لاویش له‌گه‌ل ژن و مناله‌کانی خۆیدا ده‌کوژرین و تهرمه‌کانیشیان ده‌سووتینرین.

و مه‌سسوم نه‌فهندي له‌گڼل چوار برا و دوو کورې خويان له کارواني پيشه‌وهې بټ سر و شوتن کراواندا بوون.» هر وهک له‌م نووسينهې سره‌وه تينده‌گه‌ين، نه‌جيب فازيل کيساکورمک، بيره‌وه‌ريه‌کانې ئيبراهيم نارفاستيشي خستوته نيوو کتپه‌که‌ي خويه‌وه که پيتشر ناومان برديوو[روويه‌له‌کانې - ۶۹].

وهک ده‌زانږي، علي صاحب[نورسافاش] که ناوي له‌نيوو هم بيره‌وه‌ريياندا هاتووه، به‌خوي کورده. به‌تنيا هم رووداوه به‌سه بټ تيغه‌يشتن له‌ديروکي به‌ئيش و نازاري کوردان. علي صاحب له‌ نيوان ساله‌کانې ۱۹۲۰-۱۹۱۹دا، له باشووري کورديستان، ده‌نيو سره‌هلان و راپه‌زيندا ده‌بيت. که‌چي له‌ سالي ۱۹۲۵دا، له‌ مه‌که‌مې نيستيقلال، له‌ دزي کورده نازادبخوازه‌کان، خوي ده‌بيتته‌وه. برياري له‌ دارداني کورده‌کان ددات، داخوا علي صاحب له‌و دمدا چي قازانچ کردووه و چ نرخ و به‌هايه‌کيشي وه‌ندا کردووه؟ گهر به‌تنيا هم پرؤستسه به‌ شتويه‌که‌ي کونکرت و هم‌سلايه‌نه شي بکرتته‌وه، ثوا سبارت به‌ ديروکي کوردان و [رووناکيرياني کورد]، گه‌لي شت وده‌ست مرؤف ده‌گه‌ون.

په‌راويزه‌کانې نووسر:

(X) کڙمه‌له‌ي مافي مرؤف له ۱۵ي فېبريوه‌ري ۱۹۹۰دا، له‌زيتر ناوي زماني زگماکي و بريارنامه‌کان گوزريکي ريک خستيوو. له‌م کورده من ناخاوئنيکم کردبوو، دواتر به‌شي دووه‌مي هم ناخاوئنه چاوپکي پيدا خشيترايووه و زياديش کرابوو. [بروانه روژنامه‌ي ولاتي نوئ، ژماره ۱۰، ۱۹۹۰-۱۲-۲۳] «به‌تورکي.» (XX) ده‌سه‌لاندراڼي تورک له ۱۲ي يوڼي ۱۹۹۱دا به‌ ژماره ۳۷۱۳ ياسايه‌کي نوټيان درخست. ناوي هم ياسايه‌ش [ياساي دژ به‌ تيرؤر]. شو قه‌ده‌غه‌کردنانه‌ي که نيمه باسمان کردبوون، به‌گوټره‌ي به‌ندي ۲۲ي هم ياسايه، له‌نارادا نامټن. به‌لام له‌همان کاتدا هم ياسايه قه‌ده‌غه‌کردني نوټي له‌گڼل خويدا هټناوه. هم ياسايه له‌پيتاوي ماف و داپه‌روهرې دانه‌ريژراوه. له‌ دارشتن و شيکردنه‌وه‌ي هم ياسايه‌دا ده‌گه‌ينه شو نه‌نجامه‌ي که کورد چ سوويتک له‌ وه‌ها ياسايه‌ک نابيتت. ياسا که له‌برامبه‌ر کوردان و کولتووري کورداندا چ هه‌ستتکي دؤستانه نيشان نادات. رۆز روون و ناشکرايه گوزانکاريه‌کي وه‌ها، له‌و گوزان و پيشهاتانه‌ي که له‌ کورديستان و تورکيادا ده‌قه‌ومټن، به‌ مانايه‌کي تر به‌زه‌بري کاريگه‌ري گوزانکاريه‌کانې ناووه و دهره‌وه پټک دټت. ناهه‌نگي ژنه‌پتاني عه‌فه يان نه‌فه نوزال له‌مې هؤکارمه‌کانې هم جوړه گوزانکاريانه نمونه‌به‌کي گه‌لي باشه. له‌ داوه‌تي ژنه‌پتاني عه‌فه‌ي کورې سره‌هک کؤمار تورگوت نوزال، بيجگه له‌ تورگوت نوزال، سره‌هک وه‌زير يلدرم ناکبولوت، کؤنه سره‌هک کؤمار که‌نعان ئيفرين و هاورټيانيان له‌ده‌وري ميټريک دانيشتونوه. ئيبراهيم تاتليساس له‌م ناهه‌نگه‌دا گوزانبيان ده‌لټت. پيشه‌وخت بټ سترانيتکي کوردي موله‌تي له‌ نوزال وهرگر تووه، هه‌رچي نوزاله پټي وتووه، نيمه هم جوړه قه‌ده‌غه‌کردنانه‌مان نه‌هټشتووه، تۆ بۆت هه‌به به‌ کوردي گوزاني بلټيت. که‌چي کاتي ئيبراهيم ده‌ستي به‌ چريني گوزاني کوردي کردووه، په‌کسه‌ر که‌نعان ئيفرين و يلدرم ناکبولوت له‌ هؤليسره‌هک

[ئيبراهيم نارفاسي] اش له‌ کتپه‌که‌ي خويدا به‌ناوي [راستيه ديروکيه‌کان] که سالي ۱۹۶۴ له‌ نه‌نقره له‌ چاپ دراوه، له‌سر راپه‌ريني کوردان به‌ رټيه‌رايه‌تي شيخ سه‌عيد راده‌وه‌ستت و، هه‌ندئ لايه‌ني رووداوه‌که وه‌ها شيرؤفه ده‌کات:

«نه‌نجام و خراپيه‌کانې هم کاره په‌يتا په‌يتا روون ده‌يووه. شه‌وانه‌ي باوه‌ريان به‌ په‌رله‌مه‌نتاري رۆژه‌لات عيسمه‌ت پاشاهه‌يوو يان نا، شه‌وانه‌ي له‌ ترسان تيکه‌لاوي ده‌نگدان نه‌بوو، شه‌وانه‌ي که نه‌يانده‌ويست تيکه‌لي ده‌نگدانه‌که ين؛ ماليات و که‌سوکاري شه‌وان هر هه‌موويان گوم کران. شالوي درؤ و ده‌له‌سه به‌ شتويه‌که‌ي بټ ويته له‌ گه‌ردا بوو، خه‌لک رۆز به‌ خراپي گوناهاير ده‌کران و سزاش ده‌هران. به‌ تايه‌تي له‌ مه‌که‌مې نيستيقلال ي شاري نه‌لعه‌زيزدا بازاری سره‌په‌راندن کراوه بوو. کرين و فرؤشتني سهرې مرؤفيک بايي ۵۰۰ زيران بوو. شه‌وه‌ي که سيناريو ي ناماده ده‌مکرد و هاورټي کاتي جه‌رده‌ي علي ساحبيش بوو، ناوي پاشؤي ناشکيتان بوو که ۵۰ زيري زياتر ودرده‌گرت. سه‌رؤکي مه‌که‌مې نيستيقلال علي صاحب، کاتي که نه‌لعه‌زيزي به‌ره نه‌نقره جټ هټشت، خاوه‌ني ۱۰۰۰ زير بوو. له‌ کؤتاييدا له‌ شاره‌کانې رۆژه‌لات زيري به‌ قولپ و بټ قولپ نه‌مان.

داواکاري مه‌که‌مې نيستيقلالې رۆژه‌لاتيش سووره‌يا نؤرگه‌فرن کاتي که له‌ بويوک نه‌ه کؤشکيکي به‌نرخ و رازاوه‌ي مارشالټکي کؤچکردو ده‌گرتت، نه‌تاتورک بانگي شو و دوو کاربه‌ده‌ستي سه‌رؤکايه‌تي لټيرسینه‌وه‌ي کؤماریي ده‌کات. نه‌تاتورک هه‌موو داهاته‌کانې سووره‌يا نؤرگه‌فرن حساب ده‌کات. چ مانگانه‌ي وه‌کو په‌رله‌مه‌نتار يان موچه‌ي داواکار بوون له‌ دادگا، ته‌واوي داهاته‌کانې شو به‌شي کريني قه‌سريکي نه‌ده‌مکرد، نه‌تاتورک به‌ سووره‌ياي کوتووه:

- ئه‌وه که‌مه‌تان به‌ شه‌ره‌في من کردووه، پيشه‌رمينه نؤوه دنن. پاشان شه‌قازلله‌به‌کي لي داوه و فرټي داوه‌ته دهره‌وه، لټرده‌دا ده‌مويچ به‌ جه‌ند گؤنتان باسي زولم و زورداري داواکاري ناويراو بگه‌م که له‌ خه‌لکي رۆژه‌لاي کردووه. شو ياووک و کورانه‌ي که له‌ گرتووخانه‌دا بوون، له‌ به‌ر چاوي باوکان لاوه‌کانيان هټناره‌ته به‌رده‌م سيداره، دواتريش باوه‌کانيان گوشتوون. ناله و گرياني باوه‌که‌کان چ کاريگه‌ريه‌کي نه‌کردوته سر دلي ره‌ش و ره‌في جه‌نابي داواکار. هه‌موو سه‌رؤک و نه‌نداماني مه‌که‌مې نيستيقلالې رۆژه‌لات له‌ دواييدا تووشي به‌لاي خويان هاتوونه. هر يه‌ک له‌وان بووه‌ته خاوه‌ن دهرد و که‌سه‌ري خوي»[لاپه‌ره‌کانې ۳۷-۳۹].

نه‌جيب فازيل کيساکوره‌هک، له‌سر بيره‌وه‌ريه‌کانې ئيبراهيم نارفاسي شيکردنه‌وه‌به‌کي به‌م جوړه‌ي هه‌به: «...له‌ رۆژه‌لايه‌وه به‌ره رۆژشاوا لاقاوي سوورگوم کردني بټ ويته. وه‌ک شه‌وه‌ي مؤسکؤ به‌ دواپانه‌وه‌که‌وتبټي، شه‌پؤل له‌ دواي شه‌پؤل بوون.»

پاشانيش نووسر ده‌چټه‌ سر به‌شټکي بيره‌وه‌ريه‌کانې ئيبراهيم نارفاسي، که به‌ناوي [راستيه ديروکيه‌کان] چاپ کراوه: «...کاکي خوالټخؤشمووي من مير عه‌يدوللا و نامؤزاي من موفتي وان شينخ مه‌سسوم نه‌فهندي، له‌ کؤنگره‌ي شه‌رزه‌رؤمدا بوونه نه‌ندامي ريکخستني پاراستني ياسايي نه‌نادول و رۆمه‌ليو، له‌ نوټيه‌رايه‌تي نه‌نجوموه‌ني شاري وانيشدا بوون. هه‌رچه‌نده له‌ ره‌وشټکي وه‌هاشدا بوون، به‌لام ديسانيش براي من مير عه‌يدوللا

ئەم کارە بەشپۆهەیکە زەلال ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئەم گۆرانکارییە ج نیازپاکییەکی تێدا بەدی ناکرێت، بەلکو تەنیا بۆ برین و کەمکردنەوەی دەنگی رای گشتی لە دەرەوه و ناووەودا ئەنجام دراوە. کاسیتی شقان پەرۆەر بەناوی (کریفۆ) کە لەلایەن [میزۆپۆتامیا مۆزیک] ەوه نامادە کرابوو، وەک [بەرھەمیکی تورکی] مۆلەتیان پێ دا. ئەم رینگەدان و مۆلەت پێدانەش لە وەزارەتی رۆشنییرییەوه وەرگیرابوو. [بروانە جومھوریەت - ٥-٢١-١٩٩١].

ئەم ھەلوێستە بەئەنقەست و حیساب بۆکاراوە بە ئاشکرا ئەوەمان پیشان دەدات کە: کورد و زمانی کوردی ھیشتا حاشایان لێ دەکرێ. کاسیتی کوردی قەدەغە ناکرێ. دەستور دەدەن بە کاسیتی کوردی، بەلام دەلێن: «خۆ ئەمە بەرھەمیکی تورکییە». ھۆی ئەنھوسین بە زمانی کوردیش لە بەلگەنامە رەسمییەکانی دەولەتدا ئەوەیە کە ھەر کاتی ویستیان ھەر شتێ یاساغ یکن، بە ناسانی بۆیان مەیسەر دەبێت و کاتیکیش ناوی کوردان و زمانی کوردی ئەکەوێت ناو ئەو بەلگەنامە رەسمییانەوه، ئەوا بەناسانی بۆیان ھەبە بلێن: «لە یاسا و بەلگەنامەکانماندا گروویپکی ئەتینیکی و زمانیکی وھا چ بوونیکیان نییە». بەلام دەبێ بلێن کاربەدەستانی تورک لەمەدا زۆر بە ھەلە چوون. دەسەلاتدارانی کۆلۆنیالیستی تورک، ھەرچیەکان پێ دەکرێن یا بیکن، چونکە تازە ناتوانن پیش لە پیشکەوتنە کۆمەلایەتی و سیاسییەکانی کوردستان بگرن. کولتوری سیاسی کوردان رۆژ لەدوای رۆژ زیاتر بەرھە قوولیوون دەچێت. چ ھیزیکی لەتوانایدا نییە پیش لەو پیشکەوتنە بگرێت کە مەبەستی نازادی و سەرەخۆییە. رۆژ لەدوای رۆژ زیتەر ئەو ھەم فام دەکرێت کەوا کاربەدەستانی تورک لەنێو چ ھەلە و چەوتییەکی مەزندان.

(xxx) دیارە لە چاپە تورکییەکە (سەپھان) نووسراوە، بۆیە لە وەرکێرانی کرمانجییەکەش ھەر وا ھاتوو، بەھەر حال لێرەدا مەبەست لە کارەساتە مەزنەکە (دۆلی بازی) یە لە دەقەری بادینانی خوارووی کوردستان، [مەھاباد کوردی]، بۆ ئاگاداری زیاتریش بروانە: العراق، الأطفال، ضحايا بريئة للقمع السياسي، منظمة العفو الدولية، شباط ١٩٨٩، ترجمة: لجنة الاعلام في الجبهة الكردستانية العراقية، ص ٣.

تێبینی: ئەم پاسە بەشیکە لە کتێبیک بەنێوی (چەند گۆتن ل سەر پروناکبیرین کورد) کە لە ئاداری ١٩٩٢دا بە کرمانجی بلاوکراوەتەوه. من خۆم ئەواوی کتێبیکەم گۆریووە بۆ کرمانجی خواروو. ھيوادارم بتوانم لە ھەلتیکی گونجاویدا چاپی بکەم.

کۆمار کەنعان ئیفرین و ھاوڕێیانان لەدەوری مێژیک دانیشتووون. ئیبراھیم ئالتیساس لەم ئاھەنگەدا گۆرانیان دەلێت. پتیشووخ بۆ سترانیک کوردی مۆلەتی لە ئۆزال وەرگرتوو. ھەرچی ئۆزال پتی وتوو، ئیمە ئەم جۆرە قەدەغەکردنەمان نەھیشتوو، تۆ بۆت ھەبە بە کوردی گۆزانی بلێت. کەچی کاتی ئیبراھیم دەستی بە چینی گۆزانی کوردی کردوو، بەکسەر کەنعان ئیفرین و یلدرم ئاکیولوت لە ھۆلی ئاھەنگێراندا چوونە دەرێ. بەم شپۆھە بە کوردی گۆزانی گوتیان پڕۆتست کردوو. [بروانە جومھوریەت ١٩٩١-٤-٢٨].

ئەم کارە بەشپۆهەیکە زەلال ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئەم گۆرانکارییە ج نیازپاکییەکی تێدا بەدی ناکرێت، بەلکو تەنیا بۆ برین و کەمکردنەوەی دەنگی رای گشتی لە دەرەوه و ناووەودا ئەنجام دراوە. کاسیتی شقان پەرۆەر بەناوی (کریفۆ) کە لەلایەن [میزۆپۆتامیا مۆزیک] ەوه نامادە کرابوو، وەک [بەرھەمیکی تورکی] مۆلەتیان پێ دا. ئەم رینگەدان و مۆلەت پێدانەش لە وەزارەتی رۆشنییرییەوه وەرگیرابوو. [بروانە جومھوریەت - ٥-٢١-١٩٩١].

ئەم ھەلوێستە بەئەنقەست و حیساب بۆکاراوە بە ئاشکرا ئەوەمان پیشان دەدات کە: کورد و زمانی کوردی ھیشتا حاشایان لێ دەکرێ. کاسیتی کوردی قەدەغە ناکرێ. دەستور دەدەن بە کاسیتی کوردی، بەلام دەلێن: «خۆ ئەمە بەرھەمیکی تورکییە». ھۆی ئەنھوسین بە زمانی کوردیش لە بەلگەنامە رەسمییەکانی دەولەتدا ئەوەیە کە ھەر کاتی ویستیان ھەر شتێ یاساغ یکن، بە ناسانی بۆیان مەیسەر دەبێت و کاتیکیش ناوی کوردان و زمانی کوردی ئەکەوێت ناو ئەو بەلگەنامە رەسمییانەوه، ئەوا بەناسانی بۆیان ھەبە بلێن: «لە یاسا و بەلگەنامەکانماندا گروویپکی ئەتینیکی و زمانیکی وھا چ بوونیکیان نییە». بەلام دەبێ بلێن کاربەدەستانی تورک لەمەدا زۆر بە ھەلە چوون. دەسەلاتدارانی کۆلۆنیالیستی تورک، ھەرچیەکان پێ دەکرێن یا بیکن، چونکە تازە ناتوانن پیش لە پیشکەوتنە کۆمەلایەتی و سیاسییەکانی کوردستان بگرن. کولتوری سیاسی کوردان رۆژ لەدوای رۆژ زیاتر بەرھە قوولیوون دەچێت. چ ھیزیکی لەتوانایدا نییە پیش لەو پیشکەوتنە بگرێت کە مەبەستی نازادی و سەرەخۆییە. رۆژ لەدوای رۆژ زیتەر ئەو ھەم فام دەکرێت کەوا کاربەدەستانی تورک لەنێو چ ھەلە و چەوتییەکی مەزندان.

(xxx) دیارە لە چاپە تورکییەکە (سەپھان) نووسراوە، بۆیە لە وەرکێرانی کرمانجییەکەش ھەر وا ھاتوو، بەھەر حال لێرەدا مەبەست لە کارەساتە مەزنەکە (دۆلی بازی) یە لە دەقەری بادینانی خوارووی کوردستان، [مەھاباد کوردی]، بۆ ئاگاداری زیاتریش بروانە: العراق، الأطفال، ضحايا بريئة للقمع السياسي، منظمة العفو الدولية، شباط ١٩٨٩، ترجمة: لجنة الاعلام في الجبهة الكردستانية العراقية، ص ٣.

تێبینی: ئەم پاسە بەشیکە لە کتێبیک بەنێوی (چەند گۆتن ل سەر پروناکبیرین کورد) کە لە ئاداری ١٩٩٢دا بە کرمانجی بلاوکراوەتەوه. من خۆم ئەواوی کتێبیکەم گۆریووە بۆ کرمانجی خواروو. ھيوادارم بتوانم لە ھەلتیکی گونجاویدا چاپی بکەم.

ئاھەنگێراندا چوونە دەرێ، بەم شپۆھە بە کوردی گۆزانی گوتیان پڕۆتست کردوو، [بروانە جومھوریەت ١٩٩١-٤-٢٨].

فۆرمالیزمی رووسی

ئەدەبیدا زالیوو، مرۆ یا لە بواری بیۆگرافیدا کە لە رۆحی میتۆدی پۆزەتیڤیزمەوه تریک بوو. یا تەنیا لە بواری سۆسیۆلۆژیی "دوور لەدەق" دا سەرقالی ئەو بەرھەمانە بوو. یان بۆ وەلامداشەوهی پرسیارە فەلسەفی و کێشە ئاینییەکان پەنای دەبردە بەر نەریتە سیمبۆلۆژییە کۆنەکە، بە کورتییەکی مرۆ گرنگی دەدایە ھەموو ئەو بابەتەکانی کە لە دەرووبەری دەقی ئەدەبیدا بازنەیان دەبەست، خودی دەقە ئەدەبییەکان و لیکۆلینەوهیان ھەوارتکی خالی بوون.

۲- کەشەکردنی زانستی زمانەوانی و رێبازی ئەنتی پۆزەتیڤیزم لە بواری فەلسەفیەکاندا.

۳- سەرھەلدانی رێبازە تازەگەرییەکان لە ھەموو بواری ھونەرپەکاندا، بۆ نمونە، فۆرمالیزمی شیعەر و کوییزمی شیعوکاری.

فۆرمالیستە رووسەکان دەیانویست کایەییەکی ئازاد بۆ لیکۆلینەوهی ئەدەبی پیکھێنن و باسکارە ئەدەبییەکانیش، کە تاکو ئەو کاتە دەرخانە خانە دووھمی ئیختیلاز و دەررووناس و میژوونووسەکانەوه، لەو کایە ئازاددا پێناسە بکەن و ئەو لیکۆلینەوه ئەدەبییەکی کە ئەو دەم لە ئاستی -impression-ism

(الانطاعیە) دا بوو، بکەنە زانستیکی سەرپەخۆ و خاوەن میتۆد و بابەتیکی تایبەت. بەلام ئەم کارە بە ئاسانی بۆ فۆرمالیستەکان نەدەچوو سەر، چونکە مەبەست گۆران و راستکردنەوهی ھەلە زانستیکی ئەدەبیی کۆن نەبوو، بەلکو پیکھێنن و خولقاندنی مەرچەکانی زانستیکی ئەدەبی نوێ بوو. بۆ گەشتن بەم ئەنجامە سەختە، ئەوان رووبەروی کێشەیک بوونەوه کە پەپوھندی بە ئۆنتۆلۆژیای ئەدەبییەوه ھەبوو: ژاکۆبسون لە "تازەترین ھۆنراوەی رووسی" ۱۹۱۹دا دھووسی: بابەتی ئەدەبناسی "خودی ئەدب نییە، بەلکو "بەئەدەبیاتکردنە". واتە ئەو کارەکی کە بەرھەمیکی غەیری ئەدەبی دەکات بەرھەمیکی ئەدەبی، بۆیە پێویست بوو سنووری ئەو تایبەتمەندییە ئەدەبیانە، کە پێناسەیی بوونی سەرپەخۆی زانستی ئەدەبناسی دەکەن، دوستنیشان یکفی. واتا ئەو تایبەتمەندیانە کە بەرھەمی ئەدەبی لە بەرھەمی غەیری ئەدەبی جیا دەکەنەوه و پانتاییەکی ئازاد و ناسنامەییکی تایبەتی بە ئەدب دەدەن، بۆیە پۆلینکردنی چۆناییەتی (کفالیتە)ی زمان و بونیاتی کارە ئەدەبییەکان لەلای فۆرمالیستەکان دەپێتە دیاردەییکی سروشتی و "بەنامۆکردن" دەپێتە چەمکیکی تایبەت

فۆرمالیزمی رووسی، کە چەند سالتیک پێش شۆرشە بەلشەفی سەرپەھەلدا و سالان و دەبەیی پاش ئەم شۆرشە پەرەستاندا، بە یەکەمین تیۆری ئەدەبی مودێرن دەناسرێ. ھۆکاری سەرھەلدانی ئەم تیۆرە دەگەرتەوه بۆ: خۆتندکاران و لیکۆلەرەوهکانی زمان و ئەدەب لەرووسیادا، ئەوانەیی بابەختیکی بێ ئەندازەیان بە تایبەتمەندییەکانی زمانی شیعری دەدا، روویان لە ناوەرۆک و پەیمای کاری ئەدەبییەوه وەرچەرخاندا و ناوریان لە ئیستاتیکی ئەو بەرھەمانە دایەوه. ئەم گۆرانکارییە نووییە لە تیروانین و لیکۆلینەوهی ئەدەبیدا، بە تایبەت لە دەرووبەری سالانی جەنگی یەکەمی جیھانیدا، بوو بە مایەک بۆ سەرھەلدانی دیدیکی تازەو دوو گروپی ئەدەبی نوێ: بازنەیی زمانەوانی مۆسکۆ - یەکتیک بوو لەو دوو گروپە - لەسالی ۱۹۱۵دا و لە سەر دەستی لیکۆلەرەوهی رووسی (رۆمان ژاکۆبسون) دا بنیاتنرا. لە سالی ۱۹۱۶یشدا گروپی تووژینەوهی زمانی ئەدەبی (OPOJAZ) لە شاری پیترسبۆرگدا پیکھێنرا، تیۆریزانی رووسی (فیکتۆر شکلۆفسکی) بە رابەری ئەم گروپە دەناسرێ و لیکۆلەرەوانتیک نوونەیی ئایخناوم و تۆماسیڤسکی و برۆک و پاشتر تینیانۆف لەم گروپەدا چالاک بوون.

ئەم دوو گروپە خواوەنی تیۆری و بەرنامەیی تایبەت نەبوون بۆیە ناگرت بە قوتابخانە و رێبازی ئەدەبیان ناوینتین، بەلام ئەم دوو کۆمەلە ھوموگین بوون و ئەمەزۆ بە ئەواکەری یەکتەری دادەنرێن. چونکە بیریار و باسکارەکانیان - سەرەرای جیاوازی بۆچوون و جۆری لیکۆلینەوه ئەدەبییەکانیان - خواست و ئارەزووی ئەدەبی و چەند خاسییەتیکی سەرەکی ھاویەشیان ھەبوو، لەواتە: ئارەزووی پیکھێنانی لیکۆلینەوهی زانستیانە ئەدەبی و سەرپەخۆکردنی لیکۆلینەوهی ئەدەبی و ناساندنی ھەک رێبازیکی زانستی و خاوەن پێرەویکی تایبەت، ئەم ئارەزوو ھاویەشانە بە ھۆکاری سەرەکی نزیکیبوونەوهی ئەم دوو گروپە و دواتریش بە دەستنیشانگەری ھۆکاری بە گفتوگۆ خستنی کێشە ئەدەبییەکان و کەلالەکردنی ئەو تایبەتمەندییە فۆرمی و زمانەوانیانە دەزانرێن کە زمانی ھۆنراوە و پەخشەن لە زمانی ناخاوەن جیا دەکەنەوه. ھەرل و کۆششی جیاچایی فۆرمالیستەکان بە تایبەتی بەھاو گرنگی کارە تیۆرییەکانیان، ھەرلکی ھاوبەش بوو بۆ سەرھەلدانی بنەمایەکی تیۆری لە مەیدانی لیکۆلینەوهی ئەدەبیدا. ئەم تیۆرییە نووییە کە بەرھەمی ئەو ھەرلە تاکانەبوو، لە چەند پاشخانیکەوه بنەمای گرتیوو:

۱- ئەو کێشە میتۆدۆلۆژییە کە ئەو دەم لە لیکۆلینەوهی

و نوږې بهو جياوازيپاڼه يې که کاره نه ده بيبه کان له کاره غايره نه ده بيبه کان جيا ده که نه وه.

ژاکوبسون دهلې: په يک له زماني ناخاوتندا به مهبه ستي راگه باندن و له زماني شيعريشدا به مهبه ستي تر مهبه ستي ئيستاتيکايي - که ترکي سهره کي زماني شيعريه، به کار دئ. ليره دا په پوهنديه کي راشکاو له نيوان بوجووني فؤرماليسته کان و بيرؤکه ي هونه بؤ هونه ي (کانت) دا به ديدده کړئ، هر ثم په پوهنديه يشه که شکلؤفسکي هاندهدا بانگه شه ي گرنگايه تي (الفاظ) بکا و رايگه يه تي که شو له فلان زانه نه رکيکي ئيستاتيکايان هيه که له ترکه فکريه کانينان گرنگتره. فؤرماليسته کان هاوران که: هه موو شپوه نه ده بيبه کان هواسان و هه موو شپان بلگه ي راستين و له نيوان ديارده نه ده بيبه کاندا جوړه رينيازتيکي تايهت نيبه که له واقع نزيکتر ي و بتواني نوينه رايه تي بکا.

هونه ر لاسايي کړنه وه ي واقع و نه ده بيش شپوه به که له رهنگانده وه ي ثم واقع. شو بوجوونه به که لينن بانگه شه ي بؤ کړد و مارکسيسته کان باوهريان پيپو، هر شو بوجوونه يشه که فؤرماليسته کان په تيان کړده و رايانگه باند که هونه به کشتي و نه ده به تايه تي نه ک تنها لاسايي کړنه وه و رهنگانده وه ي واقع نيب، بلگو هونه و نه ده بيشه واقع ده گورنه سهر شتيکي نامؤ و نااسايي. به پتي فؤرماليسته کان نه ده هميشه واقع له بهرگي نوتدا دنوتني و جبهاتي واقعي له بهر چاوماندا دهکا به جبهاتيکي نوږ و نااسايي.

په کيک له گرنگترين شو هوکارانه ي که زماني نه ده ي به نامؤ کړدن له زماني ناخاوتن ناسايي جيا ده کاته و تواناي زمانه نه ده بيبه که به که واقع دهکاته ديارده يکي نامؤ. بؤ ثم کاره ش زماني نه ده ي سوود له و که ره ستانه و درده گړئ که له کاري به نامؤ کړدن دا به کار ده پتيرين، بؤ نمونه شو فيله نه ده بيبه نه ي که کاريکي نه ده ي دياريکراو له کاره کاني تر جيا ده که نه وه. فؤرماليسته کان سهرگرمي ليکولينه وه له فؤرم و لايه نه ئيستاتيکي به ره همي نه ده ي بوون، تاکو شو فيله نه ده بيبه بؤار بکن که له زماني نه ده بيدا به کار ده پتيرين و نه ناته کؤن به روخسارتيکي نوږ دنوتين و ناسا ده گورنه سهر نااسا.

فؤرماليسته کان، به مهبه ستي ده ستنيشان کړدن و دؤزينه وه ي ته کنيک و پتودانگي به ره هم نه ده بيبه کان، له سهره تاوه له و ميکانيزمه فؤرميانه يان کؤلپه وه که کاره نه ده بيبه کان په نايان بؤ دهر دن، به تايه تي شو ميکانيزمانه ي که به ره هم نه ده بيبه کؤنه کان ره چاويان ده کړدن. شکلؤفسکي بؤ روونکر دنه وه ي ثم مهبه سته روماني تريسترام شاندي نووسه ي ئينگليزي لؤرانس ستيرن ده سته و دهکا و جياوازي نيوان (حيايهت و مه تل): زنجيره ي هويکي و زه مني، له کيرانه وه ي رووداوه کاندا شيدده کاته وه، که که ره سته ي کاري نه ده ي پتکده هپتن. شکلؤفسکي له مې نه و رومانه دنووسني: وادياره دهر باره ي ژيان و بوجوونه کاني تريسترامه، به لام نووسه له بنه رندا رينيازتيکي حياکايه تخواني ده گرتنه بهر، رينيازتيک که پرده له رووي که موکورت ي باه ته کاني روماني ريبليستي لاده دا. له کاتيکدا روماني ريبليستي له کيرانه وه ي رووداوه کاندا زنجيره ي زه مني ره چاوده کا و نه نجامه کان به هوکاره کانه وه گړئ ده دات.

هولتيکي بيتوچانينش ده دا بؤ که يشتن بهو خاله ي که بنچينه ي هه موو شو نه نجام گيريانه يه، تاکو به سهريدا تپه رئ، هه روا ده لئ: ستيرن به په يره وکوردني ثم رينياز، تواني مابه پوکي باه ته ريبليستي کان له رابردوودا و هروويخا و شو گوته يه به درؤ بختاوه که ده لئ: روماني ريبليستي ده تواني به ورد ي هه يقهت دهر بيري.

شکلؤفسکي ده لئ نه ده ب ديدتي تايهت بؤ تيگه پشتن شته کان ده خولقيني، به لام شو هيچ نامرازتيک بؤ ناساندي نه ده ب ناخاته روو. جياوازي نيوان روماني ريبليزمي نوږ و روماني نه زمونگه ي تازه نه وه به که روماني ريبليستي له رتي فيله فؤرمي و هونه ريبه کانه وه خوينه ر - بي نه وه ي يي بهو فيلانه بيا - بؤ خوئندنه وه هانده دا، له کاتيکدا روماني نه زمونگه ي نوږ له رتي نه و فيله فؤرمي و هونه ريبه وه خوينه ر ناچار دهکا و دهک مهبه سته و به نه نجامي خوئندنه وه سهرنجي شو فيلانه بيات.

ثم تيزه شکلؤفسکي به بووه بنه مابه ک بؤ تيروانيني رهنه گرانه ي باسکاري فهره نسي رؤلاند بارت، به تايه تي که روماني ريبليزمي به روماني نه زمونگه ي ده چوتني: رومانه کاني جه ميس جويس و فرانس کافکا نه زمونگه ي و به مهبه ستي گؤريني ناسا بؤ ناسا نووسراون، هه ولده دن شو رينياز ره سوا بکن که به لزاک و هاورا کاني گرتيانه بهر. روماني تازه به پتچوانه ي روماني به لزاکي، نايه وئ له خالتيکي زه مني دياريکراوه ده دستيپيکا يا له خالتيکي زه منيدا کؤتايي بي. به م رؤلاند بارت په چه له رووي سروشتي کؤمه لايه تي و نه ريتاميزي روماني ريبليزمي لاده دا.

فؤرماليزمي رووسي و نه يي رينيازتيکي نوږ بيت بلگو هر له کؤنه وه له دايونه رپتي نه ده ي رووسيدا ره کي داکوتاوه. بايه خداني نه دب و رهنه گره رووسه کان به فؤرم و وه لاناي ناوه رؤک و په يامي به ره همي نه ده ي، ده گرتنه بؤ سه ده کاني ناوه راست. فيگنؤر نه ليچ ده لئ: له سه ده ي هه زده يه موه و تووؤزي رهنه يانه له مهر زمان و زانستي کيش (وه زن) زدا ده ستپنده کا و له سه ده ي پووشکيندا بايه خ به فؤرم دهر تيت، به لام له ناوه راستي سه ده ي نؤزده يه موه بؤ ماوه يک فؤرم، مه يداني رهنه بؤ ناوه رؤک به چي دئلي. له بيسته کاندا تووؤزيک رووناکبيري پرؤليتاري دهر که و تن و دؤ به رووناکبيري نه رسؤکراتي تراديسوني و ره گه زي ئيستاتيکايي و فؤرم له نه ده دا بانگه شه ي ياخي بوونيان کړد. ثم رووداوه به گرنگترين هوکاري پشتگوئ خستني گرنگايه تي فؤرم له کاره نه ده بيبه کاندا ده ژمي دهر دئ، چونکه ثم توؤزه پرؤليتاريه تواني به ره به ره ژماره يک له که سايه تي بالاي نه رسؤکراتي به ره و خوي رابکيشي. ميژوونوسي نه ده ي (بيبين) که نه رسؤکرات و يه کيک له بهر چاوترين شو که سانه بوو که ميژووي نه ده ي رووسيان له روانگه يکي کؤمه لايه تي به موه نووسيه وه ده لئ: نه ده ب لقيک له زانستي دهر و ناسي کؤمه لايه تي.

دويرليوؤف و بيساريف به مهبه ستي پيرؤز کړدن په يامي کؤمه لايه تي نه ده ب و ناوئاخن کړدن به نايده لؤز يابه کي پتسکه و تووخواز، به بهر پرسياي راسته و خوي پتکته ياني ريره و يکن دؤ به فؤرم و لايه نه ئيستاتيکايه کان له نه ده بيباني

زمانه‌واییه‌کانی نو و مرکرت و بۆچوونه‌کی له‌مەر تیکۆشانی شیعەر، بۆ نازاد کردنی پەیف و توانا شاراوه‌کانی، ریتی بۆ نوو ئەنجامگیریه‌ی فۆرمالیستییه‌ی خوێشکرد که ده‌لتی: شیعەر پتکهاته‌یه‌که له سروشتی ئەلفازه‌کان که له هیتماو ده‌لالته سیمه‌نتیکیه‌کان پتکدین.

فۆرمالیسته‌کان له بایه‌خدان به فۆرم و پراوتزه‌کردنی ناوهرۆکدا خۆیان له ده‌سه‌لاتی نوو نهرینخوازییه‌ی باوه نازادکرد، که تا نوو کاته‌ی بانی به‌سەر لیکۆلینه‌وه‌ی ئەده‌بیدا کیشابوو، ئەوان هزر و مانا و بابەتی به‌ره‌مه‌ ئەده‌بیه‌ی‌کان، وه‌گه‌ز و هۆکاری ده‌ره‌کی ده‌بینن. وابه‌سته‌بوون به‌م که‌رسته‌ی خاوه‌ نائەده‌بیه‌یانه ناوئرا هۆهیتانه‌وه، واتا هه‌موو نوو ره‌گه‌زانه‌ی که ده‌که‌وته ده‌ره‌وه‌ی نوو جۆره‌ لیکۆلینه‌وه‌ ئەده‌بیه‌ی که فۆرمالیسته‌کان بانگه‌شه‌یان بۆ ده‌کرد: فۆرمالیسته‌کان چالاکیه‌کانیان له ده‌ورووبه‌ری فۆرمی کاره‌ ئەده‌بیه‌ی‌کاندا چرکه‌کردوه‌ چونکه‌ پێیان وابوو فۆرمی شیعەر زاده‌ی زمانی شیعریه‌ی (به‌نامۆکردن) ه.

په‌رینه‌وه‌ له‌ زمانی ناخاوێن به‌ره‌و به‌رجه‌سته‌کردنی هونه‌ری (زمانی به‌نامۆکردن) ده‌کرێ به‌ چهند شتیه‌یه‌کی جیاوازی رووبدا، چونکه‌ هه‌ر کاریکی هونه‌ری به‌ره‌می چهند پتکهاته‌یه‌که، هه‌ر پتکهاته‌یه‌کیش له‌ چهند سنروکتوریک پتکدین، به‌لام له‌ ناستی جیاجیادا. ئەم کاره‌ش له‌ ریتی کۆمه‌لیک قه‌له‌وه‌ سه‌رنجی ده‌ورووبه‌ر و پتکهاته‌ هونه‌ریه‌یه‌که بۆ خۆی راده‌کێشێ. شیعریش بالاترین نمونه‌ی کاری ئەده‌بیه‌ی: شیعەر تاوانتیکی ده‌سته‌مۆکراو، دژ به‌ سه‌رجه‌م ناسته‌ ناسابه‌یه‌کانی زمان ئەنجامده‌دا، به‌پیتی بۆچوونی فۆرمالیسته‌کان ئەم تاوانه‌ له‌ سێ کایه‌دا رووبه‌دا.

- ۱- به‌نهای روانگی قۆنه‌تیکی (ده‌نگناسی وشه) که له‌ زمانی ناخاوێن (میکانیزه‌کراو) دا به‌ مه‌به‌ستی راگه‌یاندن به‌کارده‌ن.
- ۲- سینتاکس (اعراب) و ریتمناسی (علم الایقاع).
- ۳- سیمانتیکا، (علم الدالات و الالفاز)

لیکۆلینه‌وه‌که‌ی تۆماسییتفیسکی " ئەده‌ب و بیۆگرافی" ۱۹۲۲، و کاره‌ ره‌خنه‌یه‌ی کۆنه‌که‌ی شکۆفسکی و کاره‌ جۆراوجۆره‌کانی تینیانۆف به‌راشکاوێ نوو پتومره‌ که‌وره‌یه‌ی که‌شه‌کردنی کاری فۆرمالیسته‌کان به‌رچاوده‌خه‌ن، به‌تابه‌تی له‌مەر جیاکردنه‌وه‌ی ئەده‌ب له‌ ژبان: شکۆفسکی ده‌لتی: "خوێن له‌ هونه‌ردا خوێناوی نییه‌."

هه‌رچهند تۆماسییتفیسکی تووژینه‌وه‌ی ئەده‌بی بیۆگرافی کۆن وه‌لاده‌نی به‌لام به‌توندی هتیرش ده‌کاته‌ سه‌ر جۆریک له‌ لیکۆلینه‌وه‌ی بیۆگرافی که له‌گه‌ل مۆریه‌ فۆرمالیستییه‌ی بالاکاندا ناکونجێ. به‌ پیتی لیکۆلینه‌وه‌که‌ی تۆماسییتفیسکی به‌ره‌می بیۆگرافی له‌ چهند قۆناغیکدا، ده‌بیته‌ پتویستییه‌کی جه‌وه‌هه‌ری (خوێندنه‌وه‌)، بۆیه‌ پتویست ده‌کا وه‌گه‌ له‌ قتیکی لیکۆلینه‌وه‌ی ئەده‌بی ته‌ماشایه‌ بکری. بۆ نمونه‌ له‌ قۆناغی رۆمانتیکدا ته‌ده‌کرا هونه‌ر له‌ ژبان جیاگیرته‌وه‌.

تۆماسییتفیسکی دوو جۆر به‌ره‌می بیۆگرافی دیاری ده‌کاو له‌ یه‌کتریان جیا ده‌کاته‌وه‌، یه‌که‌میان گێرانه‌وه‌ی دۆکومێنتاراژه‌یه‌: که ژبانی تابه‌تی و گه‌شتی نووسه‌ر له‌ به‌رچاوی ده‌کرێ و له‌لایه‌ن ره‌خنه‌گره‌وه‌ ده‌نووسری. دووه‌میان جۆره‌ (خوێندنه‌وه‌یه‌کی ئەده‌بی) ژبانی نووسه‌ره‌ و له‌ لایه‌ن خۆی نووسه‌ره‌وه‌ ده‌نووسری ، به‌ بیره‌وه‌ری هونه‌ریانه‌ (ئه‌فسانه‌یی) ناوزه‌ده‌ده‌کری. جۆری

رووسیدا داده‌ندرین، پتووانگی ره‌خنه‌یی نوو ریره‌وه‌ ته‌نیا نوو بوو که، مه‌ودای ئەندازه‌ی لیتاوتویی نووسه‌ر له‌ به‌کاره‌یتان و گونجاندنی فۆرم له‌ پێناوی مه‌به‌سته‌ کۆمه‌لیه‌تی و نایدۆلۆژییه‌کاندا.

له‌ سه‌رده‌می رووسیای قه‌یه‌سه‌ریدا سانسۆر خرایه‌ سه‌ر هه‌موو نوو هه‌ولانه‌ی، به‌ نیازی توانج هاوپیشتن و ره‌خنه‌گرتن له‌ سیسته‌می کۆمه‌لیه‌تی وه‌گه‌ر ده‌خزان. ئەم کاره‌ ئەدیپ و نووسه‌رانی نوو سه‌رده‌می ناچارکرد له‌ شاکاره‌کانیاندا، ناراسته‌خۆ ره‌خنه‌ی تازمایداری له‌ سیسته‌مه‌ کۆمه‌لیه‌تییه‌که‌ بگرن. له‌ به‌ر ئەوه‌ی خوێنه‌ری ناسایی نوو سه‌رده‌مه‌ به‌ ناسته‌م کۆدی نوو ره‌خنه‌ تازمایداریه‌ی بۆ شیده‌کرایه‌وه‌، لیکۆله‌ره‌وه‌ و ره‌خنه‌گره‌کان ناچاربوون - کاتیک که‌ سانسۆر چاوی له‌ کاره‌ ئەده‌بیه‌کان ده‌پۆشی- راقه‌ی نوو کارانه‌ و شروقه‌ی ناوهرۆکه‌ هیتماو ده‌کۆمه‌لیه‌تییه‌کانیان بکه‌ن. به‌ هۆی ئەم بایه‌خدانه‌ به‌ هیتما کۆمه‌لیه‌تییه‌کانی کاره‌ ئەده‌بیه‌ی‌کان نه‌ ده‌کرا لایه‌نگرانی فۆرم و نیستانتیکای به‌ره‌می ئەده‌بی کونجیک له‌و کارانه‌ - به‌ مه‌به‌ستی راقه‌کردنی فۆرم - پریکه‌نه‌وه‌. بۆیه‌ لیکۆله‌ره‌وانتیک وه‌کو: ئا، فسلفوسکی و ئا. پوتینیه‌ رووه‌ نوو کاره‌ ئەده‌بیه‌یانه وه‌رچه‌رخان که‌ دوور بوون له‌و هیتماو کیشه‌ کۆمه‌لیه‌تییه‌ی باوانه‌ و توانییان له‌ ریتی شروقه‌کردنی ئەم کارانه‌وه‌ چهند سه‌رکه‌وتنیک له‌ بواری تووژینه‌وه‌ی فۆرم و پیتسازای ئەده‌بیه‌یه‌ وه‌ده‌ست بێن. پۆتیه‌یه‌ی (۱۸۲۵-۱۸۹۱) له‌ چوارچۆیه‌ی چه‌مکه‌ زمانه‌واییه‌کاندا، بایه‌خیکێ زۆری به‌ ناساندنی سروشتی ئەزموونی شیعری ده‌دا و له‌ په‌یره‌وه‌کردنی ئەم ریتاژیه‌دا به‌ راشکاوێ کاریگه‌ری قه‌یه‌لسوفی ئەلمانی (ویله‌هێلم قۆن هه‌مبولتی) هه‌ست بۆ ده‌کرێ. هه‌مبۆلت ده‌لتی: شیعەر و په‌خشان دوو دیاره‌ی زمانه‌وانین. لیکۆلینه‌وه‌که‌ی پوتینیه‌ له‌م گوته‌یه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌کرێ که‌ تیایدا راده‌که‌یه‌تی: هزر ده‌توانێ وشه‌ وه‌لانی و له‌ ریتی ژنی موسیقا و وینه‌ و ره‌نگه‌وه‌ خۆی ده‌ریبڕێ. به‌ پیتی لیکۆلینه‌وه‌که‌ی پوتینیه‌ په‌یره‌وه‌ندییه‌کی ئالۆز له‌ نیوان هزر و وشه‌دا به‌دیده‌کرێ. پۆتینیه‌ ده‌لتی: هزر هه‌میشه‌ ده‌یه‌وێ وشه‌ بخاته‌ ژێر ریکتی خۆیه‌وه‌، زمانیش - که‌ وشه‌ نووتنه‌رایه‌تی ده‌کا - هه‌ولده‌دا له‌ ریتی وه‌گه‌رخستنی توانا شاراوه‌کانیه‌یه‌وه‌ که‌ له‌ پتکهاته‌ی مانا ئالۆزه‌کانیدا چه‌شارداوه‌- ده‌سه‌ت به‌سه‌ر هزریدا بگری. هه‌روا ده‌لتی: زمانی بالا له‌ ده‌قه‌ شیعریه‌ی‌کاندا به‌رچاوی ده‌که‌وێ، چونکه‌ له‌وتیدا وشه‌ نازادی خۆی وه‌ده‌ستدینێ. شیعەر سه‌نگه‌ری به‌رگریکردن و پاراستنی سه‌ره‌خۆیی وشه‌یه‌ له‌ رووی فشاری ده‌ره‌مکیدا. پۆتینیه‌ له‌ کتیه‌که‌یدا به‌ناوی "چهند وانه‌یه‌ک له‌مەر ریتاژی ئەده‌بی" ده‌لتی: له‌تێوان زمانی ئەده‌بی خه‌یالی و زمانی زانسته‌کاندا هیچ جیاوازییه‌ک نییه‌ چونکه‌ هه‌ردوو زمانه‌که‌ هه‌ولتیک بۆ تۆمارکردن و ریکخستنی ئەزموونی مرۆفایه‌تی، به‌لام ته‌نیا له‌ گرتنه‌به‌ری ریتاژدا جیاوازن. له‌و کاته‌دا که‌ زانست مامه‌له‌ له‌گه‌ل ماده‌ ته‌باکاندا ده‌کا، شیعەر له‌ریگای به‌کاره‌یتانی خواستن (استعاره) وه‌ دیاره‌ جیاوازه‌کان، که‌ سه‌ر به‌ بواری جیاوازی ئەزموونی مرۆفایه‌تین، کۆده‌کاته‌وه‌.

شیکتۆر ئەریلیچ پتیه‌وايه‌ فۆرمالیزمی رووسی قه‌رزاری ئەلیکسانده‌ر پۆتینیه‌یه‌ که‌ به‌ وردی له‌ زمانی شیعری کۆلیه‌ته‌وه‌، فۆرمالیسته‌کان له‌ لیکۆلینه‌وه‌کانیاندا سوودیان له‌ تووژینه‌وه‌

کۆنه که، هونەر، وهک سه رجه می قیله کان ده بیستی، فۆرمالیزمییه کهی تر جه خدی له سر شه وه دکرد که خودی قیله کان بینه نامرازیک بۆ نۆتوماتیزه کردن و چاو و روان ده کرا قیله به کارهیترا وه کان رۆلی خۆیان له دست بدن. کاریگری به نامۆ کردن تنها به هۆی سه ره لسانی قیله وه نه بو به لکو به هۆی شه و رۆانه وه بو که له کاره که دا دهیاتگی ترا: هه مان قیل ده کرئ له کۆمه لیک ده قدا پراکتیزه بگری و قۆلی جیا جیاش ده کرئ هه مان رۆل بگری. بۆیه چیترا جیا وازی نیوان ناسایی و نامۆ له که له جیا وازی نیوان به ره می شه دی و غیره شه دی به کنه گره وه.

تیۆری فۆرمالیزم به دوو قوناغدا تیبه ری. یه که میان به ره می شه دی وهک کۆرا و می که جه له می چه می که به نامۆ کردن ده بیستی هه روا دوو میان وهک (پیکهاته یه ک) سیسته میتک له به ره می شه دی ده کۆلییه وه. سیسته میتک که بریار ده دا، فیلئیک دیاریکراو ج رۆلیک له به ره مه شه دییه که دا بگری. نایا شه و رۆله به نۆتوماتیزه کردن یا پیشخانه، ده سه واژه ی پشخان وهک به رنه انجام یکی پتیوست بۆ تیکه یشتنی ده قی شه دی وهک سیسته میتک، که شه ی پیکرا تا کو هۆکاره بالاده سه تکان له هۆکاره نۆتوماتیزه کرا وه کان جیا بگری نه وه. له بهر شه دی سیسته میتک که مه یه کی نازادی نیوان ره که زه جیا جیا کان نییه، به لکو پیشخانی ده سه تیه ک ره که زی بالاده سه ت ده خاته گرمانه وه و فۆرمی ده سه تیه ک ره که زی تر دا ده تزی ته وه. کاریک ده بیته شه دی و رۆلی شه دی خۆی له رتی شه و بالاده سه تیه وه پیکدی تی. تیروانی کاره که وهک یه که یه کی بالاده سه تی رۆله شه دییه که، له لایه ن بونیاتگه ره کانی پرا که وه به ره بی تدر او هه و لدر او شه و بالاده سه تیه ی رۆله نیساتیکه یه که به سه ره که زه کانی تری کاره که دا به سه لتری که زانستی شه دی بناسی پتاسه ده کات. چه می که بالاده سه ت بۆ وه سفکردنی کاری تایه ت و په یوه ندی نیوان کاره کان و که شه کردنی شه دی یا که شه کردنی سه رتا سه ر سه ره میتک به کارهیترا.

به ره دوامی و که شه کردنی ریبازی فۆرمالیزمی رووسی به و کۆرانکارییه نه که له مه دانی مملانی تی رامیاریدا روویدا، پابه ند بوو. بایه خانی فۆرمالیزه تکان به لایه نی نیساتیکه ی شه دی، له سه ره قادا له لایه ن پارته ی به شه فی ده سه لاتداره وه به سینگی فراوان پشوازی لیکرا و هه ره به م جه ره یش پارته ی به شه فی له سالی ۱۹۱۷ هه وه تا کو سالی ۱۹۲۴ مامه له ی له که لدا ده کرد. شه می ش له بهر دوو هۆ بوو.

۱- شه و ده مه به شه فییه کان سه رقالی تۆکمه کردنی کۆله که کانی ده سه لاتداری بوون

۲- نه بوونی تیۆری که ره خه بی سه ره به م پارته. به لام فۆرمالیزه تکان له بیسه تکانی شه م سه ده یه دا و به هۆی پیرو کردنی فۆرم و پشگۆی خستی لایه نه میژووی و کۆمه لایه تیه کانی کاری شه دی، دوو چاری زه بروزه نگی مارکی سیسه تکان بوون، بۆیه شکۆفسکی و نایخناوم - شه وانه ی له رووسیادا مانه وه - ناچار بوون چالاکیه شه دییه کانیان که م بکه نه وه و خۆ له سه تمکاری ده سه لاتی سه قییه تی بیاریزن. هه رچی ژاکۆبسونه په ناپیرده پراک و له ویدا راهه رایه تی تیۆری بونیاده گه ری کرد. یاش شه وه یه کیتی سه قییه ت له سالی ۱۹۳۴ دا ریبازی ریالیزم سو سیالیستی له نامیزگرت، فۆرمالیزم به

یه که می به ره وه رییه کان سه ره به میژووی کولتوورییه و جه وری دوو مه یش سه ره به لیکۆلینه وه می شه دی. تۆماس سیفسکی له کۆتایی و تاره که یه دا وه لانی پرسیا ریک ده دا ته وه که له سه ره قادا نارا سه تی ده کا: نایا پتیوستمان به بیوگرافیای شاعیر ده بی تا کو باشتر له کاره کانی بگه ین یان نا؟ له وه لاما ده لئ: گرنه گایه تی بیوگرافیا له میژووی شه ده بیدا به راشکاو ی روون ناگری ته وه. که ره نوو سه ری خاوه ن بیوگرافیا هه بی شه وه نوو سه ری بی بیوگرافیا ش رۆن. دانانی بیوگرافیا بۆ گروپی دوو مه وهک زما ن لیدان و تیخیاری کردن وایه، کۆکردنه وه ی فاکتا ده رباره ی نوو سه ری خاوه ن بیوگرافیا پتیوسته، چونکه جواندن ده قه کانی نوو سه ره به بیوگرافیا که ی، هه روا مه زنده کردن ده رباره ی پاشخانی هه قیقه ته گرمانه یه که ی له دان پتیا ن سو بژه کتی فییه کانی، له کاره کانی دا رۆلیکی پیکهاته یی ده گریزن. شه م جه ره بیوگرافیا به بۆ میژووی شه دی پتیوسته. به لام کارنامه ی لیته اتوی و لپرسینه وه یه کی دا دکایانه نییه، به لکو شه و ژیا نامه یه ی که نوو سه ره وهک شه فسانه یه ک ده بیووستی شه نیا هه قیقه تیکه شه دییه و به س. سه رجه م بیوگرافیا دۆکو مینتارییه کان سه ره به میژووی کولتووره و هه رواش بیوگرافیای ژه نه رال و دۆز ره وه و... هه تده، ده بنه سه رچاوه و بابه تیکه یاری ده ده ری پتیوست بۆ شه ده ب و میژووی شه دی.

یه کیک له و به ره مه کولتوورییه نه ی که فۆرمالیسه تکان بایه خنیکه زۆریان پتیه دا، شه دی بی فۆلکلۆری بوو. له پال ژاکۆبسون و شکۆفسکیدا، فلا میتر پرۆپ که له تیۆریانی شه م کایه یه بوو که له سالی ۱۹۲۸ دا لیکۆلینه وه یه کی به تاوی له کانی شه وه دا رشتنه وه ی داستاندا و کاره گرنه که ی میژو فۆلۆریای داستانی بلا و کردیه وه. پرۆپ له هه ولی ناساندنی فۆرم و کۆرانکارییه کانی داستان و خودی داستانی میلیدا مودی لیکه ی بونیادداری به کارهیترا که بۆ فۆرمالیزمه که ی دواتر، رۆر له بار بوو. سه رچاوه ی نیلها مه ده ری شه کاره ی پرۆپ میژو فۆلۆریا که ی (گوئی یه، که گوئی وهک زانستی سه ره به خۆ پتاسه ی ده کا و له سه ره جیا وازی نیوان شه دیارده نۆرگانییه نه پتیکدی که پرنسیپتیکه ها و به شیان هه یه. سو را خکردنی گوئی به دوا ی شه و په ره سه ندنه پنه رتییه ی که هه موو فۆرمه نویتکان به لگه ن بۆ روودانی، له گه رانه که ی پرۆپ به دوا ی نمونه و به لگه ی په ره سه ندنه که دا ها و تا ی هه یه، که بناغه ی هه موو فۆرمه نویتکانی داستانی میلی دا ده رتیژئ. راهه کردنه که ی پرۆپ له سه ره داستانی میلی، منه ی که مکردنه وه ی کۆرانه جه ورا و جه ره کانی داستان ده کا و پیکهاته جیا وازه کانی ش به پیکهاته یه کی ساکار ده سه ستیه وه. پرۆپ ده لئ: که سایه تی داستانه کان شه نیا جه ند رۆلیکی که م و لیکچوو یان هه یه و یاسایه کی تایه ت په چا و ده که ن. پرۆپ هه و لده دا شه م مه سه ته له رتی قالی تیکه دوو ره هه ندیه وه شه ره قییه تیکه: شه رک و رۆله نه گۆزه کان به شانیکی ناسۆیه وه به سه ترا و ته وه، له کاتی که دا ماده هه سه تیکرا وه که (که س و که ره سه تکان) و شه لته رنه تیغه کان به ره و مه یدانیکه ستوونی ریتمای ده گریزن.

به لای فۆرمالیسه تکانه وه میژووی شه دی ده بیته شه ره شیکه به ره دوام: هه ره که شه کردنی که هه و لیکه بۆ ژیا ن و مه ر کردنه وه ی حال ته ناسایی و پیژا هاتو وه کان. له کاتی که دا که فۆرمالیزمییه

به‌شټکي نه و مادده مه‌زنه‌ي رابردوويش که له دؤکومټنت و دهفته‌رجه‌ي بيروه‌رييه‌که‌کاندا کؤکراونه‌ته‌وه، له لاپه‌ره‌کاني ميژوودا توؤمارده‌کرتين. نه‌ويش له و ناسته‌دا که تيؤر مافسان ده‌داتي و هه‌لمان بؤ دهره‌خسټټي برټکن له و به‌شانه له ژير نه‌م يان نه‌و نيشانه ماناهه‌لگره‌دا، بخريته سيسته‌ميټکه‌وه. له دهره‌وه‌ي تيؤريشدا هيج سيسته‌ميټکي ميژووي نيه‌ي، چونکه نه‌وده‌م هيج پرنسيپټک بؤ بزارکردن و به‌مه‌عريفه‌کردني راستي، نامټيني.

تيؤر کاري گريمانه‌پيه که له بايه‌خدان به راستييه‌که‌انه‌وه شټوه‌ده‌کرتي و نه‌نيا بؤ بزارکردن و کؤکردنه‌وه‌ي راستييه گرنه‌که‌کان له سيسته‌ميټکدا پټويسته و هيجي تر. (هه‌نوکه) و نه‌و کټشانه‌ي که ريزيان گرتوه، پټويست بووني نه‌م يان نه‌و راستييه، يان نه‌م يان نه‌و نيشانه ماناهه‌لگره دادره‌ريژن.

ميژوويش زانستټکه له هاويينييه (analogi) نالوز و جووت بينيه‌که‌کان پټکدي: مرؤ راستييه گرنه‌که‌کان له رابردووه‌وه هه‌لده‌هينجټي و بي گورين و ناچار وهک کټشه‌په‌کي گرنه‌که بؤ (هه‌نوکه) به سيسته‌مه‌وه‌ي ده‌لکټني. به‌م جؤزه کټشه‌په‌ک جټي کټشه‌په‌کي تر ده‌گريته‌وه، به‌م مانايش ميژوو به يارمه‌تي رابردوو، ده‌بيته ميټوټديکي تايه‌ت بؤ ليکولټنه‌وه له (نټيستا).

جټيگورټکي نيوان کټشه‌که‌کان و نيشانه ماناهه‌لگره‌که‌کان ده‌بيته هؤکاري بؤلينکردني مادده تراديسيؤنييه‌که و پراوه‌کردني نه‌و هه‌قيفته نوټيانه‌ي که له رټي چرکردنه‌وه‌ي سروشټيه‌وه که‌وتوونه‌ته دهره‌وه‌ي سيسته‌مه‌کونه‌که‌وه. لکاندي زنجيره‌په‌ک هه‌قيفته‌ي نوټي هاومانايه له‌که‌ل دؤزينه‌وياندا و له کؤشه‌نيگاي زانسته‌وه، بووني هه‌قيفته‌که‌کان له دهره‌وه‌ي سيسته‌مه‌دا - ريکه‌وت - وهک نه بوونيان وايه.

نهرؤ زانستي نه‌ده‌ي - به‌شټکيش رهنه‌ که هه‌ردوويکان له تيؤردا په‌کده‌گرته‌وه - روويه‌رووي نه‌م کټشه‌په‌ بؤته‌وه: نه‌ده‌ي هاوجهرخ زنجيره‌په‌ک راستي خستؤته روو که ده‌په‌وي بکرتين به مه‌عريفه و به سيسته‌مه‌وه بلکنټرين واتا: کټشه‌ي نوټي بخريته روو و گريمانه‌ي تازه پټکبه‌ټرتي، تاکو له‌به‌ر روشتاياندا گرنه‌گايه‌ي هه‌قيفته‌که‌کان زيان ده‌ريکه‌ون.

نايخنياوم ده‌لټ: بايه‌خداني ليکوله‌روه و رهنه‌گره نه‌ده‌پيه‌که‌کان به ته‌کنه‌لوژياي نه‌ده‌ي و ده‌ستنيشان کردني خاصيه‌ته تايه‌ته‌په‌که‌کان گه‌شه‌کردني نه‌ده‌ي له‌م چهنده ساله‌ي دواپيه‌دا، په‌رنه‌نجامټيکي سروشتي نه‌و پټشکه‌وتنه نه‌ده‌پيه بوو که زانستي نه‌ده‌ي به خؤيه‌وه‌ي بيني و به شؤرشي نه‌ده‌ي نوټي و سه‌ره‌لداني رټياري نه‌ده‌ي نوټي (سيمبوليزم و فوتوريزم) کؤتايي هات. نه‌م په‌ره‌سه‌ندنه له لاپه‌ن نه‌و نه‌ده‌په تيؤرييه مه‌زنه‌وه توؤمارکرا که له‌م پانزه ساله‌ي دواپيه‌دا ده‌ريکه‌وت. نه‌م کاره به‌لکه‌په‌کي روون بوو بؤ وه‌لانايي ميژووي نه‌ده‌پ (نه‌ک وهک زانست) و به‌ر پرسيار داتي به‌هاي زانستي خودي چه‌مه‌که. به‌و شټويه پرسيارگه‌لټک خزانه روو که پټويستييان به سه‌رنجدان و ليکولټنه‌وه هه‌بوو:

- ۱- مرؤ چؤن ده‌نوويسي؟
- ۲- له ناپنده‌دا ده‌بي چي بنووسري؟

باره نوټکي نه‌ده‌بياتيئش بووه ئيله‌مده‌ري رټيابه ته‌کنه‌لوژي و تيؤريي زانستي نه‌ده‌پ (ليکولټنه‌وه له گه‌شه‌کردن و رټيابه‌کاني). دواتر پټويست بوو پټشکه‌وتنه‌که بيټورټ و نه‌و پرسيارانه روونبکرتنه‌وه که ناراستي نه‌وه نوټکي نه‌ده‌پ ده‌کران.

تيؤريکي بؤرؤوا و له واقع هه‌لاتو پټناسه‌کرا، چونکه مارکسيسته‌کان، له چوارچټوه‌ي په‌پوه‌ندييه کؤمه‌لايه‌تي و رامياريه‌که‌کاندا گرنه‌گيان به راهه‌کردني نه‌ده‌بي ده‌دا و فؤرماليسته‌کانيش باوه‌ريان به نازادي نه‌ده‌پ هه‌بوو و ليکولټنه‌وه‌که‌نيان له کايه‌ي شټوه و نيسانتايکاي کاري نه‌ده‌بيدا چرده‌کرده‌وه. بؤيه ناکؤکي نيوان فؤرماليزم و مارکسيزم له بواري نه‌ده‌بيدا په‌ره‌ي سه‌ند.

نه‌و جاردا نه رهنه‌پيه‌ي فؤرماليسته‌که‌کان که دؤ به ناپيدولؤزيا و ئوبؤه‌کنټيفه‌کردني نه‌ده‌پ بوو، خودي فؤرماليزمي کرده بنټسته خؤشه‌ي نه‌و ئوبؤزسيؤنه‌ي که به قوتابخانه‌ي باخټن ناسرابوو، که سه‌ره‌که‌وتوونه فؤرماليزمي به مارکسيزمه‌وه ده‌به‌سته‌وه. نه‌ميش بووه هؤکاريکي راسته‌وخؤ بؤ ده‌وله‌مه‌ندکردني فؤرماليزم به ديدټکي سؤسيؤلوژيانه، چونکه تيؤري فؤرماليزم هه‌موو لاپه‌نيکي به‌ره‌مه نه‌ده‌پيه‌کاني بؤ راهه‌نه‌ده‌کرا. بؤيه نايخنياوم سه‌باره‌ت به سروشتي نه‌ده‌بي که‌وته کټراني سيميئاري نه‌کادټمي و تينيانؤفټيش له وتاري گه‌شه‌کردني نه‌ده‌بي ۱۹۲۴ و کټيبي کټشه‌ي زماني شيعري ۱۹۲۴دا سيسته‌ميټکي له‌مه‌ر ره‌گه‌زه پټکبه‌ټنه‌ره‌کاني شيعر و په‌پوه‌نديي شيعر به گشته هونه‌رييه‌که خسته‌رووو، نه‌و سيسته‌مه ديدټکي گونجاوي له‌مه‌ر په‌پوه‌ندي نيوان نه‌ده‌پ و ده‌ورويه‌ره‌که‌پدا به‌خؤوه‌کرت. به‌پټي وتاره‌که‌ي تينيانؤف: سيسته‌مه چچوکه‌که - ده‌قه نه‌ده‌پيه‌که - گؤزانټکه له سيسته‌مه نه‌ده‌پيه گه‌وره‌که‌دا و سيسته‌مه گه‌وره‌که‌يش گؤزانټکي تره له سيسته‌ميټکي کولتوريدا. خودي بووني هه‌قيفته‌ټکي نه‌ده‌پيش وايه‌سته‌په به کفاليته جياچيکان، نه‌وه‌ي که له‌سه‌رده‌ميټکدا به هه‌قيفته‌ټکي نه‌ده‌بي ده‌زانټي ده‌کرتي له سه‌رده‌ميټکي تره‌دا بيته به‌شټکي ناسايي له زمانه پراکتکييه‌که‌دا (نوټوماټيزه‌کراوه‌که‌دا)، يان به‌پټچه‌وانه‌وه.

ليکولټنه‌وه‌که‌ي نايخنياوم نه‌ده‌پ و سروشتي نه‌ده‌بي په‌رنه‌نجامي نه‌و سيميئاره نه‌کادټميانه بوو: سروشتي نه‌ده‌بي هه‌موو نه‌و دياردا نه به‌خؤيه‌وه ده‌کرتي که ژياني نه‌ده‌بي، له کؤمه‌لگه‌په‌کي دياريکراودا پټکده‌هټين. بؤ نمونه په‌پوه‌ندي نيوان نووسه‌ر و چه‌ماوه‌ر، رهنه‌ي نه‌ده‌بي... هتد. نايخنياوم وه‌کو تينيانؤف له ساکاري ميژووي نه‌ده‌پ دوورکه‌وته‌وه و جه‌خدي له‌سه‌ر په‌پوه‌ندي نيوان رسته‌که‌کان کرد که ته‌نھا به‌هؤي ريکه‌هوتن و کارليککردن پټکدين، نه‌و ديده سؤسيؤلوژييه‌ي که لټره‌دا باس ده‌کرتي ناسؤ ته‌سک بوو، چونکه مرؤف له به‌نه‌ده‌بياتيکردن دا قه‌لم کري ده‌کرد و هيج مؤديټيکي بؤ وه‌سفکردني په‌پوه‌ندييه‌کاني نيوان هؤکاره نه‌ده‌بي و غه‌يره نه‌ده‌پيه‌که‌کان په‌کارنه‌ده‌هټنا.

نه‌ده‌پ و سروشتي نه‌ده‌بي

بؤريس نايخنياوم له سه‌ره‌تاي نه‌و وتاره‌دا ده‌لټ: دؤزينه‌وه‌ي راستييه‌که‌کان ماوه‌په‌کي درټي ده‌خاپه‌نتي و به ده‌گمه‌نټيش رووده‌دا دوو که‌س هه‌مان راستي بدؤزنه‌وه يان پټويستييان به درکاندني هه‌مان راستي هه‌بي. سه‌رجه‌مي زانباري نټمه‌پش به نه‌م يان نه‌و نيشانه‌ي ماناهه‌لگره‌وه نه به‌سراوته‌وه: واتا له شټکي کاتييه‌وه بووته راستييه‌کي خاوه‌ن گرنه‌گايه‌تيه‌کي برياردراو. نه‌نيا

لیکولینهوه له چوڼیه تیبی پتکهاته یان پتکه پتانی کاری نه ده بی، له سره تادا پتویستی به وه لاندانه وه ی پرسای په کمه هم هوو. چوڼیه تیبی پتکه پتانی باسا کونکریته کانی گه شه کردنی نه ده بیس پتویستی به روونکر دنه وه ی پرسای دووم هه هوو.

شم بارودوخه به دریزایی شو کانه ی که پتویست بوون بؤ شو نه وه یه ی که ده سال له مهو بهر هاته جیهانی نه ده بییه وه و ئیستاش له ناستیکی بهر زدا بوونه ته به شیک له زانستی نه کادیسی و بابه تیک بؤ خویندن، بوونه ته هه قیقه ت. میژوو شم پرسیارانه ی بؤ که سانیکي کؤلکه نووسه ری جلاک، به لام بی فنشازیا جته پتشت، که سه رقالی دوزینه وه ی نامتری تیگه یشتن و پيشاندانی لیتا توی خویان بوون. که واته بار و دخی مودتری نه ده بیمان پرسای نوئ ناراسته دهکا و هه قیقه تی نوئ ده خاته 3.99.

ناخینباوم له وتارمه کیدا نامازه بؤ دیارده یه کی گرنگ دهکا که له سره دمه دا نوئ بوو و ده لئ گه شه کردنی نه ده بی، که ئیستا به راشکاو ی له بواری فورم و دینامیکی ستیلدا دهرکه و توه، به چوریک له جوړه کان پچراوه و تیکؤشانه نه ده بییه که یس که ره کنه ره تابه بییه کونه کی خوی له ده ست داوه. چتر جده لی نه ده بی، بولین کردنی گؤفار، قوتابخانه ی نه ده بی و گروبی خویندنه وه ی بهر ده وام نه ماوه. شمرو هه نووسه ریک بؤ خودی خوی و شو کروه نه ده بییا نه (که هه بن) نه نووسی که له لاین نیشانه ی ناسینه وه ی غیره نه ده بییه وه فورمیان داده پزړئ، که مرو ده توانی به سروشتی نه ده بییان ناوینی. هاوکات پرسیاره ته کنؤلؤ بییه کان، له شو تانه ی که کیشه تابه ته کانی پیشه ی نه ده بی تیا یاندا چق دهرکن، بؤ پرسای تر چؤل کرد. پرسای نووسه ر بوون چی ده که یه نی جتی پرسای مرو چؤن نه نووسی ی کرتوه، به واتیه کی تر کیشه ی (نووسه ر) جتی کیشه ی خودی (نه ده بی) کرتوه. بؤ به تبه لیک و ده کو نووسه ر و خاوه ن چاپخانه، نووسه ر و خویننه ر دهرکه و تن.

ناخینباوم شم کؤرانه له نه ده بیدا به قهرانی بوونه کؤمه لایه تیه یه کی نه ده بوه ده به ستیته وه ده لئ رؤلی پیشه ی نووسه ر، خویننه ر، مه رجه باو و فورمه کانی کاری نه ده بیس کؤران و شو بولینکر دنه کؤمه لایه تیه ی که شو رش و بهرینه وه به ره و ریکه ستیکی نابوری نوئ به هوکاری ده زانئ، ده ستی به سه ر کؤمه لیک فاکتوری پیشه ی نووسه ردا کرت و ناچاری کرد پسؤرانه تر له بواری نووسیندا به کاریتت. بارودوخ نووسه ر له کارمه ندی کاریتت پزرداؤ نژیک بووه وه، به لام خودی چه مکی کاریتت سپاردن نؤ به بؤچوونی نووسه ر له مه ر هرک و مافه نه ده بییه کانی وه ستا و بووه هوکاریک بؤ دهرکه و تنی جوړیکي تر له نووسه ر، نووسه ری نه مه نؤر (هاوی) بی بیرکر دنه وه له چه وه ری شته که یان چاره نه نووسی خوی وه ک نووسه ر، به ره می نه مه نؤرانه ی خسته روو. بارودوخه که به پتکدانه ی نیوان دوو نه وه نه ده بی نالؤزتر بوو، له وه لومه رجه دا نه وه کونه که چتر له مه به ستی پیشه ی و هرک و مافه کانی خوی نه ده که یشت، ته نانه ت نه وه نوئ که یس، ناخینباوم لیره دا نه ده ب و نه ده بیه رووسه کانی سره تاي شه سه ته کانی سه ده ی نؤزده یی وه بیردیته وه و ده لئ: (کاتیک نه وه کونه که ده ستی به قسان کرد له مه ر پتویست بوونی به جته پتشتی نه ده ب و کاتیک Turge-

nev بؤ Fet نه نووسی: هیجان یی ناکرئ، براده را کاتی نه وه هاتووه ریگا بؤ لوه کان چؤلکه یی. به لام له کوئن، کوان میراترکه مانان ؟)

له م بارودوخه بابه تی سروشتی نه ده بی بووه بابه تیکي زیندوو و هه نووکه بی و ته نانه ت پؤلینکر دنی نووسه ریش شم نسوونه یه ی له بهرچا و کرت. به م جوړه یس نه ده ب روویه رووی کیشه یه کی نوئ تیوری بووه وه: په یوه ندی نیوان هه قیقه تی گه شه کردنی نه ده بی و هه قیقه تی سروشتی نه ده بی. شم کیشه یه له پتکه اته ی سیسته می میژووی نه ده به کونه که دا نه بوو. چونکه چه ند هوکاریکی دهرکی بوو شو هه قیقه تانه ی خسته روو نه ک باره نه ده بییه که بؤ به ناخینباوم پتویایه، جاریکی تر روویه رووی شم پرسیاره ده بینه وه. تیا هه قیقه تی میژوویه کی نه ده بی چیه ؟ ده لئ: میژووی نه ده ب وه ک زانست، ده بی جاریکی تر بیسه لئنی که دیسیلینیکي زانستی و بؤ روونکر دنه وه ی کیشه ی نه ده بی مودتری پتویسته. بیته زری ره خنه ی هاوچهرخ و گه رانه وه ی بؤ پرنسیبه کؤن و شره کان دهرکی له که ل که م تیگه یشتنمان له میژووی نه ده ب روونیکریته وه.

شو پتویایه، سیسته می زانستی میژووی نه ده بی ترا دیسؤنی، به بی جیاوازی کر دن له نیوان چه مکی گه شه کردن و چه مکی میرات پتکه پتراهه، که وه ک دوو وشه ی هاومانا ده بیبران و به همان شوپیش روونکر دنه وه ی جلا نایه تی هه قیقه تی میژووی نه ده بی وه لائرا بوو. لیره دا شو تیوره ساده یه دهریاره ی میراتگری و کاریگری و ته نانه ت بیوگرافیمی سایکؤلؤزی تاکه گرایش دهرده که ویت. باسکارانی شم چه ند ساله ی دواپی بؤ نه وه ی به سه ر شم سیسته مه دا زالبین، له بابه تی میژووی نه ده به ترا دیسیؤنییه که دوورکه و تونه ته وه و سه رقالی کیشه گشتیه کانی گه شه کردنی نه ده بی بوون و هه قیقه ته جیا جیا کانی میژووی نه ده بیس له خر مه تی تیزه به ره تیه کانی تیوره گشتیه کاند بوون و بابه تبه لیکي میژووی نه ده بی له چه شنه له پاشخاندا دهرکه و تن. شم به پتچه وانه ی کاره کونه کانی میژوونووسه نه ده بییه کان که زؤرچار به تیکه لکردنی بی پرنسیبانه ی هه قیقه ت جیا جیا کان ده ناسرینه وه که جه له بیبانه لیکر تیرا بوون و له کاره نوئکاندا پتچه وانه کی ده بیین. دوورکه و تونه وه یه کی به ره تی له هه موو شو شتانه ی که راسته وخؤ په یوه ندی مان به کیشه ی گه شه کردنی نه ده بییه وه نه بوو. پرسای ته نیا له مه ر جده ل نه بوو به لکه له مه ر پتویستیبه کی روون و هرکیکی میژووی بوو. شم خولیا زانستیبه له و نه وه بیدا چتر ا که له سیمبولیزمه وه به ره و فوتوریزم بهرینه وه.

له پال نه ده بیدا زانستی نه ده بیس له گه شه کردن دایه و خولیا ی زانستییش به پتی چوڼیه تی گؤرانی په یوه ندی نیوان هه قیقه تی زیندووی نه ده بی و کیشه کان به بهر ده وامی، ریباؤ ده گؤرئ، له قؤناغ تیکدا ناراسته کردنی شم خولیا په، بؤ پؤلینکر دنی بابه ته کونه که و نامتت کردنی هه قیقه تی نوئ به سیسته می میژووی نه ده ب پتویست بوو. ناخینباوم ده لئ: میژووی نه ده ب سه ر له نوئ ده جتیزئ، به لام نه ک ته نیا وه ک بابه ت به لکه وه ک پرنسیپیکي زانستی.

بؤ تیگه یشتنی جیاوازی نیوان چه مکی گه شه کردن و چه مکی میژوو، ناخینباوم به گرنگی ده زانئ شو ر له ماده رؤژانه نه ده بییه که ی بدیته وه. شم کارهش به لادان له کیشه ی هه قیقه ت

بهرتوبه بهر ده بېته خاوهن گرنګیبه که له چمشنې ههقیقه تې نه ده بې، له چند قوناغېکې تردا چینه کومه لایه تېبه کان و بازه نه ده بېبه کان و سالونه کان هه مان گرنګی وده دست دین، بویه ده بې خودی هه لیزاردنی ماده روژانه بیه نه ده بېبه که و پرنسیپه کان بؤ پراوه کردنیان، له لایه نه و په یوه نښانه وه بریاریدرین، که له نیشانه کاناندا که شه کردنی نه ده بې رووهدا.

نایخنباوم له بهره وومی وتاره که بیدا تیزه که بیه هیزده کا و ده لې: چونکه ناکرې نه ده بې بگریتنرتیه به بؤ کایه بیه کی تر و ناکرې به به شیک له و کایه بیه بزمیردرې، ناشې پیمانوا بې ره که زه پیکه پنه ره کانی نه ده بې تنیا میراتګرین و تنیا میراتګر بیه به پیویست ده زانرین، ههقیقه تې میژووی نه ده بې بنیادیکې نالوزه تیا بیدا خودی نه ده بېبون رولی سره کی ده کترې - ره که زکی ناوا تابیه ت و لیکولینه و هه کانی ده کترې به ره مکه لیک بن له مهیدانی خودی که شه کردندا، بویه په نابردنی یوشکین بؤ

په خشاننووسین له کوفاره کاند و که شه کردنی کاره کانی بې، له لایه پسیوریزه کردنه گشپیه که نه ده بې سره تاي ۱۸۲۰ او و گرنګایه تېبه نو تکی روژانه که ری، که ههقیقه تېکی نه ده بیه، بریاره درې، هم کاره سوود و هر کرتن له مرجه نو تکی نه ده بې روژانه ده که بیه تې که پیشتر له بهرچا و نه ده کیرا: بلاویونه و هې خویندنه و له بهره و هې چینی نریستوکرات، و ده که وتنی چاپخانه و کتیبفرۆشی... هتد، له قوناغدا نه و وتوویزه ی که له مرې پیشه ی نووسر و که شه کردنی بازګانی نه ده بیه نو تکی له نارادابوو، گرنګیبه کی میژووی نه ده بې وه خو و هر کرت. یوشکین له مرې هم قوناغ و دیارده له ۱۸۲۶ دا ده لې: نه ده بې له لایه نیمه و تنیا له ماوه ی بیست سالدا بووه ته لقتکی گرنګی پیشه سازی، پیشتر تنیا و هک کارکی نریستوکراتی ده بېنرا، له کهل به پیشه سازی بوونی نه ده بې، نووسری شه سته کان له دست ده سلاتی چین نازاد بوون و بوونه خاوهن پیشه، کوفاره کانی په نجا و شه سته کان بوونه فؤرمیک له ریکخراوی پیشه یی نووسره کان و جپه نه جی خو یان له سره که شه کردنی نه ده بې به جپه تیش، کوفاره کان له سته نری ژپانی نه ده بیدا بوون و نووسره کانی بې بوونه ده سته ی بهر توبه بې نه و کوفارانه، نه ده بې پسیوریزه کراویش گرنګیبه کی پرنسیپانه وه خو و ده کترې و گروپی نووسره جیا جیا کانی لیکجیاده کاته و و نیستا پرۆسه پیچه وانه که بېش له نه ده بیدا ماناه لگر و خاوهن که ره کتر خو دهنوتی.

نایخنباوم ناراسته وخو ره خنه له تیوزی مارکسیزم ده کترې و ده لې: بارودوخ و فؤرمه کانی کاری نه ده بې و هک پیشه به هوی مرجه کومه لایه تېبه کانی سره ده موه ده کترین، نووسر بوون و هک پیشه له که سایه تې نووسر کم ده کاته و و ده خاته ژیر رکتی خوینر و خاوهن چاپخانه وه، به م پتیه چاپه منی که مایه خ که شه ده کا و لقه بالاکانی نه ده بېش کم ده کن، و هک کاردانه و هیه کی هم دیارده یه و به پتی یاساکانی دیالکتیک، سره به چین بوون ی نووسره ان تیکو شانه نه ده بیه که ناراسته ی شیره نووسین له کوفاره کاند ده کا، بویه له سره تاي شه سته کاند ده بېنن نه ده بې نریستوکراتی دژ به ناروه ووه بهرته بیه کانی نریستوکراته کان ده و سته ی.

چه مکی "چین" له زانستی میژووی نه ده بیدا گرنګه، به لام نه ک و هک له بواری نابووریدا، نه ش بؤ ناساندنی نایدیولژیا ی نووسر

و که شه کردنی نه ده بې نازانې، به لکه به گونجاندنی راستیه میراتیه کان له سیسته می که شه کردن و تیوریبه که دا داده تې، ده لې: نه و ماده نه ده بیه به کارنه هیزراوه که ده کرا بیه تیه به مایه ک بؤ کاره سو سیولژی بیه نه ده بیه سو دیرنه کان و کتیه ی ههقیقه تې میژووی نه ده بې تاکو نیستا له و کارانه دا ده رنه که وتوو، به م جؤزه نه یولینکردنی ماده کونه که و نه ش پراوه کردنی ههقیقه تې نو تې له نارادایه، له جیاتی نه وه ی له ژیر سایه ی (نیشانه ی ماناه لگر) یکی نو تدا تیبیبیه کونه کانی تاییه تمه ندیه کانی که شه کردنی نه ده بې به کار به یترنې، سو سیولژیه نه ده بیه کان سره که رمی سو راخکردنیکې میتافیزیکیانې هؤکاره بهرته بیه کانی که شه کردنی نه ده بې و خودی فؤرمه نه ده بیه کان بوون، تاکو نیستا دوو رتبازان له م کایه بیدا ره جا و کردوو، نه مانه ش چیرت سیسته می میژووی نه ده بې ناخولقتین:

۱- توپزینه و هې کاری نه ده بې له کوشه نیکای نایدیولژیا ی چپنا یه تې ی نووسره وه.

۲- نه انجامگیری هویه کی فؤرم و سته نه ده بیه کان له په یوه ندیدا له که ل فؤرمه نابووریبه کومه لایه تې و سیساسته نابووریبه گشپیه کانی سره دم، نه و ریبه ی که کونکریتې و سره بخو ی زانستی نه ده بې زه وتده کا، که به لای که موه ده کترې به ماتریالیست ناوره ده بکترې.

نه وه ی که هم ماتریالیستانه نیپانه دیالکتیکه، نه وان هه ده م هویه ک لیره و بهرته انجامیک له وچ ده بېن، ناشزانن که هم کاره نه نه تهرید کردنه و هم جؤزه بؤچوونه ناکوک میتافیزیکیه تنیا له کاتی قه پیراندا سره له ده دا، هم پرۆسه که وره یه له کار لیک کردنه سره له ده دا، بویه به لمانه ووه سیر نیبه که هه ول سو سیولژی بیه نه ده بیه کانی هم چند ساله ی دواییه نه ک تنیا بهرته نجامی نو تیان نه خستوته روو، به لکو هه نګا و تکیش به ره و داوه که راونه توه - که رانه و هیه که به ره و (impression-ism)

(ism) ای میژووی کولتوری.

هیچ لیکولینه و هیه که له مر میرات ناتوانی به ره و دؤزینه و هې هؤکاره بهرته بیه کان رینمایمان بکات، کهر تنیا نه که زانستیبه کان له بهرچا و یگرې و نه که نایبیه کان له بیرکا، زانست هیچ شتیک روون ناکاته ووه، به لکو تنیا تاییه تمه ندیه کانی دیارده و په یوه ندیه ناوه کیه کان ده ستنیشان ده کا، زانستی میژوو ناتوانی و هلامی تاقه "بؤچی" په کیش بده توه، به لکو تنیا و هلامی نه م چی ده که به تې.

نه ده ب و نه مانه ت هه موو دیارده کانی تر، له راستی کایه و بواره کانی تر پیک نایه ن، بویه ناکریت بؤ نه و کایه و بوارانه بگریتنرتیه ووه، په یوه ندی نوان راستیه کانی کایه نه ده ب و راستیه ده ره کیه کان، له بهر هؤکارکی دیاریکراو له په یوه ندیدا نین، به لکو تنیا به هوی پیکه اتن و کار لیک کردن یان به هوی کاره کتری مرجه کانیان له په یوه ندیدان، هم په یوه ندیه تیش به کورانی خودی ههقیقه تې نه ده بې ده کترین، نه ک له ری خزانه تپو که شه کردن و چالاکانه بریاردانی پرۆسه ی میژووی نه ده ب و نه ش له ری که ره کترتکی سستدا که تیا بیدا کایه میراتګریبه که ده بپته کایه بیه کی "غیره نه ده بې" و به شیک له راستیه کانی میژووی کولتوری، له چند قوناغېکا کوفار و خودی سروشتی ده سته ی

فیله به کارهینراوهکان له بهرهمه ئەدەبیبهکاندا، ئەمە سەرەرای ئەو پەيوەندییە تایبەتییهی که رابەرەکانی فۆرمالیزم به کهسایەتی سەرەکیی فۆتوریزستەکان (مایاکوفسکی) پەوه دەبەستەوه.

سالانی ئێوان ۱۹۰۰ و ۱۹۱۲ له رووسیدا به قۆناغی کهشەکردنی رییازی سیمبولیزم دادەنرێت. ئەم ریبازە پاش شۆرشێ یەکهمی رووسی ۱۹۰۵ پەری سەند. سیمبولیزستەکان له گەڵ شۆرشێ بەلشەفیدا تا کوک بوون و دیدە تیورییهکانیان له گەڵ ئەم شۆرشەدا نەههگونجا: دژ به ملکهچکردنی ئەدەب بوون له ناست پێداویستییهکانی کۆمه‌لگا و بایه‌خیکێ زۆریان دەدا به فۆرم و لایه‌نه حیره‌فی و تەکنیکیه‌کانی شیعەر، له‌گۆشه‌ نیگای تاکه‌گه‌رای و نیستاتیکیه‌په‌وه‌ ده‌یانروانیه‌ هونەر و له‌بوارێ ئەخلاقیشدا بانگه‌شێ بێلایه‌نی هونەریان دەکرد.

یه‌کێک له‌ بیریاره‌ سیمبولیزستەکان، که به‌ وردی له‌ بوارێ زمانه‌وانیدا به‌کاربوو پۆتیبینییه، که له‌ لی‌کۆلینه‌وه‌ی زمانی شیعیریشدا پاشماوه‌یه‌کی زۆری به‌جیه‌پێش‌ش‌وه‌و. لی‌کۆلینه‌وه‌کانیشی سەرئەجراکیشی زۆری به‌ لی‌کۆل‌ره‌وه‌ و تیۆریانه‌ رووسییه‌کان بوون، به‌تایبه‌تی فۆرمالیستەکان. هەر ئەم‌په‌شه‌ که‌ فیکتۆر ئەرلیتس هاندەدا رایگه‌یه‌تی: فۆرمالیزمی رووسی قەرزاری ئەلیکسەندەر پۆتیبینییه. (هەرچەند فۆرمالیستەکان ئەم راستییه‌ رەتدەکە‌نه‌وه‌).

فۆرمالیستەکان له‌ سەر‌تادا دژ به‌ سیمبولیزستەکان لایه‌نگری تی‌کۆشانی فۆتوریزستەکان کرد. له‌ نووسراوه‌ کۆنه‌کانیاندا هێرش‌تیک بێنه‌ندان‌ه‌یان ده‌کرده‌ سەر تیۆریانی سیمبولیزست پۆتیبینییه، که‌ چه‌خدی ده‌کرده‌ سەر گرنه‌گه‌یه‌تی وێنه‌ وه‌ک نیشانه‌ی ناسینه‌وه‌ی شیعەر. پۆتیبینییه‌ ده‌لی: ئەرکی سەرەکی شیعەر ناساندنی ئەناسراوه‌کانه‌ سیمبولیزستەکان ده‌یانروانییه‌ شیعەر وه‌ک جۆرتیک له‌ دەربرینی هه‌قیقه‌تیکی به‌رده‌وام یان باله‌. ئەم‌په‌ش ئەو‌ده‌م بووه‌ نامرازیک بۆ راگه‌یاندنی هزر و بۆچوونه‌کانی شاعیر، فۆرمالیستەکان ئەم بۆچوونه‌یان ره‌ت‌کرده‌وه‌ و رایانگه‌یاندا: هونەر ئەک نامراز نییه‌ به‌لکو خۆی له‌ خۆیدا نامانجێک. شکۆفسکیش به‌ریه‌رچی بانگه‌ش‌ه‌که‌ی پۆتیبینییه‌ ده‌دا‌ته‌وه‌ و ده‌لی: ئەرکی شیعەر و شاعیر ناساندنی ئەناسراوه‌کان نییه‌ به‌لکو به‌نام‌کردنی ناسراوه‌کانه‌. فۆرمالیستەکان سوودیان له‌ میکانیزم و روانگه‌ی هونەر پێکه‌ینه‌رانه‌ی داها‌تووخوازه‌کان وه‌رگرت و رایانگه‌یاندا: هونەر سه‌رچه‌می هه‌موو چه‌مکه‌کانه‌ و نووسه‌ریش پێکه‌ینه‌ره‌ ئەک داتایه‌کی خاوه‌ن تایبەتمه‌ندییه‌کی له‌ ئەندازه‌ به‌ده‌ر که‌ سیمبولیزستەکان جاریان بۆ ده‌دا.

فۆرمالیزم و سیمبولیزم

لی‌کۆلینه‌وه‌که‌ی شکۆفسکی "هونەر وه‌ک فیل" ۱۹۱۷، تا‌کو سالێ ۱۹۲۴ له‌ رووسیدا وه‌ک سه‌رچاوه‌یه‌کی ئیله‌ام‌ده‌ری پێشکه‌وتن و مانیفه‌ستی تیۆری فۆرمالیستە کۆنه‌که‌ سه‌رنج‌ده‌را. که‌شه‌کردن و به‌رده‌وام بوونی فۆرمالیزم له‌ رووسیدا به‌ ته‌واوه‌که‌ری لی‌کۆلینه‌وه‌که‌ی شکۆفسکی ده‌بینرا که‌ چه‌ندین چه‌مک و نیشانه‌ی ناسینه‌وه‌ی تیا‌دا به‌دی‌ده‌کرا، بۆنموونه‌ جیاوازی ئێوان زمانی ئاخاوتن (به‌ئۆتۆماتیزه‌کردن) و زمانی

که‌ زۆرجار بایه‌خ‌تیکێ ئەدەبی نییه‌، به‌لام له‌ رۆلی ئەدەبی و رۆلی ئەدەبی رۆژانه‌یدا گرنه‌گ و به‌م چۆره‌یش خۆدی "سه‌ریه‌جینبوون" ده‌خزێته‌ ئەم رۆله‌وه‌، سه‌ریه‌جین بوونی نووسه‌ر خاسییه‌تیکی گرنه‌گی شیعیری رووسی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌م نه‌بوو. ته‌فانته‌ ئەدەبی رووسی له‌ کۆتایی سه‌ده‌ی ئۆزده‌مه‌شدا که‌ له‌ جوارچێوه‌ی چینی رووناکییراندا په‌ریه‌سەند، بایه‌خی به‌ (سه‌ریه‌جین بوون) ی نووسه‌ر نه‌ده‌دا، به‌هه‌مان چۆر که‌ داخوازییه‌کانی کۆمه‌لگا هه‌رده‌م له‌گەڵ ئەدەبیدا یه‌کناگره‌نه‌وه‌، ئاوا‌یش تی‌کۆشانی چینی‌ه‌تی هه‌رده‌م له‌گەڵ تی‌کۆشانی ئەدەبی و پۆلینکردنی ئەدەبیدا یه‌کناگره‌نه‌وه‌، مرۆ ده‌بی راستگۆ و له‌سه‌رخۆ له‌ ریتی زانسته‌گه‌لیکی تره‌وه‌ چاره‌سه‌ری تێرم و چه‌مکه‌کان بکا، ئایخنبایوم ده‌لی، زانستی ئەدەبی پاش هه‌ول‌تیکێ زۆر ئازادی وه‌ده‌ست هه‌تا تا‌کو خزمه‌تی می‌ژووی کولتور و فه‌لسه‌فه‌ و سایکۆلۆژیا بکا، ئەک له‌ خزمه‌تی یاسا و با‌ری ئابووریدا بێت. هاوکات به‌ره‌و ماده‌ ئەدەبیبه‌ رۆژانه‌یه‌یه‌که‌ نه‌په‌ردین تا‌کو له‌ ئەدەب دوورمانخاته‌وه‌ و ئەو هه‌موو ده‌ستکه‌وته‌نه‌ی ئەم چه‌ند ساله‌ی دوایه‌ وه‌لاینتین، به‌لکو تا‌کو سه‌ره‌له‌نوێ ئەو پرسپاره‌ی که‌ له‌ سه‌ر پێکه‌وتنانی سیسته‌م‌تیکێ می‌ژووی کولتوریه‌ زیندوو بکه‌ینه‌وه‌ و له‌و پرۆسه‌ی گه‌شه‌کردنه‌ بگه‌ین که‌ له‌ به‌رچاوماندا رووده‌دا، نووسه‌ر سه‌رخا‌ی توانا پسپۆریه‌کانی ده‌کا، ئەو وزه‌ و توانایانه‌ ئەناسراون چونکه‌ مرۆ رۆله‌کانی ئەدەبی وه‌ک گرت‌کۆتره‌یه‌ک لی‌ کرد‌وه‌، گنێشه‌که‌ له‌ ئەمرۆی ئەدەبیاتی رووسیدا گرنه‌گ. له‌پال ئەو پسپۆریزه‌ توند‌ره‌وه‌دا که‌ نووسه‌ر به‌ره‌و چاپه‌گری که‌م به‌ها و وه‌رگێزان ده‌بات، خواستی خۆئا‌زانه‌کردن له‌ چنگ ئەم دیاره‌یه‌ به‌هه‌ژده‌کا هه‌ویش له‌ریتی گه‌ران به‌دوای پێشه‌یه‌کی تر‌دا، ئەک ته‌نیا له‌ به‌ر وه‌ده‌ست هه‌تانی پێداویستییه‌کانی ژبان به‌لکو له‌ به‌ر هه‌ست به‌ئازادی کردنیش له‌ بوارێ پێشه‌یدا، ئایخنبایوم له‌ کۆتاییدا نامازه‌ بۆ ئەو (پتویست) یه‌ ده‌کا که‌ باسکار و ره‌خنه‌گره‌کان له‌ جیاتی ئەوه‌ی گرت‌کۆتره‌که‌ توندتر بکه‌ن، به‌شداری له‌ چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌که‌دا بکه‌ن. پێش‌نیاز ده‌کا هونەرییانه‌ بێر له‌ پۆلینکردنی نووسه‌ران بگه‌نه‌وه‌ و ئایدیۆلۆژیا وه‌ده‌رب‌ینن و داخوازییه‌کانی نووسه‌ران بۆ بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانیان بخه‌ن‌روو. ده‌لی: نامرازه‌کانی ئەم ره‌خنه‌یه‌ له‌ به‌رده‌ستن و رینگا‌ و لایه‌ و کاتی ئەوه‌ هاتووه‌ له‌ مه‌ر ئەدەبیات بدۆزین.

له‌ سه‌ره‌تادا پار‌تی به‌لشه‌فی هه‌یج تیۆرییه‌کی ئەدەبی نه‌بوو، بۆیه‌ گروهی ئەدەبیبه‌ جیاوازه‌کان هه‌ول‌یاندەدا ئەو بۆشاییه‌ پرېکه‌نه‌وه‌ و ره‌زامه‌ندی پار‌تی به‌لشه‌فی وه‌ده‌ست بێتن و بینه‌ ده‌مراس‌تی ئەم پار‌ته‌. له‌ ئێوان ئەو گروهی ئەدەبیبانەدا، بزووتنه‌وه‌ی پرۆلیتکولت و راپ و فۆتوریزستەکان چالاکیبوون. له‌گەڵ سه‌ره‌له‌دانی شۆرشێ به‌لشه‌فیدا، فۆرمالیزم و فۆتوریزم له‌ پێشه‌وه‌ی ئەو بزووتنه‌وه‌ ئەدەبیبانەوه‌ بوون، که‌ لایه‌نگر‌یکردنی خۆیان بۆ به‌لشه‌فیبه‌کانیان راگه‌یاندا و هه‌ول‌یاندان بچنه‌ ریزیان‌ه‌وه‌.

سه‌ره‌رای جیاوازی بۆچوونی فۆتوریزست و فۆرمالیستەکان، چه‌ند خواستیکی به‌ره‌تی و هاو‌په‌ش پێکه‌ویانی ده‌بەست‌ه‌وه‌، بۆ نمونه‌ گرنه‌گیدانی فۆتوریزستەکان به‌ شکاندنێ هه‌موو شتیوه‌ ئەدەبیبه‌ کۆنه‌کان و بایه‌خدانی فۆرمالیستەکان به‌ شرو‌فه‌کردنی شتیوه‌ و

بؤ شاعیرتکی تر بی دستکاری کردن گواستراونه‌توه. گهر به وردی له سرده‌میتکی دیاریکراو وردبینه‌وه، درده‌که‌ویت، نه ویتانه‌ی که مرۆ پتی وایه شاعیرتکی دیاریکراو دایانیه‌تیاوه، له راستیدا نه شاعیره، بی دستکاریکردن، له که‌سیکی تره‌وه‌ی وهرگرتوه. سرجه‌م کاری قوتابخانه شاعیریه جیاجیاکان مه‌به‌ستیپان هه‌لچینی فیلی نوینه. به‌تابیه‌تی گهر کاره‌که په‌یوه‌ندی به ریکخستنی ماده زمانه‌وانیه‌کانه‌وه هه‌بیت. واته مه‌به‌ست ریکخستنی وینه‌کانه نک خولقاندنی وینه‌ی نوئ. مه‌به‌ست له شاعیریش - به پتی سیمبولیسته‌کان- زیاتر له‌وه‌ی که بیرکردنه‌وه‌بیت به وینه، وه‌بیرهاتنه‌وه‌یه. به‌مه‌رحال بیرکردنه‌وه‌ی وینه‌ی یه‌کخه‌ری هه‌موو جۆره هونه‌ریه‌کان و به‌تابیه‌تی جۆره جیوازه‌کانی هونه‌ری وشه نییه. گۆرانکاریه‌کانی وینه‌یش به هۆکاری که‌شه‌کردنی شاعیر دانانترین.

گهرچی ده‌سته‌واژه‌ی شاعیر به مه‌به‌ستی تیرامانی ئیستاتیکی نه نووسراون به‌لام شکلۆفسکی گومان‌ی له‌وه‌دا نییه که سیمبولیسته‌کان پتیان وایه "هه‌موو ده‌سته‌واژه‌یه‌کی شاعیر به نیازی تیرامانی ئیستاتیکی خولقینراون". باشترین نمونه‌یش ئاماره‌کردنه‌که‌ی Andrej Belyjs ه بؤ ده‌سته‌واژه به‌کاره‌یتراوه‌کانی سه‌ده‌ی پانزه‌یه‌می شاعیر رووسی - نه‌وه‌م له زمانی سلافیدا راناو پاش ناو ده‌نووسرا. نه‌ندرتی ئەم جۆره نووسینه به کاری هونه‌ری ده‌زان‌ی، به‌لام ناگادار نییه که ئەم کاره یه‌کتکه له خه‌سه‌له‌ته‌کانی زمانی سلافی و یه‌کتکه له جیواوه‌کانی کاریگری کلتسه و ناین له‌سه‌ر نه‌وه‌ زمانه، جا به‌م ده‌بی کاره‌که یه‌کتکه له‌م دوو خاله‌ بیت.

ده‌سته‌واژه‌که په‌خشانه و به شاعر ده‌ژمیردین.

ده‌سته‌واژه‌که شاعیره و به په‌خشان ده‌ژمیردین.

له‌وه‌روونه‌بیته‌وه که (کاره هونه‌ریه‌که) نه‌وه‌ی ده‌بیته هۆکاری پۆلینکردنی ده‌سته‌واژه‌یه‌کی دیاریکراو له‌خانه‌ی شاعیردا، تنها به‌ئه‌نجامی جۆزیه‌تی تیگه‌بیشتنی ده‌سته‌واژه‌کانه، به مانایه‌کی ته‌سکتر ئەم جۆره شتانه به "هونه‌ری" ناو‌زده‌ده‌کرین، له‌ریتی فیلی تابیه‌ت‌وه پیکرین. ئەرکی نه‌وه‌ فیلانه‌یش نه‌وه‌یه که مرۆ ئەم ده‌سته‌واژه‌هه‌وه‌ک هونه‌ری تیگات.

ئه‌نجامگیریه‌که‌ی پۆتینییه - که ده‌کریت به‌م جۆره داریزرت: شاعر = وینه‌دار، به‌خسته‌ن بریش وینه‌دار = سیمبولانمیز پان توانای وینه‌ بؤ بوونه به‌شیک یان ئامرازیک بؤ (ناو) - بووه هۆکاری ده‌رکه‌وتنی ئەم تیۆرییه. ئەم ئه‌نجامگیریه به‌ره‌وه‌ نه‌وه‌ راستیه‌مان ده‌بات: پۆتینییه زمانی شاعر له زمانی په‌خشان جیاناگاته‌وه و ناگادار نییه که دوو شیوه‌ی وینه‌هه‌یه:

۱- وینه‌ وه‌ک ئامرازیک پراکتیکی بؤ بیرکردنه‌وه و پۆلینکردنی شته‌کان له‌گروپی جیاجیادا.

۲- وینه‌ی شاعیریه‌که به‌هێزکری له‌به‌ره‌لگرتن (نینتیباغ) شکلۆفسکی به‌ نمونه‌ هینانه‌وه ئەم دوو شیوه‌ وینه‌یه له‌ به‌کتر جیا ده‌کاته‌وه. ده‌لئ: به‌جاده‌دا ده‌رۆم و له‌ پشیموه‌ پیاویکی کلۆلار ده‌بینم، پاکه‌تیک لیده‌که‌وی. بانگی ده‌کم، هۆ کلۆلار، پاکه‌ته‌که‌ت لیکه‌وت" ئەم نمونه‌یه‌که بؤ وینه‌ی په‌خشانه‌میزه. نمونه‌یه‌کی تر، ئەژماریک سه‌رباز ریزبوون، سه‌رکرده‌که‌یان ده‌بینن، یه‌کتیکیان ناچۆر وه‌ستاوه. ده‌قیرینن، هۆ کلۆلار،

شاعیر (به‌نامۆکردن)، ناوه‌رۆک و شیوه‌و... هه‌ند. شکلۆفسکی له‌و لیکۆلینه‌وه‌یه‌دا جه‌ند لایه‌تیک گرتگ ده‌داته به‌ر رۆشانی، بؤ نمونه‌ ده‌لئ: "ئه‌رکی هونه‌ر به‌گشتی و نه‌ده‌ب به‌تابیه‌تی به‌رزه‌کردنه‌وه‌ی ناستی تیگه‌بیشتن و هه‌ستکردنی مرۆف و سه‌ره‌له‌نوئ و هه‌روه‌خسته‌نه‌وه‌ی ده‌رکیتکردن و تیگه‌بیشتنه‌ بنه‌ره‌تیه‌کانی ژیانه و به‌گه‌رخستنی تواناکانه‌ دژ به‌وه‌ ئۆتۆماتیزه‌کردنه‌ی که به‌رده‌وام توانای تیگه‌بیشتن و ده‌رکیتکردنمان ده‌خاته مه‌ترسییه‌وه. مه‌رجی نه‌پۆلۆژیا (به‌رکیرکردنی زاړه‌کی یان نووسراوه) ی هونه‌ر لای شکلۆفسکی، جیوازی نۆوان زمانی ئاخاوتن (به‌ئۆتۆماتیزه‌کردن) و زمانی شاعیر (به‌نامۆکردن) ه. زمانی ئاخاوتن به‌مه‌به‌ستی راگه‌پاندن به‌کارده‌ی و ئەرکیکی راگه‌په‌نه‌رانه‌ی هه‌یه، هه‌رچی زمانی شاعیریه‌ نه‌وه‌ ئەرکه‌ی نییه و ده‌کرئ وه‌ک زمانیک تابیه‌ت سه‌رنج بدین و هه‌ر چالاکیه‌کی هونه‌ر خولقینه‌یش ده‌کرئ به‌جیوازی نۆوان ناوه‌رۆک و فۆرم ده‌ستینشان بکری. شکلۆفسکی مه‌به‌ستی له‌ ناوه‌رۆک هه‌موو نه‌وه‌ هه‌ز و هه‌ستانه‌یه که شاعیر له‌ هۆنراوه‌یه‌کی دیاریکراوا کاریان له‌گه‌لدا ده‌کا. له‌ کاتیک مه‌به‌ستی له‌ فۆرم توێژاله ئیستاتیکیه‌که‌یه، واته سه‌رجه‌می کاره نه‌نجامدراوه‌که. شاعیر ره‌گه‌ز و ماده‌ نا ئیستاتیکیه‌کان ده‌گۆرینه‌ سه‌ر به‌ره‌میتکی ئیستاتیکی شتوده‌ار.

وتاره‌که‌ی شکلۆفسکی "هونه‌ر وه‌ک فیل ۱۹۱۷". له‌لایه‌که‌وه لیکۆلینه‌وه و ره‌خنه‌یه له‌مه‌ر سیمبولیزم و بۆجونه‌کانی پۆتینییه، له‌لایه‌کی تره‌وه ناستینه‌ری که‌سایه‌تی نه‌ده‌ی فۆرمالیستی شکلۆفسکی ده‌لئ: سیمبولیسته‌کان له‌ رتی چه‌یه‌ی هونه‌ریه‌ی بیرکردنه‌وه‌یه به‌ وینه‌" دا هه‌ولده‌ن سیسته‌میک له‌ نۆو تیۆری ده‌به‌یدا پیکه‌پین. تیۆریاتی سیمبولیست، پۆتینییه، ده‌لئ: به‌ وینه‌، هیچ هونه‌ریک نییه. ده‌لئ: شاعر و په‌خشان، پیش هه‌موو شتیک و به‌ پله‌ی یه‌کم دوو شیوه‌ی بیرکردنه‌وه و وه‌ده‌ست هینانی زانیارین. شکلۆفسکی له‌ سه‌ره‌تای وتاری "هونه‌ر وه‌ک فیل" دا ئەم گوته سیمبولیزمیانه ده‌سته‌وا ده‌کا له‌ رتی نه‌وه‌ ده‌سته‌واکرده‌وه دیدی تیۆری پۆتینییه - که له‌م وتاردا نوێنه‌ری دیدی سیمبولیسته‌کانه - له‌مه‌ر تیۆری ده‌به‌یدا، هه‌له‌سه‌نگینتی و ده‌گاته ئه‌نجامگیری و ده‌لئ: به‌پتی بۆجونی سیمبولیسته‌کان ده‌بی، مۆسیقا و ئەرشیتیکتور و هه‌له‌به‌ست له‌گروپی "بیرکردنه‌وه‌ به‌ وینه‌" دا پۆلین بکرین. که‌چی پاش چاره‌که سه‌ده‌یه‌ک لیکۆله‌روه‌ه (Ovsjanko Kulikovskij) به‌دله‌نایه‌وه،

هه‌له‌به‌ست و ئەرکیتیکتور و مۆسیقا له‌گروپی تابیه‌تی "هونه‌ری بی وینه‌" دا پۆلینده‌کا و هاوکات به‌ هونه‌ری شاعیر پیناسه‌یان ده‌کا. به‌م‌جۆره درده‌که‌وی که له‌ هونه‌ردا کاپه‌یه‌که هه‌یه سه‌ر به‌ بیرکردنه‌وه به‌ وینه‌ نییه. شاعر له‌گه‌ل وشه‌دا له‌ په‌یوه‌ندیایه، له‌م جۆره په‌یوه‌ندییه‌شدا هونه‌ری وینه‌یه‌ی ده‌بیته هونه‌ری بی وینه‌ ناساندن و دیاریکردن هونه‌ر له "بیرکردنه‌وه‌یه به‌ وینه‌" دا واده‌گه‌یه‌تی که هونه‌ر پیش هه‌موو شتیک سیمبول خولقینه‌ر بیت. سیمبولیسته‌کان پتیان وایه که بیرکردنه‌وه به‌ وینه‌ نیشانه‌ی سه‌ره‌کی ناسینه‌وه‌ی شاعیره. بۆیه پتویسته روویه‌رووی نه‌وه‌ راستیه‌ بکرینه‌وه، که ده‌لئ: میژووی نه‌وه‌ هونه‌ری که به‌ وینه‌ی "ده‌ناسریت، له‌لایه‌ن میژووی گۆرانکاریه‌کانی وینه‌" وه پیکه‌یتراوه و درده‌که‌وی که وینه‌کان نه‌گۆرن و له‌ سه‌رده‌میکه‌وه بؤ سه‌رده‌میتکی تر و له‌ ولاتیکه‌وه بؤ ولاتیککی تر و له‌ شاعیریکه‌وه

نهرکي هونەر له نهنديشه‌دا هه‌ست و ده‌رک کردنه به بابته‌کان نه‌ک ناسينه‌وه‌يان، سيسته‌مي هونەر و فېله‌کاني (به نامۆ کردن ي بابته‌کانه، مه‌به‌ست لهو فۆرمه به نه‌قه‌ست زه‌حه‌مت کراوانه‌پيش، سه‌خت کردن و به هه‌ميشه‌يي کردن هه‌ست و ده‌رک پيکرده. پرۆسه‌ي هه‌ست و ده‌رک پيکرده له هونهدا ئامانج‌يکه ده‌بي دريژه‌ي پي بدريت: هونەر ئامراز‌يکه بق هه‌ست کردن به ديارده‌کان و سه‌ره‌لدا‌نيان. ژباني به‌ره‌مه‌تکي نه‌ده‌بي له نه‌نديشه‌وه ده‌ست پيکه‌دا و به‌ره‌و ناسينه‌وه ده‌بته‌وه، له شيعره‌وه به‌ره‌و په‌خشان له کۆنکرته‌وه به‌ره‌و به گه‌شتي بوون، لهو ده‌مه‌يدا که کارئکي هونەري ده‌مرئ زياتر و زياتر ده‌وروي به‌ره‌کەي پي ده‌کاته‌وه: مه‌تل له شيعر و په‌ندی پيشنابنيس له مه‌تل سيمبوله‌تره.

که مرۆ چه‌ند چارتيک هه‌ست و ده‌رکي به‌شته‌کان کرد، له ربي ناسينه‌وه‌ياندا ده‌وياره هه‌ست و ده‌رکيان پي ده‌کاته‌وه، به‌لام نايان بيني، بۆيه ناتواني هيجان ده‌رياره بلئ. نازاد بوون له ئۆتوماتيزمي هه‌ست و ده‌رک پيکرده که له هونهدا ديارده‌کان ده‌يان بينن، به ئامرازي جيا جيا روودهدات. شکلۆفسي بق روونکردنه‌وهي نه‌م مه‌به‌سته‌ي لهو وتاره‌دا نمونه له به‌ره‌مه‌کاني تۆلسٽۆي ده‌هينته‌وه.

تۆلسٽۆي له وه‌سفکردني ديارده‌ي "به نامۆکردن" دا ناوي به‌شه پيکه‌ينه‌ره‌کاني نه‌م ديارده‌يه ناهيني، به‌لکو ناوي به‌شه‌کاني ديارده‌يه‌کي تر ده‌هيني که له‌گه‌ل به‌شه‌کاني ديارده‌ي به نامۆکردندا تەبان. تۆلسٽۆي له وتاري "نه‌مه شه‌رمه" دا، چه‌مکي فه‌لافه‌کردن نامۆ ده‌کات: "رووتکردنه‌وه و به خا‌کدا دان و قامچي ليداني پاشه‌لي نه‌و خه‌لکه‌ي که پاساکان ره‌جاو ناکه‌ن" پاش چه‌ند بديرتي تر ده‌لي: "بۆچي نه‌م شپۆه درنده و گيله بق نازار داني خه‌لکي و نه‌ک شپۆه‌يه‌کي تر: ده‌رزي نازن کردني شان يان به‌شيتي تري له‌ش، په‌ل و پي به‌سته‌وه به پي‌وه‌ند يان هه‌ر جۆرتي تر؟ شکلۆفسي ده‌لي: نه‌و فه‌لافه‌کردنه‌ي که مرۆ ناشنای بووه تۆلسٽۆي له‌ربي نه‌و وه‌سفکردنه‌وه نامۆي ده‌کاو له‌ربي پيشنابره‌که‌وه، بي نه‌وه‌ي ناوه‌رۆکه‌کەي بگۆري فۆرمه‌کەي ده‌گۆري.

گه‌ر له ده‌نگ و به‌شه پيکه‌ينه‌ره‌کاني وشه‌ي زماني شيعري - وه‌ک ريکخستني وشه و ستروکتوري نه‌و مانايانه‌ي که له‌لایه‌ن نه‌و وشانه‌وه پيکه‌ده‌هينرين - بکۆلينه‌وه، له هه‌موو شوپن‌يکه‌دا رووبه‌رووي نيشانه‌ي ناسينه‌وه هونەرييا‌ه‌کان ده‌بينه‌وه: له راستيدا نه‌م نيشانه‌ي ناسينه‌وانه به نه‌قه‌ست بق نازادکردني هه‌ست و ده‌رک پيکرده، له ئۆتوماتيزه بوون دانراون: نه‌نديشه‌م له ديارده‌که‌وه ئامانج‌ي هونەر پيکه‌ده‌هيني: که له ريگاپه‌کي ناسروشتيدا دانراوه تاكو هه‌ست و ده‌رک پيکرده دريژه بخايه‌ني و بگاته نه‌رپه‌ري هين. له به‌رده‌واميدا هه‌ست به ديارده‌که ده‌کرئ، نه‌ک وه‌ک (شوپن). زماني شيعري پره له‌م مه‌رجانه. به پي نه‌رپه‌ستوتيلئس: ده‌بي زماني شيعري که‌رکه‌هري زمانتي نامۆي هه‌بي. زمانتيک سه‌رسامي به ئاگابه‌يني و له پراکتيدا زمانتيک نامۆ بيت. سه‌مه‌ري له‌لای ئاشورپه‌ه‌کان، لاتيني له سه‌ده‌کاني ناوه‌راستی ئه‌وروپا، عه‌ره‌بي له کن فارسه‌کان و بولگاري کۆن له زماني نه‌ده‌بي رووسيدا، يان زمانتيکي بالا بيت وه‌ک له گۆرانييه ميلييه‌گاندا، که له زماني نه‌ده‌بي تزيکتره.

چلۆن وه‌ستاوي! وتنه‌ي دووه‌م شيعريه، له خه‌لته‌ي په‌که‌مدا وشه‌ي "کلۆلار" کيناپه‌يه و له خه‌لته‌ي دووه‌مدا وشه‌که خواسته (استيعاره) يه.

وتنه شيعريه‌که ئامراز‌يکه بق خولقاندني گه‌وره‌ترين "تينياع" و له رۆل گيرانيدا هاوتايه له‌گه‌ل سه‌رچه‌م نه‌و ئامرازانه‌ي که بق به‌رزکردنه‌وه‌ي ئاستي ده‌رک و هه‌ستکردن به ديارده‌کان، به‌کارده‌هينرين: په‌ره‌لئيليزم، ته‌شيبه، تیکرار، ته‌ناسوق و موباله‌غه، له‌واته‌يه له به‌ره‌مه‌ي نه‌ده‌بيدا وشه و ده‌نگيش بينه جۆرتيک له‌م دياردانه. وتنه پراکتیکیه‌که ته‌نيا له روودا به وتنه‌ي (حیکایه‌تي ره‌مزي) fabel و وتنه‌ي بير ده‌جتي. وتنه شيعريه‌که په‌کيکه له ئامرازه‌کاني زماني شيعري، به‌لام وتنه په‌خشانيه‌که (ئۆتوماتيزه‌کراوه‌که) ئامراز‌يکه بق ته‌جريدکردن.

Ovsjanko Kukikovskij که سيمبولسته و په‌کيکه له قوتابيه‌کاني پۆتينييه ده‌لي: شيعر جۆرتيکي تايبه‌تي بيرکردنه‌وه‌يه، له راستيدا بيرکردنه‌وه‌يه به وتنه. نه‌م جۆره بيرکردنه‌وه‌يه، پاشه‌که‌وت کردنيک به وزيه‌کي رۆحيه‌وه به‌ره‌م ده‌هيني. ره‌نگدانه‌وه‌يه‌کي نه‌م پاشه‌که‌وت کردنه‌پيش هه‌سته نيساتايکيه‌که‌يه. شکلۆفسي له‌مه‌ر نه‌م گوته‌يه ده‌لي: نه‌و بۆچووتانه‌ي ده‌رياره‌ي پاشه‌که‌وتکردني وزه، وه‌ک ريساي خولقاندن و مه‌به‌ست، له خه‌لته‌ي تايبه‌تي زماندا راستن، به تايبه‌تيش که له زماني پراکتیکیدا پراوه‌ده‌کرين. نه‌م بۆچووتيش زمانه شيعريه‌که‌يشي گه‌ته‌وه، کاتيک مرۆ به دۆزينه‌وه‌ي جياوازيه‌کاني نيوان زماني پراکتیکی و زماني شيعر قال بوو، بق نمونه نه‌و ده‌نگه‌ي له زماني شيعري ژاپونيدا ده‌رده‌که‌وي که له زماني ئاخاوتني ژاپونيدا نيه، ده‌کرئ به به‌لگه بۆميرريت بق جياوازي نيوان زماني پراکتیکی (ئاخاوتن) و زماني شيعري. گه‌ر له ريساي هه‌ست و ده‌رک پيکرده بکۆلينه‌وه ده‌رده‌که‌وي: له‌وساته‌دا به رووداوه‌کان راديين، رووداوه‌کان ئۆتوماتيزه ده‌بن، نه‌م ئۆتوماتيزه بوونه‌پيش نه‌و ريساپانه روونده‌کاته‌وه که له زماني پراکتیکیدا، ئامرازي ته‌واونه‌کرا و وشه‌ي دانپينه‌تراوه‌کان (له فۆنه‌تيکدا) ده‌گرته‌وه. له‌م پرۆسه‌ي و له په‌يفيني به‌په‌لدا هه‌موو وشه‌که ناوتري. ته‌نانه‌ت له ئاگاي‌دا رۆرچار ته‌نيا ده‌نگه سه‌ره‌تايه‌کاني ناوتيک ده‌رده‌که‌وي.

نه‌م تايبه‌ته‌نديه‌ي "بيرکردنه‌وه" ته‌نيا کارناکاته سه‌ر (چه‌بر) ي جۆري ره‌فتارکردن، به‌لکو کار ده‌کاته سه‌ر بۆارکردني سيمبوله‌کانيش. له‌م جۆره بيرکه‌دنه‌وه (چه‌بر) بيه‌دا وه‌ک ژماره و شوپن له شت ده‌کين، نايان بينن، به‌لام له په‌که‌م ئاگارياندا ده‌يانناسينه‌وه. شته‌کان وه‌ک به‌رگيان ليگيرابيت له هه‌مه‌به‌ره‌مان ده‌گۆزه‌رين، به هۆي نه‌و بۆشاييه‌ي که پري ده‌که‌نه‌وه، هه‌ست به يוניان ده‌کين، به‌لام ته‌نيا روويان ده‌بينن. له‌ژير کارپه‌گه‌ري نه‌م جۆره هه‌ست و ده‌رک پيکرده‌دا له سه‌ره‌تادا (شت) ده‌که وه‌ک هه‌ست و ده‌رک پيکرده و داوتريش وه‌ک له رووگرته‌وه، شته‌که و نده‌بيت: له ربي نه‌و ده‌رک پيکرده‌وه بيسيني ناته‌واوي وشه په‌خشانه‌يه‌که رووتده‌بته‌وه. له‌ربي به (چه‌بر) کردن و ئۆتوماتيزه کردن ديارده‌کان، باشترين پاشه‌که‌وت کردني وزه و ده‌هه‌ست دي. شته‌که يان له‌ربي ته‌نيا په‌کيکه له ئاگاره‌که‌کانيه‌وه ده‌رده‌که‌وي، يان له رووگرته‌وه‌ي نمونه‌يه‌ک له ئاگاياندا.

نهرکي هونەر هه‌ست و ده‌رک کردنه به ژيان و به بابته . وانا

راستیبه دا دهنتی که فؤرمالیزم په که مین تیوری شهدهی زانستیانه په و خویندنه وه و هلوسته گرتن له تمیژه به پیویست ده زانتي. چونکه (ترؤتسکی دهنتی) سه ره ای رووکشی و سروشتی کاردانه وهی فؤرمالیزم، به شتیک له لیکولینه وهی بیریار و باسکاره کانی هم تیوره شایه نی به کاره یته. ترؤتسکی له وه لاسی پرسیری (قوتابخانه ی فؤرمالیزم چیه ؟) دا دهنتی: به پیتی گوته کانی شکوفسکی و ژاکویسؤن و ... هنت هم تیوره کال و کرج دتته به رجاو، چونکه راده گه به من که فؤرم گرتن ترین تایبه تمه ندیی شیعه ره. هم تیوره نه رکی توژی نه وهی له ده وره یی تایبه تمه ندیه نیتیمؤلؤزی و سینتاکسیه کانی دهقی شیعی چرمه کاته و ده ناته دوپاره بوونه یی پته دنگار و بیدنگه کان و دنگه کان و راناهوکان ده زمیترئ، نو لیکولینه وهی که فؤرمالیسته کان به بنچینه ترین تایبه تمه ندیی شیعی داده نین، به دلناییه وه پیویست و سوو دبه خسه، به لام مرقه دمی وه که به شتیک یاریده ده ری بیینی. ده کرئ بیته به شتیک له ته کنکی شیعی ریسی کاری شیعی، رتیک وه که نه وهی گرنه بؤ شاعیرتک یان نووسه رتیک لیسته ی وشه هاوماناکان پتکبه ینتی و ژماره یان زیاد بکا تاکو به و جوره باشخانی زمانه وانی خوی فراوانتر بکا. به و جوره ی پیویست و سوو دبه خسه بؤ شاعیرتک که وشه پک نه که تنیا له بهر مانا ناومکیه کانی هلسه نگینتی به لکه له بهر کفالیته ی دنگه کانیسی، چونکه وشه پک پتیش هه موو شتیک وه که دنگ له مروفیکه دهگواسترته وه بؤ مروفیک تر. میتؤدی فؤرمالیستی ده کرئ یاریده ده ری بؤ روونکرده وهی تایبه تمه ندیه هونه ری و سایکؤلؤزیه کانی فؤرم به میش ریگایه که له ریگاگان له رووی ههستی هونه ره بؤ جیهان والاده کرئ و له واته به دؤزینه وهی په یوه ندی هونه رمه ندیک یان رتبارتکی هونه ری له گهل ده وره پوره کومه لایه تیبه که پدا هاسان بکا. ترؤتسکی دهنتی: له مواره دتته مامه له گهل رتبارتکی هاوچه رخ و زیندودا ده که مین که هیتشتا له که شه کردنایه، بویه پیویست له قوتاغی په رینه وه دا به دیدتکی کومه لایه تیبه وه له م ریپازه بکولینه وه و بنچینه ی کومه لایه تی روونیکه پنه وه. تاکو نه که تنیا خوتنر به لکه خوی رتبارتکیش خوی بناسی وبتوانی رتیشاندهری خوی بی.

دهنتی: به لام فؤرمالیسته کان قایل نین و دان به راستیبه نانتین که میتؤده کانیان تنیا یاریده ده ره و گرنگیه کی ته کنکی هه به هره وه کو ستاتستیک له کومه لئناسیدا یان میکرسکؤپ له زینده وه رناسیدا. له لای نه وان هونه ری زمانه وانی به وشه و هونه ری شتوه کاری به رننگ کامله. شیعی پتکها ته به که له دنگ و تابلؤیش پتکها ته به که له په لای رننگی و یاساکانی هونه ره همان یاسای پتکها ته وشه یی و په لای رننگیه کانه و نه وه لوسته سایکؤلؤزی و کومه لایه تیبه یی که رتیشاندهرمانه و مانا به کاره مایکروسکؤپی و ستاتستیکیه کان، له په یونندیدا له گهل ماده زمانه وانیبه که دا، دبه خشی. له لای فؤرمالیسته کان تنیا نرخانه به شتی بی به ها.

فؤرمی هونه ره له په یه کی تیجگار به رزدا سه ره به خویه، به لام نه هونه رمه ندی که هم فؤرمه ده خولقتنی و نه وینه ره یی که چتؤی لئوه رده کرئ، رتؤت نین، نه وان مروفی زیندون و خاوه نی سایکؤلؤزیه یی روون و نوتنری په که په کی دیاریکرون، که رچی

لیف یا کؤبیسکی روونیده کاته وه چلؤن یاسای ئالؤزکردنی به نه نقهست له فؤنه تیکی زمانی شیعیدا پراوده مکریت و له دوپاره بوونه وهی لیکچونی دنگه کان ده کولینه وه، شکوفسکی له ناست نه دا دهنتی: راسته زمانی شیعی به نه نقهست ئالؤزده کرئ، به لام له چنه حاله تیکدا له زمانی په خشان نریکده بیته وه. له سه رده می پووشکیندا زمانتکی ئالؤز له شیعه دا باو بوو، به لام پووشکین له شیعه دا به ئاکاییه وه وشه ی ناسان و باوی به کار ده هینا، تاکو زیاتر سه رنه چی خوتنر راکتشی. هه رچه د زمانی شیعی رووسی به زمانی ناخاوتنی رووسی نامویه به لام به قولای زمانی ناخاوتندا رچووه و کاریکرووه ته سه زمانی ناخاوتن. ماکسیم گؤرکیش دیالکتک له کاره نه ده بیبه کانیدا په کار ده هینتی و زمانی نه ده بی وه لاده نتی. به م جوره جئ گؤرکیتیه که له نیوان نه دو زمانه دا رووده دا و له کؤتاییدا ئاره زوویه کی به هیز بؤ خولقاندنی زمانتکی نوئی - زمانتکی تایبه تی شیعی - ده بزؤی. به م جوره زمانی شیعی ده بیته زمانتکی پتکها ته و سه روؤز بوو. زمانی په خشانیش ده بیته زمانتکی ناسایی و ناسان و خاوه ن یاسا.

لیره دا شکوفسکی دوو جوره ریتیم لیک جیاده کاته وه. ریتمی شیعی و ریتمی په خشان. ریتمی شیعی به نده به کاری هونینه وه و رؤلکی پیویست ده گرتئ. ریتمی په خشانیش ریتمی کئی ئؤتؤماتیزه بووه: کاتیک له گهل پیاده بووندا سه رقالی و توؤزتی که که م ده بین له ئاکایماندا پیاده بوونه که ون ده بی و ئؤتؤماتیزه ده کرئ.

که رچی مارکسیزم رووکه شانه هه ولی په یوه ندیی ده دا له گهل تیوری فؤرمالیزمدا، به لام له راستیدا دژایه تی هم ریپازه نه ده بیبه یی ده کرد. رخنه پلارناتیزه که لی ترؤتسکی له مه ر فؤرمالیزم دیارترین به لگه یی هم دژایه تی کردنه یی. له کتیبی نه ده و شؤرش ۱۹۲۴ دا، به تایبه ت له و به شه ی کتیبه که دا که بؤ خویندنه وهی هم ریپازه ی ته رخانکرده وه (قوتابخانه فؤرمالیستیبه که و مارکسیزم). سنووری نیوان تیکه پشنتی ته کنیکی و میکانیکی نه ده ددهنتی و فؤرمالیزم به تیؤزکی کال و کرج وه سفده کا.

فؤرمالیزم و مارکسیزم

هه رچه د ترؤتسکی هاوپای فؤرمالیسته کانه: هه له په هه موو دیارده نه ده بیبه کان تنیا به باری ئابووریه وه گریه یین. کاری نه ده بی بوونیکئی نازادی هه یی. به لام به هؤی سه رکه رمیوونی فؤرمالیسته کان به لایه نه نیستاتیکیه کانی کاری نه ده بی، ترؤتسکی رمی رخنه ی ناراسته یان ده کا و به که سانیک پیناسه یان ده کا که ریز له لایه نه میژووی و هونه ری کاری نه ده بی نانتین. توؤزه روانیک نمونه ی تونی بنیت پتیا وایه که هم ویناندنه کؤنه ی ترؤتسکی، زیده رؤیی تپادایه، چونکه راهه کردنی نه دیبه فؤرمالیسته کان له بایه خدان به باشخانی رامیاری و کومه لایه تی و میژووی به ره مه ی هونه ری وه دور نیبه. ترؤتسکی له سه ره تای خویندنه وهی هم تیوره دا دان به و

هر رهچاگردنېکي کومه لايه تي و ميژوويي که لاله بکړين . به تيکشيگاندي هه موو فؤرمه نه ده بيبه کونه کان ده بيبين فؤتوريسته کان به شيکي نه و نامانجانهي که فؤرماليسته کان به نوميتدي وده سته پنهانيان بوون، به چي پنهان

فؤرماليزمي روسي تا په نجاگان به ندي سنوره کاني به کيتي سؤقيبه ت بوو . به لام له که ل ده رکه و تني کتتبه کرنه که هي فيکتور نرليتش "فؤرماليزمي روسي، ميژوو و ميژوده که ي" و کتتبه که ي "تؤدؤرؤف" ده هي فؤرماليسته روسه کان" ۱۹۵۵، به ره به ره نه ميژوده که وه به ر روشناسي ليکؤلينه وه ي نه ده بي له خؤرئاوادا و بالابيرياري فؤرماليست ژاکؤيسؤن و نه نانه ت پوره فؤرماليزمه که پيش له شه سته کاني نه م سه ده به دا بوونه ده ستيکي نه و بوني اتگريه بي که له پراکه وه سه ري به لدا بيري که و بؤچوونه فؤرماليستي به کانيش له لايه ن (کرتيمه س و تؤدؤرؤف و کينيت) وه بايه ختيکي زؤريان پئدراو خرا نه ونويزه نه ده بيبه کشتيه کانه وه .

سره چاوه کان

۱- الادب الروسي قبل الثورة البلشفية وبعدها. د. رمسيس عوض. لاپره ۲۶-۳۱

2 - Sovjetlitteraturen 1917 _ 1965

. Martin Nag

3- Modern Litteraturteori

från Rysk formalism till dekonstruktion

Del 1 Claes Entzenberg och Cecilia Hansson.

پروانه لاپره ۷-۹۰

4- Leo Trotskij. Litteratur och Revolu-

tion. Den formalistiska poetiska skolan .

لاپره ۱۱۲-۱۲۷.

نه م به که به هارمؤنيش نيبه، نه م باره سايکؤلؤژيه به ره نه نجاميکي مه رج به کومه لايه تيبه کانه، خولقاندن و ته ماشاگردني فؤرسي هونه ري به کتيکه له رؤله کاني نه م باره سايکؤلؤژيه. به لام فؤرماليسته کان به که ي سايکؤلؤژي نه و مرؤفهي که ده خولقيني و نه و مرؤفهي که شته خولقي تراوه که به کار ده بات، پشتگوي ده خن.

فؤرماليسته کان هه ولده دن ئوبژه کتيف بن و سؤراخي پتودانگيکي ته او ده کن بؤ پؤلينکردن و هه لسه نگانن. به لام به هوي ئاسؤ ته سکی و ميژوده روکه شه کانيان وه کو گره فؤلؤژي و فريئؤلؤژي ده که ونه خورافه وه. نه و دوو قوتانخانه به هر کيبانه تاقيردنه وه ي ئوبژه کتيفيانه دامه زرين تا کو که مرکه تري مرؤفانه برياريدن: وه کو ژماره ي قه له مکري هيلگيشان و باز نه کانياني خؤشنووسين و تايبه تمه ندي گريکاني پشت سر. ده کري مرؤ پتيوابي که پيتکاري و گريکاني پشت سر په يوه ندي به که ره که تهره وه هه بي، نه م په يوه ندي راسته وخؤ نيبه، به لام کاره که تري مرؤفاه تيش له وانه خالي نيبه، ئوبژه کتيفيزه کردني ساخته که له سر کاره که تري کاني و لوه کي و ناته او پتکدي، ده گاته خراپ ترين سؤژه کتيفيزه کردن، له لاي فؤرماليسته کان له سر وشه ده گاته خورافه. پاشنه وه ي ناوه لئاوه کان ژمېردان و رسته کان کپشران و ريمه کان پتوران، نه وسا فؤرماليسته کان يان بيدنگ ده بن به ئادگارتيک وه که نه و مرؤيه ي که نازاني چي له که ل خؤيدا بکا، يان به گشتيکردنيکي چاوه روان نه کراو ده خنه روو که پينج له سه دا فؤرماليستي به و نه وه ت و پينجه که پيشي پتيسين کردني نا ره خنه يانه يه.

ماياکؤفسکي له کؤفاري "ليف" و "ليفي نوي" دا داواي له فؤتوريسته کان ده کرد، ريز له بيرواي فؤرماليسته کان بگرن. نه نانه ت به شداري چالاکيه کاني گروه ي زمانه واني مؤسکؤ و کومه له ي ئويژينه وه ي زماني نه ده بي (OPOJAZ) ي ده کرد، به لام کاتيک شکلؤفسکي رايگه ياند: فؤرمه نه ده بيبه کان هيج نامانچيکي راميايي يا کومه لايه تيبان نيبه، فؤتوريسته کان چه خديان له سر نامانچي راميايي و کومه لايه تي فؤرمه کان ده کرد. ناکؤکي نتوان فؤرماليزم و فؤتوريزم له وه دا بوو، کاتيک فؤرماليسته کان جاري نه رکي ئيستاتيکي يانه ي فيله نه ده بيبه کانيان ده دا، فؤتوريسته کان بانگه شه ي رؤلي کومه لايه تي و نايؤلؤژي، هه روه ها ئيستاتيکي نه و فيلانه يان ده کرد. جاليره وه فؤتوريسته کان توانيان کاربه که سر جؤري بير کردنه وه ي چه ند فؤرماليستيک، نمونه ي تينيانؤف و ژاکؤيسؤن، که رايانگه ياند: سه ري خؤيي کاري نه ده بي، په يوه ندي خؤي به کاره نه ده بيبه کاني تر، له چوارچيويه کي کومه لايه تي و راميايي و ميژوويدا ره ثناکا ته وه. ژاکؤيسؤن ده لي: باوه ره هتان به بيري که ي "هونه ر بؤ هونه ر" ناچارم ناکا نه و راستيه له بيري که م، که نه ده ب له چوارچيويه کي ميژوويي و کومه لايه تي دا ده خولقي. ژاکؤيسؤن ده لي: من ته نيا داوا ده که م، له نه ده بيبه تي کاري نه ده بي بکؤلرته وه. واتا له و تايبه تمه ندي به تيبانه ي که نه ده ب وه که نه ده ب ده ناسي ني، نه و تايبه تمه ندي به تيبانه يش به پتي ژاکؤيسؤن تايبه تمه ندي به ئيستاتيکي يه کانن که پتويسته دوور له

قاسم عزیز

پازۆلینى... سینهما، مردن!

'هموو وۆلتیک خۆرگه‌ی ده‌خواست که پازۆلینى به‌کینک بیت له‌وان .
نیمه‌ شاعیرتکی گهوره‌مان له‌ ده‌ست دا، شاعیرانیشی ده‌گمه‌ن،
هر سه‌د سال جارتیک جه‌ند دانه‌یه‌کیان له‌ دایک ده‌بن .

شاعیرتۆ مۆراقیبا

له‌ کاتی به‌ خاک سپاردنی پازۆلینى دا له‌ رۆما

ماقیای ئیتالی.

جه‌ند سالیك له‌مه‌و به‌ر، له‌ ئیتالیا، دوو فیلم له‌سه‌ر
ئهو رووداوه نامرۆقییه به‌به‌ره‌م هینران. یه‌کیکیان
فلمتکی دۆکۆمېنتاری بوو به‌ناوی (کۆ پازۆلینى
کوشت؟) که زیاتر باسی ژيان و به‌ره‌مه ئه‌ده‌بی و
هونه‌رییه‌کانی ده‌کات له‌گه‌ل بیروپرای نووسه‌ر و
فیلمسازه‌کان، له‌وانه کۆستا گافراس، مۆراقیبا،
به‌رتۆلۆچی، سه‌باره‌ت به‌و هونه‌رمه‌نده و کاره‌کانی،
ئهویتريشان فیلمتکی (دۆکۆ - دراما) بوو به‌ناوی
(کوشتنی پازۆلینى! تاوانتکی ئیتالی) بوو. له‌و فیلمه‌دا
پۆلیسی ئیتالی تاوانبار ده‌کری که کوشتنه‌که‌یان کرده
رووداویکی تاکه‌که‌سی و گرنگییه‌کی ته‌وتۆیان به‌و
شایه‌تا نه‌دا که له‌ نزیکه‌وه ناگاداری کاره‌ساته‌که بوون
و دانیان به‌وه‌دانا که ئهو گه‌نجه به‌ ته‌نیا نه‌بوو به‌لکو
بکوژه‌کان جه‌ند که‌سێک بوون. به‌ جارتیک ئهو
مه‌سه‌له‌یان پشتگوێ خست که 'فاشیسته‌تازه‌کان'

له‌ ریککه‌وتی دووی نۆفتمبه‌ری سالی 1975، جه‌ند
کیلۆمه‌تریک له‌ خوارووی شاری رۆما، له‌ چۆلاییه‌کی
نزیك قه‌راغ ده‌ریا له‌ ناوچه‌ی ئۆستیا، به‌یانیه‌کی زوو،
لاشه‌ی پیتیر پاولۆ پازۆلینى *Pier Paolo Pasolini*
دۆزرایه‌وه. شوینى لیدان و ئه‌شکه‌نجه‌یه‌کی سادىستانه
به‌ لاشه‌که‌په‌وه دیار بوو. هر به‌ ماشینه‌که‌ی خۆیشی
جه‌ند جارتیک لاشه‌که‌ی شیلدرا بوو. پاشان گه‌نجیکی
حه‌فه‌ه سالان که ناوی (گیستېپ پۆلۆسى *Giuseppe Pe-*
losi) ده‌بی، و به‌ (پینۆ) ناسرابوو و پازۆلینى په‌په‌ندى
سپکسى له‌گه‌لدا هه‌بوو، ده‌گیرئ و به‌ بکوژی ته‌و
داده‌ندریت و چه‌وت سالان زیندان ده‌کریت.

به‌لام کۆ له‌ پشت کوشتنی پازۆلینیه‌وه بوو،
ئێستاش به‌ ته‌واوی ساخ نه‌بوته‌وه. بێگومان کوشتنی
ئهو داهینه‌ره مشتومریکی گه‌وره‌ی نایه‌وه،
کۆمۆنیسته‌کان، په‌کسه‌ر فاشیسته‌ تازه‌کان و
قاتیکانیان تاوانبارکرد. بینه‌ر و خۆینه‌ره‌کانیشی

هفته‌یک بهر له کوشتنه‌کمی پارزولینی، که تازه له دوا
فیلمه‌کمی (سالو 1975- Salo) بېووه، پېشنیاری کرد که
ته‌واوی ناقم و دهسه‌لاتی (کرستن- دیموکراته‌کان) که
ئو دمه له‌سەر حوکم بوون، بدرینه دادگا چونکه
”بئ که لکن، هؤکاری سه‌ره‌آدانی چته و فاشیسته
تازه‌کانن، فروفیل ده‌کن، بزى ده‌کن، خه‌لک گیل
ده‌کن. کولتووری تاوان و گه‌مژانه له میدیا و
ته‌له‌فزیوندا بلاوده‌که‌نه‌وه، کۆمه‌ل‌ده‌روختن، هه‌ژاره‌کان
هه‌ژارتر ده‌کن، په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل سى‌ئای، ئه‌ی. و
مافیادا هه‌یه.“

ناشکرایه که ئه‌و پېشنیاران‌ه‌ی پارزولینی، دهسه‌لاتی ئه‌و
دهمه‌ی ئیتالیای سه‌خه‌ت کردوه. به‌تایبه‌تی ئه‌و کاته
پارزولینی دهسه‌لاتیکی کولتووری به‌هیزی هه‌بوو چجای
له ئیو چینه که‌م ده‌رامه‌ته‌کاندا. ئه‌وه‌ندهش به توندی
رژیمی سه‌خه‌ت کردبوو که ترسیکی گه‌رده‌ی خستبووه
تاویانه‌وه. بئ بروایی هه‌روه‌ها به‌ره‌م و فیلمه‌کانی
پارزولینی، به تایبه‌تی ئه‌و فیلمه‌ی له‌مه‌ر عیسا بوو،
فاتیکانیشی نارحه‌ت کردبوو.

له شارى (بۆلۆنیا Bologna) ی ئیتالی له سالی
1922 له خیزانیک که زۆربه‌یان پارتیزان بوون دژی
فاشیسته‌کان، له دایک ده‌بی. پاش ته‌واو بوونی جه‌نگی

دهستیان له‌و کوشتنه‌دا هه‌بووی.

پارزولینی، هه‌تا بلیتی فره به‌هره و داهینه‌ر بوو،
فیلمکار، شاعیر، وینه‌کیش، رۆژنامه‌نووس، نووسه‌ر و
ره‌خنه‌گریکی توندی کۆمه‌ل‌په‌تی و کولتوورش بوو. له
رۆژنامه ئیتالییه‌کاندا ره‌خنه و کاریکاتۆری له‌سەر
دیارده سیاسی و کۆمه‌ل‌په‌ته‌کان بلاوده‌کرده‌وه.
هه‌روه‌ها پارزولینی کۆمۆنیست بوو وه‌ک دینداریکیش
کاتۆلیک بوو له هه‌مان کاتیشدا هۆمۆستیکسوال بوو.
ئو هه‌موو خه‌سه‌ت و فره‌لایه‌نییه، ته‌نیا به‌شیکه له‌و
پارچه مه‌ته‌لانه‌ی که به په‌که‌وه خودی کاره‌کته‌ری
پارزولینی پیکدین.

پارزولینیوه‌کو هونه‌رمه‌ندیک، که نه‌ندامی پارٹی
کۆمۆنیستی ئیتالی بوو و نایدۆلۆژیایه‌کی کولتووری
مارکسیانه‌ی هه‌بوو، پتی وابوو مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه به
بۆچوون و شیوازی خوی له دیارده‌کان بکۆلیته‌وه و
کیشه‌کان شیکه‌ته‌وه، که ره‌نگه ئه‌و بۆچوونانه بۆ
مارکسییه‌کی کلاسیکی ئیتالی، کاره‌ساتبئ. پارزولینی
واى ده‌بینی ئه‌و شیکردنه‌وانه‌ی مارکسیه کلاسیکه‌کان
بۆ کۆمه‌لگه‌ی ئیتالی ده‌یکن، به‌س نیه. هه‌ر بۆیه ده‌کرئ
بلیتین پارزولینی، رۆشنبیریکی چه‌پی وورده بۆرژوا بوو
که میتۆدی توندوتیژی ستالینی ره‌نده‌کرده‌وه.

پیناسه دهکرتن. فیلمی

- دیکامیرۆن (The Decameron - 71)

- ئەفسانەیی کانتەریوری - The Canterbury Tales (72)

- هەزار و یەک شەو (- A Thousand and One Nights (74)

لەو فیلمانەدا کە خۆشەویستی تێمەیی سەرەکی، پارۆلینی بۆچوون و دیدی سێکسوالی خۆی لەمەر کۆمەلگەیی خاوەن فۆلکلۆر و کولتووریکی رەسەن کە هێشتا سەرمايه‌داری دەستی تێورنەداوه درەدەبرئ. بەو فیلمانە پارۆلینی مشتومریکی گەورەیی خستە نێو رۆشەنبیرەکانی ئەوروپا. هەرچەندە پاشتر لە سالی ۱۹۷۵ پارۆلینی بەشێک لە بۆچوونەکانی خۆی لەو فیلمانەدا رەتکرده‌وه و پیتی وابوو زیاده‌رۆیی تیااندا کردوه.

تیۆری فیلم لە ئێ پارۆلینی

بەرای پارۆلینی، مەرچ و ئەرکەکانی هونەر بە گشتی و هونەری فیلم بە تاپبەتی کێشەیه‌که کە تا ئیستا لە ئارا دایە. لیکۆلینەوه و شیکردنەوهی هونەر هەردەم مشتومری لەسەر دەکری.

ئەو پێیوایە کە هونەر لە سروشتیدا خەسلەتێکی دوولایەنی هەیە، هەر ئەو خەسلەتەشە کە هونەری شۆرشگێر لەوانی تر جیاده‌کاتەوه، بۆیه شیکردنەوهی کلاسیکیانە، مارکسی بێ یان سایکۆلۆژی، بۆ هونەر رەوا نییە، چونکە ئەو لیکۆلینەوه و شیکردنەوانە ناتوانن بە پوختەیی ناواخنی کاری هونەری شیبکەنەوه هەروها ناشتوانن جیهانی تاپبەتی هونەر بخوێننەوه.

ئەو بۆچوونەیی کە دەلی هونەر دەبێ بیگەرد و بیۆی بیت، لە راستیدا بۆچوونێکی ئیدیالییه هەریۆیه‌ش بیریکی بۆرژوازیانەیه. فیلمی شۆرشگێر دەبیت بەبێ ئەو (پاکیزەیی)یە کاری خۆی بکات و دوور لەو کالمیوونە ئیدیالییه‌یی کە چینی بۆرژوا هەول دەدات بە

دووه‌می جیهانی دەچیتە رۆما. لەوێ لە پەنجاکاندا رۆمانی (لاومکانی ژیان Raggzzi di Vita) و (ژیانکی دژوار - Una vita violenta) دەنووسێ، لەو دوورۆمانەدا پارۆلینی، ژیان و بەسەرھاتی هەژار و بێدەرمامەتەکانی دەورویشتی شاری رۆما دەکاتە هەوینی ئەو دوو بەرھەمەیی.

لە فیلمی وەک (نامۆ Accatone.1961) و (Mama Roma-1962) شدا هەمان تێمەیی بەکارھێناوه. هەربۆیه پارۆلینی لە ئەدەب و سینەمای ئیتالیدا بە دەنگی هەژاران ناسراوه.

ناوبانگی ئەواوی وەک فیلمساز بە فیلمی (ماتیۆی دووم - Il Vangelo Secondo Matteo 1964) دەرکرد. لەو فیلمەیدا کە مقومقۆی زۆری لەسەر کرا پارۆلینی باسی ژیان عیسا و قوتابییه‌گەنجەکانی دەکات.

هەر زوو پاش ئەواکردنی ئەو فیلمە دەست بە سێینە فیلمەکانی Trilogi دەکات کە لە فەلسەفەیی کلاسیکی و مینۆلۆژی گریکی و بەرھەمەکانی وەک سۆفۆکلیس، یوربیدیس وەرگیرابوون فیلمەکانیش ئەمانەن:

- ئۆدیبی پاشا (Oedipus the King-67)

- تیۆرئما (Teorema-68)

- میدییا (Medea-69)

ئەو فیلمانە کە هەر یەکەیان شاکارێکن، تێمای دژوار و فۆرمی تیۆری سەخت و چڕ، لەمەر ژیان و رەگەز و رەگەزی نێر و مێ و بۆچوونە فەلسەفیه‌کانی گریکی و رۆژھەلاتیان سەبارەت بە مروت و کۆمەلگا بە خۆه‌گرتووه. کێشەیی ئیوان رق و خۆشەویستی، دەسلەلات و تاوان، پاک و ناپاکی تێمەیی سەرەکی هەر سێ فیلمەکەیه. رەنگە لەو سەرەدەمدا پارۆلینی لە چاکترین تەمەنی بلیمەتی و داھێنانی هونەری دا بووی

ھاوکات لەگەڵ کاری رۆژنامەگەریدا، پارۆلینی سێ فیلمی گرنگی تری بەبەرھەمھێنا کە بە (تریلۆکی ژیان)

توندوئیژی گوری یو ټیکشکانیکی ته وای نه و
خهسله تانه له ژیرسایه کی کومه لگه به که مرؤف وهک
بابهت وسیکسیش وهک که رهسته نالوگوری پیده کریت.

- فیلمی (سالو - یان 120 روژ له ژبانی سوډوم
(Salo - or the 120 Days of Sodom - 1975)

دوا فیلمی پارؤلینی بوو. سالو، فیلمیکه که سی
هفته پاش کوشته که ی پیشاندر، سیناریوی نه و فیلمه
له بهرهمه به نایوانگه که ی مارکیز دی ساد Marquis De Sade
و چیرؤکیکی دانتي Dante وهرگیراوه و پارؤلینی
یو سینما ناماده ی کردووه. نه و فیلمه یاس له
همه جیهه تی سادیستانه ی نازی و فاشسته کانی
سهرده می مؤسؤلینی بهرام بهر به مرؤفی بیدهسه لات
دهکات.

یو توسینی نه و وتاره سووډم له م دوو کتیبه
وهرگرتووه

1. Italian Cinema, from Neorealism to the present...
by Peter Bondanella. 1990. New York
2. Pasolini requiem. by Barth David schwartz. 1992.

زور به سهریدا به پینئ. لیره دا پارؤلینی له گه رانیکي
به رده و امدایه به دوا ی دؤزینه وهی میتؤدیکی تازه یو
شیکردنه وهی هونه ردا (میتؤدی سیه م یو شیکردنه وهی
هونه، پیویسته کی گه وره یه که بیته کایه وه "خهباتی
چینایه تی" و "خهباتی نیوان هؤش و بی ناگای"
دروونی من سه خلهت دهکات).

هرچه نده پارؤلینی گرنگی زوری به ره خنه ی
کولتووری و کومه لایه تی دها، له هه مان کاتیشدا باوهری
به "نازادی" هونه رمنده یبوو (هونه رمنده ده بی له
هه موو گووتار و دهر برینیک که راستی و راستگویی
ناچاری دهکات بیدرکینئ، نازادو سه ربه ست بیت،
مهسه له ی لایه نگرئ نایدؤلؤژیانه و نه رک و مهرجه کانی
هونه ر له کومه لگا با نه به رینگر له پیش کاری هونه ری.
چونکه فیلم هه رگیز له فیلم سازه که شوړشگیر تر نابیت
نه گه ر مهسه له مرؤفایه تییه کانی له لا ساخ نه بویته وه،
وهک هونه رمنده و رو شنبیریک، به هیچ جؤریک ناکرئ
مرؤف له هه له کانی دهسه لات و دهسه لاتی کولتووری
چه سپیندراو به ترسی یان چاویوشییان لیکات، ره خنه و
ره خنه له خوگرتن پیویسته پاشان بیته ناراوه،) هر
نه وهش بوو که وای له پارؤلینی کرد سه به رته به
یوچوونه کانی له سی فیلمه که ی (تریلؤگی ژبان) به خو ی
داجیتته وه.

پارؤلینی، جه ختی له سه ر نه وه ده کرد که سینما
ده بیت زمانی شیعی خوی بیاریزیت، مهرجه کانی
ریالیزم نابیت به هیچ جؤریک له گه ل مهرجه کانی
ناتورالیزم یا خود دو بهاره دروستکردنه وهی سروشتدا
تیکه ل بکریت.

میتافؤر بنه مای زمانی هونه ره و هر له سه ر نه و
بنه مایه هونه رمنده نایدؤلؤزیای خوی که لاله دهکات
ونیشانی دها، نه و ده ساله ی دوا یی پارؤلینی زیاتر
سیکسوالییه تی کردبووه میتافؤری کاره کانی،
په پتاپه پتاش له پتشاندانی مرؤف به خهسله ته
سروشتییه کانیه وه. رق، خو شه ویستی، دلخو شی و

هیندیک به لگه و بوچوون له سهر کومه لهی ژیکاف

به شی سییهم

نه فراسیاو هه ورامی له رووسییه وه کردوویه به کوردی

رۆژی پتیکهش کردنی نیشان به ئه فسه رانی ئیران ، به شا ناسیندراين. کاتی شا خه لاته کانی دا به ئه فسه رهکان، به شتویهیکی تایبهتی رووی له ئیمه کردو دهستی بۆ ئه فسه ره ئیرانییهکان راکتیاو وتی: « ئه فسه رانه برای ئیوهن لییان نزیك ببنه وهو پتیکه وه خزمه تی ولات بگهن» منیش بهم چه شتهی خواره وه وه لایمی شام دایه وه:

« به پتی باوه ری ئایینی ئیمه ی کورد سوننی مه زه مبین و به پتی یاسای ئایینی ئیمه ، خه لگ ده بی خزمه تکاری شای خوی بیت، ئیمه به پتی یاسای ئایینی خۆمان هه موو کاتیک وه فادارو سهر به شاهه نشای خاوه ن شکۆ بووین» (۱).

دوای ئه وه شا رووی له ساعید کردو فره مانگی تایبه تی دا که له گه ل هه موو سهر کرده کانی کورد سه باره ت به پتووستیه کانیان وتووێژ بکات و هه موو هه نکاوێک بۆ به جیگه یاندنی ته و پتووستی و داخوازیانه هه لیکیردیت.

داوای چه ند رۆژیک پاش چاوپتیکه وتن له گه ل شا کابینه ی ساعید که وت و بهم چه شته نه مانته وانی بۆ جاری دوهم چاوپتیکه وتنمان له گه ل وی هه بیت. له و ماوه یه که له تاران بووم، من به ته نیا ههروه ها له گه ل هاوړیکانم پتیکه وه چه ند جاریک له گه ل سهرۆکی ستادی گشتی سوپای ئیران ره زم ئارا چاوپتیکه وتنمان هه بووه. ره زم ئارا له په کتیکه له وتووێژمه کانی خۆی به ئیمه ی وت: « ولاتی ئیمه له کاتیکه هه ره دژواردا ده ژیت، له م رۆژه دژوارانه دا ته رکی هه ر ئیرانییه کی خاویته که ده بی دژی هه موو چه شته خیانه تکاریک راوه ستیت و ده رفه تی ئه وه نه من که ده سه لاتداریان ده ره وه له لاواری ئیمه و باری ناخۆشی ولات که لک وه ربگرن».

ره زم ئارا له وتووێژیدا له گه ل ئیمه به ئینی دا که له کاتیکه نزیك دا ژهنه رال هوشمه ندی ئه غشار فره مانده ی له شکر ی سنه له کار ده خات. به لایم پاشان وه ک ده رکه وت ره زم ئارا سیاسه تیکی دووروویانه ی له گه ل ئیمه دا برده سهر. په که م ئه و ته نیا هوشمه ندی له فره مانده ی له شکر ی له کار نه خست، به لکو به پتچه وانه بۆ نیشانه وه رکرتن هه لیان بژاردو دوا ی چه ند رۆژیک

۱۵۴/۲/۳ ۱۹۴۵ ژماره ۱۵۴

رابووتی وتووێژی جیگری کۆنسهۆلی که وری به کیتی سۆقیه له ته وێژ قو لیئف، ن-گ له گه ل سهر کرده ی به ناویانگی کورد قازی محمه د ۲۰ ی فۆریه ی ۱۹۴۵

۲۰ ی فۆریه ی ئه م سال قازی محمه د سهر کرده ی به ناویانگی کوردو دانیشه تووی شاری مه هاباد له گه رانه وه ی له تاران وه بۆ مه هاباد سهری کۆنسهۆلخانه ی ئیمه ی دا.

قازی محمه د که له گه ل سهر کرده کانی تری کورد له لایه ن سهرۆک وه زیرانی پتیشووی ئیران ساعید به ناوی ده وه له تی ئیرانه وه دا وه ت کرابوو، به هه مووییه وه نزیکه ی چوار مانگ له تاران بووه. له سهر ئه م چه شته ی و ته و وتووێژانه ی که له گه ل رتیه رانی ده وه له تی ئیران ، ههروه ها له گه ل شا هه یانیوه، به م چه شته ی خواره وه بۆی گتراهه وه.

«به که پشتیمان بۆ تاران ، ئیمه په که م جار له گه ل سهرۆک وه زیران ساعید چاوپتیکه وتنمان هه بوو. وتووێژ له گه ل وی زۆر درێژه ی نه خایاند. ساعید زۆر تر پرسیارو سهر نه چ راکتیشانی له سهر ئه وه ده نگوو باسه جۆراوجۆرانه ی سه باره ت به نیازی کورده کان بۆ دروست کردنی کورده ستانگی سهر به خۆ بوو. به لگه ی سه ماندنی نه ناساندنی ده سه لاتداریان خۆجی ئیران له لایه ن کورده کانه وه بوو. بۆ وینه ته و باسی رووداوتیکی له مه هاباد کرد که کورده کان ژهنه رالیکه ئیرانیان به ناوی هوشمه ند که رویشته وو بۆ ته وێ دهر کرد بوو. من به نۆره ی خۆم ئه م هه وانه ی ساعیدم به درۆ خسته وهو سه رنجی ساعیدم بۆ ئه وه راکتیشا که ده وه له تی ئیران هه یج بایه ختیک به کیره وگرفتی ته ندروستی و په ره وده که له کورده ستان هه ن نادات، ئه مه ش ده بیته هژی نارمه زایی له لایه ن خپله کانی کورده وه. دوا ی ئه وه له چاوپتیکه وتنی داها تویدا بریارمان دا وه به وردی له م باره وه بدوین، پاشان لیک جیا بوینه وه. هاوړیکانم داوایان له ساعید کرد که کیشه ی پاره دان بۆ راکرتنی ژاندارمیری که له کورد پتیکه اتوون چاره سه ر بکات. ساعید به ئینی جتبه جتی کردنی ته و داواکارییه ی دا، دوا ی چه ند رۆژ من له گه ل هاوړیکانم پتیکه وه، له

«من موصلمانم و دهوانم بیسهلمتیم که پتشیانمان، هر وهه له کهل من ئیرانی بووین و له ئیراندا له دایک بووین و کهس ناتوانیت شک له ئیرانی بوونی نیمه بکات. به لام نهگه ئیوه به پتی وتی هوشمەند نیمه کورد به خوڤرۆش دهزانن، داوا دهکم بیسهلمتین. هوشمەند به چی دهتوانیت ئیرانی بوونی راستهقییهی خۆی بیهلمتیت. نیمه له ئیرانی بوون و له کهسایهتی ئه و شک دهکین.»

دوای ئه و من وتم که ماوهیک له مهوهر له رۆژنامهی «کیهان» دا نووسرابوو که گویا من له کهل حهمه رهشید خان سهبارت به جیاکردنهوی کوردستان له ئیران و راکه یاندنی سهربهخۆیی کوردستان وتووێژم کردوو، من به تهواوی ئهم ههواله درۆزتهی رۆژنامه به بهر پهڕج دوهمهوه داوا دهکم یان دهبی ئهم رۆژنامه به نووسراوهی ئاویراو بیسهلمتیت، یان دهبی سهرنووسه ری بهر پرسی دادگا بیت. به گشتی دوای وتووێژی دوووردیژ له کهل رهزم ئارا له کوژتاییدا دیسان ئامۆژگاری منی کردوو وتی که دهبی نیمه له کهل کاربه دهستانی سوپایی به ناشتی بزین و مافی کهرتهکانی سوپایی پتشیل نهکین و نابیی کهس پتشیگری له کاربه دهستانی سوپایی سهبارت بهوهی کوژیان پتی خوشه و بق کوژی دهتوانن برۆن و له کوژی کهرتهکانی خویان جیگر دهکن بکات.

له تاراندا من بۆ جاری دووم له کهل شادا دیدارم کرد. ئهم جاره ئه و له کهل من به وردی وتووێژی کردو سهبارت به پروداوهکانی کوردستان و بیروپای کوردان و جیاکردنهوی کوردستان له ئیران و درووستکردنی دهولهتییکی سهربهخۆی کوردستان پرسیاری کرد. دوای ئه وه ئامۆژگاری منی کرد که له کهل کاربه دهستانی سوپایی نزیک بیمه وه کوژتایه لی ئامۆژگاریهکانیان بم و په یوهندییهکانی دوولایه نهیان له کهل تیک نهدم. له ولامیدا وتم که نیمه بهرێزه وه سهیری کاربه دهستانی سوپایی ئیران دهکین، به لام نیمه تنیا له هوشمەند که له کهل کوردان سیاسهتییکی ناراستی گرتۆته بهر پیک نایهین و نارازین. له درۆزهی وتووێژهکاندا به شام وت له سهر پهروهردو بارهیتانی کوردستان و لهش ساغی داوام لیکرد که له فۆندی (سندووقی) خاچی سوور بق کاری لهش ساغی به زووترین کات پارمه تیمان بدریت. گهرچی شا بهلینی دا له رینگای خاچی سووره وه پارمه تیمان بدات، به لام ئهم بهلینش پاشان جیبه چی نهکرا.

له کاتی سهردانم بق تاران زۆر جار له کهل وهزیر فهیمی چاوپیکه وتمم هه بووه. ئه و له مجلسی ئیران پشتیوانی له کوردان کردووو کاربه دهستانی سوپایی ئیرانی ئاوانبار کرد که شتی خرابیان زۆر کردووو له کاتی شهڕکردنیا ن دژی حهمه رهشید خان و ئیرانکارییهکی زۆریان ناوهتوه. کاتیک له تاران بووم جارتیک له کهل سهروک وهزیرانی ئیستا بهیات چاوپیکه وتم هه بوو، به لام له کهل وی وتووێژی دوورو درۆژم نه بووه، ئه و ئامۆژگاریی ئه وهی کرد که له بهرزه وهندی ولات و پاراستنی تهواوو سهربهخۆیی ئیران نابیی دهرهفتی هیندی کهس بق جیا بوونه وه ئازاوه نانه وه له ناو کورداندا بدریت. له نهجاسی چاوپیکه وتم له کهل نوینه رانی سوپایی و کاربه دهستانی تری دهولهتی ئاوهندی توانیومه ئهم پرسیارانهی خواره وه چاره سهڕ بکهم:

۱- لابردنی فرمانداری سوپایی مههاباد و دانانی کابریهک به

هوشمەند له لایه ن شاهه به یۆنه ی چالاکي سهرکه وتوانه ی له دژی حهمه رهشید خان له ناوچه ی سهقز نیشانی پتی خه لات کرا. جگه له وه رهزم ئارا له تاران دهیه ویست له ئیوان من و هاوڕیکانم دووبه رهکی درووست بکات و پتشیاری به هاوڕیکانم کردبوو که له رینگای سنه وه (نهک له رینگای تهوڕیزه وه) بگه رینه وه مههاباد تاوهکو له سنه له کهل ژهنه رال هوشمەند هاوکاری بکهن. به م چهشنه ئه و دهیه ویست دووبه رهکی ئیوان من و هاوڕیکانم پیشان بدات، به لام هاوڕیکانم پتشیاری هوشمەندیان په سەند نه کردبوو.

کاتیک چومه لای وهزیری شهڕ زه ند له کاتی وتووێژدا رهزم ئارا هاته ژووری و من به گوژره ی پتویست نه وهنده گویم نه دایه. نه مجار زه ند هه ستاو رهزم ئارای پتساندم و به چاوپیکي سهیره وه پرسی: «تایا ئیوه په کتر ناسن؟» من له ولامدا وتم رهزم ئارا له میژه ده ناسم و چه ند جار چاوپیکه وتمم له کهلی هه بووو. ریزی لێدهگرم، به لام نازانم ئه و بۆچی له کهل من بی مهیل و بی ریزه، رهزم ئارا ئارا په کسه ر تیکه یشت که مه به ست له پتی نهجاسی هه ولدانی ئه وه که دهیه ویست دووبه رهکی بخاته ئیوان من و هاوڕیکانمه وه، به لام سه ری نهگرتبوو. به لام له بهر چاوی زه ند ئه و نهیده ویست وا پیشان بدات که له من تیکه گه یشتوووه، به شتیه به کی ماقوولانه بق رۆژی دوایی چاوپیکه وتمی له ژووره که ی خۆی دیاری کرد.

دوای رۆیشتنی رهزم ئارا، زه ند پرسیاری له من کردو وتی چ دهنگو باسک له مهر سه ره بخۆیی کورد له کوردستان هه یه ئه و رۆژنامه یه جیبه که به نهیتی له کوردستان دهره جیت و بیروپای سه ره بخۆیی بق کوردان بالوده کاته وه، بۆچی سه رکردهکانی کوردان به دهسه لاتی کاربه دهستانی سوپایی ئیران ناینن؟ بق وینه ش دهرکردنه که ی هوشمەندی له مههاباد هتیا وه. منیش ولام دایه وه که نیمه دژی دهسه لاتی سوپایی ئیران نیین، ئه وه دهسه لاتداری سوپایی ئیران هه ره شه ی جۆراو جۆر دژی کورد دهکن، بق وینه ژهنه رال هوشمەند له په کتیک له قسه کانی خۆی له سنه به ئاشکرا رای گه یاندبوو که خۆی جیتر به ژهنه رال هوشمەند ئاوانبات تا ئه و کاته ی که تو له ی خۆی له کورده مههابادییه کان به روخان و کاول کردنی مههاباد دهکاته وه. ئهم جار به زه ندیم راکه یاند که کوردهکان نه خوینده وارن و له باری کولتوورییه وه دواکه وتوون. راست نییه نهگه کوردهکان له رینگای هه ره شه وه پهروه رده بکرین و به هه ره شه کردن له روخانی شاره کانیان ناچار بکرین گوژی رایه ل و مل که چ بن. نهگه ر دهتانه وی که کوردهکان گویتان بق بگرن و به یاکي خزمهتی ولات بکهن، دهبی دهولهت زۆرتر له باری لهش ساغی و ته ندروستی په وه سه رنج و باهخیا ن پتی بداو چوونه ناویان و ئاشنا بوون له کهلیان له وه باشتره که تانک له دزیان به کار بیین. له ولایه ئه مه دا زه ند وتی ئیران ولاتیکی هه ژاره و توانای نییه له هه موو ناوچه کان قوتباخانه بکاته وه. به لام هه موو هه نگاو تک بق پارمه تی داتی ئه وان له م باره وه به کار دینیت.

بق رۆژی دواتر به بانگه یشتنی رهزم ئارا من و سه دري قازی برام نوینه ری مجلس چوینه لای رهزم ئارا. ئه و وتی که گویه نیمه ی کورد وهک نیشتمان په روژیکی راسته قینه ناچوولینه وه. له بهرزه وهندی بگانه کاندایش دهکین. منیش به م چهشنه ی خواره وه ولام دایه وه:

چونکه کوردهکان، دواي پروداوهکانی مانگی فوریهی ۱۹۴۵، خویان همسو کاروباردهکان بږتوه دهبن و هر لهبر نهمه شو چهند جار داواي له تاران کردوه که له مههاباد بږوات. بهلام تاران نیجازهی پښه‌داوه، له ولایمی پرسپاری من کی لای نیوه نهم بزوتنه‌وهیبه ریپه‌رایه‌تی دهکات، له ولامدا وتی که ریپه‌رایه‌تی نانسیت، بهلام ریپه‌رایه‌تی بزوتنه‌وهی کورد پارتیکه به ناوی (ژ.ک) و نزیکه‌ی همسو دانیش‌توانی کورد لهم پارتیه‌دا ناویان نووسیوه. ناوی قازی محمده‌دی وهک په‌کیک له ریپه‌رانی ژ.ک هینا. جگه له‌وه رایگه‌یاند که قازی محمده شو که‌سه‌یه که به کردوه نهرکی سهر شانی فرمانداری به دسته‌وه‌یه. پاشان شو رایگه‌یاند که کوردهکان له ده‌وریه‌ری پارتی ژ.ک په‌کیان گرتوه‌وه هم‌میشه باسی پش‌تیوانی کردنیان له لاین په‌کیتی سؤقیه‌ته‌وه ده‌کهن. له سهر پرسپاری من که چ په‌لگه‌یه‌کی لهم باره‌یه‌وه پیته. له ولامدا وتی که عزیز خانی پیسهری که‌نجه‌وی به‌گ له ختلی فه‌یزوللا به‌گی زۆر جار له کۆیونه‌وه‌دا داواي له کوردهکان کردوه که بق سهر‌به‌خۆیی کوردستان خهبات بکن. گوايه پیش رو‌داوه‌کان له مه‌هاباد له می‌تینگ‌تکی گشتیدا له ناو شار دوو نفه‌سهری سؤقیه‌تی (ماپور و کاپیتان) ناماده بوون و داوايان له خه‌لک کردوه که بق سهر‌به‌خۆیی خهبات بکن گوايه نه‌وانه له لاین په‌کیتی سؤقیه‌ته‌وه ده‌سه‌لاتیان پیدراوه، هه‌روه‌ها گوايه پاش می‌تینگ عزیز خان له گه‌ل دوو نفه‌سهره‌کی نیمه‌چوونه‌ته عالی فرمانداره‌وه‌وه داوايان کردوه که باریکی باش بق پیش‌که‌وتنی کولتوری و نازادبی کوردهکان بره‌خس‌تندریت. فرماندار له ولامیدا رایگه‌یاندوه که شو ده‌سه‌لاتی شو شتانه‌ی نییه‌وه کوردهکان ده‌بی سهاره‌ت بهم کتسه‌یه داوا له ده‌وله‌تی ناوه‌ندی بکن. هه‌روه‌ک له رابردو‌وشیدا رمان گه‌یاند دواي نهمه رو‌داوه‌کانی مه‌هاباد په‌ریان سهند. به پتی راکه‌یاندی هاوری شریف‌وف نیمه بق کردنه‌وه‌ی به‌شی کۆمه‌له‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانی کولتوری بق نیره هاتووین، فرماندار له ولامدا وتی که شو کۆمه‌له‌یه له میژه قازی محمده پتکبه‌پناوه، نه‌ندامه‌کانی بازرگانان و نه‌وانه‌ن که له قازی نریکن و له ژیر ناوی نهم کۆمه‌له‌یه‌دا کاری نه‌پنی ده‌کریت، جتی سهر‌نجه که له کاتی رویشتمان بق فرمانداری کوردهکان له همسو لایه‌که‌وه ده‌وری ماله‌که‌یان دابوو و هه‌ولیان دده‌دا که کوپیان له وتووێژده‌کامان بیت. له سه‌عاتی ۱۲ نیمه‌چووینه لای قازی و بق نانی نیوه‌یۆ ماینه‌وه. له کاتی مانه‌وه‌مان له‌لای قازی هاتوچۆی پیاوه به ناوبانگه‌کانی کورد به‌رده‌وام بوو، قازی محمده همسو کاتیک وتووێژه‌کانی به‌رهو سهر‌به‌خۆیی کوردستان ده‌برد، شو له سهر دواکه‌وتووپی کوردان ده‌دا که به کوپزه‌ی شو هۆیه‌که‌یشی نه‌ویه که همسو کاتیک له لاین ده‌سه‌لاتداریانی ئیران و تورکیاوه چه‌وس‌تندراونه‌ته‌وه ئیستا له باریکی نیوه برسیدا ده‌ژین. لهم باره‌وه سوپاسی سوپای سووری کرد که به هاتنی بق ئیران کوردهکان به ته‌واوی که‌یشته سهر‌به‌خۆیی خویان و له باری ئیستایان زۆر رازین. بق وینه نهم شتانه‌ی خواره‌وه‌ی باس کرد: هه‌موو که‌لانی سهر زه‌وی هه‌ول ده‌دن که هه‌رچی زۆر کۆتایی به شهر بیت، به‌لام کوردهکان به کۆتایی هاتنی شهر مه‌ترسییان لیدیشتوه. له‌به‌ر نه‌وه به کۆتایی هاتنی شهر هیزی هاویه‌مانه‌کان ئیران جیدیلن و ده‌سه‌لاتداریانی ئیرانی سهر له نوێ ده‌ست به سووکاپه‌تی کردن به کورد ده‌که‌نه‌وه. له به‌ر نهمیه

ناوی (سریع الکلام) که سوپایی نییه، له جتگای شو، دیاریکردنی نهم فرمانداریش له ینگای وه‌زاره‌تی ناوخۆوه بوو. نهم کابرایه وهک کاربه‌ده‌ستیکي ده‌وله‌تی هیچ نییه‌وه بیده‌سه‌لاته، له رابردو‌ودا وهک فرمانداری مه‌هاباد تیشی کردوه‌وه زۆر بتلایه‌ن و به گشتی مرۆفیکي چالاک نییه. تریاک ده‌کیشیت، نیمه‌ی کورد مرۆفیکي وهک (سریع الکلام) مان ده‌وی که به پتی شو توانایه‌ی هه‌یه‌تی نه‌توانیت پیلانی سیاسی بنه‌ته‌وه.

۲- من توانیم که مه‌هاباد له‌باری به‌شی په‌روه‌ده‌وه باره‌یتانه‌وه راسته‌وخۆ به تاران به‌ستمه‌وه‌وه له‌وتشه‌وه له ینگای په‌روه‌ده‌وه باره‌یتانه‌وه بودجه‌ی بق وه‌ریگرتیت، له سهر داواي من سهرۆکی په‌روه‌ده‌وه باره‌یتان کابرایه‌کی کوردی به ناوی محمده‌دی موکری دیاری کرد. که ناوبراو له تاران ده‌ژیت و خوتندی به‌ریزی نه‌واو کردوه.

۳- له سهر داواي من به‌لینیاندا که کۆمیس‌یۆنیکي تابه‌تی له‌شسافی بق چاه‌پیری و چاره‌سهره‌کردنی دانیش‌توانی کورد بن‌تدریته کوردستان. هه‌روه‌ها دوکتۆریکی زیاده‌ده‌تیرن تا بق هم‌میشه له‌وی بنه‌یته‌وه.

له تاراند سهره‌رای هه‌ول‌دانی زۆری من ده‌سه‌لاتداریانی ناوه‌ندی ناماده نه‌بوون که مه‌هاباد راسته‌وخۆ سهر به تاران بیت، من ته‌نیا توانیم که له رووی په‌روه‌ده‌وه باره‌یتانه‌وه مه‌هاباد راسته‌وخۆ به وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده‌وه باره‌یتان به‌ستمه‌وه.

بق نیمه‌ی کورد له باری سیاسی و نا‌بووریه‌وه به قازانجمانه‌که ببینه ناوچه‌یه‌کی سهر‌به‌خۆ راسته‌وخۆ سهر به تاران بین و نامانه‌وی سهر به ئوستانی چوار بین (۲). له تاران من چوویمه بالۆیزخانه‌ی سؤقیه‌ت و له گه‌ل بالۆیز وتووێژم کردو نهم داوايان‌ی خواره‌وم خسته به‌رده‌می:

۱- ریکخستنی به‌شی کۆمه‌له‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانی کولتوری سؤقیه‌ت له گه‌ل ئیران له شاری مه‌هاباد.

۲- کردنه‌وه‌ی ده‌وره‌ی فیربوونی زمانی رووسی.

۳- بق به هیزکردنی په‌یوه‌ندیه‌کانی بازرگانی له گه‌ل په‌کیتی سؤقیه‌ت، بق فرۆشتنی به‌ره‌می پیشه‌سازی سؤقیه‌ت له مه‌هاباد، هه‌روه‌ها ریکخستنی کرینی که‌لوپه‌لی نیمه له لاین ریکخراوه‌ی بازرگانیه‌کانی سؤقیه‌ته‌وه بوار بدریت راسته‌وخۆ پتک بین.

۴- تیۆگرافیک به نیمه‌ بدریت.

بالۆیز به‌لینی دا بق به‌ده‌پتانی شو داخوازیانه‌ی سهره‌وه به کوپزه‌ی توانا یارمه‌تیمان بدات.

جیگری کۆنسولی گه‌وره‌ی په‌کیتی سؤقیه‌ت له ته‌وریز قوالیف

له یادداشته‌کانی سهر کۆنسولی په‌کیتی سؤقیه‌ت له ره‌زانی

ناشومۆف، د.س

۱ی مای ۱۹۴۵

روژی ۱۸ ئاپریل من و هاوری شریف‌وف به مه‌به‌ستی ریکخستنی به‌شی کۆمه‌له‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانی کولتوری رویشتمان بق مه‌هاباد، نیمه به‌که‌م سهر‌دانمان له گه‌ل فرماندار سریع الکلام بوو که نارازی بوونی خۆی سهاره‌ت به بارو‌دۆخی مه‌هاباد ده‌برپی. گلله‌ی له‌وه ده‌کرد که شو ئیستا به ناو فرمانداره‌ به‌لام هیچ ماف و ده‌سه‌لاتی فرمانداریتی نییه،

که ئیستا کورد دژی هاتنی سوپای ئیزان بۆ مه‌هاباده (۴).

کوردیه‌کان و تیکه‌یشتوون که له خه‌باتیاندا بۆ سه‌ربه‌خۆیی ته‌نیا په‌کیتی سۆقیه‌ت بارمه‌تیان ده‌دا. پاشان ئه‌و وینه‌یه‌کی تری هه‌تیایه‌وه که ماوه‌یه‌ک له مه‌یه‌یه‌ر له مه‌هاباد شانۆکه‌ریه‌یک پیشان درا که به‌م چه‌شنه‌ بوو: کوردستان له سیمای ژنیکی دیل که به زنجیر به‌ستراوه‌ته‌وه لایه‌کی کورد که به‌رگی سووری پۆشیوه‌وه ده‌بی پیشاندهری په‌کیتی سۆقیه‌ت بیت، به چه‌قۆ ئه‌و زنجیره‌ ده‌چیرتیت که ولاته‌که‌ی ئه‌وی پتوه به‌ستراوه. پاشان مرۆفیک به جل و به‌رگی ژه‌نه‌رالییه‌وه دیت که دیمه‌نی دایه‌شراوه‌وه نوینه‌رایه‌تی پێته‌رو حاگی کوردستان ده‌کات.

قازی محهمه‌د له پیش چاوی هه‌موان داوای له من کرد که کوردیه‌کان به تابه‌تی ژک ده‌یانه‌ویت که نوینه‌ریکی به‌ده‌سه‌لات و رۆشنیبری ده‌وله‌تی سۆقیه‌تیان له لایه‌ت، تاکو ده‌وله‌تی سۆقیه‌ت له باره‌ی رۆداوه‌که‌نی کوردستان و پارتی ژک ناگادار بکاته‌وه‌وه بتوانیت ریکخراوی ژک، که ریکخراویکی تازه پتگه‌یشتووه‌وه له وانه‌یه‌ نووشی هه‌له‌ی رۆژر بیت، رینوینی بکات، قازی محهمه‌د رایگه‌یانده‌ که ئه‌و له گه‌ل بینای درووستبوونی په‌کیتی سۆقیه‌ت ناشنایه‌وه سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که خاوه‌ن مولگیکی که‌وره‌یه‌ و ده‌یه‌وی که له کوردستانیش ده‌سه‌لاتیکی وه‌ک کۆمه‌لگای سۆقیه‌ت هه‌بیت که‌رچی ئه‌و کاته‌ ده‌بی له مولگه‌که‌ی خۆی جیاپه‌ته‌وه.

ئهم واته‌نی قازی محهمه‌د بیره‌هه‌ریه‌کی تال و نیگه‌تیایه‌نی بۆ که‌وره‌ پیاوانی ناماده‌بوو به‌ جیه‌تیت، قازی هه‌روه‌ها وتی که بۆ به‌ جیه‌گه‌یانده‌نی ئهم کاره‌ سه‌بارته‌ به‌ په‌کگرتنی کوردیه‌کان کۆمیته‌ی ژیکاف پێیویه‌ که پتویسته‌ په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی خه‌لیه‌تی له‌ئاوه‌رته‌.

سه‌بارته‌ به‌ نووسینی رۆژنامه‌ی که‌یه‌ان که‌ رخصنه‌ له ژیکاف و کوردیه‌کان ده‌گرت و له کۆتاییدا ده‌نووسیت که فیل هه‌رچه‌ند بچوکیش بیت له کاتی راکیشانی‌ش دا که‌وره‌ترو به‌رتره‌ له که‌ر، قازی وتی که ئهم نووسراوه‌ نابێ بیه‌ته‌ هۆی توره‌یی کوردیه‌کان، به‌ پێچه‌وانه‌ کوردیه‌کان ده‌بی شانازی به‌وه‌هه‌ بکه‌ن که ئه‌و شه‌یان له باره‌وه‌ وئوه‌وه که وابێ لێیان ده‌ترسن واته‌ کوردیه‌کان به‌ هه‌ژن و هه‌ژنی که‌وره‌یان هه‌یه. له سه‌ر ئهم هه‌موو باسه‌نه‌ قازی محهمه‌د و ناماده‌بووان چاوه‌رتی ولام دانه‌وه‌یان له من ده‌کرد. من وا ده‌رم بری بوو که ئیمه‌ به‌ ته‌مانین له سه‌ر ئه‌و کیشانه‌ که ئه‌وان هه‌تیایه‌نه‌ گۆڕی بپاریک به‌دین و هه‌موو که‌لان مافی ئه‌وه‌یان هه‌یه‌ که بگه‌نه‌ سه‌ربه‌خۆیی خۆیان و گه‌شه‌ به‌ کۆلتووری خۆیان بدن و مه‌به‌ستی رۆشنتی ئیمه‌یش بۆ مه‌هاباد بریتیه‌ له پتکه‌هێنانه‌ی به‌شی کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی کۆلتووری سۆقیه‌ت، من وا هه‌ستم کرد که ولامه‌که‌م به‌ دلی قازی نه‌بوو. له کۆتایی وئوویژه‌که‌نیان له حالی قازی چه‌ند موچه‌خۆری ده‌وله‌ت که په‌کێکیان به‌رپرسی مالی و ئه‌وی تریان سه‌رۆکی به‌شی په‌روه‌ره‌وه‌ باره‌تیانی مه‌هابادو دوو ته‌فه‌ری تر که له ته‌وره‌یه‌وه‌ گه‌یشتبوونه‌ مه‌هاباد میوان بوون، ئه‌وانه‌ له مالی قازی محهمه‌د رۆژ هه‌ستیان به‌ ئازادی ده‌کرد. به‌خه‌زایی نانی نیوه‌رۆیان بۆ درووست کراو دواتر وا ده‌رکه‌وت که ئه‌وانه‌ به‌ ماشینی فه‌رمانداری ته‌وریز هاتوون، پاشان ئیمه‌ له‌وه‌ کۆبوونه‌وه‌یه‌دا که ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نیان هه‌لبژارد، ناماده‌بووین. قازی محهمه‌د به‌ سه‌رۆکی ئه‌و کۆمه‌له‌یه‌ هه‌لبژێردراو محهمه‌دی که‌یوانیور به‌ جیگری ئه‌و. له‌وه‌

کۆبوونه‌وه‌یه‌دا شاعیرانی کورد شیعری خۆیان به‌ زمانی کوردی ده‌خوینده‌وه‌ که له سه‌ر په‌کیتی سۆقیه‌ت و رتیه‌ره‌کاتی بوو. کۆبوونه‌وه‌که‌ دوو ژووردا به‌رده‌وام بوو. له ژووری یه‌که‌م سه‌رکه‌رده‌ به‌ ناویانگه‌کاتی کورد به‌ ساردیه‌یه‌وه‌ پێشوازیان له‌م هه‌ژاوانه‌ ده‌کرد، به‌لام له ژووره‌که‌ی تر که هه‌ژاره‌کاتی تیا بوو به‌ چه‌له‌ لێدانی گه‌رم پێشوازیان له شاعیرانی ناویراو کرد. له دوایدا هه‌وێ شه‌ریفۆف سه‌بارته‌ به‌ ئه‌ره‌که‌کاتی کۆمه‌له‌ ده‌ستی به‌ قسه‌ کردن کرد. پیاوه‌ که‌وره‌که‌نی کورد و ته‌که‌نی ئه‌ویان به‌ دل نه‌بوو له‌به‌ر ئه‌وه‌ که کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی کۆلتووری ده‌ست له ژبانی سیاسی کوردان و به‌ تابه‌تی له کاروباری ژک تێوه‌ده‌دا، به‌ کۆتایی پێته‌نی کۆبوونه‌وه‌ که قازی محهمه‌د داوای لیکردین بچینه‌ ژووره‌که‌ی ته‌نیشته‌وه‌ که له‌وه‌ چاومان که‌وت به‌ کاک محهمه‌دی مامه‌ش و مامه‌ر ناغای مهنگور و بیروته‌ ناغای مهنگور و عه‌بدولای مهنگور، باپه‌ر ناغای که‌ورک و کاک عه‌بدولای که‌ورک و کاک قاسر ناغای که‌ورک، نه‌مان به‌ناوی ژک وه‌ داوای ئهم شتانه‌ی خواره‌وه‌یان لیکردین:

۱- تیبیگراف (ده‌زگای چاپ کردن).

۲- ده‌زگای وه‌رگرتن و بلاککردنی رادیویی.

جگه‌ له‌وه‌ دووباره‌ داوایان کرد که راسته‌وخۆ نوینه‌ری ئیمه‌ بۆ جیه‌بجێکردنی بازرگانی ئه‌وان کوردیه‌کان و سۆقیه‌ت دیاری بکرت. هه‌روه‌ها داوایان کرد که به‌ بۆنه‌ی سالرۆژی دا‌هه‌زانده‌نی ئازهریاجانی سۆقیه‌ته‌وه‌ سێ ده‌سته‌ی نوینه‌ر له لایه‌ن که‌لی کوردیه‌وه‌ به‌تیردیت بۆ باکوو ده‌هری زمانی رۆوسی له مه‌هاباد بکرتیه‌وه. له سه‌ر ئهم داخوازه‌تیان وتم که ئهم هه‌موو پرسیاره‌نه‌ که ئیوه‌ به‌ ناوی ژک وه‌ راتانگه‌یانده‌وه‌ ته‌نیا له ده‌سه‌لاتی کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی کۆلتووریه‌ که تازه پتکه‌هاتووه. له به‌ر ئه‌وه‌ پتویسته‌ که ئه‌و پرسیاره‌نه‌ بگه‌نه‌ به‌ر ده‌ستی کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی کۆلتووری سۆقیه‌ت له‌گه‌ل ئیزان. دیار بوو که ناماده‌بووانی ناویراو هیچ په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نیان به‌ کۆمه‌له‌ی په‌یه‌هه‌ندیه‌که‌نی کۆلتووری سۆقیه‌ته‌وه‌ نه‌بوو ته‌نیا ئه‌وانه‌ له لایه‌ن قازی محهمه‌دوه‌ هه‌لبژێردا‌بوون که به‌ ناوی کۆمه‌له‌ی ژک وئوویژه‌مان له گه‌ل بکه‌ن. له کاتیکدا که ئیمه‌ خه‌ریکی وئوویژه‌ له گه‌ل ناویراوانی سه‌روه‌ه‌ بووین قازی محهمه‌د مینتینگیکی له‌سه‌ر خیابان ریکخستبوو. هه‌روه‌ها هه‌تدێ که‌سیان هه‌لبژاردبوو ده‌یان‌ویست وینه‌ی ئیمه‌ بگرن، که ئه‌وه‌مان زانی به‌ خه‌زایی ماله‌ئاویمان له هه‌مووان کردو. رۆشنتین.

بۆ رۆژی دوا‌ی پاش رۆشنته‌که‌ی ئیمه‌ پیاوه‌ به‌ ناویانگه‌کاتی کورد مه‌هابادیان به‌جیه‌تیشبوو.

کوردیه‌کان هه‌ول ده‌ده‌ن قه‌ره‌په‌پاخه‌کان بۆ لای ژک رابکێشن. به‌لام ئه‌وانه‌ له‌به‌ر ناماده‌نه‌بووتیان له لایه‌ن کوردیه‌که‌نه‌وه‌ بازار ده‌درین، ئیستا کوردیه‌کاتی سۆندوس چاوه‌رتی ده‌ستووری ئۆی له مه‌هاباد سه‌بارته‌ به‌ هه‌لس وکه‌وت له‌گه‌ل قه‌ره‌په‌پاخه‌کان ده‌که‌ن. من به‌ چاوی خۆم هه‌بوونی پارتی ژیکام هه‌ست پیکردووه‌، که زۆریه‌ی خه‌لک ناوی پارتی ژک به‌ «کۆمه‌له‌» ده‌ین، زۆریه‌ی دانیشتوانی کوردو پیاوه‌ به‌ ناویانگه‌کاتیان لایه‌نگیری سۆقیه‌ت ده‌که‌ن و به‌ هیوان له خه‌باتیان بۆ سه‌ربه‌خۆیی له سۆقیه‌ت پارمه‌تی وه‌بگرن کۆمیته‌ی کوردی ژک/ خه‌لک دله‌یا ده‌کات، که له ئیش و کاری خۆیدا په‌یه‌هه‌ندی له گه‌ل ده‌وله‌تی سۆقیه‌تدا هه‌یه. به‌لام له ئه‌وان ئیمه‌ و ژک دا هیچ په‌یه‌هه‌ندیه‌ک

کوردستانی وهک چۆن ژیکاف دهیخاته بهره‌ست پیشاندام. به وتهی شیخ، قازی محمەد لای کوردان زۆر (بەناویانگ) نییه، چونکه چند جار بۆچوون و هه‌لوئستی خۆی گۆربوو نیشی بۆ ئینگلیزه‌کان کردووو په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ده‌سه‌لاتدارانی ئێرانی هه‌یه. هه‌روه‌ها قازی محمەد پارهیگی زۆر بۆ راگرانی چه‌کداره‌کانی کورد هه‌دات و دیاره‌ ئه‌م پارانه له‌ کوێوه دیتیتت(٦).

٢٩- ئاپریلی ئیسمال کورده‌کان، قهره‌نی ئاغای مامه‌ش، عه‌زیز ئاغای عه‌لی ئاغای سه‌ریان لێدام و له‌وتووێژه‌کانیان رایانگه‌یاندا:

١- قهره‌نی ئاغای مامه‌ش روێشته‌کی خۆی بۆ باکو زۆر به‌ دل بووو و ته‌کانی رێبه‌ری به‌لشه‌فیکه‌کانی نازه‌ربایجان، هاوڕێ باقروۆفی له‌ بیره‌ که‌ وتووێژی کورده‌کان ده‌بی له‌ ناشتیدا بۆین، ئه‌و به‌کتیک له‌ وانه‌یه‌ که‌ له‌ گه‌ڵ سه‌رکرده‌کانی کورد روێشته‌بوو بۆ باکوو به‌ ئامۆژگارییه‌کانی هاوڕێ باقروۆف وه‌قاده‌ره. ئیستا له‌ کورده‌ستان پارته‌ی ژیکاف دامه‌زراوه‌ قهره‌نی ئاغای نازانیت که‌ ئه‌م پارته‌یه‌ چۆنه‌و له‌ رێگای کورده‌کانییه‌وه‌ داوای ئامۆژگاری له‌ کۆنسه‌ولی سوڤیه‌ت ده‌کا که‌ ئایا بچیته‌ ریزی ئه‌م پارته‌یه‌وه‌ یانا.

٢- قهره‌نی ئاغای مامه‌ش متمان به‌ ژیکاف ناکات له‌ به‌ر ئه‌وه‌ و ته‌و کرده‌وه‌ی جیاوازان، به‌ بیرورای وی. ژیکاف رێکخراوێکی سیاسیه‌ که‌ مه‌به‌ستی رێکارکردنی کورده‌ستانه. جگه‌ له‌وه‌ ئه‌ندامانی ژیکاف خه‌ریکی گه‌یه‌وه‌ کیشه‌و تالانکردنی گه‌لانی ئێران. به‌ بیرورای قهره‌نی ئاغای ژیکاف که‌ مه‌به‌ستیگی وا گه‌وره‌ی گرتۆته‌ به‌ر ده‌بویا هه‌موو گه‌لانی دانێشتوانی کورده‌ستان له‌ ده‌روه‌ی خۆی کۆیکاته‌وه‌و په‌کیان بخت و پشتگیری له‌ تالان و کێشه‌و کیشه‌ نه‌کات.

٣- قهره‌نی ئاغای مامه‌ش په‌یوه‌ندییه‌کی باشی له‌ گه‌ڵ قازی محمەد هه‌یه، به‌لام له‌م داویانه‌دا لێی نازانیه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ زۆر شت له‌ قهره‌نی ئاغای ده‌شاریته‌وه‌. قازی محمەد له‌ پارته‌ی ژیکاف نیش ده‌کات و هه‌موو پیاوه‌ ئاینیه‌کانی مه‌هابادی هه‌تاوه‌ ریزی ژیکافه‌وه‌.

٤- قازی محمەد خه‌رجی ئه‌و گه‌نجه‌ کوردانه‌ی که‌ خه‌ریکی فێربوون و خوێندنی نیش و کاری سوپایین هه‌دات و رۆژانه هه‌ریه‌کتیک ٢٥ قران خه‌رجیانه، هه‌روه‌ها قازی محمەد پاره هه‌داته‌ ئه‌و پیاوه‌ ئاینیه‌ته‌ وه‌ک باسمان کرد ئه‌وانه‌ی تاویان له‌ ژیکاف ده‌نووسیت.

٥- جگه‌ له‌ قهره‌نی ئاغای مامه‌ش، هه‌روه‌ها زیرویه‌ک و نووری به‌گ و حه‌سه‌ن تیلوو ره‌شید به‌گیش داوای ئامۆژگاری و رێنوێنی له‌ کۆنسه‌ولی سوڤیه‌تی ده‌که‌ن، ئیمه‌ باش ده‌زانین که‌ حه‌سه‌ن تیلوو به‌ ئاشکرا کابرایه‌کی سه‌ر به‌ ئورکیابه. قهره‌نی ئاغای مامه‌شیش پیاوی ئینگلیزه‌ و ئه‌وانه‌ی تر ئاشکرایه‌ که‌ چۆن له‌ ئینگلیز لایه‌نگیری ده‌که‌ن. پێش روێشته‌نمان کورده‌کانی قهره‌نی ئاغای مامه‌ش سێ هه‌زارقرانیان بۆ درووستکردنی ستونیکێ تانک به‌ ناوی هاوڕێ باقروۆفه‌وه‌ ته‌رخان کرد.

٦- سه‌رگوردیکی سوپای ئێران به‌ ناوی که‌یوانی بۆ ناوچه‌ی ره‌زانیه‌ هاتوو که‌ ٢٩ ئاپریل له‌ ره‌زانیه‌ چوه‌ته‌ لای قهره‌نی ئاغای مامه‌ش و عه‌زیز عه‌لی و ٢٠ ئاپریل چاوپێکه‌وتنی له‌ گه‌ڵ کورپی به‌ناویانگی کورد که‌ریم ئاغای گوش گه‌لانی بووه، له‌ چاوپێکه‌وتنه‌دا له‌ گه‌ڵ ئیستزاری که‌ کابرایه‌کی خاوه‌ن مولکه‌ بۆم

نییه‌ پتووسته‌ ئه‌وه‌ بگوتریت که‌ که‌سایه‌تییه‌ به‌ناویانگه‌کانی کورد له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه‌ هه‌ول ده‌ده‌ن په‌یوه‌ندیان پتوه‌ بکه‌ن. به‌لام که‌س ناوی ته‌واوی سه‌رکرده‌یه‌تی کۆمیته‌ی ژیک نادات و که‌س له‌ باره‌ی په‌یوه‌ندییه‌کانی ئه‌و پارته‌یه‌ له‌ گه‌ڵ پارته‌یه‌کانی تری ئێران و سووریا و ئورکیا باس ناکات. ئه‌مه‌ ئیمه‌ پال پتوه‌ ده‌نیت که‌ له‌ گه‌لێندا زۆر ئاگاداربین(٥).

٢٧- ئاپریلی ئیسمال شیخ سه‌بید عه‌بدوڵلای گه‌لانی هاته‌ کۆنسه‌ولخانه‌ و وتی که‌ نوێنه‌ری قهرمانده‌ی سوپای سوڤیه‌ت پارمه‌تی دوژمنی وی ئه‌حمه‌د هه‌دات و پیاوه‌کانی وی له‌ گوندی ده‌رده‌کات و زه‌وی و زاریان هه‌داته‌ پیاوه‌کانی سه‌بید ئه‌حمه‌د، ئه‌و شکی له‌ ئیمه‌ هه‌یه‌ که‌ لێیان نازانین و گوايا به‌ ئاگاداریی ئیمه‌ ئه‌و شته‌ ده‌کات. من به‌ویم سه‌لماند که‌ ئه‌مه‌ وانییه‌و به‌لێنم پێدا که‌ له‌م باره‌وه‌ لێکۆلینه‌وه‌ بکه‌م و هه‌نگاوی پتووست هه‌لگرم. هه‌روا پرسیاوی ئه‌وه‌م کرد که‌ کاری وی سه‌بارته‌ به‌ وه‌رگرتن و ناوونوسینی خه‌لک له‌ پارته‌ی ژیک چۆن ده‌چیته‌ پێش، له‌ ولامدا وتی که‌ له‌ به‌ر گه‌یه‌وه‌ کیشه‌ی له‌ گه‌ڵ سه‌بید ئه‌حمه‌د ناوانیت له‌ گونده‌کی خۆی بۆ هیج کوێ بچیت له‌ وتووێژه‌کانی نێوانمان توانیم به‌م ئه‌نجامانه‌ بگه‌م:

١- شیخ سه‌بید عه‌بدوڵلای گه‌لانی ئه‌ندامی کۆنی پارته‌ی ژیکافه‌و درێژه‌پێده‌ری ئه‌ریتی بینه‌ماله‌که‌یاته‌ که‌ به‌شداری له‌ خه‌بات بۆ سه‌ره‌خۆیی کورده‌ستان ده‌کات و له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ لای سه‌رکرده‌کانی کورده‌وه‌ ریزی لێده‌گیریت.

٢- له‌ عێراق پارته‌ی هیوا هه‌یه‌و په‌یوه‌ندی ئه‌م پارته‌ له‌گه‌ڵ پارته‌ی ژیکاف له‌ رێگای پیاوه‌ باوه‌رپێکراوه‌کان و به‌ تابه‌تی له‌ رێگای کورپی وی سه‌بید عه‌زیزه‌وه‌، که‌ ئیستا له‌ ناو سوپای سووره‌ی عێراق پله‌ی کابینه‌ی هه‌یه، به‌رئوه‌ ده‌چیت.

٣- ده‌سه‌لاتدارانی عێراق باوه‌ر به‌ سه‌ربازو ئه‌فسه‌رانی کورد ناکه‌ن. بۆیه‌ ئه‌فسه‌ره‌کانیان بۆ سنووره‌کانی ئێران و عێراق له‌ باشووری عێراق باژیری سه‌ماوه‌ گواسته‌وته‌وه‌. ژماره‌ی کورده هه‌له‌ها‌تووکه‌کانی ناو سوپای عێراق به‌ره‌و زیاده‌بوون ده‌چیت که‌ له‌ ده‌ورووبه‌ری مه‌لا مسته‌فا، رێبه‌ری به‌ناویانگی کوردی عێراق، کۆده‌بته‌وه‌. مه‌لا مسته‌فا ئه‌ندامی کۆمیته‌ی هیوایه. له‌ رابردوودا ئه‌و سه‌رکرده‌یه‌تی رابه‌ریتی چه‌کدارانه‌ی دژی ده‌سه‌لاتدارانی عێراق کردوو. ئیستا ده‌سه‌لاتدارانی عێراقی هه‌ول ده‌ده‌ن تاکو مه‌لا مسته‌فا ناچار بکه‌ن خۆی بداته‌ ده‌سته‌وه‌و گوێزایه‌لی ده‌وله‌ت بیت، ئینگلیزه‌کانیش هه‌ر ئه‌وه‌یان ده‌وێت، به‌لام مه‌لا مسته‌فا هیج بریاریکی نه‌داوه. بارزانی ئیستا له‌ گوندی بارزان ده‌ژیت. شیخ وتی که‌ ئه‌و به‌ ته‌واوی نازانیت به‌لام گوايه‌ کۆمیته‌ی هیوا له‌ گوندی بارزانه، له‌ تیوان شیخ و مه‌لا مسته‌فادا په‌یوه‌ندی هه‌یه. به‌ وته‌ی شیخ (هیوا)باوه‌ر به‌ ئینگلیز ناکات، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئینگلیزه‌کان کاتیک که‌ له‌ سالی ١٩٢٥ کورده‌کان خه‌باتیان بۆ سه‌ره‌خۆیی ده‌کرد به‌لێنی پێدان، به‌لام پاشان په‌یمانان له‌ گه‌ڵ ئورکیادا به‌ست که‌ به‌ پیتی ئه‌و په‌یمانه‌ ناوچه‌یه‌ک به‌ شاری مووسله‌وه‌ که‌وته‌ سه‌ر عێراق و به‌م چۆره‌ کورده‌کان له‌و پشتیوانیه‌ی که‌ به‌لێنیان پێدابوون بیه‌ش کران و له‌ سه‌رده‌می ئیستادا ئه‌رکی سه‌رشانی کۆمیته‌ی هیوا وه‌ک کۆمیته‌ی ژیکاف بریتییه‌ له‌ پێکه‌تانی کورده‌ستانی که‌ سه‌ره‌خۆ، جگه‌ له‌وه‌ کۆمیته‌کانی ناوبراو بریاریان داوه‌ که‌ ته‌نیا لایه‌نگری له‌ سوڤیه‌ت بکه‌ن. شیخ داواکه‌ی منی به‌جیه‌تیاو کارتی سنووره‌کانی

پتکردنی په یوه ندى گرتن له گڼل هیندې سرکرده ی کورډو بلاوگرډنه وهی دهنګوباسی هاندهرانه دژى سوپای سوورو نوینهرانی نیمه بهو مه پسته په که نم سرکرډانه له نیمه دوورخه نه وه. له رهنانه دا لم دواپانه هیندې کس به برگی نفسه سرى سوپای نیرانه وه به گشتی هیندې کس، که دیار نیبه چ کارمن، په پیدا بوون که له ناو دانیشنواندا پرویاگنده دژى سوؤقیهت بلاوډه که نه وه، وهک:

۱- سهد محمد علی نه قابزاده ۵۵ ساله و فارسه ، خوینده وارو دانیشنووی شاری تارانه.

۲- کوری وی سهد نیراهیم سهد محمد علی نوغلی ۱۹ساله خوینده وارو.

۳- سهد نیراهیمی فاطمی و علی شه کیبزاده ۵۲ساله، فارسه، خوینده وارو ناموزای سهد محمد،

۴- علی قهرنی شوړشی نازهر بایجانیه ۲۲ساله، قوتابی قوتابخانه ی ناوه نډیبه له تاران ده خوینتیت، هوزاره دهنوسیت.

۵- محمد علی ناسری سر کورډی سوپای نیرانه له رستورانى نیستانبول دژى په کیتی سوؤقیهت دواوه.

له نهجامی هتگاوه هلگرتنه وه کانی نیمه ناوبراوان ناچارکران رهنانه به جیته یلن. لاوازی دهورى تورکیا له ناو کورده کانددا لهر نه وه په که تورکیا کورده کانی خوی زور ده چه سویتنیه وه. لم

دواپانه دا چالاکیی ژیکاف له ناو کورده کانددا بؤ په کگرتنیان لاوازه، چونکه کومیته ی ژیکاف تا نیستا نه یوانیوه تیکه له چوونی

نیوان هوزره کانی کورډ چاره سر بکات و تا نیستا تیک هه لچوونی ناو خیل و نه انهت هوزره کانی شیان دریزه ی هیه

په لهر چاوگرتنی نه وهی که نم تیکه له چوونانه زور جار ده که نه تیکه له چوونی که وره پتویسته نیمه چاومان له په یوه نډیبه کانی

نیوان هوزره کانی کورډ بیت و پیش له تیکه له چووننه کان بگرین. تیکه له چوونی کورډان له ناو خویان زورتر به پیلانی نیرانیبه کانه

که مه پستیان لاواز کورډنیانه، نیمى نیمه بؤ چوونه ناو کورډان هیتستا ته واو نیبه. نیمه له ناوچه ی کونسولخانه هیچ ریکخراوتک

(قوتابخانه - نه خوشخانه) په کمان نیبه، که بتوانن له ریگای نه وانه بویه بچینه ناو خه لک و له ناو خیزانه کان و لاوه کانددا

کاریگرین.

له مه اباد که ناوچه په کی گرینگه نیمه نوینهریکمان نیبه، که بتوانیت له رووداوه کانی سیاسی نم ناوچه په ناگادارمان

بکاته وه.

سر کونسولی سوؤقیهت له رهنانه

ناشومؤف، ج، ی (*)

له ژماردی داهاتوودا به شتیکی دیکه ی نم په لگه نامانه بلاوډه که پنه وه

تیبینی و پراویزه کان

* ناشومؤف جبرئیل نیسرافیلیویچ که له فیورالی ۱۹۴۵ تا نوکتوبری ۱۹۴۷ کونسولی سوؤقیهت بووه له رهنانه (ورمن) و

دژى بهرژوه نډی کورډ بووه. له زور نووسراوودا به هله ناوی به هاشیمؤف هاتووه.

۱- له لاپره ی په کم ، پیناجیت قازی محمد قسه ی وای کردیت، نه گریش کردیتتی بهو چه شنه لای قولیتف نایگرتیته وه.

۲- قازی داوا دکات مه اباد راسته وخق سر به تاران بیت و له

دهرکوت که محمد باقرخان که له ستادی ژهنه رال شابه ختی شیشی کردووه ۹-۸ ساله له مهو بهر بق رشید بهک و زیرو بهک پاسپورتی جی به جی کردووه، ناوبراو هه میسه به کیتشه ی کورده وه خهریک بووه لای رشید بهک و زیرو بهک ریزی هیه. محمد باقرخان له رهنانه خزمی هیه و پیموایه که بؤ شیکرین له ناو کورډان نارداوه.

له و توویژ له گڼل شیخ عبداللا بهو نه نجامه که شستم که نیستا نیمه ی بؤ چاره سر کردنی کیتشه که ی له گڼل سهد محمد و شیشه تابه تیبیه کانی تری پتویسته. ناشکرایه که ده یو ی باوهری پتیکین.

له یه کی مانگی مای نیمسال دوو نامه له لایمن کومیته ی ژیکاف بؤ کونسولی سوؤقیهت هاتووه. له یه کم نامه دا کومیته ی ژیکاف راده که تیتت که قهرنی ناغای مامش خوی به ده سه لاتدرانی نیرانی فروشووه و دژى پارتی ژیکاف کار دکات و له لایمن فرمانده ی له شکرى پتچی نیران سر تیب هوشمه نډی نه فشاره وه ده ستور و مرده گرتت. کوری قهرنی ناغای مامش و مام عزیز ناغا له گڼل بایز ناغا له ختلی که ورک رژیستوون بؤ ناو ختلی مهنگوران و کویوونه وهی کشتیان هه بووه بریاریان داوه که دژى ژیکاف له ناو کورډاندا پرویاگنده بکن. برای بایز ناغا، نه حمده ی عزیزى، ماوه په کی زوره له سه قز ده ژیت و نه ویش دژى ژیکاف کار دکات.

له به نډی دوو کومیته ی ژیکاف داوا له کونسولی دکات که دوژمنه کانی شیخ سهد عبداللا (محمد حوسینی و کوری وی محمد نه مین) ناچار بکات که (۲۰۰) پزی دزراوی برای شیخ سهد عبداللا و سهد که مال بدنه وه، هروها له نامه که دا هاتووه که ناوبراوانی سره وه کوسپی زور ده خنه بهر دم پارتی ژیکاف و پارتی ژیکاف نه وونده هیزی هیه که دژى ناوبراوان ههنگاو هه لگرتت. په لام له نیمه داوا ده کن که کونسولمان لم باره وه ناویژی بکات. سرکرده کانی کورډ بؤ دروستکردنی کورډستانیکى سر به خق، که له ژیر پشتیوانی هر که سى بیتت، هه ول دهن.

کوردهکان وا تیده گن که به هوی نه و سر به خویبه وه پیش هه موو شتیک له چه وساندنه وهی ده ولتانی نیران و تورکیا و عیراقی رزگاریان ده بیت. په لام تا نیستا نه وانه نازانن که چون بؤ سر به خوی خویان ریکخن، تا کو نیستا هیچ کاندیدیکى وا راسته قینه نیبه که شیواى رتیره ایه تی هه موو کورډستان بیت. کوردهکان پتیا نوايه که په کیتی سوؤقیهت بؤ وهرگرتنی خودمختاری پارمه تیان ددهات. نم هیوايه ده بیت هوی نه وهی که حسابمان له سر بکن و به ناشکرا بوارمان ددهاتی که له ناو کورډاندا دهورى خومان په ره ییده یین. په لام ده ی بزانریت که شینگلیزه کان سالنیکه له ناو کورډاندا چالاکی که وره دهنوتن و تاونیوان له گڼل هیندې له سرکرده کانی کورډ په یوه نډی به ست و دهورى خویان له کورډستاندا په ره ییده ن، چونه تی نم دهوره یان له ناوچه کانی کورډستان وهک په ک نیبه. له ناوه نډی کورډستان (مه اباد، جلدیان و شنق) دهورى شینگلیزه کان دهورى نیمه ی له کارخستووه. په لام لم دواپانه دا کوتیان له دهنگی نیمه ش ده بیت، له باکوری کورډستان (رهنانه، شاپور) دهورى شینگلیزه کان په کجار لاوازه نیستا خهریکى هه ولدانی نه ون که لم ناوچه یه ش دهور بیین. کاری نه وان به دست

ژیر دسه لاتی ئوستانی جوار (نازه ربابیجانی رۆژناوا) بیتته دهوئ. وهک ئاشکرایه نازه ربابیجانی رۆژناوا شاره کانی ورمی و خوی و ماکوو سه لاس و سه ردهشت و خانی (پیرانشار) و سولنز (نهغه ده) و مه هاباد... دهگرتیه وه. زۆریه ئه ئوستانی چواره که له میژ نییه نای نراوه نازه ربابیجانی رۆژناوا کوردن و به شتیکی جیانه کراوهی کوردستانه و ناویکی دهستکردیان بۆ درووست کردوه. ئه شاره مه لیه تدی قه لای دم دم ، راپه رینی هۆزه کانی جه لالی زیلان شکاک (جه عفر ناغای شکاک، سمایل ناغاو عومهر خانی شه ریقی و...) سووسینی و گهورک و مه نگری دیبکوری و... هتد بووه. کورده کانی نه و ناوچانه نه ته نیا دژی دهسه لاتداری ئیرانی بوون، به لکو دژی به تورکردن و به نازه ریکردنی هه ندیک ناوچه و شاری کوردستان بوون. له شۆرشه کانی باکوورو باشووری کوردستانیشدا چالاکانه به شدارییان کردوه. بۆیه هه موو جاریک هه ولی گواستنه وه و گرتن و کووشتیان داوین و، به زۆردارپش توانیان شاره کانی ورمی (ره زانیه) و خوی و ماکوو سه لاس ، له زه مانی ره زا شاو، ماوه یکی زۆریش له کاتی دهسه لاتداریتی هه مه ره زا شای کوپیدا، به رووی کورده کاند داخه ن. هه روه ها توانیان ته نگ به ئاسووری و نه ره مه کانی نه ویش هه لچن و ناواری هه نده رانیان بکه ن. رۆژمه شۆفینییه کانی ئیران که هه موو کاتیک تورکه نازه ریه کانی دهوئیک بالاپان تیا هه بووه، ده یانه وئ وای پیشان بدن که کوردستان یه ک ئوستانه و نه ویش ناوه نده که ی سنه یه .

ماوه یه کی زۆر نازه ربابیجانی رۆژناوا له ژیر دسه لاتی سکۆدا بوو، ورمی (ره زانیه) ش بۆ ماوه یه ک کرا به پایته ختی کوردستان. پاش شه ریه وری ۱۳۲۰ واته ئاگۆستی ۱۹۴۱ چه ند جار کورده کانی که ماریان داو ویستیان بیگرن، به لام سۆفینییه کانی نه یانه ئیشت، که چی که نۆزه ی نازه ریه کانی هات هیچ به رگرییان لئ نه کړن. که چی شاره کانی خوی و ماکوو میان دووناوو ورمی، به هیزو بازوی پیتشمه رگه کانی کوردو فیداییه کانی ئاسووری و نه ره مه ئی له گه ل ژماره یه کی که م له نازه ریه کانی ، نازادکران. به لام دسه لاتی کوردی به سه ریاندا رانه که یه ندر.

لیته دا مه به ست قسه کانی قازی محمه ده که وهک بلتی هه ست نه کړن به رامبه ر به به شتیکی کوردستان بیتت و کتشیه ی کورد له سنووزیکی ته سک و له چوارچیه ی سه قزو بانه و بۆکان و هیندی ناوچه ی تر یاس دهکرت و نه ویش پاش چوار سال ، داخوازی یارمه تیی بۆ له شسای و په روه رده کرت. ئه مه کاتیک بو واته ۱۹۴۵/۳/۳ هیتشتا فیرقه ی دیموکراتی نازه ربابیجان دانه مه زرا بوو. هیتشتا نازه ریه کانی نیازی نه و میان نه بوو که داوای خودموختاریپ بکه ن، تا بلتی ره زانیه له ژیر دسه لاتی نازه ریه کاند ابوو. که چی قازی بۆ خوی له گه ل هه والده ری تاس له ریککه وتی ۱۷ی یانیوه ری ۱۹۴۶ [ژماره ی داهاووی رابوون] ئه م راستیه ده ره بریت که کورده کانی ئوستانی جوار (نازه ربابیجانی رۆژناوا) شۆرشیان کردوه و ناوچه که ده که ویتته ژیر کۆنترولیان. هه روه ها قازی له وتووژی که له گه ل فه یروز که سانجیکۆف [ژماره ی داهاووی رابوون] ده کتریه وه که داوای کوردستانی که وه دهکات، له لایه کی تره وه قازی له وتووژی له گه ل فه یروز داوای نه وه دهکات که یانه و سه قز که سه ر به سنه ن سه ر به مه هاباد بن. فه یروز ده لئ که به قازی وتوه باشتر وایه کوردستان له سی به رتوبه رایه تی سه ره خۆدا جیابکرتیه وه (سنه

- یانه سه قز - مه هاباد).
 پیتماوه پیتشیاره کانی قازی که مه هاباد سه ر به تاران بیتت ، یان سه قزو بانه که سه ر به سنه بوون، بخرتیه سه ره مه هاباد، تاکتیککی به چی نه بووه. له بهر نه وه بانه و سه قز هه ر له سه رته ای رووداوه کانی ئاگۆستی ۱۹۴۱ وه به خه لک و پیتشمه رگه وه له گه ل مه هابادا بوون.

جیابکردنه وه ی مه هابادیش له ئوستانی جوار نه وه بوو که شۆپنه کانی تری ئوستانی جوار ئه گه ر له ژیر دسه ئی تاران یان عه چه مه نازه ریه کاند بن گرنگ نییه، واته کوردستان ناگرتیه وه له لایه کی تره وه دان پتتان به و سنووره دهستکردانه که دۆژمن له کوردستانی دابه شکراویشدا هه ولی گۆرینی قه واره و ناوو دانیشتوانی ده دات. با وادابیتن که مه هابادیش جیابکرا بیه وه. سه ر به تاران بووایه و سه قز و بانه ش سه ر به مه هاباد بوونایه. ئایا ئه م ناوچانه چه ند به شی کوردستانی رۆژه لاتی ده گرتوه. چاره نووسی گه لی کورد له سه قزو بانه به ره و خوار یاخود له مه هاباده وه به ره و زوور چی لیده هات؟

۲- سه ره رای شه وه ی که کورده کانی هه ر له سه ره تای هاتنی سوپای سووره وه له ئاگۆستی ۱۹۴۱ بۆ ئیران داوای دامه زراندنی کۆمه له ی په یوه ندی کولتووری سۆفیه ت - کورد ده کهن، که چی ته نیا مانگی ۲ی ۱۹۴۵ نۆتیه ری سۆفیه ت بۆ ئه م مه به سه ته دینه مه هاباد. که چی له زۆر شۆتی ئیران به تابه تی له نازه ربابیجان له میژ بوو ئه م کۆمه له یه یان دامه زراند بووو. بیا کورده وه ی رۆژنامه و کتیب و قیلم و کورده وه ی دهو ره ی فیربوونی خوتندن و نووسین دهو ریکی رۆشنبیری باشیان له ناو خه لکدا هه بوو. بگه ر کتیبی قوتابخانه ی سه ره تایی و مامۆستای نازه ربابیجانی له نازه ربابیجانی سۆفیه ته وه هیتابوو. بۆ ئیران، به لام به داخه وه وهک هه میشه ترنگ ئاوریان له کورد داوه ته وه. له نووسراویکا که بۆ نه و گروپه ی که هاتوون بۆ مه هاباد بۆ شه وه ی ناوه ندی کولتووری سۆفیه ت له وئ دابه زرتن، پاش که رانه و میان بۆیان ده نووسرتت که: نه ده بویه ئیوه نه و کاره بکه ن، ده بی کورده کانی خۆیان ده ستپیتشمه زو داواکاری شه کاره بن.

۴- شتیکی تر که لیته دا سه رنج راکتیه نه وه یه که قازی په رۆشی گه لی کورد ده ره بریت که به کۆتاییه اتن به شه رو ده رچوونی سوپای هاو په یمانه کانی دوویاره سه رکوتکردنی کورده کانی ده ست پتده کانه وه کورد به ته نیا ده مۆتیه وه هیچ لایه نیک ناویژی ناکات، یان نابیتته که ره نتی گه لی کورد بۆ شه وه ی جاریکی تر کورد سه رکوت نه کرتیه وه.

۵- پارسی ژیکاف که زۆر جار هه ولی داوه سۆفیه ته کانی وهک پارتیکی سیاسی کوردی په یوه ندی و هه لس و که وتی له گه ل بکه ن، که چی کۆمه له ی ژیکاف به ریکخراویکی سه ر به ئینگلیز داده نین و نه ته نیا هاوکاری له گه ل ناکه ن ، به لکو هه ولی لاوازکرن و سه ره نه جام له ناو بردنی ده دن.

۶- دوور نییه که ئاشومۆف ئه م شته ی به و مه به سه ت نووسیبیتت، تا قازی محمه د به دناو بکات و سۆفیه تیه کانی گومانی لیکه ن

له ژماره ی داهاووی ده شتیکی دیکی ئه م به لکه نا بانه بیاوه که یه نه وه

هه فېق سابې

سې هونراوه

سېر مونی

له خۆل و بونی بخوور جهستم دهته کینم و بهی مالئاوایی ئیره به جیدتلم.
 له تینویتی راده مینم که شکوی داوه به ئاو،
 سیبهر به رهنکه کان
 به ردیش به راچه نینیک تاریکی له به رخوی داده مالیت.
 هیچ ستایشیک نه ماوه نه بیسترابیت که چی من ناوت دهنیم جوانی کاتیک به خهون
 ناشنام ده که بیت، کاتیک وهک به هار بالنده کوچه رییه کان دینیته وه،
 ناوت دهنیم توانا کاتیک به پیشبینی ئادگاری ئایندهم ده کیشیت.
 من شه وه کانم وهک تۆر بۆ هیوا ناونه وه
 جهسه تهه له رووی نه و بایه دا راگرتووه که بهسته لهک و تاویر و دهر به ند بیدار ده کاته وه،
 وهک مه لیکي به هار نشین و هرزه تاقانه که م نیشتمانمه.
 له شیتبوون راده مینم که به درهوشانه وهی: روشنایی
 به بیباکیی: سیبووری و توانام پیده به خشیت.

هیچ ستایشیک نه ماوه نه گوترا بیت.
 شهفهق زیرئاسا به ته وای توانا وه ددرهوشیته وه،
 تیشک له سهر په لکی گه لا تا قولایی سهوزایی ده خلیسکیت
 ریگا گولر ئیژکرا وه کان به تاسه وه چاوه رین،
 میراتگرانی نه فسانهش له ژیر که وانه ئاگردا یاری به شیوازه کان ده که ن،
 زهمه ن به شمشیر ده پینون

سهروهری به تهرم و
توانا به ستاییش.

ئهی کاره لاکه رهنگه ریو و راماوکه خهمی هه تره چوون و ته ربوونی جرجه کانت نه بیت!
بروانه شهنگه رۆژه کان به نیو رایه له گهر ددا بۆت دهروانن!
جهستهی هه وه سبازی شوړه که نیزه کانت هیشتا بۆنی دهریا و میخهک و هه تاویان
به زنه داوه.

مه گهر ئه مانه به سنین؟

بروانه چ سیرمۆنییه کی پرشکوویه!
نه وه کانت، به گزاده کانی پیشکاری، بۆ ستایشت به رد دیننه په یقین.
مه گهر ئه مانه به س نین!

ئهم پیشوزاییه بی وینهیه، هه ییه تی ئاپۆره ی ئهم خه لکه هه دانه دهره که وهک دهریا
شه پۆلده دات، به ته کانیکی خوړسکی شیوهیه کی چوارگۆشه یی به شه قام و شیوازیکی
قۆقزی به شار ده به خشیت.

مه گهر ئهم سیریمۆنییه ئه فسانه ییه به س نییه! که یه کسانانه هه موو توخمه کان، به دهم
ئاگربازی و زهرگوه شانده وه، بۆ ناو ته کیه ی سهره تا ده باته وه؛
بروانه! ههر روومه تیک کالانی زهرگیکه
ههر زاریک کولانه ی زمانه گریک
شه وکویرانی ناو کولانه ته مگرتوو هه کانیس بۆن به مانگه وه ده که ن، که وهک قه لغانی سواره
ره شیوشه کانه

له ستاییشی ریکه وتدا چاوه رپی لیکد ابرانیکی ترن،
تا له پیشوازیی شکۆداری به ره بریستاندا له بلندترین مناره وه سورهی ئه نفال بخوینن یان
به دایکی نیوه چاوه رپی / نیوه پرسه دار، گوئی هه لخن بۆ په یقینی تینووه ملی به هه تاو برژاوی
بیابان که بۆنی جهسته ی گرتوو ه.

به جهسته ی شه که ت و بخورگرتوو مه وه پشت له م سیرمۆنییه ده که م،
وهک بالنده یه کی به هارنشین وهرزه تا قانه که م نیشتمانه.
وهک جادوگه ریکی دنیا دیده له سه ر ئاو ئاگریک ده که مه تا له چاوه روانیدا ون نه بم،
تا قولینگه کان چرینیان بیرنه چپته وه.
کوا ستاییشیک ماوه نه بیسترابیت؟
به لام سلاو له فه رامۆشی و بهرگه گرتن کاتیک هاوده می کۆیله کانه
سلاو له ریکه وت که له تاویر خه ون داده تاشن
له هیچ: توانا داده هینن

له چاوه‌روانی: نیاز و پیشبینی
له خورافات: سه‌روه‌ری
وهک هه‌میشه‌ش تینوئیتیتان به تینوئیتی ده‌شکیتن.

ئوکتۆبه‌ری ۱۹۹۷

زیوان

ده‌لئی فرین لاسایی تیشک ده‌کاته‌وه
روژ له ستایشی پیشبیتیدا له یه‌قین د‌لنیا
رووناکی له رووی ته‌به‌دییه‌تا حه‌یران.

گه‌واله‌کان وهک بالنده یاری به زه‌رده‌ی هه‌تاو و «با» ده‌که‌ن
هه‌بیه‌تیکي ته‌فسانه‌یی ده‌ده‌ن به فرین
ره‌نگ و بۆنی نوئی به‌سروش‌ت،
ته‌لخیش به‌و سته‌به‌رانه‌ی که بۆرمان ده‌که‌ن،
گه‌واله‌کان سیمای روژه‌که به ره‌نگی کبریت و تینوئیتی ده‌ره‌نگیتن.
ده‌لئی ئاسمان به قولایی خویدا ده‌چیت
تینوئیتیش به تینوئیتیدا
ده‌لئی مردن لاسایی تیشک ده‌کاته‌وه.

*

تا دیت هه‌وا ساردتر ده‌بیت
ده‌لئی خۆر له‌ودیو دیواری خۆلینی ئاسۆوه نوستووه
ئیمه‌یش له سته‌رمۆنی تاکبوونه‌وه‌دا غه‌یب ده‌دوینین،
له کۆمه‌رگی له ناکاوی بالنده تۆقیوه‌کان راده‌مینین
به‌ده‌م شه‌ژانه‌وه بی هوده به‌گژ هیچدا ده‌چین
هه‌ردوو چنگمان پرده‌که‌ین له‌و له تینووه‌ی که له‌سه‌ر بۆنی
شیداری روبار به‌گژماندا دیت.
بئوومیدانه چاو بۆ سیمای خوا ده‌گتیرین، که مانگ‌ئاسا نیمچه که‌وانه‌یی و بی ئادگاره.
ته‌گه‌ر شه‌یوه‌یه‌کی خیراتر بۆ مردن داهیتندراوه پیشانمان به‌دن،
ده‌نا ئیمه چ کاریکمان به‌م ئاگردانه ته‌زیوانه‌یه که ره‌شه‌بایان به‌گژداکردوین؟
بۆچی له‌ژیر ته‌م که‌وانه خۆله‌میشیه زه‌ردباوه‌دا توانست و رووتبوون برازینینه‌وه؟
یان له‌پال تارمایی له‌رزۆکماندا سه‌روه‌ری یه‌قین بنوسینه‌وه؟

هه‌له‌ی تۆ بوو ئه‌ی چاوه‌روانی، که سه‌رقالی گۆره‌بو شه‌کان و ژماردنی تهرمه‌کانت کردین
 تۆیش ئه‌ی ژیان، بیئاگا راته‌یناین به‌ شکۆی ئه‌فسانه،
 به‌ میژوویه‌ک که سه‌ره‌رمبی چه‌ته‌کان له‌ سه‌ر ترۆپکی چۆله‌وانی و،
 زهرگ و زیگری ده‌رویشه‌کان له‌سه‌ر شووره‌ بلینده‌کانی شاران هه‌لیان کۆلی
 به‌ سه‌روه‌ری، که ئاوینه‌ی درۆیه‌ک بوو مردوو هه‌کان له‌ ئاهه‌نگی مه‌ینه‌تدا ئاشکرایان کرد.
 ئیستا ئیتر میژووی خۆل خۆی ده‌خوینیته‌وه
 ساته‌ئاسنینه‌کان مانایه‌ک بۆ پیشبینی ناهیلنه‌وه
 شته‌کانیش له‌ چاوه‌روانیی چاره‌نووسدا به‌خۆ نامۆ و بی شیوازن:
 زایه‌له‌ و سه‌گوه‌ر که تهرمه‌کان ده‌ترسین
 مندا لاتی روخسار به‌ردین که یاری به‌ ئه‌به‌دییه‌ت ده‌که‌ن و
 به‌ روانینه‌ سه‌ره‌کانیان سیمای زهمه‌ن ده‌گۆرن
 که‌فی زیوین و ره‌قه‌ه‌لاتووی ناو ده‌مه‌ داپچراوه‌کان که ژیان گه‌مارۆده‌ده‌ن.
 ئیمه‌ش له‌ شه‌ونخوونیدا ده‌لیی نه‌ زیندووین، نه‌ مردو
 به‌ جه‌سته‌مان بۆشاییه‌ ته‌مگرتوو هه‌کان پر ده‌که‌ینه‌وه
 بیئاگایانه‌ خۆ له‌ پیشبینی ده‌پارتیزین
 به‌ رووتبوون شاگه‌شه‌که‌ده‌بین کاتیک شیوه‌ی خۆی به‌ تینویتی کێلگه‌ ده‌به‌خشیت
 تاریکییش هه‌وه‌لین شایه‌تی کویربوونه‌وه‌ی ته‌راییه‌، کاتیک مردن
 لاسایی تیشک ده‌کاته‌وه.

*

تاده‌هات دنیا ساردتر ده‌بوو
 دره‌خته‌کان له‌ ناو زوقمی زیوینی شه‌ودا هه‌لده‌له‌رزین
 ئاسمان سیمای خۆله‌میشی، ئه‌ستیره‌کان شین ده‌چوونه‌وه
 شه‌و وه‌ک ئیمه‌ بیدار و چاوه‌ری، وه‌ک ئیمه‌ خه‌ونه‌کانی خۆی ده‌بزرکاند
 شه‌و بۆنی ئیسپرتۆ و ترس و بارووتی لیده‌هات
 سیپه‌ری قورقوشمینی سواره‌کانیش هه‌ردوو زالکی
 گه‌لییه‌که‌یان دیواربه‌ند کردبوو.
 «ئه‌گه‌ر نه‌گه‌ین به‌کۆی ده‌گه‌ین؟»
 «ئیستا کاتی پرسین نییه‌. بیستوجه‌وت»
 یه‌کێکمان به‌ده‌م ژماردنی تهرمه‌کانه‌وه‌ وه‌لامی دایه‌وه.
 ئیمه‌ش له‌ چالیکێ شه‌وین و شتیداردا ره‌نگی خۆل و بۆره‌هه‌ورمان گرتبوو
 ده‌ستمان بۆ ره‌گی تاویره‌کان ده‌گێرا که له‌ تاریکی ئالابوون

به چاوی نیوهکراوه دهمان راوینییه تیره ناگرداره کان که له گهواله دهچه قین،
 دهمان راوینییه تریفه که ماسکیکی برؤنزیی توخی
 به روخساره دوکه لاوییه کان دابوو،
 له و کاته شدا نمبارانکی لینج به دهم سوتانه وه دهباری و
 دهباری.

ئهوانه ی ئه وشه وه به ریکه وت له روباری گهلییه که په رینه وه
 رهنگه ئیستا نه مناسنه وه،

که چی من وردترین رووداوم له بیره:
 ژانی دهسته ته زیوه کانم که وهک دوو کوته ره له تاریکی چه قیبوون
 ته لخیی سهر روخساره قووزییه کان که تا ئیستا شوینه واربان به روژه کانمه وه ماوه
 چریکه ی میرمندا لکی بریندار که وهک زایه له له تهنگه ی دهر به نده که دا په ره وازه ده بوو:
 «ناشتیخوازین، به لام نازادی به هیچ شتیک ناگورینه وه».

من تا ئیستا هه موو رووداوه کانم له بیرن
 هیستا له ژیر که وانکی میخه کیدا، که گه رمایی خوړ هه لده مژیت،
 ناوړ له رابردوو ددهمه وه
 له سیرمونی تاکبوونه وه دا به هیما غهیب ددهوینم،
 دلشیم له پیشوازی یه قیندا وهک شهوی بیابان چاوه رییه.
 هیستا زهوی به بونی زه رده دوکه ل و میوه و ناسن هه لامساوه
 ونبووه کان له ئه ندیسه ی شیرزه ی نیمه دا نایانه ویت بهم لیکدا برانه ئه به دییه و به
 کو تاییه اتنی جیهان بروابین،
 له قولایی بیاباندا جهسته یان له لم و ته زوو دته کینن
 لاسارانه به دوا ی رینگای گه رانه وه دا دهگه رین و
 دهگه رین

«گژوگیای ناو باخچه که» ش وهک هه میسه بیباکانه پیشوازیی روژه کانیان دهکن، که
 رهنگی مستانیا ن گرتوووه
 ده لئی چاره نووسی خو یان لی روونه
 ده لئی ده زانن که مردن
 زیوانی
 روچه بیداره کانه.

گولنه بیره

داپوشر او به کپیی رهنګ، روچوو به نارامیدا
 بیدار و درهوشاوین به ردهکان.
 ماتبوونیان شکوی په یقینه، دهلیتی به رجهسته بوونی خهونه رامانیا.
 به خورهتاو گوره دهبن
 له گوله توو، له بونی دهريا و گل رهنګهکان گولبژیردهکن،
 له هور و مهحال شیوازیان.
 جهسته یان رهایی رووتبوونه،
 پیناسه ی سهرله نویی شتهکان.
 یاقووت و گوهه ربن، یان تاویر و چهو
 رواله تی رهنګینیان ناوینه ی ناخیانه،
 دهلیتی رهنګ ناسنامه و روخساره،
 شیوازی لیکنه چوو: هندهسه ی مهحال و یه کبوونی دژهکان.

* * *

بیتاگا، له خومان هلدین به رهو شه پولی رهنګهکان، که مه کوی شوین و زهمه نن.
 لهوی هیشوو تیشک به لقی بهسته له که وه گولووکناسا دهکرینه وه.
 رهنګهکان قولایی به وینه ی ناوینه هلده پرن،
 رهنګهکان بو شایی دهگورن به مهودا
 به ژوانگه ی سیبه ر و رووناکی،
 به روخساری غهیب.
 سیبه ری روشنیان ره گهکان دهوینن،
 نارامی ده به خشن به سه رما.

بیتاگا دهروین تا بینه وه.
 نیره یه مه نزلگای نه به دی، که روونی ریگاکانی به ستووه،

جهستهی به ههتاو شۆراوه رهنگه رازگرهكان دینیتته په یفین و
رووناکی دهگۆریت به کریستال ، تا دۆندی شکۆبوون ئارهزوو تاوده دات.

* * *

رۆچوو به ئارامیدا ده لئی به راماڤ ده دۆین،
ده لئی فیری خه و بینیمان ده کهن به رده کان
شاناز وینهی باخیک که میوه کهی: هیشووهرهنگ و رووناکی بیت،
سایه کهی: په ناگهی نه به دی و
بو نه کهی: سیبووری و دلنه وایی.

داپۆشراو به کپی رهنگ، به یان رهنگی جهستهی درهوشاوه یانی گرتوو،
ده لئی له ئارامبوونیاڤا بو ناخی خۆیان ده روان؛
یان پالیان به خه ونه وه داوه و بو بیدهنگبوونی خۆیان گوئیان گرتوو.
سه روهری: په یقینی جهستهیه
ره هابوون: جیاوازی شیواز و
شه پۆلی لیکنه چووی رهنگه کان.

ئاخۆ چ پێشبینیه کیان پی بیت ئەم رهنگانه؟
چ حیکمه تیکمان فیربکهن بیدهنگبوونی ئەم بهردانه؟

١٩٩٧/٨/٣٠

محمد رهزا سه فدهری

کووچهی کرمانشا

وهرگیږانی: بهرۆژ ناکرہی

چووووینه سەردانی و لە راپێیەکی بەرینی بەر فرۆشگا سێچاوهکهیدا وهستا بووین، هیچ شتیکی ئیسماعیل وه پێکهتینی نەدەخستین، ریشە پر و سیما زەردەهەلگەراوکهی قیزمی هەلەستاند، گەلی ناخەز بوو بوو.

گوټی: «بەخێر بێن»

ئییبراهیم گوټی: «چووینە مائتان، لەوێ نەبووی»

گوټی: «لە کومرک بووم، چەند گووینیەک شتومەکم بۆ هاتبوو، چووم هێنایان»

گوټم: «چاک خەریکی ها»

گوټی: «بە کارەکانم راناگەم، سەوا کردن سەرنێشەیی هەیە»
ئییبراهیم گوټی: «بەم دوا یانە کوا بە هاتوچۆی گەسیبەکان تازاد کراوه»

«نا، هێندەش چاک نییە، پێشیان پێدەگرن»

گوټم: «کارویارت چۆنە، دەمشێ؟»

«خەراپ نییە، خۆت دەبینی هەموو شتیەک تێکەل و پێکەل بووه، دوو شاگردم هێناوه، بەلام بە کارەکان راناگەن، هیچ کەس دلسۆز نییە، هەر نەم چەند کراسە چەند مانگ لە کومرک گیریان خواردبێ باشە؟ سێ چوار مانگیش زیاترە»

من و ئییبراهیم کپ بووین، دەمانزانی تازە لە شەڕ گەراوتەوه و ئەوەشمان دەزانی کە پاییز و زستانی رابردوو چەند جار هاتۆتە تاران و تەنانتە جارێکیش سەری نەداوم، دەبگوت لە بیری نەبووه نەخۆشخانەیی سوویا لە کام شەقام بووه، فەرامۆشی کردبوو کە حەسەن لە بەرەیی «سووسەنگێرد» پریشکی گوللەیی وێکەوتوووه، چونکە پریشک وێکەوتوووهکان گەلی زۆر بوون.

سەد بریا قەت ئەو گۆرانییەم بۆ ئیسماعیل نەگوټیا: «کووچهی کرمانشا تەسک و تاریکە، یارم وەستاوه کەمەر یاریکە» تا گوټم لە بناگوټی دام و... ئییبراهیم کوتبووی نیتەر نەم گۆرانییەم بۆ هیچ کەس نەلێم، بەلام نەبگوټیوو چەند مانگێ لەمەوبەر، غولام لە نامەکهیدا بۆ ئیسماعیلی نووسیوه: «گەلی مەردی، کوری باش» و باسی ژنەکەیی عەلی هێنابوووه گۆرێ.

من قەت «سەنە» و «کرمانشا» نەدیوه، چ بگا بە کووچه تەسک و باریکەکانیان، لەوانەپە کووچهکانی ئەوێ ناواهی نەبن، لەوانەپە ژنی عەلی، کەمەر یاریک نەبوو، چ بلیتم؟ باوەر ناکی، بێرۆ لە ئییبراهیم بپرسە، چۆن بە مست لە چەنەیی دام، ئەویش لە کەرما هەناسەبەرەکەیی «بەندەر» دا، کە دواي چەند مانگێک چووووینه سەردانی، بۆ ببینی ئیسماعیل، لە «بورا زجان» بوو تا بەندەر رویششبووین.

لە مالهە نەبوو، هەر هیچ، کە لە فرۆشگایەکەشدا ببینیمانەوه هێندە لەگەلمان کەرم نەبوو، لەگەل چەند پیاوتکی «شیرازی» و «تاران» دا خەریکی سەوا و چەنەلێدان بوو، گوټییه گەورەکانی شەلوار و کراسیان، بۆ لە «کوټ» و «دوو بەی» را هێنابوون، کە ئێمەیی بینی، لە فرۆشگایەکی هاتە دەرەوه، راووستا و لە دوورەوه لێمانی روانی، حەزی دەکرد وەک ئەو رۆژەیی پتیسیمان دەخواردەوه و ئەویش دواي چەندین سال ئێمەیی دەبینی، کالتەمان لەگەل بگا، ئەو کات هیچ باسی لە شەر نەبوو و خەلک هەر بیریشیان لەوه نەدەکردەوه، رۆژێک «شا» برۆا، ئیسماعیلیش تازە لە «کوټ» گەراپوووه «ئەمواز»، بەلام ئەو رۆژەیی بە دارەشەقی

گوتم: «له زستاندا سړيكي نهخوشخانهی سوویات داوه.»
 کوتی: «به کیانی تو هینده گیتژ بووم، نه مزانی لهوئی
 نهخوشخانهی سووپایه، هر سهر دانیکی سهر پیتی چند
 برادر یکم کرد و گهرامه وه.»

گوتم: «نهی نهو روزهی دهچوویته «نابادان» و من دهچوومه
 «سووسه ننگیرد» و دواي چند روزه کیس که بیستبووت وه بهر
 پریشکی کولله که وتووم بچی...؟»

کوتی: «به کیانی حهسهن پروام نه ده کرد دیسان بگه ریته وه
 «سووسه ننگیرد». گوتم له واته به چوویته «بووشتهر» یان
 «بورازجان» لای دایکت و نهوانی تر.»

دیسان هه لیدایه: «یا بچینه ژووړی دانیشین، خو نیره جیگای
 کله بیکرین نییه، یا بچینه ژووړی!...»

ریک له و کاته دا بانگیان کرد. «بپوره» به کی گوت و رویشته.
 کونیه کان دهران پیلو و شه لوار و کراسی نینگلیزی و
 چینی و هونگ کونگی هه لده رزان دهر وه. چندیست دست بهرو
 کونیه کان دهچوون و دستیکیش پهتا پهتا خهریکی ژماردی
 دراوه کان بوو. هر چند راهه ستاین و پالمان به دیواره که ودها،
 نیسماعیل نه هات، کاری ژور، فراموشی دینتی.

به شیراهیم گوتم: «یا بروین نهختی له نیو کولانه کاندای
 بگه رین.»

به ری که وتین. دواي تاوئی نیسماعیلمان له پشت میزی بانک
 بیی.

به کولانیکدا تیده به رین. نیسماعیلمان له پشت شووشه وه
 ده بیینی و ابرانم نهویش نیمه ی ده بیینی. رویشته، نیر لیمان
 نه روانی. هه موو کولانه شیدار و زیخیر ژینراوه کان دهچوونه وه
 سهر دهریا.

پیاویک و ژنه کی و کیژوله کامیرا له که رده که کی، لهو شوتنه
 راهه ستا بوون کهوا که شتیبه کان باریان دهخت و له که شتی و
 که می و مناله ره شتاله کانیاں دهروانی. کیژوله که، کلاویکی
 له که نیی که وری له سهر نابوو و کراسیکی نیوقولی سیی و
 شه لوار یکی شینی ته سکی له به ربوو.

شیراهیم کوتی: «نیر به سهر چوو نهو زمانه ی دهمانتوانی
 بچین له بهر ده میان راهه ستین و بلین خانم وینه به کی نیمه ش

بگره» و پیکه تی.

لیمان دهروانین. حهزم ده کرد تا شهو دادی، هر لهوئی
 راهه ستیم. شیراهیم بیتاقهت بوو بوو. حهزی ده کرد بچین و به
 کولانه کاندای بگه رین، به لکو دهرکای مالیک که می بگریته وه و
 که سیک سهری له مال دهرینتی و تاوئی له کولان بروانی و دیسان
 سهری بپاته وه ژووړه وه. هر له بهر نه مهش بوو گوتم: «یا بچینه
 ماله وه.»

گوتم: «یا نهختیکی تر بمینینه وه. ده زانی چند ساله نیرمه
 نه دیوه.»

«بیینی تاوئی، دهریا هه میسه دهریا به. به کجار بیینی به شی
 چل سال دهکا.»

مناله کان هه له یان ده کرد. که وړه کان به ژیره مه له دهریشتن.
 په کتیکان تا خودا حهز بکا ژینرافکی دهریشت، دهریشت،
 دهریشت و له ناکاو له شونیتکی تره وه، که تاوی دهریا سه وزی
 دهواند، دهره به ریه دهره وه و به یشته مه له ده که رایه وه. له
 ناسمانی توژ کرتووی دهروانی. له سهر ناو دهمایه وه،
 ودره چه رخا، به پیژوه وه که نه وه ی پاسکیل لیخوری پایداری
 لته ودا و له ناکاو نوقم ده بوو. جاریک هاته سهر ناو و دیسان
 سهر او سهر خوی هه لیدایه وه نیو ناوه که، پتیبه کانیاں بیینی بهرو
 لامان ده هات. ون بوو. هه موومان لیمان دهروانی. چاومان له سهر
 ناوه که ده که را. هر که سه ی دهویست ژوو تر بیینی. په کتیک
 هاواری کرد: «هوه تانی!»

«کوا، له کوئی؟»

دیار نه بوو. به وری چاومان تیبری، له دوور دووره کانی
 دهریادا، دهستی بوومان هه لیدابوو.

مناله کان به توره بچو که کانیا نه وه ورده ماسیبه کانیاں فریو
 ده ودا و ماسیبه کان هه لده به زینه سهر ناو. هر نه وکاته ی مناله کان
 له سهر نهخته داریک دانیشتبوون و که شتیبه که یان چوه ژیر
 ناوه که و نهخته داره که هه لده به زیه وه و به سهری په کتیکان کهوت،
 کیژوله که وینه به کی کرت.

دایکی گوتم: «جوان بوو؟»

«نادی، جوانترین وینه به که کرتوومه.»

دایکی گوتم: «وینه به کی نه مهش بگره.» نامازه ی کوریکي کرد

قسه کانی سالی رابردوومان بیر چوویته وه. له مهر هموو شونتیکه دهواین، «نابادان» و «خورره‌مشاره» لهو رۆژه دواين که باسکی چهی نیسماعیل بهر گولله که وتیوو و نهو نیواره پاییزی لهناکاو خومپاره‌یه که فیکه‌ی کرد و نیمه خومان هله‌دایه پشت پردیکه وه. پرده که بهرهو ناسمان هله‌بزه‌یه وه. نهوانه‌ی بهر له نیمه ده‌رۆشتن، بهرهو ناسمان هله‌بزه‌یه وه. ده‌مینی پیی راستم خوتنی لی ده‌چۆرا. ماشینی مه‌تکتشان هات و نیمه‌ی برد، له هوشخو چوویوووم. تا «دیزه‌فول» سععات و نهختی ریگا بوو. نیمه‌یان به فرۆکه برده تاران. کاتی له نه‌خوشخانه‌دا به ناگا هاتمه وه، به خومم گوت: «له کویم؟ له کوئی بووم؟ زیندووم؟ نه‌مردووم؟ بهر له وهی پرده که بهرهو ناسمان هله‌بزه‌یه وه چیمان ده‌کرد و کورمه‌کان له کوئی بوون؟»

دیمان له خو چووم تاکو...

نه‌مانه بوی گتراهیه وه تا پتیوانه‌بئ ده‌مه‌قاله‌کی پاییزی رابردوو، که بوویوه هوی نه‌وهی بیکا به هات و هاوار، له یه‌کتری دابریوین. هر بۆیهش ده‌ستم به گوتنی گزانییه که کرد: «کوچه‌ی کرمانشا... هیشتا نه‌گه‌بشتبوومه ته‌سک و تاریکه‌کی، مستیکی تیسره‌واندم. داره‌شقه‌که له‌ژیر هه‌نگلم ده‌ریه‌ریه‌یه ده‌روه و که‌ومه سه‌ر عرز و رانم ده‌زورایه وه. وهک نه‌وهی به شیشیکی ناسن داغم بکن. ده‌ردیکی هه‌رگیز نه‌بوو، له شمدا رایکرد، کرانتر لهو رۆژه‌ی لاقمیان برییه وه. گه‌لی کرانتر لهو نیواره به‌هاریه‌ی له پیاده‌رۆی شه‌قامی «ته‌ختی جه‌مشید» له‌به‌ر ده‌رگای نه‌خوشخانه دانیشتبووین و من له‌ناکاو داچه‌میه‌وه تاکو یتیم بخورینم. بینیم له‌ته‌دارتکیان له‌ژیر نه‌ژنوم داناوه. یتکه‌نیم. برادره‌که‌ی ته‌نیشتیشم که ده‌ستیکی خوی له شه‌ردا ون کردبوو، له قاقای یتکه‌نینه‌ی دا و گوتی که چهنده هه‌ز ده‌کا هه‌ر له‌وئی دانیشی و هه‌ر بیره بخواته وه و له شه‌قامه‌کانی سه‌رمایه‌دا میز بکا. هینده میز بکا که «ته‌ختی جه‌مشید» و «ته‌ختی تاووس» و مه‌یدان و شه‌قامه‌کانی تریش بهر میزه‌که بکه‌ون: «من ده‌ستم نییه، به‌لام یتده‌کنم، کالته ده‌کم، هات و چۆی خه‌لک له شه‌قامه‌کاندا ده‌بینم، قسه ده‌کن، یتده‌کنن، ده‌رۆن، نه‌گه‌ر پاس یاخود ته‌کسی وه‌دره‌نگی که‌وئی بیتاقه‌ت ده‌بن. یتمخۆشه له پشت میزیک دانیشم، هیدی هیدی به‌رز به‌موه و له

که خوشکه بچکۆلانه‌که‌ی له باوه‌ش کرتوو و به‌رهو ده‌ریای ده‌برد.

نیبراهیم گوتی: «ده‌ی، نه‌مه‌ش ده‌ریا. نیتر با بگه‌رتینه‌وه مانی، زۆر گه‌رمه.»

رانم ده‌زورایه وه، زۆر گه‌رابووم، گوتم: «ده‌لیتی واز له نیسماعیل بئین؟»

«هیچ نیشتیکمان پتینه‌یه.»

«بچین پتینه‌یین و نیمه رۆشتین.»

تا نیمه که‌یشتین نه‌ویش له بانک گه‌رابۆوه: «بۆ کوئی رۆشتیبوون؟»

«ده‌ریا.»

«به‌م گه‌رمایه، به‌م ژانه پتیه‌؟»

چووینه زورره وه. بانگی کرد پتیه‌سیان بۆ هتاین، خواردمانه وه. سارد و به‌جی بوون، که خه‌لیل هات، هه‌ستاین و چوینه ده‌روه. نیبراهیم زووتر هه‌ستایه سه‌ر پی. واینیشاندا که رقی له برابره‌کی نیسماعیله. گوتی: «نهم شوینه نه‌نگه، با بچینه ده‌روه.» به یتکه‌نینه‌وه گوتی تاکو نیسماعیل پتینه‌خۆش نه‌بی، به‌لام پتینه‌خۆشبوو.

نیسماعیل گوتی: «چیتگا زۆره.» و به‌دواماندا هاته ده‌روه. شاگرده‌کانی نیسماعیل هیشتا له رتیره‌که‌دا خه‌ریکی دانانی گوتیه‌کان بوون. نیبراهیم نه‌یده‌ویست له‌وئی بمتینه‌ته وه. ده‌مرانی، له پاییزی پاره‌که‌وه که له‌گه‌ل نیسماعیل ده‌مه‌قاله‌یان لی په‌یدا بوویوو، دیاربوو رقی لته‌هه‌ستابوو.

نیسماعیل گوتبووی: «نه‌مرۆ که رۆژی گیانه‌بختکردنه، تۆ پاشه‌کشه ده‌که‌ی، له مه‌رگ ده‌ترستی.»

نیبراهیم گوتبووی: «به چ دلخۆشیه‌که‌وه بچه به‌ره‌ی جه‌نگ؟ من پال به دیواری په‌مۆوه نادم.»

نیسماعیل گوتبووی: «نازانم تارانیه‌کان چیمان به گوتندا چرپاندوه که به خه‌لک ده‌لیتی دیواری په‌مۆ.»

نیبراهیم گوتبووی: «دیواری په‌مۆ تۆی، نه‌ک خه‌لک.» و نیتر جتیویان به یه‌کتر دابوو...

چاک یان خه‌راپ، هه‌رچییه‌ک بوو، پاش تاویک له فرۆشگا سیتچاوه‌که‌یدا دانیشتبووین و قسه‌مان ده‌کرد. وهک نه‌وهی

پشت شووشه‌کانه‌وه له بارینی به‌فر یان باران پروانم و سه‌یری
 ئەو دوو گه‌نجه بگم که له سینهما دینه‌وه و ماندوویتی
 کارکردنیان به شان له شانی په‌کتردان و قه‌شمه‌ریکردنه‌وه، له
 له‌شیان دهرده‌کن. مه‌گەر کوئی دنیا دهرمی؟ نه‌گەر مه‌ست بم،
 ده‌وانم ده‌ستم به باسکمه‌وه بنووینمه‌وه و له که‌مەری ژنیکی
 سوژانی بئالینم. خو زیاترم نه‌ویستوه! خو نه‌مگوتوه
 «شابانووم بق بێن، گوتووومه؟.. نا... ده‌بی سیلاو ئاسا... خەلک
 پتیا ناکرئ، مروقی ئەم سهرده‌مه له میزکردنیش دوو دلە، دوو
 دلن. دوو دل! هه‌ندێ جار دوو دل‌بوون مروف به‌گان دها. ده‌لیتی
 قه‌ت ئەم شته‌ نازانن.»

ناوی عیدولزه‌هرا و خەلکی «خورره‌مشار» بوو. دیلۆمی
 هه‌بوو و سه‌ربازییه‌کشی ته‌واو کردبوو. به‌خوشک و دایکیشمدا
 هاته‌خوار.

کوئی: «له‌ دلی مه‌کره‌ رۆله، له‌ شه‌ردا زمانشر بووم.» «له‌ دلی
 مه‌کره‌ رۆله» که‌ی له‌ منه‌ره‌ فتر بوویوو. مستیکم له‌ شانی دا.
 دامانه‌ قاقای پتکه‌تین.

له‌به‌رده‌م ئیسماعیلیش پتکه‌تین. به‌لام ئیبراهیم تفی له‌ چاره‌ی
 کرد.

نه‌مزانی بۆچی لێیدام و نه‌شمه‌زانی که‌ ژنی عەلی خەلکی
 «کرمانشا» بووه‌ یان «سنه»، یاخوه «بوشه‌هر». ئیبراهیمیش که‌
 بینیبووی هیچی نه‌گوت. پتیه‌خۆش نه‌بوو بلی که‌مەری باریک بووه،
 یان نا. هەر چۆنیک بێ، ژنی برادهری خۆمانه‌. نه‌ویش براده‌ریکی
 وه‌ک عەلی که‌ خه‌مخۆزی هه‌موومان بووه.

که‌ له‌ به‌نده‌ر گه‌راینه‌وه و گه‌یشتینه «بورازجان»، ئیبراهیم
 بیری که‌وته‌وه که‌ ئەو رۆژه‌ ژنه‌که‌ی عەلی کراسیکی ئاودامانی
 له‌به‌ر بووه و له‌گه‌ل میترده‌که‌ی له‌ نه‌خۆشخانه‌ گه‌راوته‌ته‌وه. گوايه
 سه‌ری دۆستیکیان داوه و له‌ گه‌راوه‌دا عەلی گوتویه‌تی: «چار
 پتنج مانگی تر له‌ کۆلاندایاری ده‌کا.»

ئیبراهیم گوتویه‌تی: «کێ؟»

«مناله‌کم، مه‌گەر نابیتی؟»

ژنه‌که‌ی پتکه‌نیوه. عەلیش به‌ لوته‌ هه‌لۆبیه‌که‌ی و شانه
 داکه‌وتوه‌کانی و به‌ده‌م پتکه‌نینه‌وه گوتویه‌تی: «هەر له‌ سه‌په‌ینتوه
 ده‌بی به‌دوای شیریی وشک و «مامیشۆرت»دا بگه‌رێم.»

ئیبراهیم پرسویه‌تی: «ناوی چیه‌؟»

عەلی گوتویه‌تی: «پارووته‌لی.»

هه‌رسێکیان به‌ شوسته‌ی شه‌قامیکی پر دار و دره‌ختدا
 تیه‌په‌بون.

ئیبراهیم گوتویه‌تی: «باشیه‌که‌ی ئەوه‌یه‌ مناله‌که‌ت «تارانی»
 دهرده‌چێ.»

عەلی ئاماژه‌ی به‌ ژنه‌که‌ی کردوه و: «نادی، ئیتر خەلک
 پتیا لێن لادیتی.»

ژنه‌که‌ی گوتویه‌تی: «خو تۆ ئیتر بوویته «تارانی». ئیتر پتته‌وه
 دیار نییه‌ خەلکی باشوور بیت.»

عەلی گوتویه‌تی: «رحمه‌ت له‌ دایک و بابت بێ! یانی بوومه‌ت
 تارانی و ئاکام لێ نییه‌؟ راست ده‌کا ئیبراهیم؟»

ژنه‌که‌ نه‌ختی بالا به‌رز بووه و سه‌ری گه‌یشتۆته‌ شانی عەلی.
 قژی درێژ بووه، تالی سپی و تالی ره‌ش. شوینی برینیکی کۆن له
 لێوی خواره‌وه‌ی ئا لامل و نه‌ختی خوارتر، بینراوه. قژی له
 پشته‌وه به‌ داوه‌به‌نتیکی سپی به‌ستوه. ئیتر هیچ شتیکی تر
 نه‌بووه، مه‌گەر گوله‌ستیره‌یه‌ بچووکه‌کانی سه‌ر کراسه
 ئاودامانییه‌ مه‌له‌وشینه‌که‌ی.

هه‌رچه‌نده‌ نه‌مبینیوه، به‌لام رۆیشتنی به‌و شه‌قامه‌دا دێته
 به‌رچاوم. هه‌روه‌ها دره‌خته‌ به‌رزه‌کان و نه‌ه‌ بارانی پاییزیش
 ده‌بینم و بۆنی ژنیکی دووگیان که‌ هه‌مان بۆنی خۆشی خاکیکه
 بارانی به‌سه‌ردا باریبی، سه‌رم پر ده‌کا. ده‌نگی عەلیش ده‌بیسیم
 که‌ گوتویه‌تی: «به‌ده‌ختی نییه‌؟ تانمان نه‌بوو بیخۆین، که‌چی
 ده‌بی له‌مه‌ودا ده‌رپێ قوته‌ بۆ مناله‌که‌مان بکرین تاکو تێیدا
 به‌میزێ. وه‌ک ئەوه‌یه‌ مروف دراوه‌کانی له‌ پتس مناله‌که‌ی دانی و
 پتیبلی: پتیا‌ندا هه‌لمیزه‌ رۆله‌ گیان!.. ئای سه‌گیابی قورومساغ!
 نه‌گەر وابکه‌ی هه‌ردوو گونت به‌ سیم ده‌به‌ستمه‌وه.»

ژنه‌که‌ی گوتویه‌تی: «ده‌نگت هه‌لمه‌به‌ره، عه‌یبه، نه‌مرو چیت
 لێقه‌وماوه هه‌ر پتده‌که‌نی؟»

دیسان ژنه‌که‌ی گوتویه‌تی: «هتشتا زۆری ماوه‌ بینه‌ خاوه‌ن
 منال.»

ئیبراهیم گوتویه‌تی: «بیانی ده‌چمه‌ باشوور، ئیوه‌ نایه‌ن؟»

عەلی گوتویه‌تی: «پاریکه‌ رۆیستم. لێدانم خوار.»

پتخواس بوو و کۆتره کتوبله یه کی له ژیر ساقویه که پدا
شارد بۆوه. جار ناچار ئی سهری کۆتره که ی دهر دینا، ماچی ده کرد
و به ئیسماعیلی ده گوت:

«شتیک هه بوو... ئه و شهوه به کۆرانی ده تگوته وه.»

ئیسماعیل ده یگوت: «له بیرم نییه، که ی؟»

شهوه که ئیسماعیل له چایخانه ده که رایه وه و دونیا تاریک
داها تپوو و شهویش ده ترسا تا قی ته نیا بچینه وه ما، دهنگمان
ده بیست، کۆرانی ده گوت و ده رویشت، دهنگی له کۆلانه کاندایا
ده له رایه وه. عه لی له تاریکاییدا راوه ستا، گوتی: «کوئی هه لئه!»
ئیسماعیله.

دهنگه خۆشه که ی له و سهری کۆلانه وه ده هات: «ئای فلانی
دلگه کت بریم، چوو به «کرمانشا» بۆچی نه تیریم.»
شهوی دواتر که ئیسماعیل هات، عه لی گوتی: «ئای... شهوه
خه لکی کوئی بووه؟»

گوتم: «کن خه لکی کوئی بووه؟»

گوتی: «ئهو که سه ی فلانه که س دلگه کی بر دووه.»

ئیسماعیل گوتی: «عه لۆ ئه مه شیعره، شیعره.»

عه لی گوتی: «فلانی کارێکی زۆر خه رایی کردووه، تف له ریشی
هه ر که سی که نامه رده.»

ببینیم عه لی هه ر به راستی خه ریکه فرمیتسکی به چاودا
دیته خوار. و تده چوو که وتبیته وه یاد ی په روینی کچی شاردار.

هه ر چۆنیک بوو، دیسان گوتی: «خوا به بۆچی ئه و شوینه
تاریک بووه؟»

ئیسماعیل گوتی: «راست نییه، ده لێ تاریکه، به لام شه وه نییه،
شیعره.»

عه لی گوتی: «خه لکی شاری کرمانشانی هه ره که تهمه ن؟
جلوبه رگیان چۆنه؟»

ئیسماعیل چاوی له چاوه کانی عه لی بری: «بزانه! یاره که ی
راوه ستاوه، بالای به رزا! برۆیه کانی هه لپنان، به رزایی بالای
ژنه که ی نیشاندا.

باوه رمان کردبوو که فلانه که س دلێ ژنه ی بر دووه و له گه ل خۆی
نه یبردۆته کرمانشا و ژنه شمان ده بینی که هیتشا له و کۆلانه
ته سک و تاریکه دا چاوه رپتی پیاوه که یه و بی شه وه ی به یه کتری

ژنه که ی گوتوویه تی: «چاکتره نه چی. بوویه کای قه شان.»

ئیبراهیم پرسبوویه تی: «چۆن بوو؟»

«چی چۆن بوو؟»

«لیدان خوارینه که ت.»

عه لی گوتوویه تی: «کۆره هه یچ. له شه قامتکدا بووین، وابزانم
خۆپیشانان ته و او بوو بوو. برام و یه کتیک له براده ره کانیسی
له و تپووین. ببینیم هه رزه کاریک هات، گوتی: ئه و کۆمۆنیستانه
له کۆتن؟ ئه ر ئی به راست سه ره سه کۆتیان چۆنه؟ هه رزه کاره که
نه ختی به ده ره بو به رماندا خولایه وه. وه ک بلتی ئیمه له مه ریخه وه
هاتین، دیسان هه لیدای: ده یناسم، ئه مه یان له تاران خه لکی
کوشتوه. هه ر له هه یچ و خۆرایه وه بوو به هه را.»

چونکه ئیبراهیم به ته ما بووه بچینه وه باشوور، عه لی ئیتر
نه یگوتوه هه رزه کاره که، خه لیل واته برای ئیسماعیل بووه،
هه رچه ند ئیبراهیمیش که سی نه بووه بچی به رۆکی خه لیل بگری و
بیرسی بۆچی تو...؟

ئه که ر ئیبراهیم ئه م شتانه ی زووتر گوتبا، چه نه م ئیک
نه ده شکا. تا گوتم: «کووچه ی...» مستیکی تپسه ره واندم، به رچاوم
تاریک داها ت.

من به و خه یاله ی دلێ خۆش بکه مه وه و شهویش به خه یالێکی ترا:
«ئیه وه هه مووتان بچه یان! قسه و قسه لۆک بق مرۆف هه لده به ستن،
من که ی چوومه ته «کرمانشا» که ی چوومه ته «کوردستان» هه ر
رینگاکه شی پیتانانم، به من چی که عه لی له سه ر یازگه هه لاتووه!
چیم داوه به وه ی «هه هایاد» و «سنه» سه ر یازگه ی هه بووه یان نا!
تیکه ل و پیکه ل ده دا. ته پوتۆزی ده کرد و خۆی تیدا ون ده کرد،
به لام بۆچی هاواری کرد و پتی له هه رزه که کوتا، شه وه یان نازانم.
خۆ جار ان خۆیشی ئه م گۆرانییه ی ده گوته وه. ئه و گۆرانییه له سه ر
زاری هه موومان بوو. عه لیش له هه موومان زیاتر پتیخۆش بوو:

«بۆچی تاریکه ئیسماعیل؟»

«کوئی؟»

«ئهو کۆلانه، بۆچی تاریکه؟»

له په نا دیواری سهری کۆلانه که دانیشتیووین. کۆلانیک که
دیواره کانی بلند و کاگلی بووین. دنیا تاریک دا ده هات، پاییز بوو،
هیتشا چاوه به له ک و قره لووله که ی عه لیم له بیره.

بلدین، زکمان به ژنهکه دسووتا. رقمان له پیاوکه نه‌بوو، چونکه له شيعره‌که‌دا شتيکي نه‌وتو نه‌بوو که رقمان لتي پټه‌وه. هميشه له خويمان دپرسی بوجی پیاوکه روښتووه و ژنه‌ی به نه‌نيا جټه‌پشتووه؟

دهمگوت: «له‌وانه‌یه تايه‌ی ماشينه‌که‌ی دهرپه‌ریښی و کابرا مریښی.»

عەلی دهیگوت: «نا، کابرا له‌لای بووه. په روژی رووناک دروی له‌گڼ کړیوه.»

نیمه نه‌مان هر له‌گه‌لدا یوو تا... شه‌وتک که به‌رام‌بهر به نانه‌واخانه و له‌سهر به‌رده‌کانی خانوویکی نو‌تساز دانیشتبووین و باران ده‌باری. ژنیک له‌مسهری کولانه‌وه دیار که‌وت. نازانم کامان نانکی که‌رمی کړیوو و خه‌ریک بووین ده‌مانخوارد. باران نهرم نهرم ده‌باری. سارد نه‌بوو. پشتمل و که‌مه‌رمانی تهر دهرکړد. ویستم هه‌ستم‌وه، عەلی گوتی: «تا باران به‌خور دانه‌کا، نه‌چینه‌وه، باشه؟»

گوتم: «پتر خوښی ناکاته‌وه، خو به شو هه‌تاو نیبه، که باران خوښی کاته‌وه.»

نه‌گهر باران وهک گوزه‌ی سه‌راوژتړیش دایکړدیا، عەلی هر دیگوت: «بچ کوڼ دهروی؟ هر بگه‌ینه‌وه مالی خوښی ده‌کاته‌وه. کوره دانیسه، باران فریومان ده‌دا.»

راستی دهرکړد، چند روژی به له‌وه‌ش که هر له‌و شوینه دانیشتبووین، هر به‌چارڼ یوو به ته‌پوتوژ. به گه‌رده‌لوول و پرووسکه و شریقه‌ی هه‌ور. راکردنی خه‌لک له کولانه‌کاندا. په‌له‌قاژه‌ی مریشکه‌ره‌شه‌یه‌ک که جووجه‌له‌کانی ون بوو‌وو. هه‌ولدا‌نی منالیک که ده‌ویست له‌تو گه‌رده‌لوولدا میز بکا، تاکو ده‌سمالیکي پر له پاره بدوژینه‌وه. به نیمه‌یان گوتیوو له گه‌رده‌لوولدا بمیزین، تاکو پاره بدوژینه‌وه. مناله‌که شه‌لواره‌که‌ی تهر کړد. نیمه له قاقای پټکه‌ننیمان دا. هه‌موو شو‌تیتیک ره‌شه‌لنگه‌را. پرووسکه‌ی دا. کولان روون بوو. ناسمان گرمی لټه‌ات. هه‌ستم‌وه بروم، عەلی ده‌ستمی گرت: «دانیسه، بزاین چ ده‌بی!»

دانیشتین. ره‌هیل دایکوتاین. تهر بووین. گوتم: «بروین؟»
تیمت‌قاند. عەلی مایه‌وه. رامده‌کړد. عەلی پټکه‌پشت. کولان

قوروی بوو. عەلی هه‌لخلیسکا، سه‌راوسهر که‌وته نټو قوراوه‌که. به‌ره‌ولای جووم، ده‌ستی عه‌لیم گرت. هه‌لسایه‌وه. دیسان هه‌لخلیسکا. گرتم. په‌له‌قاژه‌ی دهرکړد، ده‌خولایه‌وه. که‌وت. منیش راکټشرام. که‌وته سهر نه‌نیشت. پټده‌که‌نی. باران ده‌یکوتاین. هه‌ستایه‌وه و ده‌ستی به دیواره‌وه گرت. کراسه‌که‌پم گرت. خو‌ی به دیواره‌که‌وه گرتیوو. به‌دهم رتوه بووین که دیسان قاچی هه‌لخلیسکا. روښت. ده‌مببني که ده‌روښت. ده‌مببني که ده‌روښتم. له یه‌کتری دده‌براین. وهک نه‌ودی له‌سهر شه‌خته هه‌لخلیسکین. که‌وتینه نټو قوراوه‌که‌وه. له قاقای پټکه‌ننیمان دا: «ها. ها. ها.»

که‌یشتبوینه به‌ر دهرکای ماله‌وه‌مان. دایکم له مال نه‌بوو. مالی نیمه حه‌وشی نه‌بوو. دهرکای به‌ره‌و کولان دهرکرایه‌وه. گوتمان چی بکه‌ین؟ بینیمان بارانه‌که خوښی کړده‌وه. خوره‌تاو دهرکه‌وت. عەلی گوتی: «با بگه‌رتینه‌وه شو‌تی خويمان و له‌سهر به‌رده‌کان دانیشتین.»

گوتم: «نه‌مروک گورگه‌کان دهرتین.»
گوتی: «نا. نه‌گهر له روژتیکي هه‌تاویدا باران بباری، گورگه‌کان دهرتین.»

له‌سهر به‌رده‌کان دانیشتبووین. شو بوو. له دووره‌وه ناگري ته‌نور و سه‌مای قاچی نانه‌وامان ده‌ببني، ژنیک هات و به‌رام‌بهرمان راوه‌ستا:

«کوری چاک، دهرانی مالی بیتهاد شاهنده له کوټیه؟»
ژنه خه‌لکی شار بوو و بو‌تیکي خوښی لټده‌هات. بالا کورت و سیپلکه بوو، عه‌بایه‌کی ره‌شی به سه‌ردا دابوو.

عەلی گوتی: «نم نانه‌واخانه‌یه هی نه‌وه، نم خانوویه‌ره‌بش که خه‌ریکن دروستی ده‌کن، هی نه‌وه.»
ژنه گوتی: «ماله‌که‌ی له کوټیه؟»

نیگایه لټقه‌وماوه‌که‌ی ناچاری کړدین، مالی بیتهاد شاهنده‌ی پټشان بده‌ین. هه‌رسپکمان به‌وه ری که‌وتین. به‌رتوه بووین که ژنه کوټی له نابادانه‌وه هاتووه و که‌لی هیلاک و ماندووه و کاری به بیتهاد شاهنده هه‌یه. گوتی ژنی بیتهاد.

نیمه بومان دهرکه‌وت که بیتهاد عه‌بدوولاهمی له نابادان ژنیکي هه‌بووه و له‌وی به شاهنده ناسراو بووه. به‌لام نه‌مانده‌زانی له

عەلۆ گووتی: «ئاخر ئەگەر بێهزاد خۆی لێره بێ باشتره. ئەمه
ژنەكەپەتی، له ئابادانەوه هاتوووه.»

ژنی بێهزاد گووتی: «شەتۆ دەمت داخه، چلکن!» و چاری لێ
سور کردوه.

ژنەكەپەتی ئیمه گووتی: «تکات لێدەکم به شاهەندە بلێ بێته بهر
دەرگا.»

«باوه ناكەپەتی دەلێم له مال نییه؟»

دەرگای داخست، ژنه ئابادانییهكه هیشتا راوهستا بوو. كه
عهباپهكەپەتی نهخشی لادرا، بینیمان سەرگۆنای تەر بوو بوون.
پێدەنگ دەرگیا. دەستەکانی بچووک بوون و لە ژێر عهباپهكەپهوه،
فرمتیسکهکانی به دەسماله سبیه بچووکەکهوه دەسپیهوه و پتی
ئەوهی هیچ شتی بلێ: رویشت. وەك ئەوهی ئیمه فەرامۆش
کردبێ. باران خەریک بوو بهخوڕ دەبوو. کۆلان رەشەلگەراییوو.

عەلی گووتی: «چی بوو؟»

«نازانم. با به دوایدا برۆین.»

عەلۆ گووتی: «وا دەرگێ، مهگەر ژنی بێهزاد چی پتگوت؟»

گوتم: «نەتدی! به چاوتکی خراب لێی روانی.»

گووتی: «وابزانم شتیکی پتگوت كه ئیمه نهمانیبست.»

گوتم: «به چاوتکی خراب لێی روانی. دەموچاوی ناخەز بوو.»

«دەموچاوی كێ؟ دەموچاوی ژنه ئابادانییهكه؟»

«نا. دەموچاوی ژنی بێهزاد.»

ژنه خەریک بوو دوور دهکهوتەوه. دیسان گوتم: «دەترسێم پتی

هەلخلیسکی و بەریتەوه، با به دوایدا بچین.»

عەلۆ گووتی: «چی پتیلین؟»

«بلێن: خانم وەرە بچینه مالی ئیمه.»

عەلۆ گووتی: «ئەگەر پتیلین خانم، پتیناخۆش دەبێ. پتیلین:

پوورئ وەرە بچینه مالی ئیمه.»

گوتم: «بۆچی پتیناخۆش دەبێ؟ به ژنی سەروانیش دەلێن:

خانم.»

گووتی: «نا، وامەلێ، پتیناخۆش دەبێ.»

گوتم: «ئاخر بۆچی؟»

گووتی: «له ئابادان بهو ژنانەپە کاری خراب خراب دەکەن،

دەلێن: خانم.»

کووتوه و هەر له ناكاو دەولەمەند بوو. هەرچەند سالانی بهرئ،
گاوكووتیکی زۆری هەبوون و نەساغیبان تیکەوت و قەر بوون.
سەرەرای ئەمانەش ئەو رۆژەپە که چوو ئابادان، له برسان تری
لێ بەردەبوو، چ بگا بهوهی ژن بێنی و بێتهوه تانەواخانە دروست
بکا و خانووپەرە هەلچێ.

«ئەوه مالەكەپەتی.»

له دەرگامان دا. ژنتیک دەرگای کردوه.

ژنه ئابادانییهكه گووتی: «بێ زەحمەت پتیلین بێته بهردەرگا.»

ژنه گووتی: «چ نیشیتکت پتیه؟»

ژنه ئابادانییهكه گووتی: «تکات لێدەکم پتیلین بێته بهردەرگا.»

ژنهكه دەموچاوتکی پاتی هەبوو و سەری له دەرگا

نیوهناوالهكهوه هینابوووه دەرەوه و گووتی:

«وه لّاهمی... راستیهكهت بووئ نازانم له مالە یان نا.

وابزانم...»

گه رایهوه ژووهرهوه، ئیمه کوتمان لێوو بانگی کهستی کرد و
تاوی پێدەنگ بوو. ژنه ئابادانییهكه ئەم پتی و ئەو پتی دهکرد.
نارام و قەراری نەبوو. پەرشان بوو. که عهبا تەرەکهی لادەچوو!
رووخساره مانگەشەوییهکەپە و چاوه رەشەکانیمان دەبینی، قژی
کهوتبووه سەر تەوپی.

هەرچەند راوهستاین، ژنی بێهزاد نهگه رایهوه. دیسان له
دەرگاماندا، ژنه هاتەوه. گووتی:

«چۆته دەرەوه. لهوانه چوو پتته شیراز و بوشتههر. هەر کاتی
بچیتە شوینی پیمان نالی.»

نیوهی دەرگای کردبووه، ژنه ئابادانییهكه بهرامبەری
راوهستا بوو و ملی لار دهکردوه تاكو نێو حەوشهكه ببینی. ئیمه
پێدەنگ بوون.

ژنه ئابادانییهكه گووتی: «له رتگایهکی دوورەوه هاتووم.»

ژنی بێهزاد گووتی: «چی بکم له رتگایهکی دوورەوه هاتووی.» و
سینگی بۆ دەرپەراند. بالابەررز و چوارشانه بوو. گەرە و
کهلهگەت، وەکو عەنتەرناش.

ژنهكەپەتی ئیمه گووتی: «کاریکی وام پتینییه، تەنیا شتیکی پتی
دەلێم و دەروم.»

ژنی بێهزاد گووتی: «بیلێ، من دواپه پتیدهلێم.»

گوتم: «له بووشپهریش وایان پتدهلین؟»

لئی نزیك كه وتیووینه وه. هه روا خهريك بوو ده پرۆیشت. بچكۆلانه و تهریوو. هینده بچووك بوو كه ههزم دهكرد به پتدزكی بپۆم، له پشته وه چاوهكانی به ههردوو دهستم بگرم و بلتیم: «ئهكهر زانیت من كیتم؟» نه دهكرا. ده دلهم دهكرد.

ههلق گوتی: «دهبلتی دهی!»

گوتم: «خانم...»

پتدهنگ بووم. كه رایه وه و لئی روانیم.

گوتم: «... بچینه مالی ئیمه.»

ژنه گوتی: «مالتان له كوئییه؟»

گوتم: «رۆژ وایلاهت.»

ههلق گوتی: «به زمانی شاری له كهلی بدوئ.»

ژنه له فكردا بوو كه رۆژ وایلاهت كوئییه.

ههلق گوتی: «مالمان له وئییه.» و بهنجهی بۆ كێوهكه راكیشا.

دوباره گوتی: «بهو شوئینهی كه خۆزه تاو لئی دهدا دهلئین رۆژ.»

ژنه گوتی: «ئهمه چی تۆیه؟»

ههلق گوتی: «كۆری بوورمه.»

گوتم: «دیتیت بچینه مالی ئیمه؟»

ههلق گوتی: «له وانیه سهینهی بپهزاد له بووشپهر بگه پتته وه.»

ژنه گوتی: «نا، دهبن بچمه وه شاره كه مان، كارم ههیه.»

ئیمه له شوئینی خۆمان راهه ستاین تاكو دوور كهوته وه. كه كیشهته سهری كۆلان، دیسان به دوایدا رۆیشتین. له سهری كۆلانكه بووین كه ئهوه كه پشته قاوه خانه.

چرای لۆرییهكان، بهر دهركی قاوه خانه یان رۆشن كردبوو. دارژانی بارانمان له بهر تیشکی چراكان دهبنی. ناوی ناو چۆكه له كهی رۆخ شهقام له رۆیشتندا بوو. به پهله رایدهكرد. ده رۆیشت تاكو دهكه پشته داربییه بهرز و به سالاجوووهكان. داربییهكان بهبنی جووله له ژیر باراندا راهه ستابوو. شووفتیر و شاگرد شووفتیرهكان له ئیو قاوه خانه دا و له سهر سهكۆكان دانیشتیوون و شیویان دهخوارد.

بینیمان كه ژنه چوووه ژوووه وه و له كهل پیاویك هاته دهروه.

كابرا گوتی: «خپرا سوار به! هه ئه میان دهچته بووشپهر.»

دهنگی ژنه مان نه بیست كه چی گووت. شووفتیرهكه له پشت

سووكانهكه دانیشتیوو. چهند پیاو و ژنی تریش سوار بوویوون. شووفتیرهكه گوتی:

«كهس به چی نه ماوه، پرۆین؟»

«به كێك هیشتا نه هاتوو.»

ئیمه خۆمان كه یانده ژنهكه.

ههلق گوتی: «رۆیشتی؟»

ژنهكه، ههلقی برده لایهك و گوتی: «شتیك پتدیم له بیرت ناچی؟»

«بلتی، له بیرم ناچی.»

ژنهكه گوتی: «به پتهزاد بلتی «تویا» گوتی ئه و پارانهی كه بردت گرنگ نییه، به لام... زۆر چه پهلی!»

دهستی كرده ناو جانناپهكهی و پاره یی دههینا. ههلق وهری نهكرد. ژنهكه وهك ئه وهی له كهل خۆی بدوئ: «پتدیلی...» و هپچی تری نهكوت.

ههلق گوتی: «راوهسته و پاره كه تی لیبستینه وه.»

سوار بوو. باران دانه دهكهوت. ئیمه بینیمان كه ژنهكه له ئیوان ژنهكانی تر دانیشت.

ههلق گوتی: «ناكه ریتته وه پاره كه تی لیبستینه وه؟» ژنهكه سهری لهقاند.

له بهر رووناكایی چرای لۆرییهكاندا سیما بچووك و چاوه ره شهكانیمان دهی. ماشینهكه پشتاویشت دههات و ئیمهش هه ر لیمان دهروانی و ژنهكه هه ر لیمان نزیكتر دهبووه. شاگرد شووفتیرهكه رینوومایی دهكرد و دهیگوت: «پرۆ، پرۆ، پرۆ!»

ماشینهكه پشتاویشت دههات. ئیمهش پشتاویشت ده رۆیشتین. كهیشتیووینه سهر پلیكانهكانی قاوه خانهكه. لۆكسهكان، نپو ماشینهكه یان رۆشن دهكرد. سیمای ژنهكه هپچی نه دهواند. نه تووربه بوو و نه دلخۆش. نه جنیو و نه یزه. وهكو بهرد. له و كهسانه كه هه موو شتیك له خۆیاندا راهه كرن و درهنگ دهبن به ئاشنای كهسی، هه موو شتیکی دۆزاندبوو و هپچی درنه دهكرد و كریانه كهی بۆ ماله وه هه لگرتبوو. نازانم چۆن دهیتوانی، سهر فرسه خ رێگا، خۆی را بگری تا بگاته ئابادان و له وئ له سووچتیك دابنیشی و بگری.

رۆیشت. شووفتیرهكه كپه كهی كۆری. دوور دهكهوته وه. ناوی

سه‌گذره.

ئو شهوه ئیسماعیلمان نه‌بینی، به‌یانیه‌که‌ی له بیرمان چوو، دووبه‌یانیه‌که‌ش فه‌رامۆشمان کرد. سببه‌یانیه‌که‌ش باوکی ئیسماعیل هات و نه‌وانی برده‌دووڤرگه. خالۆ بیه‌زاده‌که‌شمان ئیتر نه‌بینیه‌وه. گوئیان چۆته‌کویت، عه‌لق له‌گه‌ل دایکیدا ئاواره‌ی به‌ندره‌کان بوو، ره‌وتی ژبان، من و غولام و ئیبراهیمی و تیکه‌یچا‌بووه، رۆژی و هه‌بوو ته‌نانه‌ت ناوی خۆشمان بیر ده‌چۆوه.

سه‌ره‌رای هه‌مووی ئه‌م شتانه، کووچه‌ی کرمانشامان هه‌ر له‌بیر بوو. له‌کۆلانی منالیتیماندا ده‌مانبینی. له‌هه‌ر شویتیک بواین، له‌گه‌لماندا بوو. له «تاران» و «توریز» بووین، له‌گه‌لماندا بوو. ده‌چووینه «زاهدان» و «نیشابور»، به‌دواماندا ده‌هات، له‌که‌لاوه‌کانی «ته‌ختی جه‌مشید» و «به‌نده‌ری سیراف» ده‌گه‌راین، له‌ناکاو ده‌مانبینی له‌ئاستماندا راوه‌ستاوه.

هه‌ندێ جار له‌نورسراوه‌ی سه‌ر به‌ردێ ورد ده‌بووینه‌وه، سیمایه‌کی سببه‌رناسا خۆی ده‌نواند و هه‌ندێ جاریش له‌نیو یه‌فر و پووشی گۆرستان و گرده‌کانی «مه‌راغه‌دا» کفه‌ی با له‌نیو جه‌نگ‌لدا. ئاله‌ی دووری ژنیک ده‌هاته به‌رکۆی. ترس. سه‌رمان ده‌کرده‌ بیانوو و ده‌گه‌راینه‌وه. دوور له‌چاوی سه‌ربازه‌چاودیره‌کان، خۆمان ده‌خزانده‌ نیو مه‌یخانه‌یه‌که‌وه. دوو شووشه‌ شه‌رابی «ئورمییه» له‌گیرفانی پالتۆ ئاودامانه‌که‌ماندا، ده‌هاتینه‌ ده‌روه. دوور ده‌که‌وتینه‌وه. ئه‌سپینداره‌ به‌رزه‌کانی «مه‌راغه» له‌رۆخ رووبار. شه‌رابمان پتدا ده‌کرد، له‌شاردا ده‌گه‌راین. ره‌سه‌دخانه‌ی مه‌راغه‌مان ده‌بینی و له‌کچه‌عه‌با ره‌شه‌گۆنا گۆله‌نارییه‌که‌مان ده‌روانی که‌نیوچه‌وانیان کرژ ده‌کرد.

خۆمان له‌بنه‌ستی په‌شیمانیدا ده‌بینی. له‌گه‌ل بێجووه‌که‌لاکخۆره‌کاندا ده‌سته‌یه‌خه‌ ده‌بووین. له‌ترسی سه‌ربازه‌چاودیره‌کان رومان ده‌کرد و له‌کاتی راگردنیشدا دیسان کووچه‌ی کرمانشامان له‌گه‌لدا بوو.

له‌تیلدرکه‌کانی سه‌ربازگه‌ ده‌په‌رینه‌وه، وه‌ک بلتی خه‌لکی ئیتران نه‌بووین، ولاتی خۆمان خۆش نه‌ده‌ووست. سه‌ربازی چاودیر ده‌یگرترین. «دیله‌دایک، راکه‌ بزاتم»

کۆله‌پشتی پر له‌به‌رد و قه‌یتانی پۆتینه‌کان ئاوه‌لا. «راکه‌ ده‌ی

جۆکه‌له‌که‌ی رۆخ شه‌قامیش هه‌شتا له‌راگردندا بوو. نازاتم ده‌بووست به‌کوئ بگا که‌هه‌نده‌به‌په‌له‌رایده‌کرد. به‌کۆلان و نێوان ماله‌کاندا تیده‌په‌ری، ئه‌وسا ده‌گه‌بشته‌دارخوورماکان، له‌وئ له‌هه‌له‌په‌ده‌که‌وت، زه‌وی لێک ده‌قه‌لشا و ئاوه‌که‌ی هه‌لده‌لووشی. که‌تیر ده‌بوو، دیسان ئاوه‌که‌ی ده‌رده‌دایه‌وه، دیسان به‌هه‌له‌په‌له‌به‌ده‌وری دارخوورماکاندا ده‌خولایه‌وه و ده‌رژایه‌نیو جۆکه‌له‌یه‌کی تره‌وه. ئه‌گه‌ر رینگای نه‌بوایه، جۆکه‌له‌و به‌ریه‌سته‌کانی تیکه‌دا و رایده‌مالین، تا له‌شویتیکی تردا زه‌وی هه‌لده‌لووشی و هه‌مدیس ده‌ری بداته‌وه.

ژنه‌که‌ رۆیشتیوو.

پرسیم: «گوئی ده‌گه‌په‌ته‌وه، ها؟»

عه‌لق گوئی: «وابزاتم له‌گه‌ل براهیه‌که‌ی دیته‌وه.»

«مه‌گه‌ر براهیه‌که‌ی به‌هه‌زیه‌؟»

«دێ و باوکی شاهه‌نده‌ دینتیه‌ به‌رچاوی.»

«خۆی گوئی که‌ براهیه‌که‌ی به‌هه‌زیه‌؟»

«دێ و به‌هه‌ردوو پتی ده‌چپته‌ سه‌ر زگی شاهه‌نده.»

«نه‌یگوت چکاره‌یه‌؟»

«دێ و ملی ده‌شکپتی. هه‌ر لیره، له‌به‌رده‌می شووفیره‌کان ده‌یگرێ و به‌هه‌ردوو پتی له‌سه‌ر سینگی راده‌وستی.»

«ژنه‌که‌ خۆی گوئی که‌ دێ؟»

«وه‌رزشکاره. هه‌لیده‌کری و له‌عه‌رزى ده‌دا و پاره‌که‌ی له‌چنگی

ده‌ردینی.»

«تۆ چووژانی؟ خۆی نه‌یگوت براهیه‌یه، ئه‌گه‌ر براهیه‌یه‌به‌یه‌ له‌گه‌لی ده‌هات.»

«هه‌یه‌تی. وه‌رزشکاریشه. وه‌رزشکاره‌کان زۆر مه‌ردن، زولم له‌هیچکس ناکن؛ به‌لام دێ و به‌مست له‌قه‌پۆزی بیه‌زاد ده‌دا، تاکو خۆین له‌هه‌ردوو کونه‌لووشی ده‌ری.»

ده‌سته‌کانی کردبووه‌مشت. له‌قاوه‌خانه‌که‌ دوور ده‌که‌وتینه‌وه. داربیه‌ به‌رزه‌کان هه‌روا بێجووله‌ زاوه‌ستا‌بوون. ئاسمان ئالوگۆزی به‌هه‌وره‌کۆن و نوێیه‌کانی ده‌کرد. چه‌ند په‌له‌هه‌ور ده‌چوون و چه‌ند په‌له‌هه‌وریکى تر شوینی نه‌وانی ده‌گرته‌وه. له‌کۆلندا بووین، ئاو و کل، فلجه‌فلجی پتیه‌کانی و ده‌نگیم ده‌بیست، «بیه‌زاد بووله‌کانی برده‌وه. به‌ئیسماعیل بلتین خالۆیه‌که‌ی

راکه!

تا کوتم «کووچهی کرمانشا... نیسماعیل به مست له ده می دام و زارم پرېوو له خوین. داره شه قه که له ژیر هه نگلم درجوو و کهوتمه سر عمرز.

هاواریکرد: «ئیه هه سووتان بیتا پرووین. دهیکه نه هه را.» نازانم چ قهوما و بۆچی لیتدام. من که نه چوومه ته «کرمانشا» و «سنه». تهنیا نه وه دوزانم که نه ویش وهک «مسجد سولیمان» کۆلانه کانی هه وراز و نشیویان هه به.

رهنگه نه وه نه خویشیهک یی، که مرۆف هه موو کووچه و کۆلانه کان وهکو به کتر بیینی. به لام خوا بکا «سنه» وهک «مسجد سولیمان» نه بی. کۆلانه کانی «مسجد سولیمان» هینده رهق و پر له هه وراز و هه ناسه برن، که نه سب له پی دهخه چ بگا به ژنیک ی ناوس که له ترسی گیانی، بیهوی به ناویاندا راکا و خۆی نه چات بدا. راکردن به سکیکی پر هه کاریکی هینده ئاسان نییه، نه خاسمه کاتی چهنه تفهنگه به ده سته کیش راوی بیینی. مرۆف ده توانی تا کوئی رابکا، کاتی هیکه سیک له کۆلانه نییه؟ جووچه له کانی به جیدیلی و هه لده فریته سر دیواریک. هه ناسه! هه ناسه ش نیر به فریا ناگا، دیوار! دهسته له رزۆکه کانی نهو. هه وایه کی به فراوی. باش یان خراب، هه چۆنیک یی، نهو ژنه به «تویا» دوزانم، که له شه وه بارانییه که دا، هاته بهر نانه واخانه.

جاریکیان به کیک له کۆلانه کانی «تاران» شم به کۆلانی خۆمان زانی، له وسه ری کۆلان بووم. بینیم تیشکی هه تاو له سر کرده که به، بهر چاوم ره شه لگه را، له پشت سه رمه وه هه تاو بوو و منیش پیمو ابوو شه واهاتوه. نهختی هه لگه رام، له کۆلانی دووه هه مدا هه تاو بوو. که پشتمه بنی کۆلان، دیسان تاریک واهات. چوومه سه ره وه تر، له نشیوی سیه مدا هه تاو بوو، که پشتمه نه وسه ری کۆلان، تاریک واهات. فریوی ده دام. منی که ماسینه کانی ده ریام فریو ده دا، له وی وین بووم. مهست بووم. کوتم تا کۆتاییه که یی ده رۆم. ده بی کۆتاییه که یی بینم. نهو شوینه ی هه تاو لئی هه لده نیشی و نیر هیچ هه ورازکی نییه.

ده رۆیشتم. کۆلانی ده یه م. که پشتبوومه نه وسه ری کۆلانه که، له پشتمه وه هه تاو بوو و بهر چاوم رهش هه لده که را. هیشتا نه که پشتبوومه کۆلانی یازده هه م، نهو له ته هه تاوه ی له نشیوی

پازده رۆژ زیندان. مانگیک شه وی تا شه وی خه فر بوون، له زینداندا خه مان نه بوو. وشیار ده ماینه وه، وه نه وزدان و له ناکامدا، خه وین، نهو که سه ی نه خه و تیبوو له ته کاغه زیکی ده خسته نیتوان په نه کهانی پی که سه ی خه و تیبوو. شقارته! کاغه ز گری ده گرت. زمانی ناگر، نه رم نه رم ده رۆیشتم تا ده که بیسته قامه به رانی پی.

ناخ!... چ زووران هه یه کی هه یه سۆزاک!

نیبراهیم به کۆل ده بیرده نه خویشخانه. ده زوورایه وه. خرابتر له ده ست یاخود پتیه که که تازه بریبتیان هه و به یه وی له سه را جۆش بخواته وه.

پزیشکیاره که یی نه خویشخانه ده یگوت: «بیگوشه، زیاتر، زیاتر. دیسان، دیسان.» چلکاو درده هات.

نیبراهیم به کالته وه ده یگوت: «مالت رمی هه سن، نه مه کار بوو کردت!»

پزیشکیاره که گوئی: «ئیمه ئیرانییه کان ناواین. نه که ر نازادیمان به نه ی خۆمان ده کووین.»

رۆوی سه ی له من بوو.

نیبراهیم گوئی: «بزانه چۆن له تیبو دۆمه کاندئا ئابرووت بردین!» به منی گوت، پزیشکیاره که پتینه خویش بوو.

کوتم: «به سته زمان نازادی، چهنه نیگه رانی تووشی سۆزاک بوونی من بوو تا کو تووشی بووم.» له قافای پتیه نینمان دا.

پزیشکیاره که پتینه خویش بوو. گوئی: «من جاریک له که ل ژنیک خه وتم، هه له ناکاو وامزانی خه ریکم له که ل دایکم ده خه وم.»

چهختی له سه ر وشه ی «دایکه» کرد. دیسان گوئی: «... نازانم ئیه...»

چاوه کانی فرمی سکیان تیز ابوو.

کۆلان تا نهو شوینه ش له که لمان هاتبوو. پر ومان کردبوو، که هه یه. ژنیک به قزیک که لی دریزه وه که هه میشه له سه ری کۆلانه چاوه رتی که سیکه. ره شیۆشیک به کراسیکی ناودامانی ته سک و داوین چین چینه وه.

«خه لکی نه وی چ جۆره جلوه رکیک له بهر ده که ن؟»

ئای... جیم لی ده که پت کووچه ی کرمانشا!

کتابخانه‌ی رابوون

له‌مه‌دروا ناوی له‌و کتیبانه‌ی که به رابوون ده‌گن بلأوه‌که‌ینه‌وه.

* خه‌بات عازف : که‌رانه‌وه‌ی شمستیره‌کان کۆمه‌له هۆنراوه.

به لیبی عه‌ره‌بی و لاتینی چاپکراوه. ناپتیک، سنوئد ۱۹۹۷.

* فاتیح ره‌سپوول، له کارانیککی «وورودرژویدا» بیره‌وه‌ری

ناپتیک، سنوئد ۱۹۹۷.

* فخرهاد شاکه‌لی کولتوریککی شیعه‌ه‌کانی به شوئیدی به ناوی

En pärla i drömmens grumliga damm

بلأوکراوه‌ی ناپتیک، سنوئد ۱۹۹۸.

* زریان کاکه‌ینی زه‌نای زه‌نه‌ک، کۆمه‌له هۆنراوه.

دانمارک، ۱۹۹۸.

* هینوا قادی، کیشنومرێک له خه‌ون، کۆمه‌له هۆنراوه

بلأوکراوه‌ی ره‌هه‌نر، سنوئد ۱۹۹۸.

* تیسناغیل جه‌مه مه‌سین، ئیواره‌ت باش ناسیاء کۆمه‌له هۆنراوه.

بلأوکراوه‌ی زه‌هه‌ند، سنوئد ۱۹۹۸.

بلأوکراوه‌کانی رابوون

۱- هاشم کۆجانی، تارمایی سینه‌ر

(چه‌ند نابه‌تیککی فیکری)، ۱۹۹۵

۲- مروف و ولات، له‌هه‌له‌سنتین ره‌فیق ساییه‌ری ده‌ووسین و

وهرگیزان، و ناماده‌کردنی، خه‌لیل ده‌وکی

(به‌دایه‌تیککی کرمانجی باکووزو تیبی لاتینی ۱۹۹۶)

۳- خاموشی دهریا (رومان) نووسینی قیهرکۆز، وهرگیزانی فازیل

قه‌ساب، ۱۹۹۶.

۴- ره‌فیق ساییه‌ر، ناویته و سکیه‌ر، کۆمه‌له هۆنراوه ۱۹۹۶

۵- زیناس نه‌جه‌هه‌ن، فینجانه، کۆمه‌له خه‌روک، ۱۹۹۷.

۶- که‌له‌شیر و فۆیجه‌ی خروازی، خه‌روک بو‌مندا لاق، وهرگیزان و

نووسینه‌وه‌ی که‌مال میراوه‌لی، ۱۹۹۷.

۷- ره‌فیق ساییه‌ر، ژوانی روویاکی، کۆمه‌له هۆنراوه، ۱۹۹۷.

۸- ره‌فیق ساییه‌ر، ئیمپراتۆریای لم، دهرنازه‌ی ئیسلام، خه‌یل و

خاموشی‌نالیزم، لیکۆلینه‌وه، ۱۹۹۸.

۹- کاکه‌ و هیس، ته‌وینی خه‌لخالۆکه، رومان، ۱۹۹۸.

۱۰- د. خوسه‌تیی خه‌لیقی، ژان و زیان، بیره‌وه‌ری،

یهرکی نه‌که‌م، ۱۹۹۸.

۱۱- کاروان عومهر کاکه‌ سوور، نه‌سیدیلین،

کۆمه‌له‌خه‌روک، ۱۹۹۸.

ده‌کریته به‌ ناخه‌ریسی رابوون، یان به‌ ناخه‌ریسی نووسه‌ره‌کان داواوی

بلأوکراوه‌کانی رابوون بکووت.

ده‌به‌مدابوو، له ناكاو ونبوو. هه‌موو جێهه‌ك بېوو به شه‌ر.

وه‌ك بلیتی ورته ورتی عه‌لۆم هاته به‌ر كوئ: «بۆچی به تاغی

ته‌نیا له‌وئ راوه‌ستاوه، زه‌نده‌قی ناچئ؟»

«كئ؟»

«ئه‌و ژنه‌ی له سه‌ری كۆلته‌كه راوه‌ستاوه.»

«عه‌لۆ، ئه‌مه شه‌یره. خۆ من نايليم، له ده‌وره‌به‌ری قاوه‌خانه‌م

بېستوه.»

ژنه‌كه راوه‌ستاوو. هه‌ر به‌و كراسه ره‌شه ناودامانییه و نه‌رم

وه‌چه‌رخاندنی ملی. قژی به سه‌روه نووساو، رووخساری

داپۆشیوو و چاوه‌كانی دیار نه‌بوون. بێده‌نگ و جووله. هه‌ناسه‌ی

له‌به‌ر نه‌ده‌هات. ژنێك له به‌رد. نیگای شوینه ده‌وره‌كانی

ده‌پكشنی و نه‌مروش ئیتر نه‌هاتوچۆی خه‌لك و نه‌ لۆریه‌كانی

«بته‌زاد» ناتوانن هێمنایه‌تییه‌كه‌ی بشله‌قتین.

ده‌توانم به‌ داره‌شه‌قه‌كانمه‌وه به‌ج له‌ ناستیدا راوه‌ستم و بلیتم:

«بۆچی به‌ ته‌نیا راوه‌ستاوی، ناخه‌رسی؟»

به‌روام كرده‌وه. به‌لام ناتوانم ببینم ژنێكی ناوس له‌ هه‌مان

كۆلندا، به‌ هه‌ناسه‌به‌ركیوه پشتی به‌ دیواریكه‌وه دای و

ده‌سپه‌ژێك سکی هه‌لدی.

هه‌ندئ جار له‌ خه‌وته‌كانی منالییماندا به‌ پتی بردراوه‌وه له

ئاسمان به‌ر ده‌بووینه‌وه، كه‌ ده‌گه‌یشتینه زه‌وی بیدار ده‌بووینه‌وه و

به‌ خۆمان ده‌گوت: «خه‌ون بوو، خه‌ون بوو.»

كه‌ ناومان ده‌خواردوه‌وه، كه‌ تاره‌قه‌مان وشك ده‌بۆوه، ئیتر

به‌روامان ده‌كرد ئه‌وه‌ی ببینیومانه‌ خه‌ون بووه. به‌لام نه‌ من، نه‌ عه‌لۆ،

نه‌ ئیبراهیم و نه‌ هه‌یج له‌ براده‌ریكی ترمان، هه‌رگیز له‌ خه‌وه

ترسناكه‌كانماندا نه‌مانبیبوه سکی دراوی ژنێك، كۆریه‌یه‌كی لئ

بیته‌ دهر. هه‌نده نه‌رم و نارام له‌ زگی دایكه‌وه به‌خزیته‌ دهر وه‌ك

ئه‌وه‌ی په‌نیرۆكێك به‌ دوو گه‌لای سه‌وزی بچووكه‌وه هه‌ندی هه‌ندی

زه‌ویه‌كی ناودراو به‌هه‌لشینی.

ده‌ست و پتی بچووك، لووتیكی بچووك و سوور. برۆیه

نادییارم‌كانی. مۆزایی پشتیان و كه‌مه‌ری و لێدانی دلی.

هاوینی ۱۹۸۱ تاران

ئه‌م به‌ره‌مه‌ له‌ كۆمه‌له‌خه‌روکی: «سیاسنبو» نشر شیوا،

شیراز، چاپ ۱۳۶۸ [وه‌رگیزدراوه،

کاروان عومهر کاکه سوور

دهرگای چواردهری

بیتشککشه به «نوال جابر» و «فریال جابر».

سهرم گڼزدهخوات.. ههناسهه تنگ دهبیت و دهکهم.. ئه ویش دهکرویت، بهلام بهررق خۆی دهخات.. کالته به ئه قلی ساکارم دهکات.. حزو

لهزهت له دهسته پاچهیی و بیدهسته لاتیم دهبنیت.. نهنه و خۆشی له وه دهبنیت، که کچی کی گه وه و ته اووی وهکو من ده رگایه کی ناسک و شه قافی پیناشکیت و ناتوانیت جارن، هر تاقه جاریک و بهس، دوو پتی بخاته ئه ویدو سنووری ئه وه وه...!!

خۆ ئه م کهوتن و زه لیلیه به سه ریکش بۆ خۆم چاکه، چونکه تهنها له حالته دا گومانم له وه دا نامینیت، که ئه مه ی به رامبه رم، ئه وه ی وا ئه و شه ره بپوچانه ی له که لدا ده که م خوشکه .. هه ر دوو کیشمان کچی ئه و جووته حاجی له قله قه ین، که ساله های ساله سه ر مناره به رزه که ی «مزه که وتی خانه قایان کردو ته هیلانه .. تهنها له حالته دا ده توانم، به بی تهنگچه له مه، را بر دوو بیه خۆم بخه مه وه .. ده ئاخه هر لیره شه وه سه ری گرفته که ده رده که ویت.. ئه و گرفته ی، که هه رگیز با وه رنا که م له من زیاتر، که سی تر تووشی بوو بیت.. چ شتیکی سه یرو سه مه ربه ..!! تۆ بلتی چ نه هامة تی و به ده ختییه کی گه ره یه، کچی کی ته وا و هوشیاری وه کو من، با وه به و ئه فسانه یه به نیت و ره چه له کی خۆی به ریته وه سه ر حاجی له قله ق..!! مردن و نابروو چوونه بۆ من، ماجستیرم له فیزیادا هه به و ناوا که و جانه ش له ئاوتنه تیگه یشتووم.. ئی چی بکه م خۆ به ده ست خۆم نییه .. چه ند هه ولم دا وه کو هر که سی کی تری ئاسایی، له به رامبه ری دا بوه مست و به بی هیچ گومان و دلاره اوکیه که سه یری خۆم بکه م، هر نه متوانی... ده توانم.. ده توانم وا بکه م، به مه رچی به ته نیا نه م و که سی که، چا ئه و که سه هه ر کتی بیت گرنگ نییه، له که لدا بیت... له بیه ره ئه و ئیواره یه ی سه ر دانی «چنار سه ر چناری هیم کرد، که به ته نیا له گه ره کی «عه ره ب»ی شاری «مووسل» دا، ژوو ریکی

ئه ری ئیوه ش وان..!! ئیوه ش که له بهر ئاوتنه ده وه ستن، له بهر خۆتانه وه قسه ده که ن..!! وریتنه ده که ن و شتی سه یه سه یه ده لپن..!! من هه ندی جار ده سه ته کانیشم به کار ده هینم.. هه ر نه وه نده ده زانم وا له که ل ئه وه ی به رامبه رم تیگه یه راین و ده ستمان له قزی په کتر ناوه .. زۆر جار له خۆم ده پرس: یاشه من بۆچی ناوا له و کچه داماره وه م هه لپچه وه و هه میشه ده زیه تی ده که م..!! بۆچی هه ر زوو زوو له شیرین خه ودا هه لده کو ته سه ری و به هاوار هاوار را یده په رینم..!! له سه ر ناخواردن هه لیده ستینم و به جنیو ریسوا ی ده که م..!! هه ر خۆشم وه لای خۆم ده ده مه وه و ده لیم: خه تایی من نییه و هی ئه وه .. ئه و شه ری به سه ر مندا سه پاندو وه .. به لام چونکه وه کو من نییه و زۆر زانه .. زۆر زانه و ده زانیت چۆن تووره م بکات و قینم هه ستینیت.. ده زانیت چۆن هه ر کاتی خۆی حزی له گتجه ل بیت، سه حر م لیکیات و واملیکیات به پتی خۆم بچه به ره ده رگا که ی و به شق و پتله قه، به مست و نانیشکم تی بیکه م، بویه زۆر جار خۆم خۆم به نا هق و ئه و به خاوه ن هه قده زانم.. بزائن ئه و کاتانه ی خۆی شه ری نه ویت، من هه ر چه ند ئه و ده رگایه بکوتم و جنیوی سووک سووکی پیدم.. هه ر چه ند بیکه م قریشک و هوور و هات و هاوار، نایکاته وه و خۆی له هووره تابا ت.. هه ر وه که له که ل نه ویشم نه بیت وایه .. ئه م وه کو خۆی بریار ده دا ت، که ی شه ی بکه ین و که ی نه بکه ین، هه ر خۆشی شوینی شه ی دیاری ده کات.. هه موو کاتی ئه و ژوو ره ی من ده کات به شه رگه .. هه ر بویه هه میشه ئه و برا وه یه و من دژاو .. هه ندی جاریش کالته م پیدم که کات.. دیت له ویدیوی ئه و ده رگا شه قافه وه ده وه ستیت و من هه رچی ده که م، ئه ویش ده یکاته وه .. ده مست به رزه ده که مه وه .. ئه ویش به رزی ده کاته وه ..

مستی پیادا ده کیشم.. ئه ویش پیادا ده کیشیت.. تووره ده یه م و به چه پۆک تی ده که م.. ئه ویش هه مان شت.. من ماندووده یه م و

به‌کړئ کړتوب، وتی:

– نه‌فسانه‌کان به‌رهمی بیرې مړوځه ته‌نیاکانن.. من له‌م ژوره بیر له ه‌ندې شت ده‌که‌م‌وه، که له‌مو پټش هرگیز به‌خیال‌مدا نه‌هاټوون.. ه‌ندې جار ته‌واو گومان له بوونی خوم ده‌که‌م.. چونه پټ بلټم وا ده‌زانم دوو رابردووی ته‌واو له په‌کتر جیاوازم ه‌یه.. په‌کټکیان نه‌وهی که تا هم ماوه‌یه‌ی پټشو، به‌بې هیچ گومان‌یک به‌هی خوم ده‌زانی و که‌سپش نه‌پده‌توانی بیکات به‌هی خوی.. دوومیان نه‌وهی که له‌م دواپه‌دا یو خوم دا‌هیتاوه..!

هر خوی‌شی وتی:

– من ئیستا ته‌واو سه‌راسیمه و نه‌بله‌ق بووم.. سر له‌وه ده‌رناکه‌م، کامیان نه‌فسانه‌یه و کامیان راستی..! نه‌ونده ده‌زانم نه‌فسانه‌ فیلتکی که‌وجانه‌یه له زه‌من، به‌لام به‌تام و چټی‌شه.. شو ته‌م‌نه کورته به‌نه‌فسانه نه‌بیت درټز نابیته‌وه.

باشه من نه‌و کاته‌ی نه‌و جووته حاجی له‌قله‌قم کرد به‌دایک و باوکم، نه‌ته‌نیا بووم و نه‌ه‌ستیشم به‌کورنی ته‌من ده‌کرد.. منالټکی چوار پټنج سالن بووم.. نه‌و کاته مالمان له‌قه‌لابوو.. له په‌تجره‌که‌وه سه‌یرم ده‌کردن، که به‌ده‌توک کلک و بالیان ده‌خوراند، یان زاخیان ده‌دایه پټچوه‌کانیان.. من زیاتریش سرنجم له پټچوه‌کانیان ده‌دا.. چاوه‌رټی نه‌وم ده‌کرد ه‌راش بن و شه‌که ده‌ست پټیکات.. نه‌و شه‌ر‌ه‌ی، که به‌مردنی هر دووکیان کۆتایی ده‌هات.. ئیستاش نازانم من له‌خه‌لکم بیستبو، یان خوم دامه‌پټابوو، که نه‌و جووته حاجی له‌قله‌قه، ه‌موو په‌هارټک، که ده‌گه‌رته‌وه سر نه‌و هیلانه‌یان، دوو هیلکه ده‌که‌ن.. سالټک جووتی نټر و سالی دواتر جووتی مټ سریان تبادا دمجووقیت.. تا بچووکن، رټک و ته‌بان، به‌لام که که‌می ه‌راش ده‌بن و بویان ده‌ر ده‌که‌ویت، ه‌ر دووکیان سر به‌یه‌ک توخمن، ده‌یکه‌ن به‌شه‌ر.. ه‌ریه‌که‌یان ه‌ولده‌دات نه‌ویتریان ه‌لده‌دات خواره‌وه.. سه‌یره‌که له‌وه دایه ه‌ر دووکیان، به‌قه‌در په‌ک هټز و توانیان ه‌یه، بویه شه‌ر بټه‌ووده درټزه ده‌خایه‌تیت، به‌بې نه‌وهی په‌کیان نه‌ویتریان بخاته خواره‌وه.. نا لټره‌دا دایکه و باوکه کۆتایی به‌شه‌رکه ده‌هټن.. چون..! نه‌و سالانه‌ی هر دووکیان نټرن، باوکه‌که و نه‌و سالانه‌ی هر دووکیان مټن، دایکه‌که ده‌پانخاته خواره‌وه و ده‌پانکوړتیت.. خو من ناهه‌فیشم نه‌پووا اوا بیرم ده‌کرده‌وه، چونکه نه‌گه‌ر وا نه‌بوايه، ئیستا نه‌ک «ه‌ولټر» بگره هم ولاته سه‌رتایای ده‌بووه حاجی له‌قله‌ق.. نه‌وسا سر مناره‌ی هر مزگه‌وتیک، جووتی حاجی له‌قله‌ق هیلانه‌یان له‌سر ده‌کرد.. سر نالټری ته‌له‌فزیون و که‌پری مټوئ هر مالټک، ده‌بان حاجی له‌قله‌قیان له‌سر ه‌لده‌نیشت.. تۆ لټکییده‌روه نه‌وه سه‌دان ساله‌و هر ساله‌ی دوو هیلکه ده‌که‌ن، که‌چی هر خویان جووته حاجی له‌قله‌قی هم شاره‌ن.. باشه نه‌وه چون بټزار نابن..! چون له هیلکه‌ناچنه‌وه..! چون واژ له‌په‌کتر ناهټن و

هر په‌که‌یان ناچټت تاکټکی تر بو خوی په‌دکات..! جا له‌کوټی په‌یدا که‌ن..! مه‌که‌ر بچن له ه‌ندهران به‌هټن.. دووریش نیبه هر له‌م شاره‌ و ابن و له‌و شوټانه‌ی، که وه‌رزه‌کانی تر کۆچی بو ده‌که‌ن و هیلانه‌ی لټده‌هټن، نه‌وه‌ی زوریان خستبټه‌وه.. رهنه‌گه له‌وئ نه‌ونده‌یان بټچوو ه‌له‌ټنابټت، ه‌رچی «مار» و «دوویشک» ه‌یه ه‌لیانلووشبټت.. ه‌ندې جار وای بو ده‌جم، که ناوو ه‌وا‌ی هم شاره‌ له‌م دووانه زیاتری پټناکه‌ویت.. من تا له‌وئ بووم و هاوړټی نزیکي «چنار سه‌رچناری» بووم، نه‌مکرده‌ پرسپاری لټیکه‌م.. هم شاره‌زایه‌کی زور سه‌پری له‌ژیانی بالنده و نازده‌که‌کاندا ه‌ه‌بوو.. له بیرمه جارټکیان، که چووم بو لای له «سه‌رچنار» و کاهووی ده‌دایه که‌رویشکه‌کانی وتی:

– که‌رویشک زوو زوو زاوړټی ده‌که‌ن تاژان.. ده‌لټیت چی جووتیکت بو دابټنم، له‌که‌ل خویان به‌رته‌وه..!

– من تاقه‌تی به‌خټوکرڼی هیچ بالنده و نازده‌لټکم نیبه..

– ناخر روټه تاقبټت نه‌کردت‌ه‌وه.

– ناشمه‌ویت تاقبټیکه‌م‌وه.

– سه‌یره..!! تۆ ه‌زت له خویندنه‌وه‌یه و رقت له به‌خټوکرڼی بالنده و نازده‌وه.. من نه‌ونده‌ی له‌وانه‌وه فټریووم، له کټبټه‌کانه‌وه فټری ته‌بووم.

– چپه نه‌و فشه‌یه..! نه‌وهی بزانه‌م چپیان لټوه فټریووت..!!

– هر ناوا به‌ناسانی تا‌کرتیت بټت بلټم چپیان لټوه فټریووم، به‌لام زور منال بووم ه‌ه‌ستم به‌جیاوازی نه‌وان و خومانکرده.

– به‌خوا شټکی گرنگ فټریووت..! نه‌وه تۆ چبټت..! تا ئیستا نه‌زمانی بوو «داریون» کچی ناو «چنار» ه‌یه.

– گالته‌ت لټدټت که‌ه‌تیوه رشکه‌ن..! من مه‌به‌ستم نه‌و جیاوازیه‌ نیبه، که تۆی هیلانه‌وه پټکه‌ن.. مه‌به‌ستم جیاوازی تیوان خه‌سه‌لته‌یانه.. من له‌وساوه بوم ده‌رکه‌وتوه، که په‌یوه‌ندی نه‌وان به‌شه‌ر ده‌سټیپده‌کات و به‌ناشتی کۆتایی دټت، به‌لام هی ټیمه به‌پټچه‌وانه‌وه، به‌ناشتی ده‌سټیپده‌کات و به‌شه‌ر کۆتایی پټدټت.

– هم..!! نه‌وه چون توانیت نه‌و نه‌ټنیه‌یه که‌وره‌یه بدوژنه‌وه..! نه‌وهی بوم روونکه‌روه.

– تۆ به‌گالته‌ وام پټده‌لټیت، به‌لام من به‌راستی بوټ روونده‌که‌م‌وه.. سه‌پری هم که‌له‌شټره‌که له‌ناو نه‌و کۆمه‌له‌ مریشکه.. نه‌که‌ر که‌له‌شټری مالی دراوستیکه‌مانی بو به‌ټنم، به‌بن نه‌ملاو نه‌ولا ده‌یکه‌ن به‌شه‌ر.. نه‌ونده ده‌ندووک به‌پوینه‌و سه‌روگوټلاکی په‌کدا ده‌کټشن، تا ته‌واو شه‌که‌ت و ماندوو ده‌بن.. نه‌نجام په‌کټکیان ده‌به‌رټت.. دواي نه‌وه به‌ماوه‌یکه‌ رادټن و براوه و دؤراو نه‌ونده‌ی په‌که‌ ه‌قیان ه‌یه به‌سه‌ر مریشکه‌کاندا بټسن.. خاوه‌نی که‌له‌شټره‌که وه‌کو باوکم پیاوړتی که‌له‌رځه.. که په‌که‌مجار هاتینه هم خانووه‌وه، زور به‌گه‌رمیه‌وه به‌خټره‌اتنی کردین.. هر خټرا بانگه‌پټشتی مالی خویانی کردین و نان و

ناوا دلره قاننه تووری هه لداينه هم دنيا پر له کاره ساته وه. ۱۹. سهراسيمه و نه بله ق، دل سبخناخ له کومان و سهر پر له پرسياری هيج و بيمانا، هه له ته می هم کيشوره نامۆيه می کردین. باشه نه وه من بۆچی به ناوی هه ریدووکمانه وه قسه ده کم. ۲۰. بۆچی نه و خوشکه م هیناوه ته ریزی خۆم. ۱۹. هم ئاسوده و سهرفران، من زه لیل و دل پر له هه سهرت. هم سهره رز و چاوکراره، من شهرمن و چاو به ره و ژیر. هم سهر به ست و ئازاد، من کۆيله و دهسته پاچه. چی به به که وه مان ده به سته وه. ۱۹. نیمه هه ره که مان جیهانیکی جیا له به کترمان هه به. جیهانی من پر له خه م و هی نه و پر له به ختیاری. جیهانی من رۆدو پیسکه و ده ستقوچاو له ئاست ته مهن، هی نه و بی سنوور له ژیان. من ته نها خاوه ن جیهانی خۆم، هم خاوه نی هه ریدوکیان. خاوه ن جیهانی من و هی خۆی. نه وه چه نده ساله من له هه ولی نه وه دام، تاقه جارئ دوو پیم به خه م نه ویدو سنووری نه وه وه و ناتوانم، که چی هم سهر به ستانه، هه ر کاتی به وه یه و ئاره زوو بکات، ده رگا ده کاته وه و دیته ده ره وه. به به ره ده مندا ده روات و هه ر سه بریشم ناکات. وه ک بلتیت نه زانیت، یا خوود نه به وه ت بزانت، که منیش هم و خوشکی نه ویشم. ده رگای هه وشه ده کاته وه و دیته ده ری. له منیش زیاتر که س نایبیت. ده یان جار دیومه به به ره ده می دایک و باوکمدا رۆیشته وه و هه ر هه ستیشیان پتینه کردوه. کتی ده لیت هه ستیشی پتانه کن. ۱۹. به لئی، نه وان له هه موو که س چاکتر ده یناسن و ئاگای ته واویان له بنج و به نه وانی مه سه له که به. نه که نه ویش نه بین، خۆ نه و کوره بالابهرز و چوارشانانه ده بین، که هه ر رۆژه ی قۆلده کات به قۆلی به کتیکاندا و به به ر چاوی نه وان و به ناو ژووره که می مندا ده یانه پتیت و به ره و ژووره که می، بلیم جیهانه که می خۆی بکتیشیان ده کات. هه نده جار له و دیوی نه و ده رگا ناوی به وه و له به رچاوی من به کتر له باوه شه ده کن. به بی نه وه می شهرم لیکه کن، یان و بزانه هم، تیز تیز به کتر رادهمووسن و دم و لا مل و گه ردی به کتر ده لسه نه وه. دواوی به ئیجگاری له به ر چاوم ونده بن. باشه نه وه جیهان لیده کات. ۱۹. زۆر سهیره خۆ هه ر کتی چوو بیت بۆ نه وئ نه هاته وه. ۱۹. نا نه مه شه ئیجگار وایلێکردووم، نه وه نده به په رۆشی گه یشتن به و دیویم. تا بزانه نه و هه موو کوره قۆزه جیهان به سه ر هاتوه. ۱۹. ئایا زینده به چالیان ده کات، یان ناوی نه مریبان به ده مه وه ده کات. ۱۹. ناخۆ نه و دیوی کردوه به گۆرستان، یان به هه شتی راسته قینه می بۆ داین کردوون. ۱۹. بۆ نه وه می هه ر به مه زنده و بۆچوونی خۆم لیکیده مه وه، ده بیت و پتووستیشه، زۆر پرسياری تر هه ن له خۆمیان بکه م. ناخر هه ر زۆری و تیکه ر ژانی نه و پرسيارانه شه، ناوا ئیجگار له ئاستی هینانه به رچاوی نه و دنیا سه یرو سه مه ره به ده سه و ستانیان کردووم. یا نه مجاره زۆر به شتینه می و به که به به که پرسياره کان له خۆم بکه م و زۆریش به هیتمی و به کاوه خۆ وه لأمیان بده مه وه.

چیشتیکی چاکی ده رخوا رد داین، که چی نه وه نده می پتینه چوو له گه ل باوکم کردیان به شه ر و به کتریان که له پاچه کرد. ئیستا به ده ستیان بیت خۆینی به کتر فریده کن. ده کرا هه ر نه و کاته، به بی نه وه می هه ست به هيج شتی بکات، سووک و ئاسان، پرسياری نه و جووته حاجی له قله قه می لیکه م، به لام نه مکرد. من هه ر له خۆمه وه و امده زانی نه که ر باسی بکه م، خه لک به و نه پتینه می دلم ده زانن، که له وه ته می هه م ده مه ویت بیه شارمه وه له بی نه وه می هه شارده م. و امده زانی هه رچی خه لک هه ن له و شاره به چیرۆکی که وته خواره وه می خۆم و خوشکه کم ده زانن، به تابه ته می دراوستی کۆنه کانه مان. هه رکه ده مدین، شهرم دایده گرتم. شهرمیک، که ته وا و پرزه ی له به ر ده بریم و زمانی لال و چاوی شۆر ده کردم. هه ر جیهان پتی ده وت، له لای خۆمه وه لیکمه ده نانه وه و رد ورد شیم ده کردنه وه. جارئ خۆ نه و «نایشه می مامان مه، که ده مدی ته وا و نه ژنۆم ده شکا. بۆ نه که به تیش زوو زوو لووتم ده ته قی به لووتیه وه. هه ر ده وت هه موو نیش و کارتیکی خۆی به لاوه ناوه و به دوا می منه وه به، تا بزانت چی ده کم و بۆ کۆی ده جم. ۱۹. هه موو جار تیکش خۆم لپی گتله کرد، گوا به نه مدیوه، که چی هم وه کو مۆته که ده هات، ده ستی ده خسته سه ر شانمه وه و ئوند ده یکرده باوه ش. به که رمی نه ملاو نه ولای ماچ ده کردم. نازانه به کاته می بوو، یان به راست پتی ده وتم:

– قه چه دایک... هه موو که سیتک له به ر بچیته وه، نابت منت به ر بچیته وه... به م ده ستانه م ناوکم به ریویت.

ئینجا له به ژن و بالام رادماو ده یوت:

– بچاوتنی بیت خوا به... کتی ده یوت نه و شه مشه کۆیره می له ناو هه ر دوو له پم جیگای ده بژه، ده بیت به م شازاده می. ۱۱!

دوا جاریش، که به جتی ده هیتشم، پتی ده وتم:

– مه ترسه چاوم پیس نیه... دایک چاوی بیه ش بیت، که چی خۆی ناکات به چاوه... که چی خۆم بوویت، به لام داخه کم «نازه له قله ق» ده ستی به سه ردا کرتیت.

هه ر ده وت هم چه نده قسه می له به ر کردوه، بۆ نه وه می هه ر کاتی به بینیت پتی بلت. هم تا که که س بوو به دایکی ده وت «نازه له قله ق». نیو سه ده به هه ر منالی له و قه لایه دوو چاوی کردیته وه، هم ناوکی به ریوه، بۆ به له هه موو که سی چاکتر له ره گز و بنه چه می من ده که یشت... به خۆپای نه بوو نه و ناتۆره می دوا ی دایکم خستبوو. نه و قسه به توئیکلانه می به بی مه به ست پتی نه ده وتم... دوور نییه نه و پیاره جادوو گه ره می، گوا به له هه وادا نیمه می قۆرتۆته وه و نه به یشتووه سنگمان بکه ویته سه ر کۆنکریته ره قه که می هه وش می مزگه وت و به رین، می ردی نه و بوویت... کتی چوو زانیت... ۱۱! نه وه چ ده ستیکی شووم بوو، نه به یشت نه و گیانه پیس و بۆکه نه مان له هه وش می نه و مزگه وته، له ژیر نه عل و قاپقاپی نوێژکه راندا بیه یشتنه وه. ۱۹. چ ده ستیک بوو نه و ده ست،

هموو گیاندا دههینا.. ترسی جووتیوونی حاجی لهقله ق و مروّف.. ترسی جووتیوونی دوو رهگزی جیواو.. هی دوو ناژهلئ له یکنه چوو.. له خۆی دهترسام، یان له نهتجامه کهئی؟ له هردووکیان.. ئەو ترس و گومانه نهبویه، ئیستا دهمیک بوو چاوم له دنیا به ناوا بیوو.. خۆ به سه ریئ ئەو سه رچلیبیم بگردایه باشتر بوو.. هیچ نهبویه زووتر بۆ من و بۆ خه لکش دهرده کهوت، که بچوووی زۆلی حاجی لهقله قم.. بلتی بۆ وامنه کرد..؟ هەر هیچ نهبویه گیانه وهریکی دیکه ی تازه دهخولفا.. ناخۆ چ مهخلووقیکی سهیرو سه مه ره له نهتجامی جووتیوونی مروّف و حاجی لهقله ق بکه وپته وه..!! ئەوهنده دهزانم نهگه ر توخم و رهگه زی حاجی لهقله ق له مروّفدا بهرجهسته بیت، نمووته یه کی زۆر جوان دیته کاپه وه.. نهوئا من له هموو کچی سه رتاسه ری ئەم جیهانه جوانترم.. من به ده می خۆم ئەلیم زۆر جوانم، به لام ناسوو ده و سه رفراز نییم.. ئەگه ر جوان نهبو مایه ئەو هموو کوره دوام نه ده که وتن.. بزه یه کم، چا و نووقانیکم، په رجه م لادانیکم له سه ره چا وه دلرفینه کانم، کرۆشتنی لیدی سوورم، بهس بوو بۆ قوژترین کور، تا حهیران و سه راسیمه له بهر پیم بکه وت و شهو له ناو جیندا تلاوتل بکات.. من هه قیش نییه شانازی به وه وه بکه م، که کوران شیت و شهیدام بوون، چونکه روون نییه له بهرچی له هه ر کچیکي دیکه، رهزامه ندی منیان گه ره ک بوو.. بۆچی روون نییه..؟ ئەگه ر ئەوسا گومانم هه بوو، ئەوا ئیستا تهواو بۆم دهرکه وتوه، که چ مه به ستیکیان هه بوو.. من که ناوا ئەو رۆژگارم بیرده که وپته، به ده ست خۆم نییه پیکه نین ده مگریت.. بزانه چه ند چاوم قایمه.. له گه رمه ی کاره ساته کان، له په نا دیواری مالی مگر، که هه ندی رووداوی به سه رچوو ی ژیا نی خۆم بیرده که وپته وه، قاقا لیده دم.. ئەوه تا وا یه و هموو سپره پیده که نم، که ئەو چه ند سه له بۆ دوورکه وتنه وه له کوران دهرخواری خۆمه ده دا.. باشه من ئەو قیلهم چۆن دۆزیبه وه..؟ کۆ فیرئ کردم..؟ له کونجی لاپه ره کانی کامه کتیندا خو تندیوومه وه..؟ باوه رناکه م هیچ که سی له پیش منه وه رتی به شتوازی ناوا بریدیته.. سهیره که له وه دایه، من هه ر له منالییه وه رقم له سیر بوو.. هه رکه ده مدی، یان بۆنه که ی ده هات به لووتمه وه، قۆزم ده کردوه.. دلم تیکه له ده هات و ده رشامه وه.. ئیستاش له بیرمه هه ر چاره ی «ست شیرین» ده هاته پۆله وه و بۆنی سیر بلا و ده بۆوه، من هیلنجم ده هاتی و ده رشامه وه.. بۆ نه گه تیبیش له پیشی پیشه وه داد نه شتم.. ئەو کاته پۆلی «چواری سه رمنا بی بووم.. ئیتر وایلیه ات هه ر جارئ وانه ی ئەومان هه بویه، نه ده چومه زووره وه.. ئەو سه له هه ر له بهر بۆنی ناخۆشی سیر و له ترسی رشانه وه، نه مه ده توانی له وانه ی «جوگرافیای عتراق و ولاتانی دراوسی» ناما ده بم.. ئەوه بوو نیوه ی سال و سه ری سال و خولی دووه میش هه ر دهر نه چووم.. رهنگه ئەمه ش په یوه ندی به سه رووشتی حاجی لهقله قه وه هه بیت.. حاجی لهقله ق مار ده خوات و ماریش رقمی له سپره.. به لئ، ئەمه

ده ی چاکه با ده ست پیکه م: ئەو کورانه کتن..؟ نازانم.. خه لکی شاره که ی ئیمه ن..؟ نازانم.. باشه بۆچی هه ر رۆژه ی یه کتیکیان ده هینت..؟ نازانم.. بۆچی هه ر کور ده هینت و جارئ نه مدیوه کچی له گه ل خۆیدا بهینت..؟ نازانم.. تا یا له جیهانه که ی ئەوا ته نا کچ هیه و ئەو کورانه بۆ ئەوان ده بات..؟ نازانم.. ده ناخر ئەوه نا بیت.. خۆ نا بیت من هه ر پسار له خۆم بکه م و نه شزانم وه لامی به ده مه وه.. که وایته هیچمان ده سگیر نه بوو.. تاکه شتی که پتی بگه م هه ر ئەوه یه، ئەم کاره ی ئەم و هی جووته حاجی لهقله قه که زۆر له یه کتر ده جن.. ئیتر هیچ گومان ی تیا دا نه ما وه ئیمه کچی ئەوانین.. ئای له به ده ختی و کلۆلی خۆم..!! ئای له منی ده سه ره ق و دلله لفرچا و داغان..!! نازانم که یی له کی بکه م و تف و جنتی و نه فره ت بۆ کۆ بنیترم..!! بۆ دایک و باوکم، یان بۆ ئەو پیا وه جادو وگه ره ی نه بیشت سه ری کرما وییم له ژیر قاپقاپی ئەو پیا وه نوێژکه ر و نوورانیه نا ده بیلشیته وه و گیانی بۆگه ن و عماره پۆم ناوی ناموون و توونی با یا چیت..؟ ئەوه من له ناو کام ده ستیان بووم و ئەویتر له کامیان، که «هه له ق مه له ق» ی پیکردین و من دۆزه خ و ئەم به هه شتی به رکه وت.. من ده بویه زووتر ههستم بگردایه و به زمانیا به بچوو ی زۆلی حاجی لهقله قم.. ده بویه زوو خۆم زینده به چال بگردایه.. ده مزانی و چاکم ده زانی، به لام دایک و باوکم سه ری ان لیشیواندم.. ئەوان زه لیل و ده سه ره قیانه کردم.. نه یاته شت تهواو بۆم دهرکه وپت و دوا به ریاری خۆم به دم.. ئەوه چیه من تا ئیستاش ئەوان به دایک و باوکی خۆم ده زانم..؟ ئیتر با به سبیت چه واشه یی.. تاکه ی هه ر به دایکه و باوکه بانگیان بکه م..؟ ئەوانیش دوو جادو وگه رن وه کو جادو وگه ره که ی تر.. ئەوانیش ده ستیان هیه له و تاوانه ی دهره قم کراوه.. با وه لئ ئەو دوو درۆزن و دوو رووه ی سی سال زیاتره هه لمه ده خه له تین و به تاقانه ی خۆیانم ده زانن.. ئیتر تهواو ناتوانن چیه تر رووی راسته قینه ی خۆیانم لیشار نه وه.. ئەو وه جا خکو تر و نه زۆکانه، چه ند سه له درۆم له گه لدا ده که ن و خۆیان لیکردووم به دایک و باوک.. ئەگه ر راستیان ده کرد با له دوای من، منالیکی تریان بیویه.. نا.. نا.. مه سه له که وه کو رۆژی روونا ک دیاره.. دیاره، به لام چیه له ده ستدیت..!! تازه ده توانم چی بکه م..!! هه رچییش بکه م بی سووده.. ئیستا راستی و درووستی بچوو نه کانی «چنار سه رچناری» م بۆ دهرکه وت.. ئەوا بۆم دهرکه وت، که منیش دوو رابردووی تهواو له یه کتر جیاوازم هیه.. ئەم نه یه ده زانی رابردووی نه فسانه له هی راسته قینه جیا بکاته وه، به لام من زۆر چاک ده یزانم.. من که ناو له رابردووم ده ده مه وه، هه ر دلم به ی کاتانه خۆشه، که کوران نه یان ده توانی بمخه له تین.. تاکه مه سه له یه ک که تیایدا کۆ له وار نه بووم و شاره زا و لپه اتوو بووم، هه ر ئەوه بوو.. هون ره یش هی خۆم نه بوو، هی ئەو گومانه بوو، که کونه به بۆناسا، که لاره ی سه ری کردبووم به هیلانه.. ئەو گومانه ی ده یترساندم و له رزی ده خسته دلمه وه.. مووچرکی به

جانناکه م کردهوه، تا پاروی تیا دا دهر بهیتیم، بۆ سرکئی سیر بهدستمه وه نه هات و نه کهوته بهردمیان...؟! من رنگم هه لیزرکا و شله ژام، نه وانیش نه بلقی بوون... بهی نه وهی پرسیارم لیکهن، لالوتانه وتم:

- نه وه دکتور بۆی نووسیم.

«هاژه» باوه ری پیکردم، به لام «چرۆ» هی نه وه نه بوو قیلی لیکرت... به کالته یکی زۆر سیر وتی:

- وایله تاتوه بۆ هرچی بچیت بۆ لای دکتور، بیت ده لیت سیر بۆ.

دوایش وتی:

- دهموت خوایه نه بوئی سیره چیه هه میسه له م ژووره دیت...!!

کچی و زۆر زانم نه دیبوو... شاره زایه کی سهیری له خوتنده وهی دهموچاو و ناخی خه لکا هه بوو... بۆ نه که تیش له ژووره کی منیان دانابوو... هر تنه یینینی نه سرکه سیره و که وتنه خواره وهی و نه شله ژانم، بهس بوو، تا له بنج و بنه وانی مه سه له که بگات... ئیواره یه کیان که هاته ژووره وه، بۆنی دمی کردم... ئینجا چاوه پر له مکره کانی بریه چاومه وه... نه چاوانی که تنه یه یک دوو ترووکانیان بهس بوو، تا له بهر ده میاندا، قوتابی گوترا یه ل و گوترا دراو ناسا، ریک بوهستم و بۆ نه وانی ماموستای به ریز، هر هه مووی به ترس و له رزه وه بلیتمه وه... چهند به دلنیا یه وه لتی پرسیم:

- نه مرق نۆزه ی کتیه چاوه ریت بگات و دوایش به دل ساردی بگه ریته وه...!

- تیناگم ده لیت چی...!!

- ده توانی به جوانیه که ت هه موو کورانی نه م شاره له خشته به ریت، به لام ناتوانیت به وه هه موو فیلهی هه ته تا قه جاریک من بخره له تینیت.

من کورانم له خشته نه بهرد... که به لێنم ده دانئ و جیژوانم دیاریی ده کرد، له هه موو دلێکه وه دهمویست بچم، به لام ترس و گومان نه یانده هیت... خۆ من به کاره ی دهمکرد، ته و او ناویشم زرا... خۆم ته و او سووک و ریسوا کرد... ده یان چیرۆکی سیر و سه مه ریان بۆ خولقاندیم... ناهه قیشیان نه بوو... کور نه ما له م زانکۆیه، له هه ره ناشیرینی وه بیگره تا هه ره قوزیان، گفتم نه دا بیتی و دوایش نه مده برده سر... نه وان له نه ئینی مه سه له که یان نه ده زانی... چهن دیش خۆیان ماندوو بگردایه، هر نه یانده زانی... نه یانده زانی چ په یوه ندیه که له ئیوان چاوه ریکردنی نه وان و سیرخواردنی مندا هه به... نه یانده زانی چ په یوه ندیه کی سه یرو سه مه ره له ئیوان پیاسه ی کورت کورت و زوو زوو له کاتژمیرامان و به هر چوارلادا روانینی له سه ری کی نه وان و پیشخواردنه وه له سه ریشت راکشان و هه ستانه وه و له سه رده مکه وتن و قیتبوونه وه و سه رگۆی مه مگگوشین

شتیک بوو په یوه ندی به سرووشتی خۆمه وه هه بوو، له هیح که سیتی تره وه فیزی نه بوو بووم... نه وه ند هه یه زۆر ده میکه ده زانم «یونانی» به کۆنه کان، بۆ چاره سه رکردنی هه موو نه خۆشیه که سیریان وه کو ده رمان به کارده هیتا... من تنه ی بۆ نه وه خۆشیه، وا چاکتره بلیتم بۆ نه وه حالته به کارمه هیتا، که له پر بۆم ده هات... له ناو بازار، له سه ر شه قامه کشتیه کان، له پۆل، له ژور، له بهرچاوی دایک و باوک و ماموستاو دراوستیکان، بۆم ده هات و به توندی یه خه ی ده گرتم... خۆ سیره که هیحی له وه خه زو نالۆشیه م که م نه ده کرده وه، بگره زیاتری ده کرد، به لام شه رمیکی پیده به خشیم... شه رمیک، که ته و او جیا بوو له شه ره کانی تر... هه موو کچیک نه وهی به لوه چاکتره به تنه یا له ژووره کی کۆشه کیر دانیشیت، نه ک به دمی بۆکه نه وه له کور نزیک بکه ویته وه... خۆخواردنه وه و لیکروشتن و سه رکیشان به دیواری ژووری چۆلدا، باشتره له وهی ناوت به ریت... نه مه باشتر بوو له وهی رووی راسته قینه و سرووشتی حاجی له قله قانه میان بۆ ده ریکه وتایه... له بیرمه «چنار سه رچناری» هه موو جارئ ده ویت:

- هه موو روو داویک دوو رووی هه به... یه که میان نه وهی روو ده دات، دووه میان نه وهی له پیناویدا روو ده دات... بۆ تموته باوکم هر کاتی ته نگوچه له مه یه کی له که ل که سانیکا هه به، که ده ره قه تیان نایه ت، خه فته دا یده گرت... بۆ نه وهی نه خه فته گه ره یه به یه کتیک بچوو کتر بگۆریته وه، بیانوو به دایکم ده گرت و ده که ویته ویزه ی... نه وه ند دله قانه تیه به لده دات، تا هه موو گیانی شین و مۆر هه لده گه ریت... ئیتر دوا ی نه وه تا به یانی به سه ر ده ست و قاچیدا ده که ویت... بۆی ده گرت و ده گرو زیته وه... دایکم سه ره تا دلی ده ره نجاو ته و او نیگه ران ده بوو، به لام دوا یی که تیکه یشت، لای بوو به شتیکی ناسایی... ره نگه نه میش به م نازارچه شتنه، نازاریکی له وه گه ره تر بیر خۆی به ریته وه... به م چۆره هر که سه و له یه ک کاتدا خۆی له که ل نازاری نه وانهی له خۆی به ده سه لاترن راده هینیت و نه وان هه له که ل نازاردانی خۆیدا راده هینیت، که ده سه لاتنی به سه ریاندا ده شکیت... نازار که یان دن و نازار چه شتنه نه مه ی له ده وری په کتردا کۆکردۆته وه... من وای بۆ ده چم هه موو که سیتیکی بۆ خۆدزینه وه له ته نگوچه له مه یه کی گه ره ده ست به یه کتیک بچوو کتره وه ده گرت... نه مه ش شتیکی خۆ رسکانه یه و که م و زۆر توانا ویزه ی گه ره ک نییه.

نه و راستی ده کرد، من له که ل هر ده نکی سیر، که ده مخسته ده مه وه، مردم به چاوی خۆم ده دی، که چی نه وم به لوه چاکتر بوو له وهی به م بۆنیۆکه نه وه بچمه ناو خه لک... هه میسه جانناکه ی شانم، بچجگه له قوتووی ماکیاج و بۆیه ی نیۆک، سه رکئی سیریشی تیا بوو... رۆژنکیان، که له که ل «چرۆ» و «هاژه» ی هاوژوورم، له دوو کانیکی به رده م زانکۆدا پرته قالمان ده کری،

کرده زه لکاو و کرډمه مه لېندهی میښووله و زهروو و میرووی زیانېه خش...!! چه سته له گول پاکترم کرد به ناو هڅنی گده و سی و سلی کهر و که متیار.. که ناوا خوځم له ناوینه دا ده بینم، دلّم تیکه لډیت.. جا کئی دلایت نه وه منم...؟! کئی دلایت نه وهی نه ویدو نییه...؟! کئی دلایت نه وه نییه، ناوا بهم ناشیرینی و دزیوییه خوځیم نیشانده دات و منیش زوړ که وچانه به خوځمی تڼده گم.. سر شینانه له بهرام به ریدا دوه ستم و لئی ورد دیمه وه.. خه قه تی پتوه ده خوځم و ناخ و داخی بڼ ه لډه کینشم.. ده گریم و فرمیسکی بڼ ه لډه ریزم.. دهموچاوم دهرنم وه و توند توند سنگمی بڼ ده کوتم.. من هر گیز نابیت نه ووم له بیر بچیته وه، که دوژمنه و بڼ له ناوبردتم هه موو ریڼ گایه ک ده گریته بهر.. نابیت بڼ ساتیکش نه ووم له یاد بچیته وه، که هر نه و بچووه حاجی له قله قه ی جارانه.. نه و بچووه حاجی له قله قه زو له یه، که ده ویوست له پیناوی مانه وهی خویدا، له سر نه و مناره بهر زه وه فریمداته خواره وه.. خویشی له سهری سهره وه سهریم بکات، تا بزانتیت کویم له پینشدا ده کویته سر نه و کونکریته روق و نه قه ی حه وشی مزگوت.. سهرم، یان باله کاتم...؟! قه فزه ی سنگم، یان مووره غه ی پشتم...؟! تو سهر که نه م نیستاشی هر له وسای ده چیت.. نیستاش وه کو نه وس له زهت و خویشی له که وتن و زه بوونیم ده بینیت، که چی من به پیچه وانه ی نه م، زوړ جار سهره رای نه و هه موو خراپه و ناپاکیه ی، که لپی ده بینم، خوځشده ویت و به خوشکی خوځمی ده زانم.. به که سی خوځمی ده زانم و سه بووریم پیډیته وه.. من دانی پیدا دینیم، نه وس ده ویوست له ناوی بهرم و خوځم به تنیا له سر نه و هیلانه یه دا میڼمه وه.. نه ماش هه قیکي ره وای خوځم بوو، چونکه نه وسه تنها چوار بووین.. من و نه و دایکه و باوک.. وا نه وایه نه مده توانی تاکئی بڼ خوځم په یه دا بگم.. هه موو تاکیکش مافی خوځه تی له پیناوی که پشتم به تاکیک تری جیاواز له خوځی، تاکیک تری وه کو خوځی و هاوچه شننی خوځی له ناو بهریت.. رهنگه نه م لوژیکیکي حاجی له قله قانه بیت، به لام تا کو نیستاش هر باوهرم پییه تی.. من که ناوا پاس له و پارډووه ده که م و میژووی نه و نا کوکیانه ی ناو هیلانه ی سر مناره ی نه و «مزگوتی خانه قایه ده گریتمه وه، نابیت په کلایه تانه سهرنجی لیدم.. ده بیت نه و هه قه ی به خوځمی ره و ده بینم، به ویشی ره و بیتم.. من بینومه، به لام نه م نابینیت.. نه م په کلایه تانه سهیری من دهکات و ناتوانیت، یاخود ده توانیت، به لام نایه ویت، رق و کینه ی رڼزانی به سه رجووی سر نه و مناره یه له بیر خوځی بهرته وه.. نه م له وه تیناگات، ناشیه ویت تیناگات، که نه و سهری نه وس له بهر زایه دا ده کرا، نه مرق له خواره، له ناو ناو پوره ی نه و خه لکه دا ناکرتت.. نه م هه میشه بیر له من دهکاته وه و وا له منیش دهکات، هه موو شتیک به لاه و بنیم و هر نه وم له بهر چاو بیت.. جا نه و شتانه ی که هه میشه له بهر چاون، وه کو «چنار سهرچناری» ده بوت، له جوانی و رهونه ق ده که ون و دزیو و ناشیرین ده بن..

به په نجه کان به سووکی و ناله نالی مندا هه یه.. کئی دلایت نه شیانده زانی...!! کئی نالیت نه و کچه تپوه ده مشره هه موو شتیکي بڼ باسنه ده کړدن.. کئی...؟! «چرقه»؟! نا.. نا.. نه و.. به لئی، رڼو به رڼو هر چی ده بینی و ده بیست، چوار نه و ونده شی ده خسته سر و بهر زمانه بلحه ی بوی ده گریانه وه.. به خوځرای نه بوو هه میشه چوارو پیچ ده ورپاندا بوو.. نه و قاقالیدان و تریقانه وه یان هر له بهر نه ویدو.. نای که مه کریازو جانانه بوو..!! نه و ونده ی توانا به هره ی له دهرخستنی ناخی بنیاد مده هه بوو، چوار نه و ونده له گریانه وه ی به سهرات.. هه مندی جار به یی نه وهی زمانیشی بخته کار، هر به جو لاندنی له نا کوری په نجه کانی، هه لته کاندنی نیچگار سهیری برۆکانی، داخستن و کرډنه وهی جار جار سووک و جار جار قورسی پتووه کانی، بزواندی عه یارانه ی شان کانی، کو مه لئی شتی دهرکاند و وینه ی نه کته رتکی ته و او شاره زو و لپهاتووی شانوی «پانقومایم» له کو مه لئی قسه و پاس حالیی ده کړدین.. زوړ جار له ناو پوړ و له بهر چاوی دکتور و ماموستاکان، به یی نه وهی ده می بکاته وه و زمانه ی هه لپینتیه وه، ده یان شتی پیډه وتین.. من خه تای خوځم بوو، داتم به هه موو شتیک داناو ورده چووی ناخی ناخی خوځم پشاندا.. جا به دست خوځم بوو دانی پیدا بنیم، یان نه ینیم...؟! خو نه م پش نه وهی له ده می منیشه وه بیستیت، خوځی به هه موو شتی گیشته بوو.. بڼ هر قسه و هه لسوکه و تیکم، لیکدانه وهی راست و دروستی کړدبوو.. هر رتک و رهوان پیی وتم:

– باوهرده که بیت من زوړ ده تیک بوو هه ستم به هه موو شتی کړدبوو، به لام خوځم لیکرډبوویت به که ره ی سهره ت و نه مده ویوست وا خوځم پشاندم، که ناگام لیته چی ده که بیت و چی ناکه بیت.. ده شو ویست بزانه ده یکه پنیه کوئی...!!

نه لپه ته نه م به به سستی سیر خوار دنه که بوو، نه کینا کئی هه بوو بیتوه قایی و بیتروته می نه بیستیت.. ده یان به ندی جزواوچوړیان بڼ ریڅخستبووم و له که شت و بونه کاند، یه ک دهنگ و یه ک ناههنگ ده یانوونه وه.. بڼ نه گیه تیش ناوکه م بڼ کپش و سه روا زوړ خوځشده سته.. هر وشه یه ک کو تایی به نه لف و نوون بهاتیا یه، خیرا ده یانه ی ناو له که لیاندا رتک ده خست.. ده یان وشه ی وه کو «نان» و «گان» و «ران» و «دان» و «زان» یان له که ل «تازان» ده کړدبووه سه روا.. ده یان شیعی «قل یان له سر هه لپه ستبووم.. هه موویشی هر ته عبیری له بیتوه قایی من ده کړد.. وه ک بلتیت شیعر و گوزانییه کانمان، له مه وپش درتغان کړدیت و که میان له سر نه م به به ته ویتت... جا کئی نالیت نه وان راستیشیان نه ده کړد...!! به شکو بیتوه قایی پیشه ی حاجی له قله ق بیت و غه ریزه بیت تپایدا...!! ده سا هر واش بوو.. من بیتوه قای بووم.. به لئی، نه که له که ل نه وانیشدا بیتوه قای نه بووم، نه و له که ل ناخ و چه سته ی خوځدا بیتوه قای بووم.. هر بیتوه قای نه بووم، بگره زالمیش بووم.. بزانه چوڼ چه می روون و سازگاری ناخی خوځم

رښه که یې کون کون دکرده... هر ناوساجیبه و «جوار» کونی
تیده کرد... نثر خترا شوتنه کانیان دهبونه بلوقی گوره گوره و
بلوقه کان له پیش هر جیگایه کی دیکه ناوساجیبه که وه نال
دهبون و سوور هلدکه پران... نازانم به راستی کرهگری پرتمزه
نهوتیبه که نهیشت، کوئی له دنگم بیت، یان حازی دکرد
قسه که دو باره که موه... نا... نا... کوئی لیبو، به لام ویستی
دو باره ی بکه موه... مکر بازانه کوتچکه ی هینایه پیشه وه و تا
تینی تیا بو وتی:

– ده لیت چی...!

منیش زور قایتر له جاری پتسو و تم:

– ده لیم: من تا نیستا له تو تینه که یشتووم، که چی هر
خوشی شمه ویت.

– شی... شی... تیکه ی شتم... زور قسم له گدا مکه، چونکه
دنگی نهو پرتمزه بلحه نایه لیت گویم له دنگت بیت... ناشیت
ناوا قسه بکین... من کوتچکه له دمی تووه نریک بکه موه،
ناکام له ناوساجیبه کان دهریت... یان له وانه یه پریشکی رونه
داخپوهه که بیه ریت و دموچاومان بسووتیت... هی من
به تاییه تی، چونکه وهک ده بیبیت من نریک ترم لیبوه... نثر
بیرره وه نامه ویت گویم له دنگت بیت.

منی ناوا تعریق و دهمکوت کرده وه، که چی خوی نه وندده ی
پتسو، به ی نهوه ی کوئی به کرهگری پرتمز و پریشکی رونی
داخپو بدات و تی:

– ده توانیت قسه که دو باره بکه یته وه...!

ته او رقی هستاندم... خریک بوو بروم و به جیتی به لیم... بگره
تیر و پر جتیوشی پتیدم... خریک بوو پتی بلیم:
– توی قهپه و نانه جیب، شایه نی نه ونیت، نک من، هیچ
که سیک خوشی بویت... تو شایانی ریسوا کردیت، نک
خوشه ویستی.

نازانم چی بوو نهیشت نهو جتیوانه ی پتیدم... نازانم چی
بوو وایلیکردم نک هر ناوا نکم، به لکو بهو هه مو رق و
قینه شه وه، نهو قسیم، که ریک له که له شه وه ناغ و ناو دلما
پتچوانه بوو، جارتکی تریش بیلیمه... و تمه وه، به لام وتنه وه ی
نهو جاره یانم ته او لهو دوو جاره ی پتسووم جیابوو... وشه کان
هر شه وانه ی چاران بوون، به لام له ره ی دنگم ته او گورابوو...
هر دهوت به راستی جتیوی پتیده دم و له به رچاوی هزاران
که سدا ریسوا ی ده کم... و امده زانی هرچی رق و قین هه یه، له
دلما، له که له وشه کان دهره پهرنه دهره وه و ده که ونه به رچاوی،
بویه ته می شرمیکی نامو، شرمیکی، که هر گیز له مه و پتیش
هستم پتینه کردبوو، که و ته سر رووم و هه ستم به
تعریقوبونه وه یه کی له ناکاو کرد، که چی نهو به دم بزه یه کی زور
سهر، که من پتشر هر گیز بزه ی وام له هیچ حاله تیکی تردا
له سر نهو لیتوانه یدا نه دیبوو و تی:

نهجام که منرخ و بته ها ده که ونه وه... بیزاری و دلساردی
ده به خشن... نهوه نهو چاره نهو قسانه ی بو دکردم، که وینه که ی
خوی بو هینام و به قله میکی نووکیاریک، له پشته که ی نووسی
بوو: «پتیکشه به نازان، له که ل پرتمدا... نهو هه موو ریگایه ی،
له زور لیزمه بارانی نیواره ی نهو پایزه درهنگه خته دا بری بوو،
بونه وه ی نهو وینه یه بو به نیت... داماه هه موو گیانی تعریبوو...
له گیرفانی ناوه وه ی پالتو که ی دهریته نا و دایه ده ستم... نازانم
به گالته م بوو یان به راست، زله یه کی سووکم به په نا کوتچکه یدا
کتشار پتیم و ت:

– مه میون هر ناوا نازان به رووتی...!

– به رووتی حهزی لیتا که یته...!

– هر هیچ نهو یه بتنووسیا به: «نازانی هاورتم»، یان «نازانی
خوشه ویست».

– نازانم به راستی بوو، یان به گالته و تی:

– کی ده لیت هاورتمی و کیش ده لیت خوشمده ویت...!

– تو خوشت بویم، یان خوشت نهویم، من به وپه ری پتسو
خوشه ویستی به وه له جامی ده گرم و له دیواره ی به رامه رمی
ده دم.

– نه که ی ده خیلیم... نه که ی له دیواری بدهیت، با هه میسه له
به رچاوت نه بیت.

– نهوه تو به راستیته چنار، یان گالته ده که یته...!

– ته مت لیتا شرمه وه و به راشکاو ی پتیت ده لیم: به راستیمه و
زوریش به راستیمه.

– تو زور سه بریت... ده زانیت...!

– به لی.

– باشه دانیشی پیدا ده نیت...!!

– ده بیت توش دان به ودها بنیت، که «من ی به یانی وه کو
«من ی نیستا نامینمه وه له به رچاوت... نهوه نه که شهو بمتیمه وه،
به لام به م توف و ره پته یه ش هر دهرمه وه... ناهیلیم وینه که م،
مه به ستم له هر دوو کیانه، له وه ی به رامه رت و نهوه ی سر نهو
کارتونه لاکتیه یه ی ناو ده ستم، له جوانی و ره ونه ی بکه ون...
دزیت و ناشیرین بین... نهجام که منرخ و بته ها بکه ونه وه...
بیزاری و دلساردی به خشن.

خو کوئی نه دایه نهو سرماو سوله رزیشه ته وه... مالی نهویشم
به قورگرت، خو که س لیتی تینه ده که یشت... نهویش که سیک بوو
سه یرو سه مره، که چی هر خوشیشم ده ویست... ده سا نیستاش
هر خوشم ده ویت... جارتکیان، که له هه یوانه که دا ناوساجی
سوورده کرده وه و ناوچه وانی به په روه کی نریگری به ستبوو، هر
له خومه وه پتیم و ت:

– من تا نیستا له تو تینه که یشتووم، که چی هر خوشیشم
ده ویت.

نه م ته لیک نووکتیزی به ده سته وه بوو، ناو ساجی ناو تاوه

– ئیستا چاکتر تیتگه یستم.

من له شهرما سهرم داخست، بهلام نهم وازی نههینا.. نهو چاره یان لئی پرسیم:

– تۆ دوو رستت به کارهیناوه وانیه..!

یهکهم جار بوو ناوا بهم شیویه قسه له گه لدا بکات.. و امده زانی تیکچوو.. هر له خۆمهوه خه تاکه یم خسته ئهستۆی کرهگری پریمزه نهوتیه که و بلۆقی ناوساجیه کان.. باشه بۆچی پریمز و ناوساجیه کانم بهی خهتا ده زانی..! چ جیاوازییه که له نیوان پریمز و کرهگره کهی و ناوساجی و بلۆقه کانیدا ههیه..! به خیرایی له خه یالی خۆمدا ده مهیناوه ده میرد.. ده میرد و ده مهیناوه: پریمز بهی خهتاو کرهگره کهی تاوانبار.. ناوساجی داماو و بلۆقه کانی زالم و زۆردار... چی بوو نهو قسه بیتام و چیتانه، من له دلی خۆمدا ده مکردن..! ده ناخر نهو کهجه تیهو مێشکی منیشی له گه ل نهوی خۆیدا تیکدا بوو.. خه یالیشی منیشی پچر پچر و په رت و بلاو کردیوه وه.. ده بوایه من بیدهنگ بم و وهلامی نه ده مه وه، که چی زۆر بیتاز و شهرمانه، بهلام به ههز و په رۆشانه وه، هه رچی ده پرسی، به خیرایی و ریک و پیک وهلامیم ده دایه وه.. بیتیم وت:

– به لئی، دوو رستم به کارهیناوه.. بۆچی ده پرسیت..!

– ناخر نابیت نه پرسیم.. تۆ له پشدا ده ستیتکرد.. تۆ بوویت وانیه..! نا.. نا.. تۆ بوویت.. هر ده بیت تۆ بیت، خۆ که سی ترمان له گه لدا نییه.. ئیستا نه وه کرنگ نییه، من دهستم پیکرد، یان تۆ.. هه زیش ناکهم له سه ر شتیکی وا هه چ و بووچ بیکه ین به موشتومر.. به کاریکی راست و شیواوی نازانم، تۆ نهو هه موو ریکایه ت بریوه و هاتوویت بۆ سه ردانی من، منیش دلره قانه دهستی ئارداویم بنیمه قه ژته وه.. نه گه ر نه وهش له به رچا و نه گرم نازارت پیده گات، خۆ قه ژت به ئارد سه یی ده که م و ده شزانم تۆ چه ند خه فه ت به وه ده خۆیت، نه گه ر ناوا خۆت له ناوتنه دا ببینیت.. نهو ئیواره یه م له بیر ماوه، که له شه قامی «ده واسه» بپاسه مان ده کرد، بۆت باسه ده کردم، چه ند بۆ نهو تاله قه ژه سه بییه ت گریاویت، که به ریکه هت له ناوتنه ی نهو پاسه بیست و یه ک نه فه رییه دا که و تۆ به رچاوت.. کاتێ گه یشتینه باخه که ی نهو به ریش له پر ده ستت به گریانکرد..! منیش دوایی بۆت گریام، به لام نه مه دو یست تۆ بزانی ت بۆت گریاوم.. ئیستاش نه مه دو یست بیزانیت، به لام و ناچار ت کردم دانی پیا دا بنیم.. ناخر تا ژان گیان زۆر گونا ه و داماو هاتیه به رچاوم و زۆریش به خه مناکی ده گریات.. زۆر جار ویستومه لاسایی نهو گریانه ی تۆ بکه مه وه نه متوانیه.. ته تانه ت نهو شه وان هه ش ناتوانم، که تا درهنگ گوێ لهو گۆزانی و موسیقا خه منا کانه ده گرم.. ده گرم، زۆریش ده گرم، به لام نازانم وه کو نهو چاره ی تۆ بگرم.. چه ند هه ز ده که م جارێکی تر بتبینم، وه کو نهو رۆژه بگریه ت، به لام به مه رچی هه ر له خۆته وه، بهی نهو هی من داوات لیکه م، یان ناچار ت بکه م،

بگریه ت.. بیتم خۆشه له خه ویکی قوولدا بم، یان چوویمه خه یالێکی دووره وه و له گه ل هه نسکی گریانت رامچه کینیت.. سه ر هه لپرم و فرمێسکه کانت ببینم، که تا سه ر روومه ت هاتووین.. له وی من نا هیلیم بگه نه سه ر چه ناگه ت و بۆ ناو سنگت تکه بکه ن، هه ر به ماچ هه لیا نه ده گرمه وه.. که نار ییت دیوه چۆن سووک سووک و به ئه سپایی، ده نکی هه رزن به ده نووک هه لده گرتته وه..! یان بالنده سپیه سه ربالزه شه کانی سه ر زئی «مووسل» ت ببینوه، که ده نووکیان وه کو نهم ته له ی ده ستم تیزه، له پر خۆیان به ناوه که دا ده دن و ده یکه ن به سلپ و هوور.. له چاوتروو کانی کدا ماسیه کی بچکۆله ده گرن و به پرتاوی به ره و ئاسمان هه لده فرنه وه..! ئینجا من زۆر چاکیش ده زانم تۆ بۆچی نهو رۆژه تاله قه ژه سپیه که ت بیرکه وته وه، به لام و ابزانم خۆت نه تده زانی.. تۆ نه وسا زمانت به ئایسکریمه که دا ده مهیناوه به شیویه یه کی زۆر سه پیریش ده تله سته وه.. هه ر نه وهش وایلێکردم نه وهنده به دیقه ت سه ر نه چ له ده موچا و و رهنگو پروت بده م و به ئاسانی بزانه بۆچی بپرتکه وته وه و خه فه ت دایگریه ت.. ده زانیت تا ژان گیان منیش گونا ه و داماو..! منیش زۆر که ساس و به ده ختم، که نازانم وه کو تۆ ئایسکریم بخۆم و ببیری قوول بکه مه وه و بگریم.. بۆ نه وهش وات پی نالیم تا به زه ییت پیا مدا بیتته وه و بۆم بگریه ت.. هه زیش ناکهم تۆ به هه له لیم تیکه یه ت و ابزانیت من هه میشه ده مه ویت تۆ به چاوی پر له فرمێسکه وه ببینم.. من بۆ نه وهش نهو رۆژه ببیری تۆ ناخه مه وه، تا جارێکی تریش بتگریه ت.. نهو رۆژه ش من نه مگریانیدی.. تۆ خۆت هه زت له ئایسکریم کرد و بۆ منیش ت کری.. دلنیا به من ئیستا نیازی نه وه م نییه تۆ به نیمه گریان.. هه تا نه گه ر بشگریه ت سه یرت ناکهم.. رهنگه قه ژیشم نه یه ت سه یرت بکه م.. ئیستا نه گه ر تۆ بگریه ت، دوور نییه من برشیمه وه.. دوور نییه تۆکی فرمێسک به چاوته وه ببینم، نهم ئیواره یه نانم بۆ نه خورت.. له واته یه بلۆقی سه ر ناوساجیه کان له به رچاوم ببن به فرمێسکه کانی تۆ و بیزم نه یه ت گازیان لیکرم.. له داخا هه ر هه موویان قلیی ناو ته نه که خۆله که ی به ر ده رگا بکه مه وه.. ده نیتر نه وهنده ماندووم مه که و تیمبگه، که من گریانی تۆم پتویست نییه.. جا من که پتویستم به گریانی تۆ نه ییت، بۆچی شه رت له گه لدا ده که م..! ئیستا زانیت کوله که م من شه رت پی نافروشم..! تۆ بلایت تا ژه گیان، من نه وهنده دلره ق و ببیوزدان بم، تا نازاری تۆ بده م..! خۆ ده شزانم نه گه ر من به و ده سته ئارداو یانه م قزی ره شی تۆ رابکیشم و له چاوتروو کانی کدا بتکه م به پیره زنی سه ر سه یی، تۆ ناتوانیت تاله موویکی قزی من رابکیشیت.. ده توانی رابکیشیت، به لام خۆ تۆ چاوت هه یه و ده ببینیت چۆن به م په رۆیه نتر گزیه ناوچه وانم شه ته کدا وه.. راسته ده توانیت له تۆقی سه ر مه وه، چه پک چه پک له بیخه وه هه لیه ت کینیت، به لام خۆ تۆ کچیت و ده زانیت کچ ته نها له لای پتیشه وه ی نازاری پیده گات.. مه ترسه من شه رت له گه لدا ناکهم..

هی به‌اندازه‌ی نینۆکه‌کانم کۆده‌کردنوه و له‌سه‌ر به‌کتر که‌له‌که‌مه‌کردن.. چ نه‌قلێکی ساکارو کرچ و کالم هه‌بوو، ده‌مویست نه‌و هه‌موو به‌رده‌ نارێک و له‌به‌کنه‌چوو، به‌سه‌ر به‌کتردا هه‌لبچتم و خانووچه‌یان پێ درووست بکهم.. «به‌رێتیکم له‌سه‌ر «نه‌ویتر» داده‌نا ده‌له‌قی.. «سپیه‌م» ده‌خسته‌ سه‌ریان، به‌لاداده‌هاتن و سکیانده‌دا.. «چوارهم» داده‌ناو داده‌نا ده‌رمان.. نه‌رێ نه‌وه به‌راستی ده‌نگیان په‌یاده‌کرد، یان هه‌ر له‌ گوتچکی مندا ده‌یانکرد به‌و زرم و هه‌وره و وینه‌ی هه‌ره‌سه‌پێنانی کتیی سه‌خت و هه‌له‌مووت ده‌نگیانده‌دایه‌وه..؟! هه‌ر ده‌توت هه‌زاران به‌ریتاش له‌ ناو که‌لاهوی سه‌رمدا به‌ردی ره‌قی شاخ داده‌هاتن.. چهند گالته‌یان پێده‌کرم.. نه‌و ریبوارانه‌ چهند دووعایان لێده‌کردم، که‌ نه‌و به‌ردانه‌م ده‌کووته به‌ر قاچیان و ساتمه‌یان لێده‌کردن.. هه‌ندیکیان ده‌یانوت:

- کچم عه‌مرت کورت بێت.. شوێن نه‌ماوه خانووچه‌کی لێ بکه‌یت، سه‌ر نه‌و رێگایه‌ نه‌بێت..؟! هه‌بوو ده‌یوت:

- بۆچی مالی باوکت کاوول بووه، هه‌ی کاوول بێت خواجه، تا تو خانوو بۆ خۆت بکه‌یت..؟! هه‌ی وا هه‌بوو ده‌یوت:

- له‌ پێشینانم بیستوهه، که‌ خانووچه‌کی منال کارێکی شوومه.. ده‌لێن نه‌و مناله‌ی خانووچه‌ بکات، به‌ ده‌ستی دایک و باوکی له‌ ناو ده‌چێت.. خواجه نه‌و به‌نده‌یه‌ت له‌ رێگا ده‌رچوو و بیه‌پنه‌روه سه‌ر رێگای راست. هه‌ندیک تر هه‌بوون ده‌یانوت:

- یاری نه‌ماوه له‌م دنیا، به‌ر ده‌ریزکردن و ماله‌هاچینه‌ نه‌بێت..؟! ته‌واو ئێسکی خۆت قورس کردوه.. بزانه‌ نه‌وه هه‌مووی مناله‌ و که‌سیان وه‌کو تو ناکه‌ن.

جاریکیان به‌رێوه‌به‌ری شاره‌وانی هات و به‌ له‌قه به‌رده‌کانی هه‌لدايه‌ خواره‌وه، بۆ سه‌ر شه‌قامه‌که‌ی دامینی قه‌لا.. نازانم سه‌ری چهند که‌سی پێشکاندن و زهنده‌قی چه‌ندپانی پێردن، به‌لام به‌له‌فرزێکی زۆر شیرین پێتی وتم:

- بووکه‌شوو شه‌یه‌کی جوانت بۆ ده‌کرم، له‌ جیاتی به‌رد بۆ خۆت هه‌ر یاری پێکه.. باشه‌ ناقل گیان..؟! هه‌ی وا هه‌بوو نه‌ خه‌لکی «قه‌لا» بوو، نه‌ هی نه‌و ده‌ورپشته،

که‌چی نه‌وه‌نده به‌و یارییه‌ی من په‌ست و قارس ببوو، خۆی بۆ نه‌گیرابوو، بۆ گوتچکه‌بادان و قژراکێشان و سه‌ره‌زنه‌شتکردنم، «چوار» فرسه‌خ رێگای بریبوو.. هه‌موویان به‌لایه‌ک، دایک و باوک و مامه‌کانی خۆم به‌لایه‌کی تر.. نه‌وانیش رازی نه‌ده‌بوون من خانووچه‌ بۆ خۆم بکهم.. هه‌ندێ جار گوتچکه‌یان راده‌کێشام، هه‌ندێ جاریش قژم.. جار جاریش بیانوی سه‌یر سه‌ریان بۆ ده‌هێنمه‌وه.. هه‌ره سه‌یره‌که‌یان نه‌وه بوو:

- کچم به‌ک توژ نه‌قلته هه‌بێت.. خانووچه‌ که‌م لێزاییه‌ ناگرێت،

نه‌وه‌ی لێتی داوا ده‌کهم هه‌ر نه‌وه‌یه، شوێنی هه‌ر دوو رسته‌که‌تم بۆ بگۆره.. ده‌ی خێرا تا ناوساجیه‌که‌م نه‌سووتاهه.. ده‌ی خێرا تا پریمزه‌که نه‌کوژاوه‌ته‌وه.. ده‌ خێرا.. چیه‌ نه‌وه‌نده خاو و خلیجکیت..؟! ده‌ی ده‌ی خێرا.. خێرا.. چاوه‌ری جی ده‌که‌یت..؟! له‌گه‌ل تۆمه‌ خێرا.. که‌ه‌تیو خێرا.. خێرا.. خێرا.....

- که‌چی هه‌ر خۆشیشم ده‌وییت، من تا ئێستا له‌ تو تێنه‌که‌یشتووم.

- بزانه‌ چۆن بلۆقه‌کانی ناوساجیه‌که‌م سووتان..!! نه‌وه هه‌مووی خه‌تای خاو و خلیجکی تو بوو.. قه‌یناکا لێت تووره‌ نابم.. تو تا ئێستا هه‌ر له‌وه‌ ده‌ترسی من له‌په‌ر په‌لامارت بده‌م و ده‌ستی نارداوییم بنیمه‌ قه‌ته‌وه، به‌لام جارێکی تریش دلنیات ده‌کهم، که‌ نه‌ترسی.. هه‌زیش ناکهم به‌و په‌شووکاوییه‌وه قسه‌م له‌گه‌لدا بکه‌یت.. هه‌ز ناکهم خۆتم ترساو و زاوه‌تره‌ک پێشان بده‌یت، چونکه‌ نامه‌وێت وا بزانه‌م من ته‌نها نه‌وه‌نده‌م له‌ باردايه‌ ده‌سته‌پاچه‌ و داماوکی وه‌کو تو بترسێتم.. پێم خۆش نییه‌ سنووری کورتی ده‌سته‌لاتی خۆم ببیتم.. نه‌گه‌ر وا بزانه‌م تو به‌راستی لێم ده‌ترسیت، نه‌وا عه‌یش له‌ تو ده‌ترسم.. نه‌و کاته‌ تۆش به‌و ترسنۆکیه‌ت زهنده‌قی من ده‌به‌یت.. گوتم لێتگه‌ره، نه‌مه‌ دوا گوێگه‌ به‌ ده‌ستمه‌وه‌یه.. تا من له‌سه‌ر ئه‌م پنه‌یه‌ ده‌یکه‌مه‌وه، تو خه‌ریک به‌ له‌ لای خۆته‌وه‌ پرۆقه‌ له‌سه‌ر هه‌لگێترانه‌وه‌ی هه‌ردوو رسته‌که‌ت بکه‌.. مه‌به‌ستم نه‌وه‌یه له‌ دوا وشه‌ی رسته‌ی دوومه‌وه‌ ده‌ستی پێکه‌ و له‌ به‌کهم وشه‌ی رسته‌ی په‌که‌مه‌وه‌ کۆتایی پێینه‌.. تو هه‌ر وشه‌یه‌کت وت، من خێرا نووکی ته‌له‌که‌ ده‌کهم به‌ شوێنێکی ناوساجیه‌که‌دا و ده‌یکه‌م به‌ بلۆق، به‌لام ده‌بیت تۆش به‌خێرای و به‌بێ ترس و دوودلی بیلێته‌وه.. ده‌زانیت بۆچی..؟! چونکه‌ نه‌گه‌ر وانه‌بیت، نه‌وا ناوساجیه‌که‌ به‌ تینی ناگری پریمزه‌که ره‌ق ده‌بیت، واته‌ سووره‌له‌ده‌که‌ریت و ئیتر ناتوانم کونی تێبکهم.. نه‌وسا ناوساجیه‌که‌م به‌بێ بلۆق و به‌بێ تام و چێژ ده‌بیت... ده‌ی ده‌ستی پێکه.. نا.. نا.. بوه‌سته.. بوه‌سته.. بزانه‌ ناماده‌یت..؟! هه‌لێ، ناماده‌م.

- زۆر چاکه.. هه‌ر من خسته‌م ناو تاوه‌که‌وه‌و ده‌ستم بۆ ته‌له‌که‌ برد، تو ده‌ست پێکه.

- ده‌وییت خۆشیشم هه‌ر که‌چی تێنه‌که‌یشتووم تو له‌ ئێستا تا من.

هه‌ستم به‌ بێزارییه‌کی سه‌یرتر کرد.. ده‌توت درک و حوشرالووک ده‌خۆم، که‌ نه‌و چهند وشه‌ نه‌شار و نه‌گونجاوانه‌م به‌سه‌ر په‌کتره‌وه‌ ده‌وته‌وه، که‌چی زۆریشم پێخۆشبوون.. چهند له‌و کاتانه‌ی منالیم ده‌چوو، که‌ له‌ سه‌ر رێی ریبواران و له‌و لێزاییه‌ی قه‌ «قه‌لا»، به‌ردی به‌قه‌دمر ناوله‌پم و هی بچووکتی نه‌وه‌نده‌ی په‌نجه‌توونه‌ و برانووته‌ و بالابه‌رزه‌ و دوشاوژه‌ و نه‌سپیکۆژم و

دهکرد. من هر له منالبيوه له بهر شو بلوقانه يوو خهزم له نواساجي دهکرد. هه ميشه هر گازم له وان دهگرت و نه وئيريم فریده دا. دايکم پتي دهوتم:

– کچی چاوت کوئره دبيت، تو شو نواساجييه جوانه ناوا فری دهديته ژیر قاچمانه وه.

نه وه دايکم دهيوست سهرزه نشتی من بکات، يان به نواساجييه کاتي خویدا هه لبيت؟! چ نه قلتي کال و کرجی هه بوو، وايد هزانی کهس نازانيت نواساجييه وه گو هی شو بکات. شه گهر شو نواساجييه ده بينی، که «چنار» کردی و ده بلوقی به قه در ده وشه که من بؤ دروو سترکرد، نهوا نهوانی خوی له بهر چاوده کهوت. هونه ريش هی من بوو. هی شو وشه قه لبانه بوو، که به سهره يه کتره وه ده موته وه و مانايان نه ده به خشی، نهک هی تله نوو کتيرزه که دهستی نه، کهچی خيرا کردی به هی خوی و به تهنيا خواردی. رازی نه بوو من ده می لئيدم. پتي دهوتم:

– تو بؤ خوت چوار بلوقيه کان بخؤ. نهوان هر هه موويان بؤ تو و نه م ده بلوقيه ش به تهنيا بؤ من.

له يتسا به خوشي پييم وت بمداتی، به لام که رازی نه بوو، ئير توره بووم. شهرم شكاو کومه لئ قسه ی ناشيرينم پتي وت، کهچی نه م گوئي به من نه ده دا و گازی سووک سووکی له بلوقه کان دهکرد. ده جويوین و ديقه ديقه ی پئده کرم. پييم وت:

– وشه کان هی من بوون. که واته نه بلوقانه هی خومن.

– به لام تو دابووتن به من. خو من داواشم لئنه کربوويت، به لگو هر خوت پيت وت: من تا ئيستاش له تو تئنه گه يشتووم، کهچی هر خو شيشم ده وئيت. پئنج جار و هر جار هی به شتو به کيش پيت وت. ئير بؤ پاشگزه دبيت وه؟! تو شو وشانه تا وه به من و منيش نازادم چييان لتيکهم و چييان لئنه که م. نهوا من له جياتی کونجی کردووم به سهر نه م نواساجييه داو بؤ خو م ده يان خو م. رتيگاپه کی زور چاکه بؤ خو شه ويستی گؤرينه وه. هر به راستی خو شه ويستيه که ت ده چته ناخه وه و تیکه ل به خو يتم ده بيت، به ناو ده ماره کانی جهسته دا ده گريت و رچی وشکه لاتووم شو دعات. جا نازانم تو بؤچی ناوا پتي دلته نگ و نيگه ران بوويت.؟! خو نه وه شاعيرئ له شيعر تيکيدا شتيکی ناواي بو تايه، ده وت: «شای که وينه يه کی ناسک و جوان و دلگيره.!!» منيش ده توانم بلتم نارد و شو و خوئ و رۆن و هه موو شته کانی تر، تهنانه تله نوو کتيرزه که ش هی من بوو، به لام من وه گو تو نييم، نايدمه وه به چاوتا. هه زيشم ده کرد دانه يه کی ده بلوقی وه گو نه وهی خو مت بؤ بکم، به لام به داخه وه ناتوانم، چونکه يه کم: هه وير نه ماوه. دووم: رۆنی شو تا وه که سارديزه وه و مه ييوه. تو خوت له من چاکتر ده زانيت، که به کاره ينانه وهی رۆن چ زيانتيک به تندرروستی ده گه يه نيت. سئيم: پريتمه که کوزا وه نه وه و زور به زه حمت داده کيرسيته وه.

بهس نه ونده روورمش و خه جالتي لای دهر دراوستيمان بکه. خو نهوان به سهرئ هه قيشيان بوو. شو کارهی من زور له وهی «سييزيف» ده جوو. شو به شان به ردي سهر شو کيوه سه خته ده خست. هر ده يگه يانده لووتکه و لئيده که وته خواره وه. منيش به ردم له سهر يه کتر که لکه ده کردن و ده رمان. به رده که ی «سييزيف» له بهر قورسی ده که وته خواره وه، نهوانی من له بهر نارتيکی هه ره سيانده هئنا. رهنگه نه شاره زايی خو شمی تيا بوويت. به لئ، من نه شاره زاي بووم و ده ستم دابووه کاري، له تواناو وزه ی خو م به دهر بوو. به لام خو شو کاته من پولي «چوارهی سهره تايی بووم و ده يوايه سهرم له دروو سترکردنی خانووجکه ده رچو واپه. خه تاي شو «سيير» ش بوو، که «ست شيرين» هه موو زه می ده بخوارد و بونه که ی به ناو پؤلدا بلا و ده کرد وه. شو له داخی من وای ده کرد، بؤ شو هئنجم بيتی و پر شيتم وه. بؤ شو نه چمه پؤله وه و گوئ له وانه ی «جؤگرافياي عتراق و ولاتانی دراوسی» نه کرم. من له «جؤگرافيا دا نه شاره زاي بووم و ده سمويست به دهستی خو م و به يئ يارم تي و پالپشتی هيج که ستيکی ديکه، به و بيره په رپووت و هه ماره پؤيه ی هه ميوو، مال بؤ خو م يتکه وه نيم. که لله ره قيه که شم له ولوه بوه ستيت. چهنديان پئده وتم شو شو ينه شو ينی خانووجکه نييه، کهچی قسه هر قسه ی خو م بوو. نه م ش هر په يوه ندي به سرووشتی حاجی له قله قوه هه يه. که لله ره قيه ی بو وای له من و له و خوشکه م کرد، بيگه ين به شير و يه کتر هه لده ينه شو حوشی مزگه وت. نه رئ من هه مديس هاتمه وه سهر نه م هه سه له يه. به راستی ته واو لئي بئزاريووم. باشه نه وه شتيکی تر نييه يري لتيکه مه وه، نه م باسه ناخوش و بئزاره نه بيت.؟! نه رئ يتش نه وه بيرم له چی ده کرده وه.؟! له چی... له چی... له چی... له چی... نا. بيرم که وته وه. بيرم له رۆنی نواساجييه که ده کرده وه. ده ناخر نه ويش هر بئزارييه. ده زانم. به لام بئزارييه کی خوش و ناسووده به خشه. هه موو شو ناسووده ييه ش له ورته نو شو ينگؤرکي رسته کان و هه لگيرانه وه ياندا هه لقولا. سهره تاکه ی بئزارييه کی رؤخدا خکر و کؤتاييه که شی نه وينکتين. پر به دل خه زم ده کرد، شوا به رده وام پرسيا ري هيج و پوچی له م با به تم لتيکات و وه لامي بئماناي بده مه وه. ده مويست هر شو له که ليدا پيدا بجم، تا بزانت نه نجام به کوئ ده گات و ده گينه چ مه نزل و هه وارئ. له مه و يتش هر له خو يم بيستبوو، که بئزارييه هه نديک جار له ناسووده گی به تام و چئژتره. باشه نه وه هيج په يوه ندييه کی به و برسيتييه وه هه بوو، که شو کاتي قسه کانه کرد، هه ستم پئيده کرد.؟! من چاوم برپيوه بلوقه نال و سووره لگه راوه کان و شو ده مم ليکی تيا زايوو، که شو وشه قه لبانه م به نارتيکی به دواي يه کتر دار يزه کرد. تهنانه هه ستم به تهری وشه کان ده کرد، که له ده م دهر دهر پيرين. دهر دهر پيرين و وه گو که ناربي خو يان راده وه شان و دهر و پيشتی خو يان ناو پيرين

حهسرهتهوه سهر دهتیمهوه... دهمرم و تۆ نایبیم وهکو نهو چاره بگریتهوه... دهمرم و نهو ئیواریه وهکو خۆی دووباره نایبتهوه... دهمرم و کهسبش نازانیت بۆ مردوم... نهگهر بشارتن ههر باوهزناکن... وهکو چۆن خۆشت باوهزیم پئی ناگهیت... من چهند خهزم دهکرد دایکم له دواى من منالیکى تری بییت و ماوهیهکی زۆر لهو نینۆکه ورد ورد و ئیچگار سپییانهی رابمیتیم و بچمه خهیاالی دور دور و قوول قوولهوه، کهچی ههر نهیدهبوو... خۆشم تازه منالی خۆم نایبیم، بهلام چی دهییت نهگهر جاریکى تر نهو فرمیتسکانهی تۆ، که بۆ من تامی سهپرکردنی نهوان و زۆر زیاتریش دهدهن بیینهوه... تووخوا نهگهر مردم، یان نهخۆشکهوتم و له ناو جیداکهوتم، ههر خۆت بۆم بگری... نههیلیت نه دایکم و نه هیچ کهسکی تر بۆم بگری... نا... نا... تۆش نهگریت... گریانی تۆشم ناویت... دهمویست، بهلام نهمزانی، خۆم داوام لیکردیت... زمانم به پۆنی داخووی ناوساجی بسووتیت و به بلوقه گهرهکانی ههلاههلا بییت، که ناوا له دهمم دهرچوو... ئیستا هیچ پیم ناخۆش نییه، نهگهر تۆ به پهری تیرگریهکهی من، ناوچهوانت شهتهک بدهیت و پریتمزه نهوتیهکه داگریسینیت... تاوه رهشهکهی ههر به پونه کۆنهکهیهوه بخهیه سهری... زمانم بکهیت به گونگی بچووک بچووک و له سهر پنه بیانکهیهوه... یهکه به یهکه یان بخهیه ناو پۆنهوه و به تهله نووکتیزه که کون کونیا بکهیت... بۆ خۆتیا بکهیت به ناوساجی ده بلوقی... خۆزگه وات دهکردو لهسهر نهو خهتا ناماقولهی کردم، به دهستی خۆت سزات دهدام... تازه نهگهر بۆشم بگریت، سوودی نییه... من وام لیکردیت بگریت... ناچارم کردیت فرمیتسکم بۆ بریژیت... من دهمویست، خۆت له ناخی ناخی دلهوه، بهبئی نهوهی داوات لیتیکم و ناچارت بکم، وهکو خوشکیت، یان هاوریهکی داسۆز بۆم بگریت... چی له تۆی دلرهق بکم، نهوهندهت بۆ نهکردم... برۆ ههی بیتوهفا... ههی پیمروهی بهدنهک... گریانی تۆی خۆبهرستم ناویت... فرمیتسکه قهلیهکانت به عانهیک ناکرم... ههی قهحیهی بهرلهلا... بۆچی ناوام لیدهکهیت... ۱۹... بۆ... ۱۹... ناخر بۆ... ۱۹... تووخوا بۆ... ۱۹... چیم کردوو، تۆ ناوام لیدهکهیت... ده پیمبلتی بۆچی دهتهویت بمکوژیت... ۱۹... بۆ... ۱۹... هاوار... هاوار... هاوار خهلیکنه وهرن بزانت تازه قهحیه چیم لیدهکات...

ههموو شتیکی نهو پۆزه خۆش بوو، تهناهت نهو جنتوانهش لهزتهبخش بوون، که منی میوان لهسهر بلوقی ناوساجی بهوی خانهخوتم دهدا... نهو ورتانهی «چاریش»، که دهیانترساندم و تهزویان به ههموو گیاندا دههینا، ههر ئاسووده بهخش بوون... جنتوهکانی نوقل و پهشمهک بوون... نا... نا... من نهگهر له دروستکرنی خانووچکهشدا به ههلهدا چوویم، نهوا لهوهیاندان راستییم بیتاوه، که «بلوقی» ناوساجی، با «زۆردار»یش بییت، ههر له «ناوساجی» «زۆرلیکراوه» خۆشتره... کهواته ئیمه دهوانین بهبئی ترس و ههر بهگهرمییشهوه، بلوقی ناوساجی

چوارهم: ئیتر تۆ ناتوانیت نهو وشانه جاریکى تر بلیتتهوه... نهگهر بشیانلیتتهوه، وهکو جارى پشوویمان نالیتتهوه... وهکو چۆن ئیتر ناتوانیت وهکو نهو چاره بگریت، که ئایسکریمهکهت دهلستهوه... ناخ...!! ناخ تازه گیان ناخ...!! خۆزگه یان نهو پۆزهم به جارێ له بیر بچیتتهوه، یان تۆ بیرتبهکهوینتهوه، که چۆن دهگریایت... به سانهقهی نهو فرمیتسکه ورد وردانهت بم، که وهکو نینۆکی منالی ساوا وابوون... له دهوری نهو چاوه جوانانهت گهریم، که له دوو گۆزهی زۆر زۆر بچکولهی پر ناوی روون و سازگار دهچوون... ههر بینیی نهو دوو گۆزهیهش بوو وایلیکردم ئینووم بییت، کهچی وامدهزانی هی شیرینی ئایسکریمهکهیه... چووم ههر دوو ناو لهپم له بهر بهلووهی ناو نهو باخه گرتنهوه و وهکو ئاسکیکى زۆر زارهترهک و تینوو، که دهعبایهکی ترسناک دهشتاو دهشت راوی نایبیت، دهمم تیختست، بهلام تینوویهتیم نهدهشکا... نا... نا... من به ههلهداچوووبوم، دهباویه ناو له گۆزهکاندا بخۆمهوه... گۆزه به نهخش و نیگار نهخشاوهکانی چاوی تۆ... کچی من ههر نهوهندم له دهست دیت پیت بلیم: بهقوریانی نهو دوو چاوهت بم، که له ههموو شتی بهترخترن... خۆ سوور دهشزانم نهوهنده و ههزار نهوهندهش سوکناهی نهو دل لهتوکوت و ههلهقرچاوهم نادهن، بهلام لهوه زیاترم بۆ نایهت... نهگهر تۆ وهکو من نیت و دهستهلاتت بهسهر ناخ و نهقل و زمانی خۆتدا دهشکیت، تیمبگهیهنه، که نهیانی لهوهدا جیهی، چاوی تۆن و به جهستهی تۆهن، بهلام من زیاتر له تۆ خۆشمدهوین و رووناکیان پیدهبینم... ۱۹... ناخ...!! چۆن نهو پۆزهم له دهست خۆمدا...!! تازه ئیوارهی ناوام بۆ ریکناکهوینتهوه... تازه تۆ ئایسکریمی ههموو دنیا بخۆیت و قژت نهک تالیکى، ههر ههمووی له چاوترووکانتیکدا سپی بییت و پهنگی شهخته و بهفر بگریت، ههر نازانیت وهکو نهو چارهی ناو نهو باخه، که لهژیر سیبهی کورتخایهنی نهو پۆله ریشوله سهرگهردانهی ناسمانه بیگهردهکهدا دهگریایت، بگریتهوه... ئای له سیبهی کورتخایهنی کۆچی ریشولهکان و له گریانی کورتخایهنی پر له جوانی و لهزهنی تۆ...!! کورتخایهنی بوو وهکو تهههنی من، کهچی ترسناکیش نهبوو... نا... نا... ترسناکی چی... ۱۹... ئاسوودهبیان لیدهکتا... ئینجا زانیم نهو تهههههه بۆچی نهوهنده کورته... ئینجا زانیم چ پهیوهندهیهکی سهپر، تۆ بلتی چ ریککهوتنیکى نهیانی له نیتوان نهو چاوانهی تۆ و گۆزههلهکهتهکاندا ههیه... نهو گۆزههلهکهتهانی من نایانینیم، کهچی هههههه دهنگی پاچ و بیلهکانیان، که دهیکه به ناخی زهوییداو کۆرم بۆ ههلهکهتن، له کویچکهمدا دهزینگیتتهوه... تههز نهوان لهکهگه ههر ترووکانتیکى چاوانی تۆ، هاوکات و هاواناهنگ، پاچ و بیللی خۆیان دهوهشتین... زۆر ناسانه بۆ من، نهگهر بههویت بزانت کهی دهمرم، بهمهرجی بزانت کهی تۆ جاریکى تر وهکو نهو ئیوارهیه دهگریت... بهلام نا... من دهمرم و نهو ناواته نایهته دی... ناخ...!! ناخ تازه گیان ناخ...!! ناخ دلهکهم ناخ...!! من دهمرم و بهم داخ و

په نجه کاتم ملی بلووزه خوریه که م، که ناوی باران
 خووساندوویوتی و بونی نهو کاتانهی لیدیت، که پتیش برینه ووه و
 بردنی بۆ کارگه، به گیانی بهراتکی شاخداروه بووه، به سووکی
 دهیتراتیتم. دهمه ویت له کاتی ته زوو هکاتی ناوه وویاند،
 دهره هشیان بیتم و بهوردی سهرنجیان لیدیم. سهرگۆکانیان به
 په نجه کاتم سووک سووک، به لام وکوک خۆم دهمه ویت و هزی
 لیدیم که هه لگۆقم. نهوسا بهی ترس و دوودی، ده توانم بلیم مال
 مالی خۆمه. بۆم هیه بریاردیم کئی بیت و کیش نهیته. ...
 مه به ست نهوهی نهو دیوه. ... له زویاتر که سی تر هیه. ... نه خیر،
 نهو پیاوانهت له بیر ماون، که خانووچکه که یان لیتیکده دایت و به
 جینۆ ریسوایان ده کردیت. ... له بیرم ماون، به لام سیمای نهو
 به که یانم زیاتر له وانی تر دیت به رچاو، که پی پی و ابوو،
 خانووچکه درووستکردن، کاریکی شوومه و نهو منالهی خانووچکه
 بکات، به دهستی دایک و باوکی له ناوده چیت. ... نهمه زۆر
 ده مترسیتیت. ... جا خۆ تۆ ئیتر که وره بوویت و جیتر خانووچکه و
 مال به اجینه تا که بیت. ... چ پتویست ده کات بترسیت. ... مه به ستیم
 نهوهی نههش به لگه په کی تره، که نیمه، من و نهوهی نهو دیو
 کچی حاجی له قله قین. ... نهی من دوینی شه نووستیم. ... نه،
 نه نووستیت. ... نهی چۆن خه ونم دی. ... خه ونه نه دیوه. ... به لئی،
 دیومه. ... له خه ونمدا له پنجه ره ی ژوره که سی نهوسای منالیم،
 سهرم دهره پنا بوو، سهری جوته حاجی له قله قه که سی سهر
 مناره ی «مزگه وتی خانه قام» ده کرد. ... کزو خه مناک سهریان
 خستبووه ژیر بالیانوه. ... ههر کاتیکم زانی له ههر چوار لاهه،
 حاجی له قله قی سهر سهر، که زۆر له وان جیاواز بوون،
 هترشیان کرده سهر «قه لاه». ... که لای درمخته کان له که ل بای
 بالیان هه لده وهرین. ... دهرگا و په پنجه ره کان دهلرینه ووه و
 جیره جیریان پیکه و تبوو. ... سهره تا زۆر نه بوون، به لام دوا بی ورده
 ورده ژماره یان زیادهی ده کرد. ... زۆر به نه سپایی بۆ نهو به رده
 دهنیشتنه ووه، که من له منالی ده مکردن به خانووچکه و دهرمان.
 په که به په که یان هه لده لووشی، ئینجا خۆیان ده گیانده لای نهو
 «چوار» ریز ژنه ی، که له پایینی قه لاهه پریمز و تاوه و تفاق و
 که ره سی تری «ناوساجی» یان دانا بوو. ... ژنه کانش سهر بوون.
 سهر و سیمای ناشیرین و ترسناکیان هه بوو. ... باوکم و ههر سی
 مام، سهر و گۆچانیا به دهسته ووه بوو. ... ههر په که یان سهر به رشتی
 ریز له ژنه کانیان ده کرد. ... گۆچانه کانشیان زۆر سهر بوون،
 ههچ له وهی با پیرم نه ده جوو، که تا مابوو کوت کوت پتی ده جوو بۆ
 مزگه وت. ... له شپوهی حاجی له قله قی درووست کرابوون و
 رهنگشیان په نگی نهوان بوو. ... که ره گری پریمز و قرچه قرچی
 روونی داخوووی ناو نهو هه موو تا و مه، تیکه ل به دهنگی باله فری
 حاجی له قله قه کان دهبوون و کهس گوئی له کهس نه ده بوو. ... نهو
 ژنانه نه وهندی بلتیت دزبو و ناشیرین بوون. به لام له شووک و
 کورجوگۆل بوون. ... له چاوتروو کانیکیا نهو گونگانه یان له سهر نهو

بخهینه دهمانه ووه و چیریشی لئوهر بگری. ... تۆ بلتیت وایت. ...!
 به لئی، وایه، به لام بهو مرجه ی جیگۆرکی به رسته کان بکه ی و
 نه م جه مسهر و نهو جه مسهریان بگۆرین. ... جا خۆ ناوا بروات
 سهرتا پای زمان له به ریبه کتر هه لده وه شیته ووه و ته واوله باریه کتری
 ده به ی. ... ههر کاتی ده زانی و زمان بووه به هه ویری ناوساجی و
 وشه کانش بوون به گونکی بجووک بجووک و هه له اتوو. ... له
 پیناوی که یشتن به له زت و چیریشی بلۆقه کان، ههر ناوساجیه ک
 «چوار» گزی لیدیم گریت و نهو تری فریده دریت. ... نهی نهوه من
 باسی چی ده که م. ...! تۆ بلتیت نه خه له قایم. ...! ده زانی من تا
 ئیستاش و رینه ی نهو رۆزه به رینه داوم. ...! لهو رۆزه ووه من
 به قه ده ر. ... به قه ده ر. ... به قه ده ر. ... به قه ده ر. ... به قه ده ر
 چی. ... به قه ده ر چی. ... به قه ده ر چی. ... به قه ده ر چی. ...! نازانم.
 جا نه مه پتوانه ی بۆ چیه. ...! هه یچ. ... منیش ده لیم نایه ویت. ... ریک و
 په وان ده لیم حه ز له و رینه ده که م. ... له چی تریش. ... له چی
 تریش. ... له چی تریش. ... له چی تریش. ...! له. ... له. ... له. ...
 له. ... له بلۆقی ناوساجییش. ... نهو م وت و ته و اویش ناخۆش بوو.
 حه ز نا که م جیتر بیریشم بکه ویته ووه. ... نهی نه که م بیرم که ویته ووه. ...!
 نهوسا. ... نهوسا. ... نهوسا. ... نهوسا. ... جا قه یچیبه کا با بیرم
 بکه ویته ووه. ... هه یچی له سهر نالیم. ... ده سهری کلینسم پیته و
 نیه. ...! پتم بوو، به لام و بزانه پار لووتی نهو منالهی به ردم
 دووکانی «ناجی ناوساجی» هم پتی سهری، که بۆ نوقل ده گریاو
 باوکی بۆی نه ده کری. ... نه ده وایه و ابکه م ده زانی. ...! ئا، ده زانم،
 به لام و اکردیشم. ... و نه وایه ئیستا رووی نه م ناوینه یه ی پی
 ده سهری. ... زۆر ته لخ بووه. ... نهوه هه مووی هه لمی دهممه. ... نه،
 هه تاسه کانه. ... قسم زۆر کردوه. ... نه، به قسه وای لیتایه.
 تنها و رینه ده توانیت رووی ناوینه ته لخ بکات. ... بۆچی و رینه ش
 ههر قسه نیه. ...! چۆن و رینه قسه ده که بیت به په ک. ...! کاریکی
 چاکم کرد، رووی نهو ناوینه یه م به و رینه سواغدا، وانیه. ...! زۆر.
 ده زانی بۆچی. ...! نه. ... چونکه هه تاسه کاتی خۆم ده بیتم. ... ده توانم
 به په نجه کاتم بیانگرم. ... به نینۆکه کاتم بیا کرتیم. ... نه که ههر نهوه،
 به لکو ده توانم زۆر به ناسانی له ناوینه که یان جیا بکه مه ووه و له
 ههر کوخ، خۆم حه زی لیکه م، له و پیا دانتیم. ... ده توانم له جیاتی
 وینه که ی دایک و باوکم، له جامیان بگرم و له دیواری
 ژوره که میان بدم. ... دهشتانم وکو کراس و ناوه لگراس و دهری
 و ستیان، له سهر ته ناف هه لپانیه م، به لام و خۆشته ره، بلیم
 جوانتره، دلگیرتریشه له بنمیچه که یان هه لیسووم. ... ده شزانم
 له وئ له به ر بای ساردی درزی په پنجه ره که، خۆیان ناگرن و وینه ی
 هه وری په ش و سی، له ناسمانی ژوره که مدا ناوس ده ی و ژان
 ده یانگرت. ... نه چام داید که نه باران. ... سهره تا نم نم و دوایش به
 لیزمه به سهر قژمدا ده یان. ... ورده بارانی ساردو ته زبو، تنۆک
 تنۆک له چه نا که مه ووه به ره و نیوانی هه ر دوو مه مکم ریچه
 ده به ستن. ... ئیتر مه مکم ته زوو و گیانم مووچرکی پیا دادیت. ... به

وهستاوم... وا ههناسه بركيم پتکه وتوه، ده لتي له مسهري شاره وه
 بق ئه وسهري رامکردوه... پياوه که... پياوي چي...! که واده که...
 ئا... ئا... ئه... وا چاکتره هه به زمانه که ي خويان بلتم
 «ئه لفقوس مه که، له بهرام بهرم وهستاوه و چاوي بريوته
 چاومه وه... به هه له ليم تينگه يشتوه... نازانيت ريم لیتتکچوو و له
 غه قله ته وه که يشتومه ته نيره... جا کوا ريم لیتتکچوو...! ئه
 درويه چيه...! بوجي بيشارمه وه و راستيه که ي نه ليم، که به نيش
 هاتووم...! به لتي، به نيش هاتووم، به لام بق ئه و نيش نا، که نه م
 بيری لئده کاته وه... من بق ئه وه نه هاتووم بجمه ژوروه وه، به لکو
 ته نها دهمه ویت له وه درگا «چوار» دهریبه رابیتتم، که له شپوه ي
 حاجي له قله ق درووستکراوه... چۆنم له و کوفاردا خویندبووه و
 وینه که يم چۆن بيني بوو، ئاوا دهرچوو... شه و تا حاجي له قله قه ک
 کراوه به «چوار» به ش... هه به شتي کي کراوه به تاکتي کي دهرگا که...
 سه رو ئاوتنه ي «چوارگۆشه يان پتوه يه... نه که هه «چوار» تا کي
 دهرگا که به يه که وه بنووستندرین، نه وا له شي حاجي له قله قه که
 به نه وای دهر ده که ویت، به لام خۆ خاومنه که ي نه ونده که مژهنیبه،
 له پتياوي درووستکردنی حاجي له قله قدا، گوايه من حه ز له سه ير
 کردنی ده که م، دهرگای تياترۆخانه داده خات و قيرووسيا له و
 هه موو قازانجه ده کات، که رۆژانه ده ستي ده که ویت...! تا پاپتچي
 ژوروه و هه يان نه کردووم، با هه برۆم و نه م ناوه به جيبه يلتم...
 سه يریشم پتنيبه، ده نکتي کي بجمه دهمه وه، ده ترسم به ناسانی
 بکتشي نه وديوم بکن... قيرووسيا له و هه موو رابردوه ي، که
 ده ترانم له به رام به ريدا، به يتي تهنگوچه له مه بيری خۆمي
 بجمه وه... سه ير له وه دايه له مه ودا له جياتي «دوو» رابردوو،
 «چوار» ده بیت... نيتر شه ونده ي تر ترس و گو مان به سه ر دنياوم
 ناهيلن. نه ونده ي تر شه ودي نه وديوم پتي خۆشه ده بیت.

دانيمارک - سه ره تاي سالی ۱۹۹۷

پنانه ي به رده مياندا ده کردنه وه و خيرا ده يانخستنه ناو
 تاوه که نه وه... له چاو ترووکاني کي تر دا سوورده بوونه وه... هه به وه
 که رمييه وه ده يانخستنه به رده مي حاجي له قله کان و نه وانش به
 پرتاوي ده يانقۆزتنه وه... «چوار» «بلوق» هه کاني سهريان ده خواردن
 و نه ویتريان به و ناوه دا بلاوه کردنه وه... نه و دهر و به ره يان به
 ناوساجي داپوشي... هه ر ده وت فه رشي سووري له سه ر
 داخراوه... به لام شه ونده ي پتنه چوو، هيلکه يان له سه ر کرد...
 ته سجاره فه رشه که له سووره وه گۆزا بق سه ي... هه ر ده وت به فری
 چله ي زستانه و تازه بارپوه... هيلکه کان يه ک له دواي يه کدا
 ده ترووکان... ده ترووکان و خيرا بيتچوه حاجي له قله ق سهريان
 تيا دا ده جووقا، هه ر ئاوساتيش باليان ده گرت... حاجي له قله قی
 سووري سه ر بال رهنگا وره نگ، که پرۆکه يان له سه ر نه «قه لايه
 ده کرد... من ده مزاني نه وه رهنگي بلوقی ناوساجيه کان و
 به رده کاني خانووجکه که مه... له هه موو شتي زياتر به وه نيگه ران
 بيوم، به لام هيج ده سته لاتتکيشم نه بوو... تا تينم تيا بوو هاوارم
 ده کردو ده نگم دهر نه ده چوو... دهر يش بچووایه، هه ر که س
 نه يده بيست... ده مويست بانگي باوک و مامه کانم يکه م، تا به
 فريام بکه ون، به لام نه وان خه ري کي کاري خويان بوون و
 نه يانده تواني به جتي به يلن... بۆني «سه يریش ته و او وپ و کاسي
 کردبووم... سه ره تا و امده زاني بۆني ريقنه ي حاجي له قله قه کانه،
 که به قه ده ر کاتژميرتکي ديوار ده بوون و خر ده وت به قالي کي کيک
 داريزراون، ده که وینه سه ر بان و حه وشه ي مالان، به لام دوايی که
 «سه ت شيرين م بيني، له سه رباني دوو کانه داخراوه کاني بازاردا،
 کتبي «چوگرافياي عيراق و لاتاني دراوسي» ده خویندوه،
 زانيم بۆني ده مي نه وه... جا نازانم له و غه لبه غه لب و زاوه زاوه،
 که س گوئي له دهنگي ده بوو، يان نا...! من خۆم گوتم لتي
 نه ده بوو، به لام هه ر ده مي يني ده مي ده جولا و سه ري ده له قيه وه...
 نازانم بوجي هه ر له خۆمه به زه ييم پيايدا ده هاته وه...! نازانم
 بوجي حه زم ده کرد بجم باوه شي پيا دا يکه م و تير تير شه ملا و
 نه وای ماچي يکه م...! ژۆریش چاوم بق هاوړتکاني مناليم کتيا،
 نه وانه ي له قوتباخانه له که لندا بوون، به لام که سيانم نه دی... دوا
 جار سه يري دوو حاجي له قله قه که ي سه ر مناره ي «مزه گه وتي
 خانه قام» کرد، بينيم له هه ر چوار لاوه حاجي له قله قی سووري
 سه ربال رهنگا ورهنگي تر، په لاماريان ده دان و به ده نوو کي تيزيان
 ونجر ونجريان کردن... له سه ر قاچ و بال و سهريان ده بووه فرکان
 فرکان... پووش و په لاشي هيلانه که يانم ده بيني، که له به ر ورشه ي
 باي باليان به ناسماندا بلاوه بوونه وه... نه و هيلانه يی سه دان
 سال له مه و به ر دايان نابوو، له چاو ترووکاني کدا به سه ر دنياوه
 نه ما... هه ر مناره و مزگه وته که شيان هه للووشی...
 - دوو سه که نيک ستانسه ميت ئي دۆون... ئاننن کم ئين، ئينه
 گۆ ئوون...»

خيرا سه رم هه لپري... له به رده م دهرگای تياترۆخانه که

* نه م قسه يه، که له سه ر زماني پياوئي کي دانيمارکيه وه دهر پراوه
 مانا که ي به کوردي ئاوايه: * له ناوه راستي دهرگا مه وه سته، يان
 وه ره ژوروه، يانيش برۆ دهر وه».

نه م چيرۆکه له کۆمه له چيرۆکي [نه سچيديلون] دوو
 وه رگيراوه، که له م رۆژانه دا له لايه ن رابوونه وه
 بلاوه ده کريتته وه

ئاوردانهوهیهک له ژيان و شيعرهکانی فانی

نۆرخانی غالب

له سالی ١٩٥٧ دا کراوته سەرۆکی شارهوانی مەرگه و له سالی ١٩٦٤ دا دهستی له کارهکهی کێشاوتهوه.

فانی له ٢-١-١٩٧٣ دا ههر له دێی مەرگه کۆچی دوایی کرد و دوای خۆی یانزه نهوهی بهجێهێشتوون، شەش کۆر: سه‌لیم، محەمەد، ئەنوەر، کەمال، فەرەیدوون و پشتیوان و پێنج کچ: نەسرین، لەعلییه، رهوشەن، پاکیزه و رووناک.

فانی له سهرهتای لاییهوه مه‌یل و ئاره‌زووی شیعرونووسینی بووه و ویستویهتی به چه‌کی قه‌لم بچینه سه‌نگه‌ری به‌ره‌نگاریبوونهوه دژی جه‌ور و سه‌می ناغای دهره‌بگ و نه‌یارانی نازادی و دژی چه‌وساندنه‌وه‌ی نه‌هوه‌یی و، بیری پێشکه‌وتنخواری و زانست و خوێنده‌واری به‌ناو لادێکانی کوردستاندا بلۆک کرده‌وه.

فانی گه‌لێک له شیعره‌کانی خۆی له گۆڤار و رۆژنامه کوردیه‌کاندا بلۆک کرده‌وته، به‌لام ته‌نیا به‌شیکێ که‌می شیعره‌کانی، که بریتیه‌ به‌ دیوانیکێ ٢٦٠ لایه‌یه‌ی، له لایه‌ن شاعیر و ئەدیبی به‌توانا کاک که‌مال میراوده‌لی کۆری شاعیره‌وه بۆ یه‌که‌مین جار له سالی ١٩٧٥ دا چاپ و بلۆکراوه‌ته‌وه.

شيعره‌کانی ناو ئەم دیوانه به‌م جۆره‌ دابه‌شکراون:

١- نیشتمانی

٢- کۆمه‌لایه‌تی

٣- دلداری و خۆشه‌ویستی مه‌جاز (غزله‌)

٤- چیرۆکه‌شيعير و... بابه‌تی جۆراوجۆر.

به پێی تام و چێژی ئەدەبیهی من شیعره‌کان زۆر رێکوپێک و چه‌لەنگ و رازاوه‌ن. ئەم جوانی و ره‌دیفی و جه‌ربه‌زه‌یه‌ش پتر به هۆی بیری و بۆچوون و هه‌لوێستی مه‌ردانه و دڵسۆزی شاعیره‌وه‌یه که له دووتۆتی شیعره‌کانیدا ره‌نگیان داوه‌ته‌وه.

* فانی و هاندانی لاوان بۆ خوێندن

ئەگەر له دیوانی فانی وردبینه‌وه ده‌بینن گه‌لێک جار ستایشی خوێندن و خوێنده‌واری و زانست ده‌کات، به لای شاعیره‌وه خۆگۆشکردن به زانست و خوێندن و خوێندنه‌وه مروف پێشده‌هات، شاعیر له چه‌ندین هۆنراوه‌دا دووپاتی ده‌کاته‌وه که نه‌خوێنده‌واری دهردیگی کوشنده‌ی کۆمه‌لایه‌تی و کۆسپێکی هه‌ره که‌وره و دژواری پێشکه‌وتن و بێ هێزی مروفی کورده له رێی

کورد خاوه‌نی گه‌لێک تێکۆشه‌ر و شاعیر و ئەدیپ و هونه‌رمه‌ندی لێهاتوو بووه که خزمه‌تێکی گه‌ره‌بان به نه‌هه‌مه‌که‌یان و به زمان و ئەدهب و کولتووری کوردی کردوه. یه‌کتیک لهو شاعیر و مروفه به نه‌مه‌ک و ماندوته‌ناس و ناشیخوازانه‌ی رێگای نازادی و مه‌یدانی ئەده‌بیمان مامه‌ند ناغای قانییه، که چ به شیعیر و چ به کردار نازایانه دژی رژیمی داگیرکه‌ر و بزافی خێله‌کی رووبه‌روو بوته‌وه و به گۆیاندا چووه. سه‌رجه‌می شیعره‌کانی فانی شایه‌تی ئەم راستیه‌ین.

حاجی قادری کۆبی (١٨١٦ - ١٨٩٧) یه‌که‌م دانه‌ری به‌ردی بناغای شیعیری نیشتمانی و کۆمه‌لایه‌تی کوردیه‌یه. نوای ئەو شاعیرانی دیکه‌ی وه‌ک مه‌لای گه‌وره‌ی کۆیه، ئەحمه‌د موختار جاف، ئەسیری، قانیع، بیته‌کس و هێمن.. تاد. له‌سه‌ر هه‌مان رێبازی مامۆستا که‌یان رۆیشنوون و په‌ره‌یان به‌م رێبازه‌ی شیعیری کوردی داوه.

مه‌یه‌ستی سه‌ره‌کی شاعیرانی سه‌ر به‌م رێباز و قوتابخانه‌یه ته‌نیا دهربرینی ناومرۆک و هوشیارکردنه‌وه‌ی خه‌لکی ره‌شورووت و سه‌تمه‌لێکراوی کورد بووه. فانیش له‌سه‌ر هه‌مان رێبازی حاجی قادر و له ته‌گ شاعیرانی سه‌رده‌می خۆی، وه‌ک شاعیرێکی به توانای سۆزשکێتر به‌رده‌وام بووه.

* فانی کتیه؟

ناوی راستی مامه‌ند ناغای کۆری ره‌سوول ناغایه و له هۆزی میراوده‌لی پشده‌ره. به مامه‌ند ناغای قایمقام ناسراوه چونکه باوکی له سه‌رده‌می تورکدا قایمقامی قه‌زای چه‌مه‌مال بووه. بێجگه له‌م نازناوه، له ناو شیعیر و ئەده‌بیاتی کوردیه‌دا به (فانی) ناسراوه.

فانی له سالی ١٩١٠ له ناوایی (مه‌رگه‌)ی ناوچه‌ی قه‌لادێ، مه‌لایه‌ندی به‌یت و چه‌یران و به‌سته‌ی ره‌سه‌نی کورده‌واری له‌ایک بووه.

فانی وه‌ک هه‌موو شاعیرانی کلاسیکی کورد له مزگه‌وت و ناوه‌نده نایینییه‌کان، که ئەو کاته تا که سه‌رچاوه‌ی زانین و خوێندن بوون، خوێندویه‌تی و ناشنای ئەده‌بیات و زمانانی عه‌ره‌بی، فارسی و تورکی بووه.

نه‌گه‌پشتنی به کۆمه‌لگای جیهانی.

فانی به شیعره‌کانیرا دهرده‌که‌ویت که کتیبی رۆشنبیری تازه‌بابه‌تی سهرده‌می خۆی زۆر خویندبیته‌وه که له زمانانی ئه‌وروپاییه‌وه ته‌رجومه‌ی زمانی گهلانی ناوچه‌که ده‌کران. فانی له ریگه‌ی زمانانی عه‌ره‌یی، فارسی و تورکییه‌وه ئاگاداری رووداو و هه‌واله‌کانی سه‌ده‌مه‌که‌ی خۆی بووه

له کاتێکدا که نه‌خوینده‌واری بالی شومی به‌سه‌ر کوردستاندا کێشایوو، فانی وه‌ک شاعیرتکی مولته‌زیم به‌رامبه‌ر به‌مه‌سه‌له‌ی گهل و نیشتمان‌ه‌که‌ی، هه‌ولی دامه‌زراندنی قوتابخانه‌ی ده‌دا تا ببیته‌ هۆیه‌کی بزوتنه‌ر و پالیشت بۆ هۆشپاریبوونه‌وه و رابوونی لاوانی کورد، به‌هیمه‌تی جوامێترانه‌ی خۆی له‌ سالی ۱۹۵۱ دا ئوانی قوتابخانه‌یه‌ک له‌ مه‌رگه‌ بکاته‌وه.

ئه‌گه‌رچی ئه‌و قوتابخانه‌یه‌ دوو جار له‌ لایه‌ن ئاغا ناتێگه‌یشتووه‌کانی مه‌رگه‌وه سوتیندرا، به‌لام فانی خۆراکرا نه‌ کۆلی نه‌دا تا قوتابخانه‌که‌ سه‌ری گرت.

شاعیر له‌ پێشدا کور و کچی خۆی تانه‌ به‌ر خویندن و پاشان داوای له‌ دایک و باوکان کرد که مندا له‌کانی خۆیان بنێرنه‌ قوتابخانه‌ بۆ ئه‌وه‌ی قیری خوینده‌واری و زانست بین و له‌و ریگایه‌وه‌ بتوانن له‌ خه‌وی غه‌فله‌ت راجه‌نن و له‌ تاریکستانی نه‌زانین زرگار بن:

لاوی کوردستان هه‌تا که‌ی مه‌ستی باده‌ی غه‌فله‌تی؟

نووری هه‌وای نیشتمانی پشتیوانی میلیه‌تی
جۆش و هۆشی تۆ نه‌یت خورشیدی ئیقبال و زه‌فر
تا ئه‌به‌ر دهرناکه‌وێ له‌م خاکه‌ نوور و ته‌له‌عی
چاوئۆری هه‌ول و تیکۆشینه‌ دایکی نیشتمان
میشک و بازووی تۆیه‌ جینی داها‌تی عرز و شه‌وه‌کی
هه‌سته‌ وه‌ک لاوانی زانا رووکه‌ شاری عیلم و فه‌ن
تا نه‌جائت بێ له‌ داوی دێوی جه‌هل و ئافه‌تی
میلله‌تی بێ عیلم و زانین تا ئه‌به‌ر په‌ک ناگرێ
گه‌ر به‌ زانین ناشنا بێ سه‌هله‌ رتکی و مه‌حمه‌تی
[دیوانی فانی، لا. ۹۴ - ۹۵]

* فانی و شیعری کۆمه‌لایه‌تی

فانی شاعیر رق و ئه‌وره‌یی خۆی به‌رامبه‌ر به‌ به‌گ و ئاغا و شیخ و دوژمنانی ئازادی و کۆنه‌په‌رستانی ناوخۆ دهربریه‌وه و به‌ که‌سانی هه‌له‌په‌رست و تۆکه‌ری بیتگانه‌ و به‌ هۆیه‌کی سه‌ره‌کی دواکه‌وتن و ژێرده‌ستی داناون:

نه‌ ئاغام و نه‌ کوێخام و نه‌ شیخم

لیباسی موفته‌خۆراتم له‌به‌ر بێ
به‌ سه‌رمه‌ستی و په‌ستی رابوێتم
سه‌رم وه‌ک به‌ردی ریگا بێ خه‌به‌ر بێ
له‌گه‌ل دوژمن به‌ دیناری بسازم
ولاتم گه‌ر هه‌موو زێر و زه‌به‌ر بێ
له‌ چاکه‌ی هاوزمانان چاو و کوێچکه‌م،
هه‌تا گیانم له‌به‌ر بێ، کوێز و که‌ر بێ
له‌سه‌ر کپسه‌ی گهل و داها‌تی کۆمه‌ل

مريد و تۆکه‌رم قیری له‌وه‌ر بێ
له‌ناو دێ تۆوی شۆر و شه‌ر بچینم
هه‌تا خیری نه‌سیبی من له‌ شه‌ر بێ
ره‌فیق و خوشه‌ویستی من که‌سه‌ی بێ
که‌ خاوم چێشتی چه‌ر و زیو و زه‌ر بێ
تف و له‌منه‌ت له‌وانه‌ی وایه‌ دلایان
که‌ خۆیان شاد و گه‌لیان دهربه‌دەر بێ.
[دیوانی فانی، لا. ۱۴۲ - ۱۴۳]

* فانی و به‌دکارانی دل

فانی رژیمه‌ داگیرکه‌ره‌کانی کوردستان به‌ به‌دکارانی دل ناوه‌بات، که‌ بۆ کورد بوونه‌ته‌ ملۆزم و به‌ شیوه‌یه‌کی درێدانه‌ مافی نه‌ته‌وه‌یی و سه‌ره‌به‌ستی و ئازادی کوردیان پێشیل کردووه‌ و، ته‌نانه‌ت سه‌ره‌تایی ترين مافی سه‌روشتیی مرۆف به‌ کورد ره‌وانابین:

یوسفی دل که‌وته‌ ناو زیندانی غه‌م
ده‌نگی ناله‌ی دێ له‌به‌ر زۆری ئه‌ه‌م
باسی غوصصه‌م گه‌ر بکا ئووکی قه‌ه‌م
دینه‌ شیوه‌ن عه‌ره‌ب و رۆم و عه‌جم
گه‌رچی هه‌ر ئه‌و سێپه‌شن به‌دکاری دل

دایکی پاکی نیشتمانی جوانی من
هه‌ر که‌ دینی بۆ ئه‌وه‌ گریانی من
پتی گوتم نه‌ی لاوی کوردستانی من
خوینتی تۆیه‌ و مووده‌عی دهرمانی من
لابه‌رن مه‌ردانه‌ عییب و عاری دل

داستانی میخه‌ته‌ی کوردی هه‌زار
گه‌ر بنووسم بێ وچان له‌یل و نه‌هار
هێنده‌ بێ پایانه‌ ناوترین به‌ زار
لیی که‌راوم با بمینێ یانگار
ئه‌و خیکاپاته‌ له‌ناو تۆماری دل

[دیوانی فانی، لا. ۲۳ - ۲۴]

فانی چه‌ند پارچه‌ شیعرتکی به‌ سۆزی شیوه‌ن و ماته‌می بۆ سه‌رۆک و که‌سانی دل‌سۆزی خه‌باتی زرگاربخواری کورد نووسیوه‌. له‌ هۆنراوه‌یه‌کدا له‌ سه‌ر زمانی شه‌هیدی نه‌مر قازی محه‌مه‌ده‌وه‌ قسه‌ ده‌کات و، له‌ بری شین و ماته‌می رۆمانتیکیانه‌ نه‌خشه‌یه‌کی شۆر‌شگێرانه‌ی به‌ شیننامه‌که‌ به‌خشیه‌وه‌:

ئیمه‌ رۆشیتین له‌ ریگه‌ی رستگاری نیشتمان
بووینته‌ سه‌رمه‌شقیکی گه‌وره‌ بۆ کورانی قاره‌مان
چانزه‌ مردن به‌ مه‌ردی ته‌ک به‌ نامه‌ردی ژبان
قمت مه‌فه‌رموو پێشه‌وامان مرد و کوردان بێ نه‌وان
پێشه‌وای گهل ئه‌و کورانه‌ن دینه‌ مه‌یدانی خه‌بات
پاله‌وانی تۆله‌سیتن، قاره‌مانی کاره‌سات، [لا. ۱۴۷]

* فانی و شیعری دلدارى

به بازاری جوانیدا به سه‌ریمستی برقی جارئ
مورید و مورشید و موفتی وهکو من شینت و شهیدا که
ئه‌گهر بیت خوڤه کوردستان وهکو جه‌ننت موعه‌تتهرکه‌ی
بکه زولفی تهرت شانه و سه‌عاتی روو به‌رمو «با» که
جلی کوردی له‌برخو که له به‌زمی مؤده‌یوشانا
حه‌یا و حوسن و سه‌فا دمرخه هه‌موویان بی سه‌روپا که
که بۆ عیلم و سه‌ناخ بی جوانه په‌یره‌وی کردن
ده‌نا بق حیفری ناوی روو له جلکی مؤده حاشا که
که (فانی) عیشقی پاکي بی دلی پاکي مه‌رنجینه
به ده‌ستی مه‌رحمه‌ت جیگه‌ی له باخی سیننه بۆ چاکه

شاعیر، وهکو به شیعره‌کانییه‌وه دیاره، تالی و چه‌رمه‌سه‌ریی
ژبانی زۆر چه‌شتوووه، شاعیرتیکی میلی و شۆرشگی‌ری چاوقایم
و ته‌په‌ز و کۆلته‌دمری سه‌رده‌می خو‌ی بووه. ئه‌گهر به‌رگه‌کانی
دیگه‌ی دیوانه‌که‌ی چاپ بکرتن ئه‌وا ئه‌م مه‌سه‌له‌یه فراوانتر
درده‌که‌ویت.

ئیمه به‌شیک زۆر که‌می شیعره‌کانی فانیمان له‌به‌ر ده‌ستدایه، که
له سالی ١٩٧٥ دا چاپکراون. زۆریه‌ی شیعره‌کانی ناو ئه‌م دیوانه
شیعری نیشتمانپه‌روه‌ری و شانازیکردن به خاک و لات و
مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌پیه‌وه، پرن له هه‌ستی نیشتمانپه‌روه‌ری. فانی
کاتیک باس له مه‌سه‌له کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌کان ده‌کات، یان
باس له خویندن و زانست و سروشت و ته‌نانه‌ت له هه‌ندئ
شیعری دلداریشدا، بیر و هه‌ست و سو‌زی نیشتمانپه‌روه‌ری له
شیعره‌کانیدا درده‌که‌ون:

چ خوڤه رومه‌تی نالت که ومختی ناره‌ق ده‌میتئ
ده‌لتی وا شه‌نومه و ده‌تکئ له‌سه‌ر دوو په‌لکی لاله‌کش
له به‌ینی زولف و روو و جاوت، کرا به‌ش به‌ش هه‌واسی من
وه‌ک خاکي که‌لی کوردی که زالم کردیان به‌ش به‌ش

زمانی شیعری و وشه و زاراوه‌ی شیعره‌کانی فانی کوردیه‌کی
ساده و زه‌وانن. له هه‌لبژاردن و ده‌رپریناندا زۆرله‌خۆ کردنی
تیدا نییه. هه‌ر ئه‌و زمانه کوردیه‌یه که خوینده‌وار و نه‌خوینده‌وار
قسه‌ی پی ده‌کهن. شاعیر خو‌ی له وشه‌ی قه‌به و گران و زاراوه‌ی
سواو پاراستوووه، ویستوو‌یه‌تی هه‌موو که‌س له زمانی شیعره‌کانی
تیتگهن.

* سه‌رنج:

شاعیرتیکی دیگه‌ی کلاسیکی و نیشتمانپه‌روه‌ر هه‌په به ناوی
(فانی)، که ناوی مه‌لا حه‌سه‌نی فانییه و خه‌لگی دبی نابلاخه، که
ئه‌م دینه ئیستا گه‌ره‌کیکه له شاری سلیمان، مه‌لا حه‌سه‌نی
فانی هه‌ر له‌ری به مه‌لایه‌تی ژیاوه، تا له سالی ١٩٤٠ دا کۆچی
دوایی کردوووه.

له‌م باره‌یه‌وه بزوانه

دوکتۆر مارف خه‌زنه‌دار، له بابته میژووی ئه‌ده‌بی کوردیه‌یه‌وه،
به‌غدا ١٩٨٤ ل ٤٢

شاعیرانی پێش فانی باسی جوانی و نه‌وین و خوڤه‌ویستی
دولبه‌ره‌کانیان کردوووه و ته‌نانه‌ت هه‌ندیکیان تا راده‌ی په‌رسن
دولبه‌ره‌کانی خو‌یان خو‌ش ویستوووه. ئه‌م خوڤه‌ویستییه به
وه‌سفیکي رووتی جوانی دولبه‌ر ده‌ست پێده‌کات و هه‌ندئ
جاریش پره له زیاده‌رو‌یی به‌لاغه‌ت. تا ده‌کاته وه‌سفی له‌ش و
راده‌ی هه‌وه‌س و ناره‌زووی له‌ش. هه‌ندیک جاری دیگه‌ش شیعری
کوردی به‌ره‌و جیهانی ته‌سه‌وف و شیعری دلداریی سو‌فیانه په‌لی
کوتاووه، که ئه‌مه له شیعری شاعیرانی سو‌فییه وه‌ک مه‌لای
جزیری، ئه‌حمه‌دی خانی، مه‌وله‌وی و مه‌حویدا روون و دیاره.

فانی سه‌ریاری شیعری شۆرشگی‌ری و نیشتمانی، که گه‌وره‌ترین
به‌شی شیعره‌کانی گرتۆته‌وه، پتی شاعیرانی خو‌ی له شیعری
دلداریدا هه‌لگرتوووه و به شتۆه ئه‌وان شیعری نووسیوه.

فانی که باس له ژن ده‌کات له مه‌دخی خه‌ت و خال و په‌رچه‌م و
کولمی سوور و لئوی ئال و جوانی و شوخی مه‌عشو‌قه ده‌وئ و
ده‌که‌وینه وه‌سفیکي هینده جوان و چه‌له‌نگ که له شاعیرانی
سه‌رده‌می خو‌ی دوانه‌که‌وتی:

ئه‌و شوخه که شای مه‌مله‌که‌تی حوسن و جه‌ماله
لیتو قرمه‌زه، چاو مامزه، شیرین خه‌ت و خاله
ماچی ده‌می وه‌ک شه‌هده چ شیرینه مژینی
بی ماچی ده‌می ئه‌و ده‌می من تینوووه تاله
تارنجی مه‌می که‌نجی خو‌دا داده له‌تاو ده‌س
هه‌لگرتنی ده‌ستم له‌سه‌ر ئه‌و که‌نچه مه‌حاله
خوڤی له ژبان نووستنی شه‌وکاره له‌که‌ل تو
گه‌ر مانگه، ئه‌گهر روژه، ئه‌گهر حه‌فته و ساله
مه‌شکینه له‌مه‌ولا دلی ناشو‌فته‌یی (فانی)
ماچی دهبه خوینتی بکه ناو کاسه حه‌لاله [١٨٥-٧]

فانی جگه له‌وه‌ی که به زمانیکی ساکار و بی نه‌وه‌ی په‌نا به‌ریته
به‌ر وشه‌سازی و هه‌ندیک ورده‌کاریه‌کانی دیگه‌ی شیعری، زولف
به ره‌شمار و شه‌وی تار، مه‌مک به لیمۆ و نارنج و هه‌تار، نه‌برۆ به
شمشیر و چاو به تیرگز و گولنه‌ستیره... تا د چواندوووه.

ئه‌وه‌ی جیگای شایان و گرینگیه ئه‌وه‌یه که فانی، به جیاوازی را
و سه‌رنج له‌چاو شاعیرانی پێش خو‌ی زیاتر بایه‌خ به بابه‌ته
کۆمه‌لایه‌تییه‌کان ده‌دات و قوولتر ده‌چیتته بنج و بناواتیان، به
چاوی ریز و بایه‌خ پیدانی دوور له ناره‌زووی سیکس سه‌رییان
ده‌کات و به زمانه ناسکه‌که‌ی وینه‌یان ده‌کیشیت.

ئه‌م ریز له جوانی گرتن و پیاوه‌لگوتنه‌ی شاعیر له هه‌ندیک
شیعرا باسکی دلداریی رووت نییه و له سنووری خوڤه‌ویستی
په‌تیدا تیه‌ری کردوووه. واتا فانی لایه‌نی وه‌سف و پیاوه‌لانی
جوانی ئافه‌رت و رازاندنه‌وه‌ی ئه‌و جیهانه‌ی ره‌جاو نه‌کردوووه،
به‌لکو، وه‌ک شاعیرتیکی مولته‌زیم به مه‌سه‌له کۆمه‌لایه‌تییه‌کانه‌وه،
له دیدیکی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و باوه‌ربوون به په‌کسانی
نیوان تیر و می، باسی ژن ده‌کات که به درژیایی میژوو حه‌ز و
ناره‌زووه‌کانیان پێشیتل کراون و ژبانیان وه‌ک ژبانی زیندانیه‌ک
بووه:

نیدوار سعید

رۆژههلات و رۆژئاوای دوولا دروستگهر

به شیکه له وتووێژی رامین جههان به گلو له گهڵ نیدوارد سعید که له گوڤاری «کیان» ی ژماره ۲۵ سالی ۱۹۹۷ دا بلاوکراوهتهوه.

ههلهسهنگین و سه رنجی نهو شتانه نادهن که من گوتوم، بهلام له زۆریه شوینهکانی جیهانی عههیدا که وهگرێتاتیکی باش له و کتێبه کراوه برۆای خهک وایه که به بۆنه بهرگری کردن له ئیسلامهوه رهخنه له رووخساری رۆژئاوا گیراوه. لهو بارهیهدا پێم وایه که ههلهیهکی ویکچوو لهسه کتێبهکهه له ئارادایه. به بۆچوونی من رۆژههلات و رۆژئاوا دو سترۆکتورن که له پهوهندی لهگهڵ شتیهی کهلک وهگرێتی جۆراوجۆر له دهسهلاتدا هاتوونهته دی. نهو کتێبه له بواری پرههسیب و فهلسهفیهوه که دهبا زۆرتین کارتیکهری له جیهانی عههیدا ههبا، له دنیای دهرههیدا ههیهوه. نهو مهسهلهیه منیشی خسته ژێر تین و تاوی خۆیهوه.

چونکه جیهانی عههه به چهشن لهو کتێبه دهروانی، وهکو نهوهی هێرش کرایته سهه رۆژئاوا، بهو چهشنه که هیندی و ئافریقاییهکان دهیبین له بهر چاوی ناگرن. هیندیهکان کهلیک کاریان بۆ نهو کتێبه کردوه. زۆریه خهلیکی ژاپۆن نهو کتێبهیان خۆیندوهتهوه و تتی کهیشتون، ههروهها لهو بارهیهدا لهگهڵ فیمینیستهکانیش داوم. بهلام جیهانی عههه تهنیا وهکو هێرش و داکوکی لێی دهروانی. بهداخهوه زانستی و ئینسانی خۆیندنهوهی مێژوویی له جیهانی عهههیدا رهوتیکی هێواشی ههیه. نهوه یهکتکه له خاله زهقهکانی نهو بۆچوونانه. یهکتکه له هۆیهکانی لهوانه په گوشاری دهرهکی وهکو ولاته یهگرتوههکان و ئیسرائیل بێ.

پ: نهمرق ناویانگت زۆرت به هۆی نووسینی کتێبی «رۆژههلات ناسی» بهوهیه. له تێو گشت نووسراوهکاندا نهو کارهت چۆن دهنرخینی، بهتایبهتی که ۱۸ سال بهسهه نهو کتێبهدا تیههیهوه؟

و: ههه وهکو دهزانی له سالی ۱۹۹۵ دا پاشکویهکم به زمانی ئینگلیزی لهسهه نهو کتێبه نووسی که بلاوکراوهتهوه. نهوه شتیکی دیاره چونکه نهو کتێبه وهگرێدراوته سهه ۲۵ زمان، وهکو مالیزیایی، سلاقی، کۆریایی ههه بۆیهش نووسراوهیهکی ناسراوه، نهو کتێبه له ژاپۆندا زۆرتین فرۆشی ههیهوه، به ده جار چاپی جیاواز بلاوکراوهتهوه. ۲۵ جاریش به زمانی ئینگلیزی سهه لهنووی له چاپ دراوه که بۆ منیش شتیکی سههیر بوو، پێم وا بوو کتێبێکی سادهه نووسیهوه. کاتیک لهگهڵ ههندی شوینی له چاپدان کهوتینه ئاخاوتن بۆ له چاپدانی، چهزکی نهوتویان پیشان نهههیدا بۆ نهو کاره. بهلام نهو نووسراوهیه به چهند هۆی جیاواز کتێبێکی سههراوهیه. یهکهه: بۆ نووسینی، ئیمکاناتیکی وام بۆ رهخسا که بۆ یهکههین جار لهسهه بابتهتیک به وردی کار بکهه و کوتایی پیتینم. کاتم بۆ دانا و دهستم به کار کرد، بهلام سیستههتیکی ریک و پیکم نهبوو. بهنامهکهه بوخت بوو، کاتهکانی تریشم دانا بۆ نووسینی کتێبی «قهههنگ و ئیمپریالیزم» ههروهها بۆ نووسینی دوو کتێبی تریش بهنامهه دارشت. دووهه: له جیهانی ئیسلامدا بۆچوونی ههله سهبارته بهه کتێبه ههیه. خهلیک نهو کتێبه وهکو بهرگریکردن له ئیسلام

نه نندامی ریکړخراوه کانی تریش. له سالی ١٩٧٧ دا بڼ نندامی نه نجو مئی نیشتمانی هی لږ تږ درام و منیش قه ټو لږم کړد، به لام سه ربه څوئی څو شم پاراست.

پ: تیوری پیلانیس لهو بهشی جیهاندا وه بهرچاوه دهکهوئی؟

و: بهلئی به چه شنیکی ترسناک. وهکو بی دنه گویاسی مولهقی نیسبت بهر رووداوانی له دهرهوی جیهانی عهریدا رووده دن. سهیر نهویه که لهو بهشی جیهاندا پیویست نیبه تنیا سهرنج بدریته نهورویا یان ولاته په کگر تووه کان، به لکو دوتوانی سهرنج بدریته ژاپون یان هیندستان. به لام هیچ حزتیک له لاین عهره بکهانوه سه بارهت به هیندستان و نه فریقا نیبه. سالی رابوردو سهردانی ژاپونم کړد. پاش نیوه وژیکه بانگه پشته کرابووم، هموو میوانه کان پسیوژ و کارناسی شارها له کارویاری جیهانی نیسلامدا بوون. پیتم گوین یوونی ناسویه کی او له میسر یان له ولاتای تری عهره بیدا نا مومکینه.

له گه ل میوانه کاند به زمانی نهده بی عهره بی ده په یقیم، هه ر وها چه شنیک دردو نگی نیسبت به روژناوه له جیهانی عهریدا هیه و تیگه پیشنی روداوه کان که له نهده بیاتی نه مریکادا هیه به خودی عهره بکان زحمهت دهکانه وه.

برایانی عهره ب تنیا مه پیلان به ژاک شیراک و کیسنجر هیه نه که نهدیانی نامریکایی و نهورویایی.

پ: له که یوه مه پیلتان به رهو مه سهلهی فه له ستین په یدا کړد ولام یارمه یوه دهستان کړد به نووسین؟

و: له سه ره نادا دهستم به نووسین نه کړد، له کو تایی شه سه بکهانوه په پیوه ندیم به جولانه ووهی فه له ستینه وه گرت. هه ر وهکو ده زانی به شتیکی ژری بنه مال که مان په نا بهرن و له کو تایی چله کانه وه فه له ستینیان جی ه پش تووه. زوژی بی نهوان ماموزان کان و نهوانیتر چوونه ته ژورن. هه ندیک به رهو لوینان و نهوانی تر چوونه ته میسر. من هیچ کاتی که له ژورن نه ژیاوم. به لام دوا ی شهری شهش روژه بژی بی نیی بنه مال که کم چوومه عه مان، هه ر وها چاوم به په کتیک له برادره فه له ستینییه کانم که وت. نهو برادره له گه ل من له نه مریکا بوو، نهو له سالی ١٩٦٨ دا دوا ی وهگرتی پله ی ماموستایی چوویه ژورن و تی که لی جولانه ووهی فه له ستین بوو بوو. به هوی نهوه وه مه یلم به رهو جولانه ووهی فه له ستین په یدا کړد. من له کاتی رووداوه کانی سی پته مبه ری رهشدا له ژورن بووم، هه ر وها په یوه ندیم له ته ک جولانه ووهی فه له ستیندا به ته وارهتی سر ویشتی بوو. له دوا ی سی پته مبه ری رهش، بڼ چاوپیکه وونی دای کم چوومه لوینان و نژیکاه تیم له گه ل نهو جولانه ووهی په یدا کړد. له سه ره تای هفتا کانه وه دهستم دایه نووسین دهربارهی مه سهله ی فه له ستین و نووسراوه کانم به چاپ که یاندن، لهو سه رده مه ا هیچ که س نه یده وتوانی له نیو یورک تایمز و گوزاره کانی تری نامریکا دا که زاپونیستی بوون بابائی چاپ بکات. به لام دوا ی سالی ١٩٧٢ را که یاندنی بارودڅی عهره بکهان و مکو پند اویستیه ک هاته کایه وه و له سالی ١٩٧٤ دا عهره فات سه ردانی ولاته په کگر تووه کانی کړد. من قسه کانی عهره فاتم کړده شینگلیزی، به لام په پیوه ندی من همشه ناسک بووه له ته ک جولانه ووهی فه له ستیندا. په پیوه ندییه کی که رمم له ته ک عهره فاتا هه یوه، نهوم به باشی دهناسی، که لیک خزوم و دوسین شم به شداری جولانه ووهی نه ته وه بی فه له ستین بوون. به لام هیچ کاتی که نه نندامی ریکړخراوی رزگاریخراوی فه له ستین بووم

پ: به لام نیستا دژ به رهوتی ناشتین و. من په کتیک لهو هه ولین فه له ستینا نه بووم که دهربارهی دوو دهولهت دوواوم. نه ورژ نیتر ناخه وتن دهربارهی دڅڅکی وا مه تر سیداره. هه میسه لهو بروایه دا بوومه که ده بی چه شنیک سازان له نارادای. به بچوونی من په یمانی ناشتی له نیوان دوو ولاتا ده بی په یمانی کی به کسان بی، نه که په یمانی نیوان سهرکه وتوو ژیرکه وتوتیک. له پاش شه ری کهنداو، له ناست چوینه تی سه رکرایه تی ریکړخراوی رزگاریخراوی فه له ستین دا دریونگ بووم، به تایبهت گو مانم له عهره فات هه بو که که لیک هه لیه رستانه بوو و له ته ک بیرووی جولانه وه که دا په کی نه ده کتره وه، به ته وارهتی دژی په کگر تینیان له ته ک عتر اقا بووم له شه ری دژی نیزان. له هه شتاکاندا چند جار چووم بڼ تونس. له سالی ١٩٨٨ دا رولیکی گرینگی شم هه بوو، هه ر لهو سه رده مه شدا نندامی نه چو مئی نیشتمانی بووم و له گه ل محمود دهر ویش له سه ر به یان نامه ی که کار مان ده کړد. به لام هه لیه رستی و ناپاکی له تیو جولانه ووهی فه له ستیندا کیروگرتی بڼ من دروست ده کړد. نندامه کانی شیان شتی کیان دهربارهی روژناوه نه ده زانی و هه ولین نه ده دا شه مریکا بناسن. ته ناهت هه ولیشیان نه ده دا کارتی که ری یان له سه ر رای کشتی هه بی. سالی ١٩٩١ چومه نه فریقای خوارو. میوانی زانکوی کیب تاون بووم و چاوپیکه و تیشم بوو له گه ل نیلسون ماندیلا، هه ندیک شت له بارهی خه بات له ماندیلا فتر بووم. هه ولم دا لهو باره یه وه بڼ خه بات گتریی فه له ستین بدویم که چوون ده بی سه رکرایه تی خه باتی کی گشتگر بگری، هه ر بهو چه شنه ی کو نگره ی نه ته وه بی نه فریقا سه رکرایه تی کړد بوو. چونکه ماندیلا به منی گو تیوو نه گه ر لایه نگری نیونه ته وه بی نه بی، هیچ کاتی که سه رکه وتن وه ده ست نایه، به لام عهره فات حزی له رای کشتی نه بوو، تنیا حزی نه وه بوو که پیونه ندی به وه زاره تی کارویاری دهره وی نه مریکا وه بی.

پ: نایا هیچ ونووژیکی گرینک له ته ک رو شنبیریانی چوله که دا هه بوو.

و: بهلئی له هفتاکاندا که لیک سیمینار مان دهربارهی مه سهله و کیروگرتا کانی فه له ستین هه بوو. نه ویش نه که له گه ل سیاست مه داراندا به لکو له گه ل رو شنبیراندا. نه ویش جیگای بی هیوایی بوو، چونکه ههستم ده کړد نهوان نیمتیازی زیاتریان له نی مئی رو شنبیریانی فه له ستینی ده خواست، ته ناهت حه زیان نه ده کړد لیمان حالی بن.

پ: وتووژیکه دینمه سه ر دوایین نو سراوهی نیوه واته پید اچوونه وهی رو شنبیران، له وکتیه دا نووسیوتانه: زحمه تترین لایه نی رو شنبیر بوون نهویه که نه وهی له لیکولینه وه و جالای خوتدا ده لئی پراکتیزه بکی، پتان وایه و مکو نو سه ریک، ماموستایه ک یان رو شنبیریک که دهسته وه خهی مه سه له سیاسته کانی، له به چیکه یاندنی

له‌کول کيږ و گړفتي وهادا به قازانج زانويه. به يروای من جياوازي دانان له نيوان جيهاني بوون و گشتي بوون و تاييه تي بوون دا هندی دراماتيکه، چونکه له روانگي منوره جيهاني بيرگرينهوه يو مانايه به که بتوانریت به توسولتيکی جيهاني بگات. نه‌کهر سنوور به‌زاندن وه‌کو کارتيکی نه‌گتنيف له به‌چاو بکړين ناتوانين بلين هم کاره له هممو شويتیکی جيهاندا کارتيکی ناله‌باره. بيجگه بؤ نه‌توهی خؤ و هيرش بؤ سر نه‌وانی تر. لهو باره‌يوه من هممو کاتيک، «توکويل» وه‌کو نمونه دپنموره که به هؤی سرکوت کردنی سوورپيسته‌کان ژور به توندي رهنهي له نه‌مريکاييه‌کان ده‌گرت. به‌لام که هاته جه‌زانيير بوو به يه‌کتک له لايه‌نگران سرکوت کردنی خه‌لکي جه‌زانيير «له پيتاو مزنايه تي فهرنسا» ا.

پ: نيو هلده‌کتبه‌که‌تاندا نووسيو تانه دهنگي روښنير ته‌نياه، به‌لام نه‌وه دهنگه زايه‌لې هيه. چونکه به نازادي تيکه‌لوي راستي جولا‌نه‌ويه‌ک دهی، نه‌و بابه‌نه بلانشؤ دپننه‌وه يا دم که له کتبي پرسیار له روښنيراندا ده‌لې: روښنير بوون کارتيکی نه‌سته‌مه، به تاييه‌ت که به ته‌نياهي ناتواندریت روښنيريت و نه‌و پيداويسته که‌سايه‌تيانه‌ی که روښنير له گه‌لپاندا ده‌سته‌ويه‌خه‌يا، نه‌و دمخاته ته‌نگانه‌يه‌ک که ده‌ريازبوونی بؤ نييه.

و: بلانشؤ به ته‌واری راست ده‌لې: به رای منيش ته‌نياهي پتويسته، به‌لام ته‌نياهي نه‌ک بؤ خودی خؤت، نه‌کهر پتويست بي بابه‌تیک به بي هاورايي گشتي رايگه‌بندريت، با هممو کاتيک هست پتيکه‌ی که نه‌وه بؤ يارم‌تي به زولم ليکراو هه‌زاراني جيهاني نه‌تجام ده‌ده‌ی. من همموکاتيک هستيکي وام هه‌يووه. به‌ره‌لستکردنی دامه‌زراوتيکی به‌هيز چه‌تونه. به‌لام پتويسته بزانيير به‌و کاره له چاره‌رشي مروف که هم ده‌که‌ينه‌وه. هه‌روه‌کو نادورنؤ ده‌لپت: گرفت ته‌نياه بابه‌تي يه‌کگرتن و پابه‌ندبوون به‌و شپوه‌يه‌ی که که‌سانې وه‌کو سارتر ده‌لپن نييه. به‌راشکاوې ده‌لپم، ده‌بي سهره‌خويي ته‌نانه‌ت له‌شپوهي نوسينيشدا پياريزري، له‌م بوواره‌دا که‌ليک کارم به نينگليسي يان عه‌ره‌بي کردوه، تؤ ده‌توي خوينه‌ر ده‌نگت بييسي. نه‌و ده‌زاني که نه‌وه توي ده‌په‌ي. هه‌ر به‌و بؤنه‌يوه من هميشه پيزارم له‌و که‌سانه‌ی که‌به‌ناوي نه‌پني دنووين. نه‌و که‌سانه واپيشانده‌ون که نه‌وه به‌کتيک تره. هيچ کاتيک تواناي نه‌تجامداني کاری وام نه‌يووه. کاری و له روښنير ناوه‌شي‌ته‌وه.

قه‌ره‌ني قادري

له فارسيه‌وه کردويه به کوردي

کارتيکی و دا سهرکه‌وتوو بوويت؟

و: هيچ که‌س نا‌کو نيستا به ته‌واوه‌تي کارتيکی وای به‌چي نه‌که‌ياندوه، به‌لام تا راده‌يه‌ک تواناي رهنسايي هيه. هميشه هه‌ولم داوه نه‌مه‌کداری بيرو بؤ‌چونه‌کانم بم. ته‌نانه‌ت نه‌کهر به‌وه رووي دؤختيکی ناله‌باريش بووبه‌وه، بؤ وټنه له سالي ۱۹۹۲دا سهرداني فه‌له‌ستينم کرد و هيرشم برده‌سهر رژيمي به‌عسي عتراق که لهو سهرده‌مه‌دا خه‌لکي ناسايي لايه‌نگيري بوون. به يرواي من توانايي بؤ به‌چيگه‌ياندنې کارتيکی وای بؤ روښنير که‌ليک گرتگه. ژور جار هه‌ره‌شه‌يان ليک‌کردوم. ناگريان له ژووري کارکردنه‌کهم به‌رداوه، هه‌ره‌شه‌يان له بنه‌ماله‌کهم کردوه، به‌لام پيم وانيه له به‌ر هم هه‌ره‌شانه ده‌ست به‌رداري بير و بؤ‌چونه‌کانم بم. به يرواي من نه‌وه که‌ليک گرتگه.

پ: روښنير بؤ نه‌جه‌مداني کاری و پتويستی به بوټري هيه؟

و: لهو يروايه‌دام هه‌ر که‌س ده‌بي وایي، پيم وانيه نه‌و کارم به بوټريه‌وه به‌چي که‌ياندي، ته‌نياه کارتيک بووه و کردومه، ته‌نياه وام کردوه چونکه پيم وای بووه ده‌بي کارتيکی وای بگم. له لايه‌کي تريشه‌وه نابي هه‌ر به‌وه قاييل بين، که‌ليک جار شکستم هپتاوه، به‌لام شکست کوتايي ريگا نييه. روښنير ده‌بي دريژه به‌و کاره بدات.

پ: ناي خؤت به روښنيري جيهاني ده‌زاني يان له ته‌ک ميشيل فوکوډا هاوييري که وتوويه‌تي: نه‌ورکه روښنيري تاييه‌تي چيکاي روښنيري جيهاني و گشتييني گرتووته‌وه؟

و: به رای من هه‌ر دوکيان ده‌بي پتيکه‌وه بين. به هه‌ر حال ده‌بي شويتیکی هه‌بي. پيم وانيه سه‌بارته به‌و بير و پايه گرفتیک هه‌بي که له روانگي نه‌ده‌بييه‌وه ده‌رياره‌ی زانستي نينسايي زه‌مينه‌يه‌کي پيشووي هه‌بو، يارم‌تي پداوم و توانومه بابه‌تیک بخونيمه‌وه. بؤ نمونه: ۹۵٪ ي خه‌لکي فه‌له‌ستين په‌يماننامه‌ی نوسلويان به وردی نه‌خونيدوه‌ته‌وه.

چونکه به‌وردی خونيدنه‌وه که‌ليک گرتگه، لهو په‌يوه‌نديه‌دا من وه‌کو روښنيريتک راهيتانتيکی تاييه‌تيم هه‌يووه هيچ کاتيک له روژه‌لائي ناوه‌راستدا ماموستاييم نه‌کرووه و بابه‌تي ده‌رسه‌کانيشم هميشه ته‌دهيات بووه، به‌لام هه‌ولم داوه به‌سهر نه‌ریتی وادا زال بيم، تافیکردنه‌وه‌کانم ده‌رياره‌ی مه‌سه‌له‌ی جيهاني وه‌کهر بخم. له نا‌کامدا هميشه به بيرو بؤ‌چوونی مروفدوستانه نه‌مه‌کدار ماومه‌ته‌وه و نابي نه‌و نينسانيه‌ته له خه‌لک وه‌گيريته‌وه، وه‌کو خه‌لکي فه‌له‌ستين يان ره‌شه‌کان، ده‌رياره‌ی توندوتيزي زماي، نه‌وه‌ی چؤن به چه‌شني به‌ريلاو کارده‌کن، که‌ليک کارم کردوه. هه‌مووي نه‌وانه نا‌کامی راهيتاني تاييه‌تين و بارودوخیک که ده‌بيته هؤی نه‌وه‌ی هه‌ر که‌سيک تواناي وه‌ی هه‌بي بير و باوه‌ری خؤی ده‌رياره‌ی مه‌سه‌له‌کاني جيهان به‌کاربه‌ريت. هميشه بروام به‌وه هه‌يووه که کيشه‌ی فه‌له‌ستين په‌يوه‌ندی به مه‌سه‌له‌ی جيهانيه‌وه هه‌يه وه‌کو نازادي و دادپه‌روه‌ری. نه‌و بابه‌ته په‌يوه‌ندی به رويداوه گرتگه‌کانيشه‌وه هه‌يه. ده‌رياره‌ی په‌يوه‌ندی نيوان ولاتاني پيشکه‌وتوو و دواکه‌وتوو، نيوان باکور و باشوور که‌ليک قسه هه‌يه. بؤيه ده‌سته‌ويه‌خه بوونم

گولبژئیری به‌لگه‌نامه سیاسیه‌کانى ئیران و عوسمانى

بیه‌تیکى دیکه‌ی له سەر کورد تیدا به‌رچاو ناکه‌ویت. یه‌که‌میان باسی رۆژانى عاشوراو تاسوعای معهره‌ری سالی ۱۳۱۶ (۱۸۹۸ز) له به‌غداد ده‌کات، که تیايا دوو کوردی ئیرانى کووژراون. دووه‌میان بریتیه له راپۆرتیکى رۆژى ۱۴ى (ربیع الاول)ى سالی ۱۳۱۹ (۱۹۰۱ز) له لایهن «وقایع نگار کردستانى» یه‌وه سه‌بارت به‌مه‌سه‌له‌ی زیارت و رووداوه‌کانى سەر سنوورى هه‌ورامان. (۲)

به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۸۹۵ى فەسلێ دووهم، ناوی خه‌لکێکی زۆری تیدا نووسراوه، که بالۆتزانیه‌ی ئیران له ئه‌سته‌موڵ داواى کردووه له لایهن ئیرانه‌وه میدالیایان پێ بدریت. تۆتۆینه‌وه له ناوه‌کان، واهیه‌ که‌لێک که‌سایه‌تى کورد یان په‌یوه‌ندیدار به‌ کوردستانمان بۆ ده‌ربخات. به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۸۹۸ (۱۹۰۱ز) هه‌وائى سه‌لامه‌تیی سوئتان مرادی عوسمانى له زمان «رۆژنامه‌ی عوسمانى» یه‌وه ده‌دات، که له شارى فۆلکستۆنى بریتانیا ده‌رچوووه. ئیمه ده‌زانین ژماره‌کانى ۲۸ و ۲۹ى رۆژنامه‌ی «کوردستان» یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردی له سالی ۱۳۱۹ (۱۹۰۱ز) دا له فۆلکستۆن ده‌رچوون و من دووری نازانم نیاز له «رۆژنامه‌ی عوسمانى» رۆژنامه‌ی «کوردستان» بێت، مه‌که‌ر هاوکات له گه‌ل «کوردستان»، رۆژنامه‌یه‌کی دیکه‌ش له هه‌مان شار، به‌ ناوی «عوسمانى» یه‌وه بلابووپیته‌وه. دوو فەسلێ دیکه‌ی کتیبه‌که، که‌لێک هه‌وائى ناوچه‌و شاره‌ کورده‌کان، وه‌ک سلیمانى، سنه، وان، گه‌رووس، سابلاخ، ورمی، سو‌ماو برادۆست، مه‌نگورایه‌تى و.....

حه‌وت به‌رگ کتیبی به‌لگه‌ سیاسیه‌کانى ئیران و عوسمانى به‌ سه‌رجه‌م ۱۵۶۱ ده‌ستاویژه‌وه، له لایهن وه‌زاره‌تى کاروبارى ده‌ره‌وى ئیرانه‌وه بلابووینه‌ته‌وه (۱) کتیبه‌که و ده‌قى به‌لگه‌کان به‌ فارسی و، فاسیله‌ی نیوان سالی ۱۲۱۱ى کۆچى (۱۷۹۷ز) تا ۱۳۲۷ى کۆچى (۱۹۱۸ز) ده‌گرته‌ به‌ر. ژماره‌ی لاپه‌ره‌کانى هه‌ر حه‌وت به‌رگ، بریتین له ۸۷۹، ۷۴۹، ۸۰۱، ۵۹۶، ۵۷۹ و ۷۱۹. سه‌رجه‌م ۴۲۲ لاپه‌ره‌ن.

من له ژماره ۲۲ى هاوینی ۱۹۹۴ى گۆفارى «مامۆستای کورد» دا، وتاریکم له سەر چوار به‌رگی یه‌که‌مى کتیبه‌که - که تا ئه‌و ده‌م گه‌یشتبوووه له‌نده‌ن، نووسى و تیايا هه‌ولم دا هه‌گه‌لى بلابووینه‌وه‌ی به‌لگه‌نامه‌ی ئه‌وتۆ له لایهن وه‌زاره‌تى ده‌ره‌وى مه‌لاكانه‌وه ده‌ستنیشان بکه‌م و ژماره‌یه‌کی که‌م له ده‌ستاویژه‌کانیش وه‌ریگێرمه‌ سه‌ر زمانى کوردی.

ئهم وتاره‌ی ئێستا، ئه‌ركى ناساندنى به‌رگی ۵ و ۷ى کتیبه‌که‌ی گرتۆته ئه‌ستۆو خوینه‌ر بۆ زانیارى له سەر به‌رگه‌کانى پێشتر، ده‌توانى بروانیته ژماره ۲۲ى گۆفارى مامۆستای کورد، سوید، ۱۹۹۴.

به‌رگی پینجه‌م

له به‌لگه‌ی ژماره ۸۲۹ تا ۱۰۱۵، سه‌رجه‌م ۲۸۴ به‌لگه، ۵۹۶ لاپه‌ره، چوار فەسله؛ فەسلێ یه‌که‌م، به‌ گشتى باسی زیاره‌تى که‌ربه‌لاو نه‌چه‌ف ده‌کات و جگه له دوو به‌لگه‌ی ژماره ۸۳۷ و ۸۵۱.

به لگه‌ی ژماره ۱۰۸۲ (سالی ۱۹۲۱/۲) بریتیه له نامه‌یه‌کی حزبی سؤسیالیستی ئیران لقی کرماشان و تیاپدا باسی پیلانی ده‌وله‌تی ئینگلیز ده‌کات که ده‌پانه‌وی «پاشایه‌تی کورد» دابمه‌زین. دپاره ریکخواوه سیاسییه ئیرانییه‌کان به گشتی دژ به هم‌وو هه‌نگاوێک ده‌وستن که له پیناو به‌رزه‌وه‌ندی گه‌لی کوردا هه‌لبه‌زینیه‌وه. به‌لام بۆچی ده‌بی لقی کرماشانی حزبه‌که، ئەم کاره‌ی کردبیت، ئەویش دژ به حکومه‌ته‌که‌ی شیخ مه‌حموودی نهر، که ئینگلیز به بۆمبا که‌وتبووه گیانی و خۆی بۆ هیندستان دوورخرا‌بووه‌وه؟ ده‌بی له‌و به‌ناو سؤسیالیستانه‌ بپرسرێ.

به‌لگه‌ی ۱۱۹۵ (۱۹۰۸ ز) باسی هه‌ندی «به‌گزاده‌ی به‌درخان» ده‌کات که به‌ په‌نا به‌ریه‌تی هاتوونه‌ته ئیران، له به‌لگه‌نامه‌کانی ژماره ۱۲۱۶ و ۱۲۲۴ و ۱۲۲۷ دا باسی بارودۆخی شۆرشه‌که‌ی سمایل ناغای سمکو ده‌کریت. یه‌که‌میان له سالی ۱۹۱۹ نووسراوه، دوومه‌یان ته‌ریخی پتوه‌ نییه‌و سێیه‌م په‌یوه‌ندی به‌دوای راپه‌رینی سمکووه هه‌یه‌و هی سالی ۱۹۱۲/۳ یه.

به‌رگی هه‌وته‌م (دوا به‌رگ)

له به‌لگه‌ی ۱۲۶۰ تا ۱۵۱۶، سه‌رجه‌م ۳۰۱ به‌لگه‌ی ئیوان سالانی ۱۹۰۵ تا ۱۹۲۴، له شه‌ش فه‌سل پیکهاتووه:

فه‌سلی یه‌که‌م به‌گشتی راپۆرتی بارودۆخی ناوخوای ئیرانه و به‌لگه‌ی ژماره ۱۲۷۲ (۱۹۲۳ ز) باسی پروپاگه‌نده‌ی «اتحاد اسلام» ی تورکه‌کان و «ئۆزده‌میر» له ناو کوردی ئیراندا ده‌کات.

فه‌سلی دووم، راپۆرتی بارودۆخی ناوخوای عوسمانیه‌ی زیاتر، هه‌واله‌کانی سنووری رۆژئاوای ولات، کاپیتولاسیۆن و شه‌ری عوسمانی و ئینگلیز ده‌گرته‌وه.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۲۹۳ (۱۹۱۹ ز) سه‌یری مه‌سه‌له‌ی تورکه‌ گه‌نجه‌کان و که‌مال ئەتاتورک ده‌کات.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۲۹۷ (۱۹۲۰ ز) سه‌باره‌ت به‌ مه‌سه‌له‌ی سه‌ربه‌خۆیی سووریا و فه‌له‌ستینه.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۳۰۱ (۱۹۲۰ ز) هه‌وال له‌ گۆرانی رژیمی عوسمانی و هاتنی ئەتاتورک ده‌دات.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۳۰۲ شه‌ری عوسمانی و یۆنان، ۱۳۰۵ هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی خه‌لافه‌ت له‌ تورکیا.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۳۰۷ جیاکردنه‌وه‌ی خه‌لافه‌ت له‌ سیاسه‌ت ده‌خاته به‌ر باس. ئەم به‌شه به‌ گشتی له مه‌سه‌له‌ی ئالوگۆری ئەو سه‌رده‌مه‌ی عوسمانی (تورکیا)

تیدایه. به‌لگه‌ی ژماره ۹۵۱، باسی کۆکردنه‌وه‌ی تفه‌نگ له هه‌ورامان ده‌کات (۱۹۰۳ ز)، به‌لگه‌ی ژماره ۹۷۹ و ۹۸۸ (سالی ۱۹۰۱ ز) هه‌والی هه‌لانی ئیرانییه‌کان بۆ خاکی عوسمانی و هه‌لانی عوسمانیه‌کان بۆ ئیران ده‌دات، که ئەویش هه‌ر کورد ده‌گرته‌وه. دوو به‌لگه‌ی ژماره ۹۹۵ و ۹۹۷ له سه‌ر «ئه‌لیاسه‌ جوو» ن که گوتراوه له بازاری شاری سا‌بلاغدا، جنجوی به‌ موسلمانان دا‌بیت. هه‌ندی خه‌لکی شار، نامه‌یان مۆرکردوه و گوتوویانه شتی وا رووی نه‌داوه و یه‌ک له‌و که‌سانه، «ره‌سوولی پیاوی قازی» یه، که ده‌بی قازی فه‌تاحی مامی پتیشه‌وا قازی محمه‌د بیت (۱۹۰۲). به‌رگی پینجه‌م، سالانی ۱۳۱۳ تا ۱۳۲۴ (۱۸۹۵ تا ۱۹۰۶ ز) گرته‌وه.

به‌رگی شه‌شه‌م

له به‌لگه‌ی ۱۰۱۶ و ۱۲۵۹، سه‌رجه‌م ۲۴۳ به‌لگه‌ی ئیوان سالانی ۱۳۲۴ تا ۱۳۴۳ (۱۹۰۶-۱۹۲۵) ی تیدا چاپ کراوه، ۵۷۹ لاپه‌ره‌و سێ فه‌سله، که نزیکه‌ی ۹۰ له سه‌دی به‌لگه‌کان په‌یوه‌ندیان به‌ کاروباری کورده‌وه هه‌یه‌و قورسایه‌ی سه‌ره‌کی باسه‌کان، هی گروگرفتی یاسایی و حقوقی ئیوان ئیران و عوسمانی له سه‌ر مه‌سه‌له‌ی دا‌بین کردنی سنوورو کیشانی هێلی جیاکه‌ره‌وه‌ی خاکی ئەو دوو ده‌وله‌ته‌یه. به‌شیکه‌ی دیکه‌ی به‌لگه‌نامه‌کان باسی شه‌ری یه‌که‌می جیهانی و هاتنی سوپای رووس و ئینگلیزو عوسمانی بۆ خاکی ئیرانه، ئاشکرایه هه‌ردوو باسه‌که‌ش، کوردو خاکی کورد ده‌گرته‌وه.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۰۳۷ (جولای ۱۹۱۲) موخازه‌ره‌ی کۆمیسێۆنی سه‌ر سنووره بۆ کیشانی هێلی جیاکه‌ره‌وه‌ی سنووری «سنجاق» ی سلیمانی و گه‌لێک ناوی گوندو شاری کوردستانی تیدا‌یه. هه‌روه‌ها به‌لگه‌ی ۱۰۷۲ (که به‌داخه‌وه ته‌ریخی له سه‌ر نییه)، ده‌قی په‌یماننامه‌یه‌کی تیدا‌یه که له ئیوان ره‌ئووف به‌گ واته حسین ره‌ئووف (سه‌رداری کوللی هوردووی یه‌کتی ئیسلام) له لایه‌ک و سه‌رۆکانی کورد له لایه‌کی دیکه‌وه به‌ستراوه. به‌ گۆره‌ی په‌یمانکه‌، ئەم سه‌رۆک عه‌شیره‌تانه قه‌بوولی ده‌که‌ن یارمه‌تی «سوپای» ئیسلام [عوسمانی] بدن و له‌گه‌ل دوژمنه‌کانیدا بجه‌نگن و «جاده‌کانی دوو ده‌وله‌تی پایه‌به‌رزنی ئیران و عوسمانی له دوژمنان بپاریزن». ئەوانه‌ی په‌یمانکه‌یان مۆرکردوه، زیاتر سه‌ره‌ک هۆزی ناوچه‌ی کرماشانن: قه‌تبه‌ر خان سولتان، رشید السلطنه، صنوخان سه‌ره‌نگ و... هتد.

عوسمانیه‌کان له روژناوای ئیران
به‌لگه‌ی ۱۴۸۴ (همان سال) هه‌والی کووشت و برو
تالانی خه‌لکی قه‌سری شیرین تا خه‌سره‌و ناوا دهدات
به‌دهست عوسمانیه‌کان. به‌لگه‌کانی ۱۴۵۸ تا ۱۴۹۲
باسی دهست درژیسی حسین ره‌نووف به‌گی عوسمانیه
بو‌سه‌ر ناوچه‌کانی روژناوای ئیران (کړند).

ژماره‌یه‌ک به‌لگه‌نامه‌ی دواي ۱۴۹۳ (۱۹۱۵ز) باسی
شکانی عوسمانیه‌کان له شه‌ری هاوپه‌یمان‌ه‌کاندا
دهکات و به‌لگه‌ی ۱۵۱۲ باسی شه‌ری رووس و
عوسمانی له ئیران دینتته گوژی.

له به‌لگه‌ی ۱۵۱۳ دا (پایزی ۱۹۱۶ز) ده‌گوت‌ریت
رووسه‌کان ۹۰ عه‌سکه‌ری عوسمانی، ۲۰ عه‌رب و ۳۰
کوردي ئیرانیان به‌ پاوژ بردووه بو‌ رووسیا.
به‌لگه‌کانی ۱۵۲۶ تا ۱۵۳۲ (۱۹۱۷ز) هه‌والی شه‌ری
رووس و عوسمانی له ناوچه‌کانی سه‌رده‌شت و ره‌واندزو
لاجان و کوژنه لاجان ده‌گه‌تیت و به‌لگه‌کانی دواي نه‌و له
په‌یوه‌ندی کوژنایی هاتنی شه‌ری په‌که‌م و کوژنفرانسی
تاشتی پاريسدان.

به گشتی، هه‌وت به‌رگ کتیبی «گوژیژی
به‌لگه‌نامه‌کانی ئیران و عوسمانی» گه‌تجینه‌یه‌کی به
نرخه بو‌ میژووی هاوچه‌رخي کورد و ده‌بی پایه‌خی
پتویستی پی بدریت. له بارودوخی ئیستادا که هه‌موو
به‌لگه‌ نامه ره‌سمیه‌کانی په‌یوه‌ندیدار به‌ کورد له به‌ر
دهستی داگیرکه‌رانی خاکه‌که‌ماندان و راسته‌وخو
دهستی کوردیان پی تاگات، ده‌رکه‌وتنی به‌لگه‌ی له‌م
چه‌شنه له‌ناو نارشیفه نه‌تینه‌یه‌کانی په‌کتیک له ده‌وله‌تانی
داگیرکه‌ری کوردستان، ده‌رفه‌تیکي باشه‌و ده‌بی که‌لگی
لی وه‌ریگیریت.

په‌راویژه‌کان

۱- کزیده اسناد سیاسی ایران و عثمانی، ج ۷، تا ۷، واحد
نشر اسناد، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور
خارجه جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، ج اول و دوم، ۱۳۶۹،
ج سوم و چهارم، ۱۳۷۰، ج ششم، ۱۳۷۲ و ج هشتم، ۱۳۷۵،
تهران.

۲- به‌گوژره‌ی سه‌رچاوه‌یه‌ک، میرزا علی ته‌کبه‌ری وه‌قابع
نیگاری سه‌نه‌نده‌جی (کوردستانی)، که نازناوی صادق‌الملک و
نازناوی شیعری «ئه‌فسه‌ر» بووه، له سالی ۱۳۱۷ی مانگی،
به‌رانیه‌ر به‌ ۱۹۰۰ی زاینیدا کوچی دواي کردووه (بابا مردوخ
روحانی، «تاریخ مشاهیر کرد»، جلد دوم، ص ۶۲، انتشارات
سروش، تهران، ۱۳۶۶ [۱۹۸۷]).

نه‌که‌ر نه‌و حیسه‌به‌ به‌ راست بزانی، راپوژته‌که، ده‌بی
روودا‌ونووس واته «وقایع نیگار» یکی دیکه‌ی دواي میرزا علی
ته‌کبه‌ر نووسیپیتی.

دا که‌لیک ده‌وله‌مه‌نده. فه‌سلی سیه‌م، باسی بارودوخی
ناوخوای عیراقه‌و زولم و زوری عوسمانیه‌کان له خه‌لکی
خانه‌قین و نه‌جه‌ف، تاج له‌سه‌رنانی مه‌لیک فه‌یسه‌ل(ب)
۱۳۳۴) و هه‌ندی مه‌سه‌له‌ی زیاره‌نکه‌ره ئیرانییه‌کانی
«عه‌تاب»ی تیدا که‌وتوته به‌رچاو. له به‌لگه‌نامه‌ی ژماره
۱۳۴۷، ۱۰ی رهمه‌زانی ۱۳۴۰ی کوچی (۱۹۲۲ز) دا،
به‌رپرستیکی بالوژخانه‌ی ئیرانی له به‌غداد، راپوژتیک
له‌سه‌ر خه‌لکی شاری به‌سرا ده‌نووسیت، که داواکاری
مافی «لامه‌رکه‌زی» و خودموختارین و ده‌لی نه‌وانه‌سه‌ر
به‌ ده‌وله‌تی بریتانیان.

فه‌سلی جواره‌م، باسی مه‌سه‌له‌ی زیاره‌تی عه‌ته‌باته‌و
په‌یوه‌ندی نه‌وتوی به‌ کورده‌وه نییه.

فه‌سلی پینجه‌م، باسی کاروباری «اتباع»ی ئیرانی
دهکات:

به‌لگه‌ی ژماره ۱۴۲۳ (۱۹۰۸ز) هه‌والی ناژاوه له
ناوچه‌ی خوئی و سه‌لماس دهدات.

به‌لگه‌ی ژماره ۱۴۴۳ (۱۹۱۱ز)، راپوژتی «بهادر
السلطنه»ی بانه‌یی حاکمی کرماشانه له مه‌ر ناژاوه‌ی
سالار الدهوله له کوردستان و هاوکاری کردنی
«عه‌شایر» له که‌لیدا.

له به‌لگه‌ی ژماره ۱۴۵۵ تا ۱۴۵۷ (۱۹۱۵ز) دا،
هه‌والی هاتنی هیزی عوسمانی بو‌ سنووری شاری شنو
دهدات به‌ نامانجی گرتنی «شیخی بارزان» که هه‌لاتووه
بو‌ ئیران و له گوندی «عه‌نگان» ی ملکی «منصور الملک»
له ده‌ورویه‌ری شنو(۴) نیسته‌جی بووه.

شجاع الدوله‌ی حاکمی نازه‌ربایجان له وه‌زاره‌تی
ناوخوای ئیران ده‌پرست نایا شیخ هه‌ر له‌و شوینه
راپوژت یاخود به‌هیتته ورمی. وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی
ئیران داوا له وه‌زاره‌تی ناوخوا دهکات شیخ بگرن و
بیده‌نه‌وه [به‌ عیراق].

دوو به‌لگه‌ی ۱۴۵۸ و ۱۴۵۹ (۱۹۱۴ز) هه‌والی هاتنی
«شیخ عوبه‌یدولای تاله‌بانی» ده‌ده‌ن که به‌ خوئی «دواژه
شیخ» و هه‌زار «مال» لای مووسله‌وه ده‌یان‌ه‌وی بن به
ره‌عیه‌تی ئیران و داواکاری نه‌وه‌ن له ده‌ورویه‌ری قه‌سری
شیرین شوینیان پی بدریت.

وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئیران له نوینه‌ری خوئی له به‌غداد
ده‌پرست نامانجی شیخ له‌وه‌ی بچیته لای قه‌سری
شیرین چیه‌و نایا «پولتیک»ی تیدایه‌ یان نا؟.

فه‌سلی شه‌شه‌م، به‌لگه‌نامه‌کانی ئیران و عوسمانیه
له ماوه‌ی شه‌ری په‌که‌می جیهانیدا (۱۹۱۸-۱۹۱۴).
به‌لگه‌ی ۱۴۸۳ (۱۹۱۵ز) باسی هت‌رشی عه‌شایری
سه‌نجابی، گوژان، قه‌لخانی و کړندی بو‌ سه‌ر بنگه‌ی

موغته سدهم ره شید

شوینه‌واری دیر و گلپسای بازیان

له پتسهوه ژووری کنگی که دهکه‌ویته به‌ردهمی ژووری «بیم» شانوی طقوس

له قسل و بهرد دروستکراوه، ئەم شووره‌یه پاشماوه‌که‌ی دهکه‌ویته شانوی راستی دهره‌بنده‌که و به‌سه‌ر جاده‌ی سلیمانی - که‌رکووکدا دهره‌وانتیت، ئەو به‌شە‌ی که له شووره‌که دیار و دهرکه‌وتوو به‌ سە‌ردهمی عە‌بدولرحمان پاشای میری بایان ده‌که‌رتتوه.

زۆر له شاریکۆلۆژیستان و میژوونووسان بره‌وان وایه که ئەم شووره‌یه‌ی سە‌ردهمی بایانه‌کان له‌سه‌ر پاشماوه‌ی شووره‌یه‌کی کۆنتر دروست کراوه که ره‌نگه شووره کۆنه‌که له‌سه‌ردهمی کۆتیه‌کان، سە‌ده‌ی نۆیەم و هه‌شته‌می پش زاین، دروست کرابیت.

ئەوش به‌رده‌قارەمان له دیوی ناوه‌وه‌ی دهره‌بنده‌که که به‌شیک له شه‌ه‌کانی مه‌لیک مه‌حموودمان له دژی له‌شکری کۆلۆنیالیزمی بریتانی بۆ ده‌گه‌رتتوه.

شوینه‌واری بازیان

شوینه‌واری بازیان په‌کێکه له ده‌یان شوینه‌واری میژوویی له ناوچه‌ی بازیان و چه‌چه‌مال، ئەم شوینه‌وارانه بۆ په‌که‌م چار له لایەن گه‌ڕۆکی به‌ناویانگی ئینگلیز، میسەر ریچ، ده‌ست‌نیشان کران و په‌ ناوی «قه‌لایه‌کی کۆن» ناویران.

بۆ دهرخستنی ناسنامه و گرینگی میژوویی ئەم شوینه‌واره، تیمیکی ته‌نقیباتی سلیمانی، به‌ سه‌رۆکایه‌تی نووسه‌ری ئەم چند

شوینی دیر و گلپسای بازیان ده‌که‌ویته دامینی رۆژناوای په‌کێکه له زنجیره‌ چیاکانی زاگرووس له ناوچه‌ی سلیمانی، له لای چه‌پی ریگای سلیمانی - که‌رکووک، که ۱۴۵ کیلۆمیتەر له خوارووی شاری سلیمانییه.

سه‌بارت به‌ مانای وشە‌ی بازیان چه‌ند بۆ‌چوونیک‌ی جیاواز هه‌یه، هه‌ندیک له میژوونووسان ده‌لێن که وشە‌ی بازیان له وشە‌ی باسیانه‌وه هاتوو، که ناوی خێلکی هۆزی هه‌مه‌هه‌ند بووه و له‌م ناوچه‌یه‌دا نیشه‌جێ بووه.

هه‌ندیک‌ی دی ده‌لێن که ناوی بازیان له بازه‌ل‌دانه‌وه هاتوو، گوايا له‌و بنارده‌دا راهه‌باز یاو بووه.

ده‌سته‌یه‌کی دی پێیان وایه که ناوه‌که له وشە‌ی به‌زینه‌وه هاتوو، له‌مه‌شدا پشت به‌و شه‌ره میژووییانه ده‌به‌ستن که هه‌ر له سه‌له‌کانی هه‌شته‌می پش زاینه‌وه تا سە‌ده‌ی نۆزده‌یه‌م، له ناشور ناسرپالی ناشوورییه‌وه تا شه‌ری سلیمان پاشای والی به‌غدا له‌گه‌ڵ عە‌بدولرحمان پاشای میری باباندا، له‌م ناوچه‌یه‌دا روویان داوه.

هه‌رچۆنیک بیت له کۆندا به‌ زمانی ناشوورییه‌کان به‌م دهره‌ند و ناوچه‌یه‌ گوتراوه «دانکار»، به‌ ناوچه‌ی شه‌ره‌زور و سلیمانیش گوتراوه «زاموا» یان «مات کۆتیم»، واتا خاکی کۆتی.

عه‌باسیه‌کان ئەم دهره‌بنده‌یان ناونا‌بوو دهره‌ند خه‌لیفه. به‌لام عوسمانیه‌کان به‌ دهره‌ندی سه‌لتان، هه‌ندیک جاریش به‌ دهره‌ندی ناویان ده‌برد.

گرینگی ناوچه‌که

دهره‌ندی بازیان له زووی ئەزموونی کلاسیکی عه‌سکه‌رییه‌وه به‌ ده‌روازه‌ی ناوچه‌ی شه‌ره‌زور و هه‌ورامان و پشدر و سلیمانی دادنه‌درت. هه‌ر له‌شکریک ئەم دهره‌بنده‌ بگه‌رت و لایه‌وه بچیته ناو دۆلی بازیانه‌وه ئەوا ناوچه‌ی شه‌ره‌زور و سلیمانی داگیر کردوو. بۆیه له ده‌رۆبه‌ری ئەم دهره‌بنده‌دا چه‌ند شوینه‌وارتکی شه‌ر و به‌رگریکردن به‌رچاوده‌که‌وت. په‌کێکه له‌و شوینه‌وارانه پاشماوه‌ی شووره‌یه‌که، که بۆ داخستن و قایمکردنی دهره‌بنده‌که

ده‌روازه‌ی کلێساکه به‌ره‌و ژوو‌رو رێپه‌وی بیری ناو دێره‌که

ده‌دات، له‌گه‌ڵ بوونی دیواریکی ئه‌ستوور به پانایی ۲.۵ تا ۳.۵ میتر، له‌گه‌ڵ قولله‌یه‌کی به‌رگری (برج الدفاع) له هه‌ر گۆشه‌یه‌ک و، قولله‌یه‌کی ناوه‌ندی له هه‌ر یه‌کتێک له چوار لاکانیدا.

له‌ رووی به‌شه‌کانی ناوه‌وه جیاوازی هه‌یه. دوا‌ی لێکۆڵینه‌وه بۆمان ده‌رک‌ه‌وت که شۆینه‌واری با‌زیان قه‌لا نییه، به‌لکه‌ دێر و که‌نیه‌یه‌کی سه‌رده‌می مه‌سیحییه کورده‌کانی ناوچه‌ی پیت گرما‌یه که مه‌لینه‌ده‌که‌یان شاری پیت کرخ سلوق بووه، و‌اتا که‌رکووک. سه‌رده‌می کلێساکه بۆ سه‌ده‌ی چواره‌می زاینی ده‌گه‌ڕێته‌وه.

کلێساکه له‌سه‌ر شێوازی باسیلیکی «سێ لاکێشه‌یی» دروستکراوه. ئه‌مه شێوازی زۆربه‌ی کلێساکانی کوردستان و رۆژه‌لاتی ناوه‌راسته.

له‌ناو دێره‌که‌دا چه‌ند صومعه هه‌یه بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی که له‌و رۆژگاره‌دا ره‌هینه‌نی خۆیان کرێوه.

دێره‌که له‌ به‌رد و قسل و خشتی سوور و به‌ شێوه‌یه‌کی چوارگۆشه‌یی دروستکراوه، که هه‌ر لایه‌کی ۵.۱ میتر درێژه.

ئهم کلێسایه هێشتا کاری پاراستن و صیانه‌ی ماوه و پتویستی به‌ یارمه‌تییه.

دێره، بۆ یه‌که‌م جار له سالی ۱۹۸۷ دا ماوه‌ی مانگی‌ک که‌وتنه هه‌لکۆلین و پشکنینی ئهم شۆینه‌وارانه.

هه‌روا له سالی ۱۹۹۰ دا تۆ مانگ کاری پشکنین و هه‌لکۆلین له شۆینه‌واری با‌زیاندا کرا. له ئه‌نجامدا خانوویه‌ک له شێوه‌ی قه‌لاهه‌که‌دا له‌گه‌ڵ ۱۳ دراوی مسکووک، که له زیو و مسن، دۆزرانه‌وه. دراوه‌کان بۆ سه‌رده‌می ئیمپراتۆریای ساسانی، ده‌وله‌تی خه‌لافه‌تی ئومه‌وی و خه‌لافه‌تی عه‌بیاسی ده‌گه‌ڕێته‌وه. هه‌روا کۆمه‌لێک که‌ره‌سه‌ی له شووشه و مس و سووله‌ت دروستکراو دۆزرانه‌وه.

دوا‌ی راپه‌ڕین تیمی ئارکیۆلۆژی کوردی، به یارمه‌تی یه‌کتێتی نیشتمانیی کوردستان و حکومه‌تی هه‌رتیم، ده‌ستی کرده‌وه به هه‌لکۆلین له قه‌لای با‌زیان. ئه‌نجامی پشکنینه‌کان ئه‌مانه بوون:

- به‌شه‌کانی ناو قه‌لاهه‌که‌ ده‌رخران.
- هه‌ندیک دراوی دیکه‌ی سه‌ده‌می ساسانی ئیسلام دۆزرانه‌وه.
- چه‌ند پارچه مۆزائیک، که له‌ناو ناخی میحرابی کلێساکه‌دا نیگاری خاچ (سه‌لیب)یان له‌سه‌ر کێشرا‌بوو.
- پارچه‌یه‌ک برۆنز که له شێوه‌ی خاچ دروست کراوه.
- تابلۆیه‌ک له مه‌رمه‌ر که نیگاری خاچێکی له‌سه‌ر هه‌لکه‌ندرا‌بوو له ناو تاقتیکی ستووندا‌ری میحرابی کلێساکه‌دا.
- پاشماوه‌ی نه‌خشێکی ره‌نگاو‌ره‌نگ له‌سه‌ر لادیواری رێپه‌ویکی خانووی ناو قه‌لاهه‌که.

دوا‌ی لێکۆڵینه‌وه

دوا‌ی په‌یدا‌کردنی هه‌یکه‌لی خانووه‌که و کێشانی نه‌خشه‌که‌ی و لێکۆڵینه‌وه له به‌شه‌کانی ئه‌و خانووه و چۆنییه‌تی که‌ره‌سه‌کان و شێوازی ژبان له‌و قه‌لاهه‌دا که‌یشتینه ئهم ئه‌نجامانه‌ی خواره‌وه:

ئهم شۆینه‌واره له‌ رووی ده‌ره‌ویدا خۆی وه‌ک قه‌لاهه‌ک پێشان

هيووا قادر

"ديالوگ يان وهه می ديالوگ"

هه ليهت تا ئستنا کومه لي ديدوو بچووني جياواز له سهر قوناغي نه ده بي روانگه و سالاني ههفتا خراوه ته روو لي خاليكي فخراموشكراو له تيو هه نديج لهو باسانهرا ده بيزيت كه جي ي وهستان و قسه له سهر كرده، ئه وپش ئه وه به كه هه نديك له نووسهران پتيان وايه بزاوني نه ده بي «روانگه» ته نها به ره هم و ئه زموني ئه نووسه رانه ده گريته خق كه ده ستيان له دهر كرده به ياني نه ده بي روانگه هه بووه، ئه نووسه رانه ي تروش كه له دهره وه ي ئه گروهه ن پتيان وايه طر نه دانيان بچ به شناري نه كرين لهو پرؤنه دا، شدي به هه رچ هه به كه وه بوويت نهوا نهوان له ره وته جياره كاته وه.

كاك شاخه وان له به شتيكي ووتاره كه ي دا ووته به كي له تيف هه لمهت ده هينته وه كه ده لیت: [روانگه هيلكه به كي پيس بوو

لتره دا هه وله دم له سهر چند خاليكي تايهت به و تاره كه ي كاك شاخه وان بيمه گو كه به سهر ناوي «بو ئه وه ي قسه كرده من له پتيانوي ديالوگ دابي له كه ل به كتر» له كوفاري رابوون ژماره «۱۹۹۸/۳۱» دا بلاوكراوه ته وه * سه رجه مي و تاره كه قسه كرده له سهر كومه لي ديارده ي روشنبيري.

ده مه وي هاوكاتيش ناماژه بكم بچ كومه لي راو سهرنجي سه ريپتيانه ي تروش بكم كه سه رجه م ناوه ندي روشنبيري كرده نه جادووي به كي گوره بچ كوشتي هه موو هه ماسيكي نه ده بي و روشنبيري، ئه م ديارده ي هه موو هه ولدائيك بچ دروست كرده ديالوگ له نيو وه همدا غه رق ده كات، كه دواتر به گرزي و موته قيه تيكي رووكه ش و ئاستكي روشنبيري به كي نزمه وه به ربه رچ دهره نته وه.

* لتره دا پيمان باشه سهرنجي خوئهران بچ ئه م خالانه ي خواره وه رابكيشن:

۱- ناوي ئه و باه ته مي كاك هيووا قادر ره خنه كه ي له مر نووسيوه به مجوره ي خواره وه به [نهك نه وه ي ئه و نووسيوه تي]: له په راوتزي موي تپتي دا. ئيمه هيشتا قسه ده كين، نهك ديالوگ!

۲- ئه و باه ته له ژماره (۲۲) ي ۱۹۹۸ ي رابووندا بلاوكراوه ته وه، نهك ژماره [۳۱] ي ۱۹۹۸، وهك كاك هيووا نووسيوه تي.

۳- باه ته كه به ناوي هاشم كوفاري، نهك به ناوي [شاخه وان] وه بلاوكراوه ته وه.

پيمان سه يره كاك هيووا قادر به مجوره مامه له كه ل نووسيندا بكات... ئه و تووره ي و نا ديقه تبه يي كه له خوئنده وه ي ناوي باه ته كه و ناوي نووسه ركه و ژماره ي كوفارمه كووشه بووه، به داخه وه به سه رتاياي و تاره كه به وه ديارن. ئه مه ش حيكايه تي [خسه ن و خوسه ن] مان بير ده خاته وه: (ده لين كابر ايهك به برادره كه ي ده لیت: [خسه ن و خوسه ن، هه رستيكيان كچي مه عاويه ن]. برادره كه ي شي پتي ده لیت: براله به كم: خسه ن و خوسه ن نين، خسه ن و خوسه ن. دوهم: كچ نين كورن. سئيم: كوري مه عاويه نين، كوري هه لي بين نه بي تالين. چوارم: سيان نين، دووانن).

۴- و تاره كه ي كاك هيووا، پره له هه لي زمانه واني، هه روا له رووي دارستن و مي تو ده وه پتويستي به ده ستكاري به كي زور هه بوو و به م شتويه يي ئيستاي شياوي بلاوكرده وه نه بوو. به لام له به نه وه ي و تاره كه به رتويه يي كوفاريك نووسيوه تي و ره خه له و تاري برادر يكي ده ستاي نووسه رانه ي رابوون ده گريت، ريگه مان به خومان نه دا به هيج چورتيك ده ستكاري و تاره كه به كين. له وش زياتر بلاونه كرده وه ي و تاره كه له وانه بوو به چورتيكي دي ليك بدرته وه.

به لام ليره دا خه ت به ژر هه له زمانه واني به زفه كاني و تاره كه دا دپين. چونكه كه ستيك كه به رتويه يي كوفار و نووسه ر بيت ده بيت نه وه نده كوردي بزائيت كه نهك هه ر خوي هه لي. زمانه واني زهق نه كات، به لكو هه لي زمانه واني كه ساني ديش چاك بكا ته وه. هه له زمانه واني به كاني و تاره كه ي كاك هيووا ئه م لايه نانه ده كرده وه: لايه ني ريزمان وهك تيكه لكردني تاك وك، ناسراوو نه تاسراو (مه عريفه و نه كيره)، ناو و ئاوه لئاو و ئاوه لكرنار، هه له كرين له زمه ني كرداره كاندا، له رووي رسته به نديه وه له زور شوئندا رسته كان كوردي نين و به پتي ده ستورتيكي شتويئندراوي زمانه ي

هه ربه ي دلپژراون، بويه له رسته كاندا كردارم كان و بي ساسه كان له شوئني هه له دائراون. سه ره راي نه وش هه نديج له و وشانه ي به كاري هيتاون كوردي نين و زائيتيكي كه مي ئيتيمولوكي

Etymology ي وشه كان به سه بچ نه وه ي بيري نه وه سه ر زمانه ي ديكه.

کۆمەلنى دەستەواژەي سىياسى تردا دەخرايەر وو.
 بىتگومان من لىزەدا ياسم لە كۆرەي ئەدەبە لە كۆرپنەو، دا بە
 كۆرەيەي سىياسى ئەك ناخالى بووم لە قۇناغە مێژوويە، واتا
 كۆرپنەو، «همومى» ئەدەبى بە «همومى» دەستەلاتى سىياسى،
 كۆرپنەو، دەستەلاتى رۆشنپىرى بە دەستەلاتى سىياسى
 قەوارەيەي ديارىكراو.

گەر هەنگاوى يەكەسى روانگە هەولدان بوويى بۆ مانەو،
 گەشەپيدانى زمان و هەولدان بۆ پەرينەو لە دنياى تەقليدىت،
 ئەوا هەنگاوهكانى تىرى نوقمى نيو ئەو تەمتمانە بوو كە
 سەرئاپاي رۆشنپىرى كوردى دووچارى ئەو تەلەزگەيە كرد كە
 ئەدەب و دەستەلات بىنە دوانەيەي يىتەو، ئەم دياردەيە ئەك
 تەنها روانگەيەكانى كرتەو بەلكە هەموو جەستەي ئەزمونە
 ئەدەبىيەكانى سەردەمى خۆي و دواي خۆشى بەو حالە گيرۆدەكرد.
 ئەمەش چاق بەستنىكى رۆشنپىرى و ئەدەبى ئەوتويو كە ئىدى
 ئەدەب لە مەرجە سىياسەيەكانەو شتوازە ئەدەبىيەكانى خۆي
 هەلدەبزارد، ئەم حالەتەش دواتر لە هەمان بانگەشەكردى ئەدەبى
 «رەمزى» دا دووبارە بۆو، چونكە يەلكيشانى ئەدەب بۆ
 «رەمزىيەت» كەوانتىكى رۆشنپىرى نەو، هەندەي خۆشاردنەو
 بوو لەو شتوازى «كۆنترۆل» كۆرەي كە دەزگايى لايەكردنەو
 رىنگايى لە بەرھەمە ناشىراكاڤ دەكرد، ئەوەش دنياى ئىمەي
 پركرد لە «رەمزى» سادە، كە سەرئا شيعرو چيرۆكى كرتەو،
 دواتر شانۆو هونەرى شتوہكارى، تاواي لىھات هەموو دەستبەردن
 و لىخوردبوونەويەك بە رەمز لە قەلەم بەریت.

پرۆژەي ئەدەبى روانگەو ئەزمونى نووسەرانى هەفتا بەگشتى
 بوو بەو دنيايەي لىوانلىق بوو لە يەقىنى سىياسى و ئايدۆلۆژى.
 هەربۆيە هەموو هەولەكانى تىرىش لە دەرەو، ئەو حەسارەدا بوو
 باوہخولتى ي كۆزەلوکەيەي تۆرە و نەيتوانى لەبەردەم ئەو
 بەرھەلستى توندانەدا خۆي راكرد، ئەو هەولانە لەوتدا وەستا
 كە تەنها تواناي كەشفكردنى هەندى سەرچاوەي تويى بوو بۆ
 خۆتوندەو، كە دواتر بوونە حياوازي، هەولدان بۆ بەرچاوخستنى
 حياوازي سەركردنەو، بەرامبەر بەو دەيەها كىتەب و وەرگيرانانەي
 تر كە شوناسىك بوون بۆ «رپالىزمى شوپرشگيران»، ئەمانەش
 زياتر بەگروپىكى وجودىت و فەيزەوي و چەندەها ناوي تردا
 ناوہبران، ئەمەش هەلقۆرتنەويەك بوو بۆ دژ وەستان و گفتوگۆ
 لەسەر ئەدەبى تەمومزاوي كە زۆرچار بە «هونەر بۆ ھەنەر»
 ناوہبرا لە لايەن نووسەرانى نيو روانگە و ئەو نووسەرانەي دى
 كە هەمان تىروانىنى ئەوانيان هەبوو بەلام لەدەرەو، روانگە
 بوون.

رێبين ھەردى، لە پىشەي ناملىكە شيعريەيەي «تەيرەكانى
 ئىسماعيلى» - دلاوەر قەراخى - دا دەلت: (روانگەيەكان، ھەر
 لەسەردتاوہ شتوازيكى ئەدەبى و فەزاو روانىيىكى ئەوتويان
 خولقاندبوو كە كارى جيابوونەو، هەلبەزاردنى شتوازيكى تريان
 تارادەيەك زۆر ئەستەم كۆرديو، / چەلالى ميرزا كەريم و شىركۆ
 بىكەس ھەرچى رەمزى نىشتمانى و تەئەويى ھەيە ھىنايانە ناو
 شيعرەو، شيعريان كۆر بە رەگەزىكى كرنكى جۆش دانى
 خەبات، / بەلام روانگەيەكان چەند لەم ئەركە سەركەوتوو، دەبوون
 ئەوئەدەش لە پەيامە راستەقىنەكەي ئەدەب دوور دەكەوتنەو،
 چەند لە خولقاندنى رەمزى نىشتمانى و مێژوودا دەجوونە پيش
 ئەوئەدەش لە پرسيارو كرتەكانى مرقفە راستەقىنەكان دوور
 دەكەوتنەو، / روانگەيەكان بى ئەو، بزانن لەجى ي ئەو،

ھىچى ھەلنەھىنا، ھەلبەت لەتيف ھەلمەت يەكێگە لەو
 نووسەرانەي كە پتي وايە بەشدارنەبوونى ئەوان لەو پرۆژەيەدا
 بۆتە حياوازيەي سەرچاوە و ناسنەو، ئەزمونەكانيان بەراورد بە
 كۆي ئەزمونەكانى تر.

ئەم خالەش لە راستيدا شكىستى تىگەيشتە بەرامبەر بە
 قۇناغى سالانى حەفتاو ئەزمونە ئەدەبىيەكانى ئەو سەرەختە
 بەگشتى.

ھەولى روانگەيەكان بە تايەتى و شەپۆلى ئەدەبى ھەفتاكان
 بەگشتى، بەدەرەبوو لە كارىگەرى شيعرى شاعيرانى عەرەب و
 ئەو رچەشكىنيەي كە كۆفارى «شيعر» وەك شوناسىك بۆ خۆي
 پيشانى دەدا، بەلام ئەم كارىگەريە تەنها ھۆكارىك نەبوو
 لەبەردەم سەرھەلدانى روانگەدا، ئا ئىدى وامان لىپكات لەبەردەم
 ھۆكارەكانى تردا غافل بوەستين، بەلكە چەندەها ھۆكارى تر
 ھەبوون كە واى لە روانگە كۆر دەركەوتەوتر لە شوناسى
 قۇناغەكانى پيش خۆي بىنرت.

يەكێگ لەو ھۆكارانەي لە سەردتاوہ زەمىنەي بۆ ئەم بزاونتە
 خۆشكرد، بەيانى ۱۱ى ئادارى ۱۹۷۰ بوو، كە نىمچە
 ئارامىيەي سىياسى و كۆمەلايەتى كولتورى لەگەل خۇيدا ھىنا.
 كە ئىدى واى لە «روانگەيەكان» كۆر بە خىتايىكى سىياسى ھىند
 ئاشكرا بىتە پيشى كە ھەرگيز ئەدەبى كوردى بەو چەشنە
 دياردەي واى بەخۆو نەبىنى بوو. لىزەو هەموو پرسيارو وەلامە
 كۆنەكان چوونەو، ئا ئەدەب و بوونەو بە لەمپەرى بەپتوہ
 زاوستان و بەرھنگارى، كە ئەمەش خەونى سەردەم و بزوتنەوي
 سىياسى ئەو سەرەختە كارى پتي ھىبوو. بەردەوام بوونى ئەم
 كۆرەيش لە تىروانىنى گشتى نووسەرانى حەفتادا ھىندەي تر
 دەستەلاتى حيزب و ئايدۆلۆژياي بالادەستى ئەو سەرەختەي لە
 عەقلى ئىنسانى كۆر دا رەگەزىك و يايە بەموتەفقراوي
 دەستەلتيان بەھىزتر كۆر، يەچەشتى كە ئەوئەدەي ئەم رەوتە
 ئەدەبىيە كارىگەرى خۆي كۆر بەياننامە حيزبىەكان نەياندەتوانى
 ئەو كارىگەريەي لەسەر كۆمەلگەي كوردى بەجى بەئەن.

ئەو سەرەختە، سەرەختى چوونە نيو دەستەلات بوو، ئەك كارى
 رۆشنپىرى و رەختە لە دەستەلات. بۆيە نووسەران ھەميشە ئەو
 غەنىمە گەرمە بوون لە دىدى حيزبى كوردى يەو، كە دەبوو زوو
 لە ژىر ناوي نزيكى لە بىروباوہرو شوپرشگيرىيەو ئامىزيان بۆ
 بگريتەو، ھەلبەت ئەو رۆژانە ئەو نەخشەي دا بەشكردنە لە
 جوكرافيا سىياسىيەكان دا بەم شتوازەي ئىستا ئەدەبىنرا، بەلام
 دەتوانين ئەمە بە قۇناغى سەرەتايى ھەولدانى دا بەشكردنى
 نووسەران و رۆشنپىران دانين لە لايەن دەستەلاتى سىياسى يەو.
 دواترىش شكىستى روانگە لەوئەتوہ سەرھەلدەدات، كە لە برى
 ئەو، مالىك لە نيو پىشكىننە ئازادو بەردەوام و خىراكانى فيكرو
 ئەدەب دا دروست بكات، بوو بە باخچەيەي سەوز لە حەوشەي
 حيزب و نيو حەسارە ئەفسوناويەكانى، بوونى ئەو باخچەيش
 لەو حەوشەيەدا پر بوو لەو نەشوہ خۆشى ھىنەرەي كە دەبوو
 دەستەلاتىكى سىياسى و كۆمەلايەتى بۆ نووسەر. لىزەو ئىدى
 دنيايەك لە رۆشنپىران و خوينەرانش لەگەل بەردەوامى ئەم
 دياردەيەدا دووچارى ئەو تەلىسمە بوون كە دەستەلاتى سىياسى
 كۆر پتويستى پتي بوو، لە هەمان كاتيش دا حيزب و ئايدۆلۆژيا
 كەنالىكى چەماوہرى خىراو كۆرچ بوو بۆ پىنساندنى بەرھەمى
 نووسەران و ئەو ناويانگەي كە لە ئەنھامدا دەستگىرى دەبوو،
 ھەلبەت ئەم كۆرەيش لە ژىر ناوي ھەلوئىست و كۆردايەتى و

#

نږه چېمکه گشتي و ههمه لایه نانه ی که له دنیای رۆشنیبری کوردی دا پیناسی شوناسی رۆشنیبری یی ده کرتیت، به گشتی کۆمه لئی چه ممکن له نیو کۆمه لئی پیناسی نارۆشنیبری دا غرق بوون.

پیناسه کانیش به گشتی له دهره وهی دنیای رۆشنیبری یه وه دین و خویان ده سپین.

هر بویه ده بینه دسه لاتی سه رکوتکه رانه ی حیزب و ئایدۆلۆژیا له دنیای نيمه را هرچ کاتیک بیه یی همیشه توانای به خشین و لیسندنه وهی شوناسی رۆشنیبری هیه. همیشهش رۆشنیبرانی سه له فی له پتسه وهی رابره ایه تی سیاسی و کۆمه لایه تی نيمه را چتکه یان بۆته وه، تاماده یه کی به رده و امیان هیه و به قالبی مارجه سیاسی و ویسته دیاریکراوه کانیا نه وه ده ستنیشانی نیشانه کانی بوونه رۆشنیبر و پانتایی رۆشنیبری کوردی ده کهن. هه لیه ت له دهره وهی نږه مارجانه وه شتیک نامیتته وه که ناوی رۆشنیبر و رۆشنیبری یی.

[چه وه ری کاری رۆشنیبری دووباره کردنه وهی قسه و ته فسیره ساده کان نییه، به لکه گه رانه بۆ لۆژیک و عه قلانیه تی نږه دیوو ناعه قلانیه تی دیارده کان] «۲».

گه ر پیناسی نيمه بۆ «رۆشنیبر» له پانتاییه کی معریفی و رۆشنیبری یه کی ده ولمه مندوه نه ییت، نږه هینده ی تر نږه زار او یه له به کاره یفانی ناستی به رامبه ردا ده بیته زار او یه کی «گومانه لگر».

کاک شاخه وان به وروژاندنی پرسپاری، «نایا نيمه رۆشنیبرمان نی یه؟» ده یه یی گفوتو کۆیه ک بسازنن. هه لیه ت شپوهی وه لمدانه بۆ نيم پرسپاره نه نجامگیر بوون و نه یوونی رۆشنیبر له پایه رۆشنیبری یه کان دا ده ستنیشان ده کات.

به لام مبه ستی شاررا وهی رووه نادیاره کی پرسپاره که: نيمه رۆشنیبرمان نی یه؟! له چه ند ناستیکی تیفکرین دا ههم له ولات و دهره وهی ولاتیش دا رۆژانه خوی دووباره ده کاتوه.

رۆزچاران ده بینه نيم پرسپاره له لایه ن حیزبیک یان چه ند گروهیک و ده سه لاتیکی سیاسیه وه ناراسته ی سه رجه می «رۆشنیبران» ده کرتیه وه، که لیرده دا داوا یه ه لویست وه کرتین ده کهن. له به رامبه ر نوچدان و تیکشکاش حیزب یان ده سه لاتی سیاسی به رامبه ردا، نيم نارزه ووه شه رانگیزیه ش میتۆدیکه بۆ

نږه که مبه یی که عه قلی سیاسی کوردی به ره می ده هیننن، بئی لایه نیش بۆ هیچ تاک و گروهیک قبول ناکات له کۆمه لگادا. چونکه [لهم دیده وه گرتگرتین رۆشنیبر نږه که سه یه که باشترین لیستی تاوان ده هۆنیته وه درێژترین ناوو به لکه له سه ر گونا هباران ده خاته به رده ست.] «۲». نيمه ش چینیکی به رده وای نږه تونه ژه هراوی و سه رکه ره ی عه قلی سیاسی کوردیه که ههمو کۆمه لگی کوردی کردۆته کۆمه لگه یه کی میلیتاری.

له ههمان ساتیشدا نيم میکانیزمی عه قلیته به ره مه یین و ئیشکه ره ههمیشه هه ولی پاراستن و پاوانخوازی و خۆکرمله کردن ده دات، به رامبه ر به ههمو هه ولدانیک بۆ ره خنه که بوونی نږه جوگرافیا په لکیشه ده خاته مه ترسییه وه، ده سه لاته سیحریه کی به تال ده کاتوه، به رامبه ر به ههمو مه ترسییه کیش به ههمان دهره نجام دیته کۆ که سوپایه ک له رۆشنیبرانی سه له فی شه ری مانه وهی بۆ ده کهن. بویه نيمه له م

شه وقی مرقفی نيمه بۆ نارادی فراوان بکهن، راسته وخۆ ئاماده یان کرد بۆ شه وهی ههمو به هاو ماناکانی ژبان به ناسانی بدۆزینن. / چونکه نږه جیهانه ههمو ژبان له سیاسه تدا ده هۆزیته وه، جیهانیکه ناتوانی مانای شه هیدبوون له مانای مردن. نارادی له کۆیه یه تی، ژبان له مرگ، جوانی له بزوی جیابگاته وه. «۱»

نيم ته سلیم بوونه به خه ونی رزگار بوون و هه ولی مانه وه، ته سلیم بوون بوو به نارامیه یی که له موته قیه تی عه قلی سیاسی کوردیدا ئاماده ی هه بوو، که هه رگیز له وه مه له که ته دا نه ده کرا گومان چتکه یه کی بۆ بکرتیه وه. نيمه ش ناستی رۆشنیبری و پایه ی شه وهی له ناستیکی هینده نزمدا هیشته وه، که هه ر یه جو وه ش له نینسانی کورد خورد ده هۆوه. بویه نږه سه ره وه خته ی شاعیرانی هه فتاکان و روانگه، به شیعریکی قولپیتنه ر ده یه ها خوتنه ر و موریدی حیزب ناماده بوون گه وره ترین کاری «شۆرشگیزی» و سه رچلی له ناستی نږه مانایه را به نه نجام بگه یتن. گه ر نيم هه نگاوه به هه نگاوتکی سه ره تایش دابننن له شه ده بیاتی میلیه تانی ژیرده ستدا، نږه له وای نيم هه نگاوه وه هیچ هه نگاوتکی تر نابننن بۆ گه رانه وه و پشکنین له دنیای فکریا. هه ژاری نيم نه زمووناته ش له وه دایه که توانای وه لمدانه وهی پرسپاری تر یی به له ناستیکی به رتر له ناسته نيم و جه قه ستنه ی سه له قه ت، بویه نږه جی پئی شه ده بیانه رۆشیتنه وه بوو به ههمان جی پتیکانی حیزبدا و ترس بوو له ونبوون و له ده ستدانی نږه پایه رۆشنیبری یه که ده سه لات پئی ی ده به خشی، که ئیدی له نیو نږه جوگرافیا یه دا تا ناستا چه وه ری نینسانی کوردی چه وه رتکی نامۆ و مه وته یکی که شف نه کراوه.

لیرده دا ده پرسم گه ر روانگه هیلکه یه کی پیس بوو نه تروکا؟ نه ی نایه نيم شکسته له نیو چ هیلکه یه کی تروکاو ی تردا بوو؟ نه ی نایه نه زموونی نږه شاعیرو چیرۆک نووس و ره خنه گه رانه ی تر ده بیته له خاته ی چ سه ره ده یکی شه وهی تردا چتیا ن بگه ینه وه؟ نایه نه زموونی شیعری و شه وهی خاوه نی نيم ووته یه هه لگری ههمان خه سه لته ی شه وهی نږه؟

خۆ گه ر هینانه وهی نيم ووته یه ش مانایه کی دووقافی و موخافزکارانه ی پتیدری نږه له نه نجامدا دژ به و بانگه شه یی ووتاره که ی کاک شاخه وان ده وه ستیته وه، که لیره وه ده یه وت له دوا ی نږه قۆناغه قسه له سه ر وه چه ی نوچ و ده نگه نوپکانی تر بکات له شه ده یی کوردی دا.

بویه هه ولی قوتار بوونی ده نگه نوپکانی نیو شه وهی کوردی له جوگرافیا لوغمر تر ده دا، تا ناستا بۆته مایه ی به که نا هکردنکی گه وه، دان په نانه نانش له به رامبه ر ههمو نږه کتشمه کتسه فکری و مه ر یفمانه ی که ناستا له نارادایه، بۆخوی دژه وه ستانه به رامبه ر هه ولدان بۆ دروستبوونی ره خنه و هاتنه کایه ی دیالوگ، پتموانیه ده ستنیشان کردنی مهنه جیه تی خوتندنه وه به ره مه نیداعیه کان گه ر عه شتیکي رۆشنیبری له پشته وه بئی هینده کاریکی نه ستم و دژوار بیت.

گه ر خیتابی شه وهی روانگه له سه ره وه ختی ناماده بوونی خه ون دا، خیتابی گه یشتن بوویتی به به رزترین په ی فیدابوون، نږه خیتابی وه چه ی نوچ و ده نگه جیا وازه کان له م کۆتایی کوشتی خه ونانه دا هه ولدانه بۆ شاستبوونه وه له گه ل ژبان دا.

له کۆتایدا من ده لیم: روانگه نږه نه ستیره کشاوه بوو که به ساردی گه وته سه ر دنیای وه چه کانی دوا ی خویان.

دوره‌ق روژشنبیری کۆمه‌لگایه‌ک و به‌ره‌می سه‌دان نووسه‌ر راده‌گه‌بیتت[.

له کاتیکدا من پیموانییه چه‌مکی سه‌له‌ف، واتای خیانه‌تکردن بگه‌بیتت، به‌لکه به‌ر به‌رچ دانه‌وه‌ی سه‌له‌ف له‌م ناسته‌دا ته‌فسیری ده‌کات. هۆکاره‌که‌شی ده‌گه‌پتیه‌وه سه‌ر -دوالیزم- بی‌ئو سه‌قلیبه‌ته، که هه‌میشه نه‌نجامی دابه‌شکرده‌کان به‌سه‌ر دوو پنتدا دابه‌ش ده‌کات. نه‌گه‌رچی له‌ویراپوه‌دام سه‌له‌فی کورد بی‌ی خوشتره‌ بی‌ی بووتریت «خائن» ته‌ک «سه‌له‌ف»، چونکه چه‌مکی «خائن»یش له‌م قۆناغه‌ی ئیستای کوردیدا ئو مانا کاریگه‌ریی و سیحرییه‌ی له‌ده‌ستداوه، به‌راورد به‌ قۆناغه‌کانی رابردوو، چونکه «که‌س»، یان «گروپ»ی «خائن»یش ده‌یه‌ها به‌لکه ده‌هیتتیه‌وه به‌راورد به‌ «که‌س» و «گروپ»ی به‌رامبه‌ری «خائن»، تا بی‌گه‌ردی و پاکتریبوونی خۆی بختاره‌وو.

کاک شاخه‌وان درۆژه به‌ قسه‌کانی ده‌داو ده‌لێت: [پیموايه سه‌له‌فیه‌ت و فنده‌مینتالیستی، کم و زۆر له‌ ره‌فتاری ناسایی کۆمه‌لگه‌و، له‌ که‌له‌پوو‌رو داب و نه‌ریقی ئیمه‌دا هه‌یه، نه‌گه‌ر باسی گروپ یان تاکی رۆژه‌لات بکه‌ین، له‌ ره‌فتارو گفتاریاندا هه‌ست به‌ سه‌له‌فیه‌ت ده‌کرتی. به‌لام ئیمه‌ نه‌به‌ره‌م و نه‌ نووسه‌ری به‌رچاوی سه‌له‌فی و فۆنده‌مینتالیستمان هه‌یه. ره‌نگه‌ نه‌مه‌ش به‌کێک بی‌ له‌ نه‌نگه‌یه‌کانی باری رۆژشنبیری کوردی، چونکه سه‌له‌فیه‌ت له‌ عه‌قڵی ئیمه‌دا هه‌یه. که‌چی به‌ره‌می نووسراومان ئیه‌ ئه‌م بوونه‌ ده‌ربهری و تیوره‌ بکات].

ئهم تیروانینه‌ بۆ دنیاو نه‌ده‌بی کوردی به‌گشتی تیروانینه‌کی زۆر شکست نامتزو غه‌ریبه. گه‌ر ئیمه‌ نه‌مه‌ دیدگامان بی‌، هه‌رگیز هه‌یچ قسه‌کردنیکمان ناگاته ناستی راقه‌کردنیکێ لۆژیکانه‌و هه‌ینده‌ی دیش له‌ تیرۆ وه‌می بانگه‌شه‌کردن دا بۆ دیالۆگ ته‌نهاو ته‌نها ده‌میتینه‌وه‌و لێروه‌ ته‌نها ئاوانبارکردنی به‌رامبه‌ره‌کان ده‌بیته‌ ستراتیژییه‌تی بێرکردنه‌وه‌.

دنیاوی ئیمه‌ له‌باری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و کلتوریه‌یه‌وه هه‌ینده غه‌رقی سه‌له‌فیه‌ت و ته‌قلیدیته، که په‌کێکه له‌ نیشانه‌کانی ناسینه‌وه‌مان له‌سه‌ر ئه‌م نه‌ستیره‌یه‌.

گه‌ر نه‌بوونی به‌ره‌م و نووسه‌ری سه‌له‌فی په‌کێک بی‌ له‌ نه‌نگیه‌کانی باری نه‌ده‌بی و رۆژشنبیری وه‌ک کاک شاخه‌وان ده‌لێ، ئه‌وا مانای وایه‌ که‌ داوه‌تانی کوردی له‌ نه‌ده‌ب دا په‌کێکه له‌ هه‌ره نیشانه‌کانی دنیاوی ئیمه‌. لێره‌دا به‌شیاوی نازانم لیسته‌ی نای نووسه‌ران و کتێبه‌کان بنووسم، ده‌نا ئه‌و به‌هه‌مانه‌ نه‌ک ته‌وانای هه‌یچ زاناکردنیکێ فکریان ئیه‌ له‌ عه‌قڵی کوردیدا، به‌لکه هۆکاریگن بۆ بچووککردنه‌وه‌ی ژبان له‌ په‌راویزی نزمترین ناستی رۆژشنبیری دا، نه‌مه‌ش ئه‌و ته‌له‌زگه‌یه‌یه که‌ نه‌ده‌بی کوردی پتیه‌ گیرۆده‌یه‌.

ئوه‌ی وا له‌ نووسه‌ری سه‌له‌فی ده‌کات که‌ نه‌گاته ئه‌و ده‌ره‌نجامه‌ خه‌ته‌ره‌ی سه‌روه‌، کردنی ناستی زۆرینه‌ی خۆته‌ره‌ به‌ ماله‌ تاهه‌تایی و ئارامی که‌ ته‌تیدا نیشته‌جێ بووه، نه‌مه‌ش واده‌کات که‌ په‌یامی نه‌ده‌ب بیه‌ته‌ پروپاگه‌نده‌یه‌کی راکه‌یاندن، له‌هه‌مان کات دا به‌شداری کردنیشه‌ له‌و باره‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌ که‌مه‌ته‌ره‌ی ناوه‌وه‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات، لێره‌دا به‌کاره‌یتانی هه‌مان میتۆدی حیزب و ده‌سته‌لاتی سیاسیه‌ که‌ پیشاندانی ژماره‌ی زۆری نه‌ندامان و شه‌هیده‌کانی ده‌کاته پتیه‌ره‌ی په‌یامی راسته‌قینه‌ی خۆی.

ئهی ئه‌و زمانه‌ ناماده‌و نووسراوه‌ بی‌ میتۆده‌ی رهنه‌ی کوردی که‌

ناستی تیفکرینه‌دا خاوه‌نی رۆژشنبیر نین، به‌لکه خاوه‌نی سوپایه‌کین که‌ ده‌بیته‌ سوپه‌ر له‌به‌رده‌م جه‌نگی ده‌سته‌لاته‌ سیاسییه‌کاندا دژ به‌یه‌ک، نه‌مه‌ش هه‌ینده‌ی تر ئه‌و گه‌مه‌یه‌ خۆش ده‌کات بۆ ده‌سته‌لات و ترسی رووبه‌رووبونه‌وه‌ی ناوه‌تیت له‌به‌رده‌م هه‌یچ بزاونیکێ رۆژشنبیری دا، هه‌ر بۆیه له‌م ناسته‌ نزمی رۆژشنبیرییدا خاوه‌نی رۆژشنبیر نین.

[له‌ ژبانی رۆژشنبیریاندا وایه‌وه که‌ ئه‌رکی رۆژشنبیر له‌خه‌ستنه‌ره‌وه‌ی ئه‌و رتگه‌جاناندا سینرێ بۆ قوتاریبوون له‌ ته‌نگه‌یه‌که «ازه‌»، یان به‌باری گشتیدا له‌ ته‌نگه‌یه‌کان. ئه‌م تیروانین و داخوازیکردنه‌ش هه‌له‌یه. ئه‌وه رۆژشنبیر ئیه‌ که‌ چاره‌ی ته‌نگه‌ ده‌کات، به‌ بته‌جانه‌وه‌، به‌قه‌ده‌ ئه‌وه‌ی که‌ خۆلقنه‌ری ته‌نگه‌یه‌.

رۆژشنبیر هه‌میشه له‌ ته‌نگه‌دا ده‌ژی، تاوه‌که‌ بوونی خۆی وه‌ک رۆژشنبیریگ پیشاندا.

چونکه رۆژشنبیری زنده‌و ته‌نگه‌یه‌کی هه‌میشه‌ی و پشکنین و گۆرانیکێ به‌رده‌وامه‌.

له‌م گۆشه‌ ننگه‌یه‌وه، هه‌موو به‌ره‌مه‌تکی مەزنی، ته‌نگه‌یه‌ نه‌ک رتگه‌جاره. هه‌موو له‌فکر دینکیش بۆ ته‌نگه‌رتکی رۆژشنبیری ده‌بیته‌ هۆی جێ به‌ له‌فکرینی دایه‌نه‌یه‌ ناوه‌کان له‌ ته‌فکرین و ته‌گه‌شتندا، که‌ نه‌مه‌ش بۆخۆی ته‌نگه‌ ده‌خولقنیتت.../ هه‌رچ سانه‌تکیش رۆژشنبیر قایل بوو به‌ ده‌سته‌داربوونی به‌رامبه‌ر به‌م ئه‌رکه‌. وانا ئه‌رکی هه‌شتنه‌وه‌ی بزاونی رۆژشنبیری ره‌وه‌، گۆران به‌ ناستی دوورتر و قولتێدا، ئه‌وا رۆژشنبیر خۆی ده‌بیته‌ «فه‌رمانبه‌ر» یاکو به‌ «ئامرازیکه‌» بۆ بارێزگاری کردن له‌ واقع و ده‌ک ئه‌وه‌ی که‌ هه‌یه. به‌هه‌ست له‌ خۆپه‌شین و خۆپاوردنی رۆژشنبیره‌ی به‌هه‌ریقه‌یه‌کی راستینه‌.

ئهم کرده‌به‌ش رۆژشنبیر ده‌کاته شوته‌نگه‌یه‌ک بۆ گۆری رۆژشنبیری]. «ع»

تیروانینی هه‌له‌ بۆ «رۆژشنبیر و رۆژشنبیری»، هه‌روه‌ها ئه‌م داخوازیکردنه‌ هه‌له‌یه له‌ رۆژشنبیر، هه‌روه‌ها نزمی ناستی رۆژشنبیری، کۆمه‌له‌ هۆکاریگن که‌ بوونه‌ته‌ هۆی ئه‌وه‌ی تا ئیستا ئیمه‌ زه‌مینه‌یه‌کی رۆژشنبیری وامان نه‌بیت، که‌ به‌توانیت کاریگه‌ری له‌سه‌ر گۆرانی عه‌قڵی سیاسی و کۆمه‌لگه‌ هه‌بیت.

دیاره چه‌مکی «سه‌له‌ف» ته‌قلیدیته، ته‌نها به‌ به‌ره‌می تیفکرینی «نووسراوی و شه‌فه‌ی» ناوترین، که‌ له‌ زه‌مه‌تی پێش ئیمه‌دا به‌ره‌مه‌مه‌تووه و کاری پتیکراوه، به‌لکه هه‌مان تیفکرینی له‌م «هه‌نووکه‌» بیه‌شدا ده‌گه‌پتیه‌وه گه‌ر به‌تاراسته‌ی ئه‌و خۆ دووباره‌کردنه‌وه‌دا بزوات! هه‌لبه‌ته هه‌یچ ساتی ته‌مه‌ن نابیته‌ نیشانه‌ بۆ ناسینه‌وه‌ی سه‌له‌ف، به‌لکه میکاتیزمیکێ عه‌قلیه‌ که‌ به‌ده‌یه‌ها شپۆه‌ خۆی پیشان ده‌داوه، له‌ هه‌مان کاتیشدا به‌ ده‌وری هه‌مان چه‌قدا ده‌سوپتیه‌وه‌، هه‌مان کاریگه‌ری ده‌بیتت بی‌ ئه‌وه‌ی توانای تپه‌راندن و خۆنوێکرینه‌وه‌ی هه‌بن.

پانتایی رۆژشنبیری کوردیش په‌کێکه له‌و پانتاییانه‌ی که‌ به‌شێ هه‌ره زۆری ئه‌و میکاتیزمی تیفکرینه‌ به‌رتوه‌ ده‌بات. کاک شاخه‌وان ده‌لێت: [کاتیک پرووناکییرتیک دێ و ده‌لێت کورد رۆژشنبیری ئیه‌ یان رۆژشنبیرانی فلان قۆناغ {سه‌له‌فی}ن، هه‌مان مۆرکی خیانه‌ت و نه‌جماندانی خوکی مه‌رگ له‌سه‌ر کاغه‌زو

گفتوګو و له سره روښتنه کانی ټیستا له سره نه ویه، که نایا ناکړی شیعريش وهک لایه نیکي معرفي بخوتنږته وه؟ نهک «معرفیه» لای ټیمه باروینه خوی له و دورګه یه دا خستوه... وهک کاک شاخه وان دهلی.

ګر پټناسه ګردنی «شیر» یش تنها له حالتي «په پوله یی» دا چهق بیهستی، که کونترین و رومانسی ترین پټناسه یه. به تاییه تی کاتیک راده ی چټو ودرګرتن بق خوتنږته وه بګرته پټناسه، دوا به دوا ی شیریش لایه نکانی تری نه دې بګرته وه، نه ا هرګیز توانای ګه شکر دلمان ناسی له نتو نه دنیا نازاده ی نه دې دا، پیته پټی نه مش نه و تروانینه دژ به هم مو هولدانیکی تر دوه سټیته وه له پانثایه کانی تری نوو سیندا.

لیتره ویه که خالی جیاوازی خوتنږته وه مان بق نه دې ده بیته نه و نیشانانای که مته جیه تی خوتنږته وه ی وچه ی نه دې دیستنیشان دکات، نهک تمه نی نه دې نوو سران.

(نووسراوه کانی راریدو ودرګره، بیرسه کام نووسره یه تا هتوکه حویا له ماوه زه مننه ی که له بګرمان داده برت له برامیر من دا ناماده ی هه؟ «برامیرم» تا ټیستا نووسراوه «کونکانی برامیر» «نوی» «کام» ده وله مند دکات و ګرته «نوی» «کام» روښن ده کاته وه.

له م برامیر دا به کم کلبلت جنگ ده که وت تا ګرنگی نووسری «کونکانی بق در که وت، فتحا به کم کلبلشه تا ګرنگی نووسری «نوی» «زاتن» «ه».

لیتره وه ټیتر ده توانین ه لېژار دنی خومان بق ده ی بره مه پټراوی نووسر دستنیشان بګین، ه لېته نه م ګردی دستنیشان ګردنه ش پابه نده به راده ی روښن بریه وه.

پتموایه ټیستاش ده کړی سده ها خوتنږه هین له به ردم ده یکی بره مه اتوی نووسرانی سرده می روانګه دا بوستر و ولای برامیر کانی خویان ودرګر نه وه. له کاتیکدا من پتموایه روانګه بق وچه کانی دوا ی خویان نه و ټیستره کشاوه بوو که به ساری که وته سر دنیا کانیان.

چه مکی ټیګه یشتن بق بره می نه دې چه مکی پړه ییه، ه لېته له کتووری هم مو میله ټیکدا نه م حالته بوونی هیه: به لام کاتیک نه م ده کړی به پټور بق دستنیشان ګردنیک له ناستیکی ساده ی روښن بری دا وهک «چاک و خراب»، «کون و نوی»، نه و ناتوانین به م دستنیشان ګردنه بلقین دستنیشان ګردنکی نه دې سټیته بق ګردی نه دې.

له کوتاییدا ده پرسم نایا له یه «په پوله یی» سه برګردی شیردا، ده بیته ټیمه چون له و تروانینه بروانین که شیر له ګال بواره معرفي و فله سه قیه کان دا ده کات، که تا ټیستا گفتوګو یه کی قول و نه براده ی روښن بری دنیا یه.

مهیدانی به تال ګردنه وه ی ګرځی د پروونه کانی سه لفي کور دییه، ګواستنه ویه کی شټوازی تیروړ نی به له چه سته وه بق عقل؟! نه ی نه و میکانیزمی عه قلبه ته ی که رادیو ته له فریژون و روژنامه ی کور دی ناوه ووه د پروه ی ولات ده بات به پړته به و شټووی که ده بیستی و ده بیځین، نیشانه ی بوونی سه لفي نی به له روښن بری کور دی دا!

بانګه شه ی نه دې «نیسلا می» و ګردنه وه «یه کی تی نووسرانی نیسلا می»، نیشانه ی بوونه سه لفيته نی یه؟! کاک شاخه وان به رده وام ده بی و ده لیت: [مؤیدین بوون و مؤیدینیزمی، پټیستی به بوونی سه لفيته هیه، تا یه کتری پټی بناسنه وه، دیالوګی ټیکه ن. نه سه لفي [خانن] او نه سه لفيته [خیانت] هم مو ټیزکی سه لفيته نه که تیغ نیی].

نه م تروانینه تروانینکی سیاست و نایدو لویانه به بق نه دې، به قه شه ی تروانینکی معرفیا ته ی، خو تا نه م سه رده مانه ش روښن بره موخافز کارو نه و به یه کانی کورده همان ووتیه ان دو بواره ده ګردنه وه، که ګوا یه [ټیمه خاوه نی چینیکی کړیکاری و زحمه تکلیش نی، تا باس له بوونی بر جوازی بګین]، ه لېته له سره راست و دروستی نه م قسه به ناروم. ګر ټیمه بانګه شه ی دیالوګ بګین بق میتو ی کار کړین و بر ګردنه وه جیاواز له خومان، بق به م میتو ده سیاسی و لام بده یه وه؟! هم مو ټیزکی سه لفيته کاتیک نه که تیغی خوی له ده دست ده ات، که دژ به رخنه و ټیزی فکری دژ به خوی دوه سټیته وه.

ه لېته به رهمه نووسراوه کانی [مؤیدین بوون و مؤیدینیزمی] که پړه یه کی رخنه یه به در نی به له و که مو کوریا ته ی که هین پټیان وایه رخنه تنها قسه ګردنه نهک بر ګردنه وه. به لام تا ټیستا له نتو نه و به ګروپ بوونه ی دژ به و شټوازو میتو دانه دوه سټیته وه، به کام رخنه توانیوتی به همان ناستی روښن بری دیالوګ سیاستی، جګه له به کاره تانی زمانیکی نشو سټوارو که هیچ ریګایهک ناهلیته وه تا گفتوګو دروست بیته.

بۆیه له میژووی رخنه ی کوریدا به کشتی ها ورته تیه ک ناینیتیه و له بره ی خاوه رخنه و کسی رخنه ناسته کرا ودا، به لکه همیشه دژ منایه تیه که هیه که قابیلی ناشتوونه وه نی، نایه ناکریت ټیمه دژ به بیرو بوجونی به کتر بین به لام خوشه ویستیمان بق یه کتری له ده دست نه دین؟!.

له راستیدا کوی نه م تروانینه دژ به هم مو نه و خه واننه دوه سټیته وه له بشکنین و ګه ران به دوا ی نازادی دا که هتنده ی دی کتشمه کتشمه فکری و نه دېه کان به رو ناستی نه فکرن و برینه وه ده بات.

#

کاک شاخه وان له تروانینیدا بق شیر ده لیت: [له بره وه ی شیر هراوترین دورګه ی نووسینی ټیمه یه. رهنګ زیاده رو یی نه بی بلقین، تا ټیستا معرفیه لای ټیمه باروینه ی خوی له و دورګه یه دا خستوه. دپاره شیریش ګر له حالته په پوله یی خوی پتر بار بګرته، ده بیته کیسه ل و نه و به جیا ه لکه و توییه ی له ده قه کانی تر هیه تی نایمیتیت. شیر ناتوانی بیته نه لته رناتیغی بواره کانی تری معرفیه و زانست و زه مینه بق ګورانی کومه لکه ساز بکات].

سرچاوه کان:

- ۱ «تیره کانی نیسما عیل، نامیلکه ی شیرعی/ دلاور قراخی. ۱۹۸۸»
- ۲ «چون پاکتیمان دؤراند، به اختیار علی، ګؤفاری «بینین» ژماره چواری زستانی ۱۹۹۷ نه مریکا»
- ۳ «همان سرچاوه ی پټشو»
- ۴ «النظام والکلام» ادونیس، چاپی په کم ۱۹۹۲، دار الادب، بیروت.
- ۵ «همان سرچاوه ی پټشو»

هاشم کۆچانی

بهائی دیاوگ نهک وههمی شهرا!

له ژماره [۲۳] ی رابووندا، بابهتیکم بلاوکردۆتهوه، که له پێشهکیهک و شەش تهوهر پیکدئ: [مۆدیرنتیتی و مۆدیرنیزم، شیعر، نهوه «جیل»، چهمکی کۆن و نوێ و موتهقبوونی عهقلى نێمه] له ههریهک لهو تهوهرانهدا، به پیتی پتیوستی بابهتکه ناماژهم بۆ دیاردهو لایهنی تری فکری و کۆلتووری کردوه. ههولیشم داوه. هیچ نهیت، به وروژاندنی چهند پرسباریک لهو بوارانه نزیک بیهوه. له تهواوی نمونه هێتانهوه، هێماو نهجامگیریهکاندا [نهگهر توانیتم نهجامگیری بکهم]، له ناوهێتانی کهس، لایهن و دهمزگا کوردیهکاندا خۆم پاراستووه، چهختم له دیاردهکان کردوه، چونکه مهبهستی من له نووسینی نهویابهتهدا دیارده فکری و رۆشنیرییهکانه، نهک کهسهکان. مهبهستم [باره] سهقهتهکهیه، نهک کهسه سهقهتهکان. دیاره نههشیان بواریکی تهره من یان ههر کهستیکی تر بۆی ههیه باسی بکات. به مانایهکی تر نهو بابهتهی له ژماره ۲۳ ی رابووندا بلاوکراوتهوه، له بازنهی دیارده باسکراوهکاندا، به گشتی ههموومان دهگریتهوه. بهلام به تایبهتی و پهختهگرتن و [تحدید] کهس ناگریتهوه

له گهڵ ههموو نهوانهشدا، پێدهچێ برام کاک هیوا قادر، پیتی واییت، نهو بابهتهی من نووسیهوه، پێشیلکردنی پهڕزینی نهوێ و، خوانهخواسته دژی نهو نووسراپیت. بۆیه هێنده به نهاندازهیهکی سهیر کۆنترۆلی خۆی له دهست داوه و دهخاته گومانهوه که بلیم کاک هیوا [بهجاویلهکی ههلهچوون و نهسجار کاردانهوهی نهو ههلهچوونه] بابهتکهی منی خۆپێدیهتهوه. نهگینا کاک هیوا بۆ گفتوگۆکردن و ، رهخنهگرتن له بابهتکهی من، پتیوستی بهوه نه دهبوو پهنا بۆ دروشم و خۆتهدان بهریت.

کاک هیوا له پێشهکی وتارهکهیدا نووسیهتی:

من له بابهتکههدا له سهڕ روانگه له دوو لایهتهوه قسهه کردوه:
۱- پیموایه روانگه نهیتوانی بپێته پهوتیکي نهدهبی له رۆشنیری دنیاى نێمهدا، بۆ نمونه نهگهر سهرنجی رهوت و قوتابخانهی هونهری و نهدهبی جیگاکانی تری دنیا بدهین، بهرهمی کهلهکه کراو تیۆرو پیناسهی تیۆری و جیهانبینی هونهرییان له پاش [مه‌رگ] بهجیهتیشتوه. نمونهی [دادایزم، سریالیزم، فۆرمالیزم و ریالیزم و .. هتد].
۲- له بابهتکهدا باسی روانگهیهکانم له گهڵ نووسهرانی تری شهپۆلی ههفتاکاندا کردوه. نێستهش روانگهیهکان و نووسهرانی تری ههفتاکان، له ناودارترین و پر بهرهمترین

[دهمهوێ ناماژهبکهه بۆ کۆمه‌لی راو سهرنجی سه‌رپێتانهی تریش، که سه‌رجه‌م ناوه‌ندی رۆشنیری کردۆته جادوویهکی که‌وره بۆ کوشتنی هه‌موو چه‌ماسیکی نه‌ده‌بی و رۆشنیری. نه‌م دیارده‌یه‌ش هه‌موو هه‌ول‌دانیک بۆ دروستکردنی دیاوگ له‌ نێو وه‌هدا غه‌رق ده‌کات، که دواتر به‌ گه‌رزی و موته‌لقیه‌تیکي رووکه‌ش و ئاستیکي رۆشنیرییه‌کی نزمه‌وه به‌ره‌ه‌رچ ده‌درێته‌وه] یه‌که‌م: کاک هیوا سه‌رنجه‌کانی من و هه‌تریشی به‌ سه‌رپێتانه‌ ناو بره‌وه [نه‌مه‌یان ما‌قی خۆیه‌تی] و قسه‌ه له‌ سه‌ری نیه‌ی. به‌لام چۆن نه‌و سه‌رنجه‌ سه‌رپێتانه:

ناډیډیولۆژیدا، له ریکخراویتیکی وهک کۆمهلهی رهنجدهراندا. که سهرنجی ژمارهیهکی زۆری لاونی رووناکییری هفتاکانی بۆ لای خۆی راکتسابوو، دهرکهوت

۴- کاک هیوا دهلیت: دواتریش شکستی روانگه له وێوه سرههلهدات، که له بری نهوهی مالێک له نۆ پشکنینه نازادو بهردهوام و خیراکانی فکرو نهدهب دا درووست بکات، بوو به باخچهیهکی سهوز له ههوشهیی حزب و نۆ ههساره نهفسووناوییهکانیدا.

ئهم رایهی کاک هیوا زیاتر به ئینشا دهچن، تا خۆتندنهوهیهکی مهعریفی بۆ پیتناسهکردنی روانگه.

۵- کاک هیوا دهلیت: گهر ههنگاوی پهکهمی روانگه ههولدان بووی بۆ پهینهوه له دنیاى تهقلیدیهت، نهوا ههنگاوهکانی تری نوقسی نۆ نهو تهتومانه بوو. که سهرجهمی نهدهبی کوردی دووچارى نهو تهلهزگهیه کرد، که نهدهب و دهسهلات بینه دوانهیهکی پتکهوه لکان. ئهم دیاردهیه نهک تنهها روانگهیهکانی گرتوه، بهلکو ههموو جهستهی نهزمونه نهدهبییهکانی سهردهمی خۆی و دواى خۆشی بهو حاله گیرۆده کرد.

دیاره من له باسهکهندا باسی پهیههندی نۆوان نهدهب و دهسهلات و نهدهب و سیاسهت نهکردوه. بهلام ریشی خۆم بهر ئهم شانهبهش ددهم.

ئایا موتهلقیهتدان به ناوزهدهکردنی، هونهرو نهدهبی نزیکهی (۳۰) سالی کۆمهلهگهیک و خیرکردنهوی له ئیسکیچیکدا، یان له ژیر دهواریکدا و ناوی حزب یان دهسهلات یان سیاسهتی لیتنری. چ دهگهین؟

قسهی لهم چهشته تهنیا له کهستیک دهههشپتهوه، که پتی وابیت نهوهی تا ئیستا کراوه، ههموو [کفر] بووه، نهۆ ئهم پتغههبهرو [فکر] هیناوه.

سهبارت به مهسهلهی [نۆی] و [نهوه] کاک هیوا رایهکانی منی به سههرهونخونی لیکداوتهوه، سهنگهری شهری دوو نهوهبی دامهزراندوه. شهپتیک که ههردوو لایهنگهیی به پتی تپگهیشتنیکی ئیرادهوییهانه دیاریکراون، نهوهی وهههی ههلهگیرسانی شهپتیک لهم شپوههیی ههبن حهتمن دهبی پتیش وهخت خۆی به نۆینهری «خپرو حق» و لایهنگهیی دیش به نۆینهری ههموو خهسلت و سیفته خراپهکان دابنیت. ئهمهش شتیکی نۆی نییهو میژووی فیکری خۆ به موتهلقزان، سهدان ساله له ههمان روانگهوه و بهناوی ههموو شته باشهکانهوه پهلاماری لایهنی لهخۆجیاواز ددات.

لهم رووهوه من پتیموایه که ئیمه له ناو ولات و دهروههنا، نووسهرو هونهرمهندو پهخنهگرو رووناکییری نوچوازو جیدیمان هه، که له کهسانی شهپۆلی هفتاکان و ههشتاکان و نهوهتهکان پتکهاتوون.

له ههمان کاتدانووسهرو هونهرمهندو رووناکییری تهقلیدیشمان هه، که زۆربهن و نهوان به سهه عهقلی کورددا زال.

کهسانی بواری رۆشنییری ئیمه. من پتیموایه روانگه بزووتنهوه یان رهوتیکی هونهری و نهدهبی نهبوو، بهلکو گروپیکی نهدهبی بوو. جا نهگه کاک هیوا پتیمواییه بانموونهمان:

- له کاری شیعری روانگهیی، بۆ بهپتینهوه.

- له کاری چیرۆکی روانگهیی.

- تیۆرو جیهانیینی روانگهپیمان بۆ باسیکات.

۱- کاک هیوا دهلیت: قۆناعی نهدهبی روانگه.

[پتیموایه روانگه قۆناع نهبوو. ئیمه قۆناعی هفتاکانمان ههیه، که من به شهپۆلی هفتاکان ناوی دهیم. روانگه و روانگهیهکان، ههولتیک، ههنگاوێک، نهزمونیک بوون له ناو شهپۆلهکهدا.]

۲- کاک هیوا دوو دیری دواتر، روانگه دهکات به بزواتی نهدهبی.

پتیموایه جیاوازی نۆوان قۆناع و بزوات زۆره. دهکرت له قۆناعیکدا ژمارهیهک بزوات ههبن، بهلام پتجهوانهکهی نابیت.

دواى چهند دیریکی تر کاک هیوا، روانگه دهکات به رهوت.

[دیاره کاک هیوا له نۆوان قۆناعی نهدهبی و رهوتی نهدهبی و بزواتی نهدهبیدا جیاوازی ناکات، بۆیه وا به دهست بلاری به دواى بهکدا و، بهبی دقعت له ماناو ناوهروکی هه بهپتیکیان ئهم چهکه نهدهبیانهی به کارهتیاوه.

۳- کاک هیوا پتیموایه ههموو نووسهراى شهپۆلی هفتاکان، بهشیکن له روانگه جیااناکرینهوه. نهگه مرۆف رتکه به خۆی بدات وهک کاک هیوا بۆ مهسهله نهدهبییهکان پروانیت، نهوا دهتوانیت بهرهمی نهدهبی و هونهری کۆتایی ههشتاکان و نهوهتهکانیش به بهشیک لهو گروپه نهدهبییهتی به لاسایی کردنهوه له روانگه ههندی گروپی نهدهبی عیراق له ههولتیر دهرکهوتن، دابنیت.

[من پتیموایه نهگه به ژماره سهیری روانگهیهکان بکهین، یان به چۆنیتی و چلۆنایهتی بهرهم و تیکست، نهوا روانگهیهکان بهشی کهمی ژمارهی نووسهراى نهو قۆناعه و بهشی کهمی دهقی نهو رۆژگارهی ئیمه پتیکدین.]

نهو گۆزان و رابوونه روخی و نهتهوهیی و رۆشنییرییه له سالی هفتادا تهقیهوه، زادهی روانگه نهبوو، بهلکو زادهی نهو بارودۆخه سیاسیی بوو که له حاقتادا بۆ کورد خولقا، بۆ نمونه له سالی ۱۹۶۹دا کۆمهلهیک دهزگای رۆشنییری و چاپههمنی سهریان ههئا، له سالی ۱۹۷۰ زیادیان کردو کۆنترۆلی نهو دهزگایانهش کهوتنه دهستی کورد خۆی [کۆری زانیاری، دهزگای هاوکاری، زانکۆی سلیمانی، بهرپوههرايهتی خۆیندنی کوردی، پهکیتی نووسهران و دهیان کۆرو کۆمهلهی تری هونهری و رۆشنییری.

نهمانه پتکهوه به پلهی جیاچیا رۆلیان لهو گۆزانکارییهاندا گپرا، که بهسهه باری رۆشنییری و هونهری کورددا هات. خودی روانگه بهرهمیکی نهو بارودۆخه بوو، که له بواری نهدهبیدا بهم شپوهیه خۆی دهرخست. له کاتیکدا له بواری سیاسیی و

سهارت به [سلفی] و [سلفیه] کاک هیوا دهیوت وای پیشان بدات که من وشهی سلفیه و خیانت به هاوره دیفی یهک بهکار دههینم ، بویه دهلیت : [پیموانیه وشهی سلفیه مانای خیانت بگهینن.] کهچی هر خوی له جیگه یهکی تری وتاره کیدا به غفلت قسه یهکی منی هیناوه توه که وتومه [نه سلفی خاینه نه سلفیه خیانت] بهلی سلفیه خیانت نییه، هروا تقلیدیه تیش نییه.

کاک هیوا دهلیت: [سلف میکانیزمیکی عهلییه].

یهکم: سلف راست نییه، دهبی بنوسری سلفیه

دوهم: لاموایه سلفیه میکانیزمی عهلی نییه. به لکو جیهان بینییه، گه رانهو چهینه له دهقا. چه مکیکی فله سفی و ناینیه. بق نمونه همرق له عه ربهستانی سعودی و سووداندا پراکتیزه دهکریت و، له هر په کیک له دو ولاته دا به میکانیزمیکی (پان چندان میکانیزمی) جیا له ویتتر، نه انجام دهرت

کاک هیوا دهلیت:

نهو چه مکه گشتی و همه لایه نانهی که له دنیای رۆشنیری کوردیدا پیناسهی شوناسی رۆشنیری پیده کریت، به گشتی کومه لئی چه مکن له نیو پیناسهی نا رۆشنیرییدا غرق بوون. پیناسه کانیش به شیره یهکی گشتی له دهره وهی دنیای رۆشنیرییه وه دین و خویان دسه پینن.

بیگومان هیچ دوا پیناسه یهکی کامل بق رۆشنیری نییه. داخوا کاک هیوا نهو سرچاوانهی من له وتاره کیدا بق پیناسه نسبییه کانی رۆشنیری به کارم بردوون ، له [کانت] و [سپینگلر] و ناشیونال ئینسکلوییدیای سویدییه وه به پیناسهی دنیای دهره وهی رۆشنیری دزمانی؟

* کاک هیوا فکریه یهکی بق بهراوردو لیکچوون هیناوه توه، دهلیت: [تا هم سرده مانهش رۆشنیره موحافزکارو نه ته وه یه کانی کورد هه مان وتیمان دوو یاره ده کرده وه، که گوايه نیمه خاوهنی چینیکی کریکاری و زحمه تکیش نین، تا باس له بوونی برجوازی بکهین].

لیژدها هه لوتسته له سر نه وه ناکم، که نمونه یهکی له شوینی خویدا به کار نه هیناوه وه. به لام هه ول ددهم خودی فکریه یهکی بق راست بکه موه.

۱- نهوانهی نهو قسانه یان دهکرد موحافزکاره نه ته وه یه کانی نه بوون.

۲- [تا هم سرده مانهش وهک کاک هیوا دهلیت] راست نییه نه وه زیاتر له ، په نجاکان و سه ره تایی شهسته کاندای بوو، کاک هیوا نه گه ره سهستی بیت ده توانیت بگه رینه وه بق چاپه منیه کاشی (حشع) و (پدک) ، به تایه تی رۆژنامه ی نازادی و خهبات ، تا نه وهی بق دهرکه ویت: نایا نهوانهی نهو قسانه یان دهکرد موحافزکاره نه ته وه یه کانی بوون.

۳- قسه که شیان یهو جزره لنگه و قووچه نه گوتوه که هم برایه مان باسی دهکات، به لکو وتویانه نیمه چینی بورژوا -

نه دؤنیس

سه رمایه داریمان نییه، تا کریکارمان هه بیت و پتویستیان به حزبیکی شیوعی بیت، چونکه وهک زانراوه سه رمایه داریی چینی کریکار درووست دهکات، نهک پیچه وانه که ی وهک کاک هیوا باسی دهکات.

* بق نه وهی له ولامدانه وهی یهک به یهکی رایه کانی کاک هیوا، خۆم بیاریزم ، تکا له خوتنه ران دهکم ره خه که کاک هیوا له گه ل وتاره که ی من له ژماره (۲۲) ی رابووندا بخوتنه وه.

کاک هیوا دواي حالینه بوون له رایه کانی من و تیکه لکردنی به هندی بچوونی خوی، دوو ناستی به رزو نزمی بق رۆشنیر داناو [بروانه نهو دوو ناسته له وتاره که ی کاک هیوادا] و دهلیت نیمه له هیچ کام لهو دوو ناسته دا خاوهن رۆشنیر نین.

داخوا کاک هیوا هم وتاره ره خته یه ی خوی و نهو ته رجه مانه ی له نه دؤنیسه وه بق توکمه بوونی وتاره که ی وه ریکرتوون، له کام ناستی رۆشنیرییدا دادنه ت!!!

لیژدها وهک نمونه په کیک لهو دوو تیگسته ی نه دؤنیس ته رجه دهکم ، که کاک هیوا له وتاره کیدا شتواندونی:

۱- کاک هیوا نهو دوو تیگسته ی له کتییی (النظام والکلام) ده که ی نه دؤنیسه وه وه رگرتوه. به لام ناماژه ی بق لاپه کانیان نه کرده وه.

۲- له تیگسته یاندا که من ته رجه می ده که وه، دوو شوینی گرنگ و چه وه می په راندوه.

بویه وا له خواره تیکسته عه ربه یه که وه ته رجه مکه ی کاک هیوا قادر ته رجه مکه ی خۆم بلاز ده که موه.

وهرگيرانه‌ی من

تيگسته‌کمی شه‌دؤنيس

وهرگيرانه‌کمی هيوأ نادر

[له ژبانی رۆشنبیریماندا وا باوه، که ئه‌رکی رووناکبیر ئه‌وه‌یه چاره‌سه‌ر بۆ ده‌ربازبوون له قه‌یرانک، یان بۆ قه‌یران به‌ گشتی بخاته‌ روو. ئه‌مه‌ش بۆچوون یان داخوارییه‌کی هه‌له‌یه، چونکه‌ رووناکبیر قه‌یران چاره‌سه‌ر ناکات، به‌لکو به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ قه‌یران ده‌خولقێتی، یان هه‌میشه‌ تیایدا ده‌ژی، بۆ ئه‌وه‌ی مانا به‌ بوونی خۆی و به‌ رووناکبیری بوونی خۆی بدات. چونکه‌ رۆشنبیری زیندوو، به‌و پێیه‌ی که‌ پشکنینێکی به‌رده‌وام و گۆرانیکێی به‌رده‌وامه‌، ئه‌وا قه‌یرانیکێی به‌رده‌وامه‌.

له‌م روانگه‌یه‌شه‌وه‌ هه‌موو به‌ره‌مه‌ییکی مه‌زن، قه‌یرانه‌ نه‌ک چاره‌سه‌ر. چونکه‌ بۆ رتگاگه‌ له‌تکی دیکه‌ی تێروانین و تێگه‌شتنی حه‌یان بناغه‌ داده‌نتت، که‌ له‌ رتگاگه‌ له‌ باوه‌ جه‌سپاوه‌کان جیاوازن. هه‌موو چی پێ لێژکردنیکێی جه‌سپاوه‌ رۆشنبیرییه‌که‌ ده‌بیته‌ هۆی چی پێ لێژکردنی نه‌ریته‌ باوه‌کان، له‌ بیریکنه‌وه‌و تێگه‌پشتن دا - ئه‌مه‌ش خۆی له‌ خۆیدا قه‌یران ده‌خولقێتی. قه‌یرانی کواسته‌وه‌ له‌ واته‌ی که‌ هه‌بوون بۆ ئه‌وانه‌ی که‌ نه‌شونما ده‌کهن بازن هه‌ن.

به‌مجۆره‌ ئه‌رکی رووناکبیر ئه‌وه‌یه، که‌ رۆشنبیری بیزوتنی و هه‌رده‌م به‌ زینده‌وتنی بیه‌لتنه‌وه‌. کاتیکیش رووناکبیر رازی ده‌بیته‌ ده‌سته‌به‌رداری ئه‌م ئه‌رکه‌ی خۆی بیته‌، ئه‌رکی ئه‌وه‌ی که‌ بزافی رۆشنبیری به‌ ئاقاریکی قولترو دوورتردا به‌رده‌وامی، ئه‌وا خودی رووناکبیر خۆی ده‌بیته‌ «کارمه‌ندیک»، واته‌ به‌ ئامرازیک بۆ داکوکیکردن له‌ واقیع به‌و شێوه‌یه‌ی که‌ هه‌یه، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه‌ که‌ ده‌بیته‌ ئامرازیک بۆ شارده‌وه‌ی واقیع و رێگه‌گرتن له‌ معریفه‌ی راسته‌قیته‌. ئه‌وا کاته‌ش رووناکبیر ده‌بیته‌ شوێنیک بۆ

له‌ گۆرانی رۆشنبیری -]

الشائع في حياتنا الثقافية ان مهمة المثقف هي في ان يطرح حلولاً للخروج من أزمة ما، او من الازمة بعمامة. وهذا تصور او مطلب خاطيء. فالمثقف لا يحل الازمة. انه، على العكس، يخلقها. او هو عاشق فيها ابدا - لكي يسوغ وجوده او كونه مثقفا. ذلك ان الثقافة الحية ازمة دائمة، من حيث انها بحث دائم، وتغير دائم.

كل نتاج عظيم هو، في هذا المنظور، ازمة وليس حلا. ذلك انه يوسس لطرق اخرى في روية العالم وفهمه، بغاير الطرق السائدة المستقرة. وكل زعزعة للمستقر الثقافي يودي الي زعزعة للعادات السائدة في التفكير والفهم - مما يولد الازمة: ازمة الانتقال مما كان الي ما هو ناشيء او كائن.

هكذا، تكون مهمة المثقف في تحريك الثقافة، وجعلها حية ابدا. وحين يرهضى بان يتخلى عن مهمته هذه، مهمة ابقاء حركة الثقافة متحولة في اتجاه الامق والابعد، فانه يتحول هو نفسه الي «موظف»، اي الي اداة للدفاع عن الواقع كما هو، اعني لحجبه وللحيلولة دون المعرفة الحققة.

يصبح المثقف مكانا لقبر الثقافة.

بروانه کتیبی (النظام والكلام) ادونیس ، دار الاداب - بيروت ، الطبعة الاولى ۱۹۹۳ لایه‌ره

[له ژبانی رۆشنبیریماندا وایاوه که ئه‌رکی رۆشنبیر له‌خستنه‌رووی ئه‌و رێگه‌چارانه‌دا بپینرێ بۆ قوتاربوون له‌ ته‌نگه‌یه‌که‌ «ازمه»، یان به‌باری گشتیدا له‌ تێکرای ته‌نگه‌کان. ئه‌م تێروانین و داخواریکردنه‌ش هه‌له‌یه. ئه‌وه‌ رۆشنبیر نییه‌ که‌ چاره‌ی ته‌نگه‌ ده‌کات، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، به‌قه‌ده‌ ئه‌وه‌ی که‌ خولقێته‌ری ته‌نگه‌یه‌.

رۆشنبیر هه‌میشه‌ له‌ ته‌نگه‌دا ده‌ژی تاوه‌کو بوونی خۆی وه‌ک رۆشنبیریکی پیشانده‌ات.

چونکه‌ رۆشنبیری زیندوو ته‌نگه‌یه‌کی هه‌میشه‌یی و پشکنین و گۆرانیکێی به‌رده‌وامه‌.

له‌م گۆشه‌ نیگایه‌وه‌، هه‌موو به‌ره‌مه‌ییکی مه‌زن، ته‌نگه‌یه‌ نه‌ک رێگه‌چاره‌،

هه‌موو له‌فکرده‌نیکیش بۆ نه‌گۆرێکی رۆشنبیری ده‌بیته‌ هۆی چی پێ له‌فکرده‌ی دا‌یونه‌ریته‌ باوه‌کان له‌ تێفکری و تێگه‌پشتندا، که‌ ئه‌مه‌ش بۆخۆی ته‌نگه‌ ده‌خولقێتی.../.....

هه‌رچ ساتیکیش رۆشنبیر قایل بوو به‌ ده‌سته‌به‌رداریبوونی به‌رامبه‌ر به‌م ئه‌رکه‌، واته‌ ئه‌رکی هێشتنه‌وه‌ی بزواتی رۆشنبیری رووه‌و گۆران به‌ ناستی دوورتر قولتردا، ئه‌وا رۆشنبیر خۆی ده‌بیته‌ «فه‌رمانه‌ره» یاکو به‌ «ئامرازیک» بۆ پارێزگاری کردن له‌ واقیع وه‌ک ئه‌وه‌ی که‌ هه‌یه، مه‌به‌ستم له‌ خۆپۆشین و خۆیواردنی رۆشنبیره‌ به‌ین معریفه‌یه‌کی راسته‌ینه‌. ئه‌م کرده‌یه‌ش رۆشنبیر ده‌کاته‌ شوێنیکه‌ بۆ گۆزی رۆشنبیری». «۴»

برام کاک هيوأ

تکا ده‌کام ئه‌م ولامه‌شم، وه‌ک بابته‌که‌ی ژماره‌ [31 !!!] ی رابوون لێنه‌که‌یه‌ت. باشترین رێگه‌ش بۆ دیا‌لۆگ و لێک حالیبوون، خۆیندنه‌وه‌یه، نه‌ک وه‌همی شه‌ر!!

دوا لاپهړه

پرماناترين بڼه ننگي !

بؤ برايه كي شاعير

نهمه زماني سرسره سرى و چه وره روشن بڼير و گزگلانى جيهاني دا هيتا نيشه. بؤيه، برابى به ريزم، لهم سرده مه دا، قيسمت و بهختى نښه دا هيتا نيشه نهمه بڼى ته به باجى دا هيتان و پاراستنى جوانى و راستى بدن. نښه قمت نابيت بڼينه نه و ناسته نزمه كى كه وه لامى سرسره سرى به ك پان چه وره روشن بڼير تكي دنياى نووسينى كوردي بده نه وه. بڼه ننگبونان باشترين وه لامه! قمت بڼه ننگبون لهم جزوه بڼه ننگيه پر مانا تر نايبت.

نښه له كره نه فالى قرين و له كه مې دا هيتانى خوتان به رده وام بن و بڼياك بن له سه گومر و جنڼوى نه وانمې كه له ژياناندا، نه انانته بؤ تاكه جارتگيش، نه يانزانويه و ناسازان بفرن. نه يانزانويه و ناسازان بفرن.

كه مېه كي ناخوش نښه: نښه به رزتر و به رزتر شامون. نه وه نده نښه له عېدى نهم گزگلانه وه بچووك ديار نهم، هيتا نيش و هرينه كان لاوازتر و دورتر دڼه بهر كوټان. سلاو له دا هيتان و بهرزه فرى!.. سلاو له بڼه ننگبونى پر ماناى دا هيتان.

رتيوار/ له ندهن

شيعار نووسه گزگلانه توند تره. له هوش زياتر لهر نهمه همدېك لهم چه وره روشن بڼيرانه له مالتېكدا له كهل خه لكى هينده سرسره سرى دا گوره بڼون كه بؤ راوړووت و سرانته ستانن له سپهرى شاخدا نهملى له وه دكړه وه كه خه لكى گوندېكان له حموز هه لكيشيت و داركاريان بكات، نه له كوشتنى مامؤستاي زانكؤى سلېمانى، له شوى ناهنگى له داى كې بوونى مسداله كيدا، ده ستى دپاراست.

نهم جزوه كه مانه نڼډول و قاره مانى خه ونه كانى همدېك لهم چه وره روشن بڼيرانه! كه هه سوو به شداريمان له ژيانى روشن بڼيريدا نه ويه كه كولتورى سرسره سرى كان و قاموسى نه وانان هيتا و ته ناو نووسينى كوردي به وه. نهمانه ته نيا له كؤمه لڼكي ميلشسياسى و له كمش و هه وايه كى نه خوشى سياسى، فيكرى و نه دبېدا نهموانن دهر بكون. نهمانه بهرهمى كؤمه لڼكي شواو و دا هيتراون، كؤمه لڼك كه دهرقه تى رمخساندوه تا زؤر بوارى سياسى و روشن بڼيرى و نڼداري بڼه بكوڅخانه و سرسره سرى خانه.

نهمه ته نيا زمان و سرده مې مرفو كؤزان و موشيره كان نښه به لكوو

مايه بووچي خويان نى هه لڼنه وه.. نه يانه وي له رڼگى شكاندنى كه سانى دا هيتا هره ناويان بڼى، تا شوټنى خويان بكنه وه و ناويانگى پيدا بكن.

نهمه بؤ نهم ديارديه، به پيوهندي له كهل بؤكڼبوونى ژيانى سياسى كوردا، به جؤرتكى سهير له دهره وي ولت بهرې سمنوه و له سنوورى نهدوب و به كه مگرتنى دا هيتان دهرچوه. نه و نازاديه ي كه ولاتانى نه ورزا بؤ نووسين و دهر بڼير دا بڼيان كړدوه، دهرقه تى بؤ كه سانى دهر وون نماغ و چه وره روشن بڼير و سرسره سرى رمخسانوه تا به شاره زوى خويان په لامارى نووسه ران و شاعيران و كه سانى دى بدن و، به زمانسى سرسره سرى و چه قؤكيشه كان، كولى دهر وونى خويان هال پريژن.

همدېك له مانه دواى بيست سال لاپهړه ره شكردنه وه به نووسينى پووت و شيعار نووسين و شيعره ي راوكه كه چي نه يانزانويه له شيعار نووسيتكى مامناومتجى و دهمپيس زياتريان لڼ دهر بچيت و هچ نووسه رڼگيش، هه گهر براده كاتيان. به سفرى دواى ويزكولى شيعر و نه دبې كوردي زياتريان نازانن. بؤيه گيانى روخيتنرانه و تؤله ستانده وه لاي نهم

نښه چه ند بهر زتر بفرين له بهر چاوى نه وانمې كه تواناى فرينيان نښه بچووك ديار نهمين. (نښه)

له مڼووى نه دبې هه نه و مېه كدا هه مېشه كؤمه لڼك نووسه و شاعير و هونه مېندى دا هيتا نيش بهر هيترش و په لامارى نووسه رانى گزگل و داخه دل نهم و فاشيل كه بوټون. نهم گزگلانه له بهر امبر هه ر كار تكي نوټى نه دبې و هونه رڼى دا هيتا نيش زياتر هه ستانان به گزگلنى دا هيتانى خويان و فه قيرى خيال و بڼه هر بڼي خويان كړدوه و ويستوويانه له رڼگى په لامارى نه و دا هيتا نيشه وه گزگلنى و تيشكانى نه دبې و هونه رى خويان بشارنه وه.

من باس له ده يان نمونى نه دبې جيهان ناكم، به لكو ته نيا كؤرانى شاعير به بڼير خوښه ران دڼنمېه، كه لام وايه تا سرده مې خؤى هچ شاعير تكي كوردي هينده كؤران بهر نه فرقه كؤلكه شاعير و نووسه سرى كه مېه هره و بهر جنڼوى روشن بڼير و چه وره سياسى نه كه وڼين.

نهم نووسه شه رفروشانه، كه گزگلانى جيهانى دا هيتان، له هه جيتگا و سرده مې كدا بن وهك قومارچيه كي دؤرا وان كه نه يانه وي به شه رفروشى

* له روژنامهى هتاو، ژماره ٢٠ و ٢١ مانگى فابريوهرى - مارسى ١٩٩٨ وهرگير اووه

Octavio Paz 1914-1998